Μέτρο 1255

Εθ. 1896

Λογιλογ

Μέτεωρο

Ετος 1896

Νούμερο 1255

Τ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ

Γ. Π. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΥ

1255

ΤΑΞΕΙΔΙΑ

ΑΝΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΤΟΜΟΣ Α'

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ «ΚΟΡΙΝΝΗΣ»

5 — Ὁδὸς Φωκίωνος — 5

1895

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἐκδότην

Φίλτατε,

Μὲ ἐρωτᾷς ἂν πρέπει νὰ ἐκδώσῃς τὰ ταξείδιά σου εἰς βιβλίον. Λυποῦμαι ὅτι μὲ προλαμβάνεις. Διότι ἐγὼ αὐτὸς ἐσκεπτόμην νὰ σοὶ ὑποδείξω τὴν ἀνάγκην ταύτην. Εἶνε λοιπὸν ἀνάγκη; Βεβαίως. Γνωρίζομεν τόσον ὀλίγον τὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἐρωτῶ τί πταίει εἰς τὴν τοιαύτην ἀμάθειάν μας· διότι ἀπὸ τῶν βάθρων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου μέχρι τῆς διδακτορικῆς ἀναγορεύσεως νομίζω ὅτι τὰ πάντα πταίουν. Καὶ ἂν ἐξαιρέσωμεν τοὺς ναυτικούς, τοὺς ταξειδεύοντας ἐμπόρους καὶ τοὺς δικηγόρους, οἱ ἄλλοι Ἕλληνες γνωρίζομεν τὸν τόπον μας ὅσον καὶ τὴν Ἀβυσσινίαν ἢ τὴν Μαδαγασκάρην. Κρίνω δὲ περιττὸν νὰ σημειώσω ὅτι οἱ δικηγόροι δὲν περιηγοῦνται τὴν Ἑλλάδα οὔτε μὲ τὸν Βαίδεκερ οὔτε μὲ τὸν Παυσανίαν ἀνὰ χεῖρας, ἀλλὰ μὲ τὸν ἐκλογικὸν νόμον. Καὶ κατὰ τοῦτο εἶνε οἱ εὐτυχέστεροι Ἕλληνες περιηγηταί, ἀφοῦ ταξειδεύουν δαπάναις τοῦ δημοσίου ταμείου. Ὑπάρχει ἀληθῶς ἐλπὶς μετ' οὐ πολὺ νὰ σπουδάσωμεν ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐ κ λ ο γ ε ῖ ς πᾶσαν πόλιν καὶ κώμην καὶ χωρίον τοῦ Βασιλείου μας δαπάναις τοῦ δημοσίου ταμείου· καὶ τοῦτο θὰ ὀφείλεται εἰς τὴν πολιτικὴν

ἡμῶν ἐξέλιξιν. προάγουσαν ὁσημέραι τὰ πολιτικὰ ἡμῶν ἤθη καὶ αὐξάνουσαν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀπὸ τοῦ Ταμείου σιτιζομένων καὶ συχνὰ διὰ Β Διατάγματος ταξειδευόντων. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν νομίζω ὅτι καθιστᾷ περιττὴν τὴν ἔκδοσιν τῶν ταξειδίων σου.

Εἶπον ὅτι δὲν γνωρίζομεν τὴν Ἑλλάδα. Παρηκολούθησα τὰ ταξείδιά σου δημοσιευόμενα εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν», καὶ ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι πολλήν, ἐγὼ τοὐλάχιστον, ἀπεκόμισα τὴν ὠφέλειαν. Ἡ εἰς βιβλίον ἔκδοσίς των μοὶ λέγεις ὅτι δὲν θὰ εἶνε κατὰ γράμμα ἐκείνων ἀναδημοσίευσις, ἀλλ' ὅτι θἀφαιρεθῶσι μὲν τὰ προσωπικὸν ἔχοντα χαρακτῆρα, θἀναπτυχθῶσι δ' εὐρύτερον ἡ κατάστασις καὶ αἱ ἀνάγκαι ἑκάστης πόλεως. Τόσον τὸ καλήτερον. Διὰ τοῦ βιβλίου σου αὐτοῦ δύνασαι νὰ εἶσαι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ τέρψῃς μόνον τοὺς ἀναγνώστας· ἀλλὰ καὶ θὰ διδάσκωνται τερπόμενοι. Διορῶ δὲ τὴν ὠφέλειαν ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἀγνοοῦντας τὰς περιγραφομένας πόλεις, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς κατοίκους ἑκάστης αὐτῶν. Θὰ ἴδουν καὶ αὐτοὶ ὁποία φαίνεται ἡ πόλις των εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ξένου, ὁποῖαι ἐκτιμῶνται αἱ ἀρεταί της, ὁποία θεωρεῖται ἡ πρόοδός της, ὁποῖαι καταφαίνονται αἱ ἐλλείψεις της, τί ἐπιβάλλεται εἰς τὸν δῆμον νὰ πράξῃ, τί ἀπόκειται εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, καὶ ἐν γένει θὰ ἔχουν πρὸ αὐτῶν πιστὴν τῆς καταστάσεώς των ἀπεικόνισιν, καὶ θὰ κεντρίζεται ὁ ζῆλός των πρὸς τὴν πρόοδον καὶ θὰ ἐξεγείρεται ἡ φιλοτιμία των πρὸς θεραπείαν τῶν ὑποδεικνυομένων ἐλλείψεων τοῦ τόπου των.

Ἀλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον δὲν περιορίζεται ἐνμόνῳ τῷ κύκλῳ τούτῳ. Φαντάζομαι τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα σχεδὸν ὅλην ἐγκλειομένην ἐν τῷ βιβλίῳ σου καὶ τὰς πόλεις αὐτῆς παρελαυνούσας πρὸ τοῦ ἀναγνώστου ὡς εἰς πανόραμα. Ἀλλὰ πανόραμα λαλοῦν, ὁμιλοῦν, ἐκδηλοῦν ὅλην τὴν κοινωνικὴν ζωὴν καὶ ἀλήθειαν πάσης ζωγραφηθείσης πόλεως. Τὸ φαντάζομαι ἀνὰ χεῖρας τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἕλληνος· δὲν νομίζεις ὅτι παραδιδόμενος εἰς τὰς σελίδας αὐτοῦ θὰ ταξειδεύῃ μαζύ σου, βλέπων ὅ,τι βλέπεις, μελετῶν ὅ,τι μελετᾷς, ἀπολαύων ὅ,τι ἀπολαύεις, μανθάνων ὅ,τι μανθάνεις; Τὸ φαντάζομαι ἀνὰ χεῖρας τοῦ πέραν τῶν συνόρων μας ἕλληνος, τοῦ ξενητευμένου· ἰδοὺ μέγα κέρδος, τὸ ὁποῖον οὐδεὶς δύναται νάρνηθῇ, κέρδος εἰς ἡμᾶς ὅλους, ὅτι ἀναρριπίζει ἐν τῇ καρδίᾳ ἐκείνων τὸ συναίσθημα τοῦ πατριωτισμοῦ, ὅτι ἐξεγείρει τὸν πόθον τῆς νοσταλγίας, ὅτι διασχεδάζει τὴν λήθην τῆς πατρίδος, ὅτι προλαμβάνει τὸν ἐκπατρισμόν, ὅστις—ἂς ὁμολογηθῇ— εἰς τὸν Ἕλληνα δὲν εἶναι δύσκολον πρᾶγμα. Ἔχομεν χανὴν τούτου πεῖραν, καὶ σὺ αὐτὸς ἀντελήφθης ἰἀμέσως τοῦτο, μάλιστα ἐν Ρουμανίᾳ

Ἰδοὺ διατὶ θεωρῶ ἀναγκαίαν τὴν ἔκδοσιν τῶν ταξειδίων σου. Οἱ ἐδῶ θὰ σπουδάσωμεν τὸν τόπον μας. Οἱ μακρὰν τῆς Ἑλλάδος θὰ ἔχουν τὴν εἰκόνα τῆς πατρίδος των, ἵνα διατηροῦν ἐν τῇ καρδίᾳ των τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ἀγάπης τὸ πῦρ.

Μοὶ λέγεις ὅτι δὲν ἀξιοῖς διὰ τοῦ βιβλίου σου οὔτε γεωγραφίαν νὰ διδάξῃς, οὔτε ἱστορίαν, οὔτε δὲ πλήρη τὴν σύγχρονον ἑκάστης περιγραφομένης

στ΄

πόλεως κατάστασιν δίδεις· ἀλλ᾽ οὔτε καὶ ὡς φιλο-
λογικόν τι ἔργον τὸ θεωρεῖς, εἶνε δ᾽ ἀτημέλητοι μό-
νον ἐντυπώσεις, σημειώσεις ἐσπευσμέναι, καθόσον δὲν
εἶχες τὸν ἀναγκαῖον χρόνον πρὸς πλήρη ἑκάστης
πόλεως μελέτην. Τοῦτο φρονεῖς σύ· ἀλλ᾽ οἱ ἀνα-
γνῶσταί σου νομίζω ὅτι ἄλλως φρονοῦν. Καὶ ἐγώ,
εἷς ἐξ αὐτῶν, χωρὶς νὰ ἀντιτείνω εἰς τὰς δηλώσεις
σου, τολμῶ ὅμως νὰ εἴπω ὅτι καὶ παρὰ πᾶσαν αὐ-
τῶν ἐνδεχομένην ἔλλειψιν τὰ ταξείδιά σου ἀπο-
τελοῦν βιβλίον χρησιμώτατον, οὔτε εἶδόν που,
ἐγὼ τοὐλάχιστον, παρόμοιον ὁδηγὸν τῶν ἑλληνι-
κῶν πόλεων. Ὁμιλῶ δὲ μόνον περὶ τοῦ χρησίμου.
ἀφοῦ περὶ ἄλλης τοῦ βιβλίου ἀρετῆς δὲν θέλεις
νἀκούσῃς λόγον. Καὶ ἐν τῇ ἰδέᾳ μου ταύτῃ φιλι-
κώτατα σὲ προτρέπω νὰ προβῇς εἰς τὴν ἔκδοσιν
αὐτοῦ, ἐλπίζων ὅτι τάχιστα θὰ ἴδωμεν καὶ τὸν
δεύτερον τόμον, τὸν ἐπίσης ἐνδιαφέροντα, τὸν
μᾶλλον ἐνδιαφέροντα, περὶ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ.

ΕΜΜ. ΡΕΠΟΥΛΗΣ

ΤΑΞΕΙΔΙΑ

ΑΝΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ

Δὲν εἶνε ἴσως ἄδικος ἡ μομφὴ τὴν ὁποίαν μᾶς ἀποδίδουν οἱ Εὐρωπαῖοι. «Σεῖς οἱ Ἕλληνες δὲν γνωρίζετε τὴν Ἑλλάδα σας». Ἀλήθεια, τὴν ὁποίαν δυσκόλως θὰ συνηθῇ κανεὶς νὰ τὴν ἀντικρούσῃ. Εἴτε ἐξ ἰδιοσυγκρασίας, εἴτε λόγῳ ἐλλείψεως μέσων συγκοινωνίας καὶ ἀναπαύσεως, εἴτε καὶ διὰ λόγους πλημμελοῦς ἐκπαιδεύσεως καὶ μορφώσεως, οἱ Ἕλληνες ἀγνοοῦμεν τὸν τόπον μας. Μᾶς λείπει ὁ ζῆλος ὅστις κεντρίζει ἄλλους λαοὺς, ἄλλων χωρῶν. Ἔχομεν τόσον ὡραῖον τόπον, μὲ ποικιλωτάτην φύσιν, μὲ πολυποίκιλον τὴν χλωρίδα, μὲ ὀρυκτολογικοὺς θησαυρούς, μὲ ἱστορίαν κλασικήν, μὲ ἱστορίαν πρόσφατον, ὅπου κάθε βράχος, ἢ λόφος, ἢ ὕψωμα, ἢ χαράδρα, ἢ ρεμματαριά, ἢ κάμπος, ἔχει κάτι νά σε φωτίσῃ, κάτι νά σου ἀνακαλύψῃ, κ' ἐν τούτοις πολλοὶ ἐξ ἡμῶν, εὐμοιροῦντες γνώσεων καὶ χρόνου καὶ χρήματος, οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν μόνον τὸν τόπον ὅπου εἶδον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ὅπου ἐγεννήθησαν· πλέον, οὔ. Ὁμολογῶ ὅτι δὲν ὑπελειπόμην κ' ἐγὼ ἐκείνων οὓς κακίζω ὡς ἀγνοοῦντας τὴν πατρίδα των, χάρις ὅμως εἰς τὴν εὐγενῆ πρότασιν τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς «Ἀκροπόλεως» ἐπεχείρησα περιοδείαν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ὡς ἰδιαίτερος αὐτῆς ἀπεσταλμένος, τὰς ἐντυπώσεις τῆς ὁποίας

ἐκθέτω ἤδη ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ Πειραιῶς καθ' ἣν σειρὰν ἔγειναν τὰ ταξείδια.

*
* *

Τί ἦτο μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν ὁ Πειραιεύς; Ἀσήμαντος ὅρμος, τιποτένιο χωριό, μικροσκοπικὸς συνοικισμός, ὅπου, ἐκτὸς ὀλίγων σποραδικῶς ὑπαρχουσῶν μικροκαλύβων, ὑπῆρχε καὶ τὸ ἱστορικώτατον μοναστῆρι τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος — σωστὴ ντάπια τῶν πολεμιστῶν — εἶδος φρουρίου δυσαλώτου, ὅπου ἀμοιβαδὸν ἐμάχοντο ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὁσίων, ὑπὲρ τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Πατρίδος, καλόγηροι καὶ ἁρματωλοί, ρασοφόροι τοῦ κομποσχοινιοῦ καὶ ἥρωες τοῦ καρυοφυλλιοῦ, καλογηρικὸς σκοῦφος μὲ τὸ αἱματόχρουν φέσι, τὸ ράσο μὲ τὴν φουστανέλλα, οἱ μυσταγωγοὶ τῆς θρησκείας μὲ τοὺς μυσταγωγοὺς τῆς πατρίδος, κατὰ τοῦ πατροπαραδότου ἐχθροῦ, τῆς Ἡμισελήνου.

Τί εἶνε σήμερον; Τὸ Μάντζεστερ, ἡ Τεργέστη, ἡ Μασσαλία τῆς Ἑλλαδος.

*
* *

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων ἤρχισεν ὁ συνοικισμὸς τοῦ Πειραιῶς. Ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ τότε φυγαδευομένου Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ὑποδούλου, συνέρρευσαν εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ οὕτω βαθμηδὸν ἐπεξετάθη ἡ πόλις.

Ἀλλ' ἀπὸ τὸ 1884 ἐπὶ κατοχῆς τῶν Ἀγγλο-Γάλλων ὁ Πειρκιεὺς ἀπέκτησε τὴν λαμπρὰν ρυμοτομίαν καὶ τὸ ἐξαίρετον σχέδιον, τὸ ὁποῖον οὐδεμία Ἑλληνικὴ πόλις κατέχει. Καὶ ἤρχισεν ἡ συρροὴ τῶν ἀποίκων, τῶν οἰκιστῶν, ἰδίως Πελοποννησίων. Οἱ εὐφυεῖς καὶ φιλόπονοι κ' ἐπιχειρηματίαι Μωραΐται ἔθηκαν αὐτοὶ πρῶτοι τὰς βά-

σεις τῆς ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς προόδου τοῦ Πει-
ραιῶς. Ὅλοι ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργήσαντες στάδιον,
πλούτη, κεφάλαια. Ὅλοι ἀπροστάτευτοι, ἀνυποστήρικτοι
ἐλθόντες ἀπὸ τὰς μικρὰς πατρίδας των εἰργάσθησαν. ἠγω-
νίσθησαν καὶ ἀποκτεστάθησαν τρανοὶ ἔμποροι, γεροὶ
βιομήχανοι.

*
* *

Ἀλλ' ἔτυχεν ἡ πόλις οἰκοκυραίων Δημάρχων, φιλο-
τίμων ἀρχόντων. Ἀπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ράλλη, τῶν Μου-
τσοπούλων, τοῦ Σκυλίτση μέχρι τοῦ Ρετσίνα, ὅλοι ἐφιλο-
τιμήθησαν νὰ ἐργασθοῦν πρὸς καλλωπισμὸν τῆς πόλεως
καὶ νὰ τὴν καταστήσουν πόλιν Εὐρωπκϊκήν, λιμένα ἀσφα-
λέστατον. Καὶ προώδευσαν οἱ κάτοικοι εἰς ἐπιχειρήσεις,
εἰς ἐμπορίαν, ἀνεγείροντες λαμπρὰς οἰκοδομάς, λαμπρὰ
ἐργαστήρια, εὐμεγέθη ἐργοστάσια.

*
* *

Ἀλλ' ὅ,τι ἐκπλήσσει τὸν παρατηρητὴν εἶνε ἡ κατα-
πληκτικὴ πρόοδος τῆς πόλεως, ὑπὸ ἔποψιν δημοτικῶν καὶ
λιμενικῶν ἔργων. Λόγῳ ὁδῶν, πλατειῶν, κρηπιδωμάτων,
λιμένος, κατέστη πρότυπον Ἑλληνικῆς πόλεως, ἀντί-
τυπον δὲ Εὐρωπαϊκῆς. Ἐπεξετάθη ὁ λιμήν, ἐξεβαθύνθη,
ἠσφαλίσθη διὰ προεκτάσεως τῶν δύο βραχιόνων, ἐφ' ὧν
οἱ φανοὶ τῆς ἐξόδου, ἐκυκλώθη ὑπὸ ἀσφαλοῦς καὶ ἰσχυροῦ
κρηπιδώματος ὥστε νὰ καταστῇ ἐκ τῶν ἀσφαλεστέρων
ὁρμητηρίων τῆς Ἀνατολῆς.

Ἂν κάμετε ἕνα γῦρον ἀνὰ τὴν πόλιν θὰ ἀντιληφθῆτε
τὴν λαμπρὰν συντήρησιν τῶν ὁδῶν, μὲ τὰς δενδροστοιχίας
των καὶ τὰ λαμπρὰ κηπάρια. Τί ἦτο πρὶν ὁ Τιτάνειος ;

Ἕνα ἀκαλαίσθητο ρουμάνι. Σήμερον δὲ τὸ ἀναψυκτικώτερον καὶ τερπνότερον καταφύγιον τῶν κατοίκων, χειμῶνός τε θέρους τε. Τί ἦτο ἡ Τερψιθέα ; Μία γυμνοτάτη ἀπὸ πρασινάδα πλατεῖα· σήμερον δὲ ἕνας μπαξὲς μὲ καλαίσθητον ταξινόμησιν φυτῶν, δενδρυλλίων, ἀνθέων.

Ἡ Μουνυχία ἐξ ἄλλου ἐτετραγωνίσθη, ὁ δὲ ὁρμίσκος της ὁ κυκλοτερὴς ἐστολίσθη μὲ τὸ λαμπρὸν ὁλοστρόγγυλον κρηπίδωμα διῆκον σχεδὸν μέχρι τῆς Φρεαττύος καὶ ἑτέρωθεν μέχρι τῆς συνοικίας Τσιλλερ.

*
* *

Τὸ ζήτημα τῆς ἐφευρέσεως τῆς πόλεως σχεδὸν εἶνε λελυμένον· ἀλλ' ἡ λύσις ἐκ *τῶν ἐνόντων*. Ἀρτεσιανὰ φρέατα ἐπρόλαβον τὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως· ἂν ὑπῆρχον ὕδατα ἐπαρκέστερα καὶ καλλιτέρας ποιότητος εἰς τὴν περιφέρειαν τὴν Πειραϊκήν, βεβαίως θὰ ἐχρησιμοποιοῦτο. Ἀλλ' ὅπως κατὰ τὴν ἀρχαιότητα *ἀπὸ φρεάτων* ἤντλουν οἱ Πειραιεῖς, οὕτω καὶ τὴν σήμερον. Ἂν βραδύτερον προνοήσῃ κἀμμία κυβέρνησις νὰ ἐξεύρῃ ἄφθονα νερὰ διὰ τὰς Ἀθήνας, θὰ οἰκονομηθῇ δι' αὐτῶν καὶ ὁ Πειραιεύς. Γιὰ τὴν ὥραν μπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῇ ὅτι εἶνε αὐτάρκης.

*
* *

Πλὴν τῶν δημοσυντηρήτων Σχολῶν, τῶν ἀπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου μέχρι τοῦ Γυμνασίου, ὁ Πειραιεὺς ἀπέκτησε τέλειον διὰ τὰς ἀπαιτήσεις του Δημοτικὸν Θέατρον, κομψόν, εὐπρόσωπον, εὐρύχωρον. Καὶ λέσχην ἐμπορικὴν πολυτελῆ κ' εὐμαρεστάτην.

*
* *

Σκέψις γινεται νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἡ συγκοινωνία ἐντὸς τῆς πόλεως διὰ τροχιοδρόμων· συνδεομένου τοῦ Νέου Φαλήρου διὰ τῆς συνοικίας Τσίλλερ, Μουνυχίας, Φρεαττύος καὶ κυκλοτερῶς διὰ τῆς Πειραϊκῆς χερσονήσου μέχρι τοῦ τελωνείου. Ἡ γραμμὴ αὐτὴ κατ' ἀρχὰς θὰ εἶνε γραμμὴ τέρψεως, ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου θὰ συνοικισθοῦν αἱ ἀραιοκατοίκητοι αὐταὶ συνοικίαι καὶ ἡ γραμμὴ αὐτὴ θ' ἀποβῇ πλέον ἀναγκαιοτάτη.

*
* *

Κατὰ σχέδιον τοῦ κ. Ρετσίνα, ἡ γενικὴ ὑδαταποθήκη τῆς πόλεως μετεφέρθη ἐπὶ τῆς Καστέλλας· θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ ἡ δύναμις τῶν ὑδάτων ὅπως εἰσαχθῇ εἰς τὴν πόλιν τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς Ἀλλ' αὐτὰ εἶνε ζητήματα χρόνου, ἰδίως δὲ θελήσεως.

*
* *

Παραλλήλως τῆς προόδου τῆς πόλεως, ἔβαινε καὶ τῶν ἰδιωτῶν ἡ ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὁρᾶσις καὶ βιομηχανία. Διάφοροι ἐπιχειρηματίαι ἐρρίφθησαν εἰς κατασκευὴν ἐργοστασίων ποικίλης παραγωγῆς, ἐπωφεληθέντες τῶν εὐκολιῶν τὰς ὁποίας κατὰ τὸ 1880 τοὺς προσεπόριζεν ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα. Ἐντὸς μιᾶς δεκαετίας ἀνηγέρθησαν εἴκοσιν ἐργοστάσια· ἀλλά, ἐπελθούσης τῆς κρίσεως μετὰ διετίαν, μεγάλοι ἐμπορικοὶ καὶ βιομηχανικοὶ οἶκοι κατέρρευσαν, τὰ ἐργοστάσια ἢ περιῆλθον εἰς χεῖρας τῆς Τραπέζης ἀπέναντι ὑποχρεώσεων τῶν ἰδιοκτητῶν των ἢ περιήρχοντο εἰς χεῖρας τρίτων. Ὁπωσδήποτε μετὰ παρέλευσιν τριῶν τεσσάρων ἐτῶν ἡ κρίσις ἐξέλειψε, τὸ ἐμπό-

ριον ἀνέλαβε, ἡ βιομηχανία ἐζωντάνευσε καὶ ὁ Πειραιεὺς ἀφίχθη εἰς τὴν ὑψίστην κλίμακα τῆς ὁρασεώς του.

*
* *

Ἀνεπτύχθησαν σιτεμπορικὰ γραφεῖα μεγάλης ἀκμῆς, ξυλεμπορεῖα τὰ πρῶτα ἐν Ἑλλάδι, ἀποικιακὰ γραφεῖα ἐξαίρετα, πρακτορεῖα διάφορα ἐμπορικὰ ἢ ἀτμοπλοϊκά, πάντα δὲ ταῦτα παρέσχον εἰς τὸν Πειραιᾶ τὸ θάρρος νὰ αὐτοκαλῆται ὁ Γενικὸς Τροφοδότης τῆς Ἑλλαδος. Καὶ πράγματι τοῦ ἤξιζεν ὁ τίτλος οὗτος, ἀφοῦ κατώρθωσε νὰ συναγωνισθῇ πρὸς τὴν ἀκμαιοτάτην Σῦρον, ὅπου ἀφθονώτερα τὰ κεφαλαια καὶ συστηματικώτερον τὸ ἐμπόριον. Ὅταν μάλιστα περατωθῇ ἡ Διεθνὴς σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Πειραιῶς—Λαρίσσης, δι' ἧς νὰ συγκοινωνῇ ἀπευθείας καὶ συντομώτατα μετὰ τῆς Εὐρώπης, ὁ Πειραιεὺς θὰ ἀποβῇ τὸ σημαντικώτερον ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικὸν κέντρον τῆς Ἀνατολῆς.

*
* *

Ἂν ὑπὸ ἔποψιν πόλεως προώδευσεν ὁ Πειραιεὺς ἀμερικανικῶς, ὑπὸ ἔποψιν ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας ἀνῆλθεν εἰς ὕψος ἀκμῆς καὶ δόξης. Ὅπως ὁ λιμήν του παρουσιάζει ὄψιν δάσους μὲ τ' ἀναρίθμητα σκάφη τὰ ὁποῖα προσορμίζονται εἰς τοὺς τρεῖς ὅρμους του, οὕτω καὶ ἡ τῶν Ἐργοστασίων συνοικία ἐκπλήττει μὲ τὴν πληθὺν τῶν δίκην μιναρέδων ὑψουμένων ὑψικαρήνων καπνοδόχων του. Κάθε βῆμα καὶ ἀνὰ ἓν πολυδαίδαλον ἐργοστάσιον ποικιλωτάτης βιομηχανικῆς παραγωγῆς. Καὶ ὅλα ἐργαζόμενα, ὅλα κερδαίνοντα. Βασιζόμενα δέ, ὄχι ὅπως μέχρι τοῦ 1884 ἐπὶ ἄμμου, ἀλλὰ ἐπὶ γρανίτου. Ἐπὶ πραγμα-

τικῶν κεφαλαίων, ὄχι ὀνομαστικῶν, ὄχι ἀερωδῶν. Σήμερον κάθε βιομηχανικὴ ἐπιχείρησις ἔχει ἑδραίαν τὴν πίστιν, ἀσφαλῆ τὴν εὐδοκίμησιν, βέβαιον τὸ κέρδος. Τὸ ἀπαισίας μνήμης κρὰχ τοῦ Ὀγδοηντατέσσαρα ἄλλους μὲν ἐχανδάκωσε, ἄλλους ἀνύψωσε· ἄλλους μετέβαλεν εἰς πενέστας, ἄλλους ἐδημιούργησε Κροίσους· ὅσοι τότε παρεσύρθησαν ἀπὸ τὴν λαιλαπα τῶν χρεωκοπιῶν, τῶν πτωχεύσεων. ἐχάθησαν, ἐτάφησαν· ἀλλ' ὅσοι ἤντλησαν διδάγματα ἐκ τῆς κρίσεως ἐκείνης, ἐμεγαλύνθησαν.

*
* *

Τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον τότε τὸ ἐγονάτισεν ἡ οἰκοπεδομανία καὶ ἡ κτιριομανία· ὅποιος εἶχε πέντε χιλιάδες δραχμάς, ἠγόραζε ἕν οἰκόπεδον, ἐχάραττε τὰ θεμέλια, ἔκτιζε τὴν βάσιν καί, ἐξαντλουμένων τῶν δραχμῶν, ἐμπρὸς εἰς δάνειον ἐπὶ ὑποθήκῃ αὐτοῦ τούτου τοῦ οἰκοπέδου! Μὲ τὸ δάνειον αὐτό, συνέχεια τῆς οἰκοδομῆς· ἐτελείωναν τὰ χρήματα, νέα δάνεια, νέαι ὑποθῆκαι καὶ εἰς τὸ τέλος . . . . . τὸ σφυρὶ τοῦ πλειστηριασμοῦ. Αὐτὸ ἦτο τὸ σύστημα καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν πλείστων οἰκοδομῶν ὅσαι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀνηγέρθησαν· δὲν ἐκτίζοντο ἐκ τοῦ περισσεύματος τῶν κεφαλαίων, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὑστερήματος· ἐψαλίδιζον τὰ διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις προωρισμένα χρήματα, διὰ νὰ οἰκοδομήσουν· κ' ἐπειδὴ ἐμειοῦτο τὸ ἐνεργητικὸν κεφάλαιον τῆς κυρίας ἐργασίας, ἡ ἐπιχείρησις ἐναυάγει, παρασύρουσα καὶ οἰκόπεδα καὶ κτίρια καὶ τὸν δημιουργόν των. Μέχρις οὗ ἐπῆλθεν ἡ ἄρσις τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας τῷ 1885, ὡς ἡ διακοπὴ πῶν πιστώσεων τῆς Τραπέζης ἐπέφερε τὸν σεισμὸν ἐκεῖνον.

*
* *

Ἀλλὰ μία καταβύθισις ἀναγκαίως θὰ μᾶς παρουσιάσῃ μίαν ἀνάδυσιν. Τοιοῦτοι οἱ νόμοι τῆς φύσεως. Ὅ,τι γίνεται εἰς τὰς καθιζήσεις τοῦ ἐδάφους:, ἀπαράλλακτα. Παντοῦ ἕνα εἶδος φασουλοβρασμοῦ, ποῦ ἄλλα κατέρχονται, ἄλλα ἀνέρχονται. Ἡ πτῶσις ἡ τότε, μᾶς ἔφερε τὴν ἀνύψωσιν τῆς σήμερον. Ποῖος ἤλπιζε κατόπιν τοιαύτης πτώσεως, ἣν ἐπηκολούθησεν ἡ ἐπιστρατεία μὲ τὴν ἐμπορικήν της ἀκινησίαν καὶ κατόπιν ἡ τόση νομισματικὴ ἀνωμαλία, μὲ παντελῆ ἔλλειψιν χρυσοῦ, μὲ αὔξησιν τῶν ἀναγκῶν, μὲ ὀξύτατον συναγωνισμὸν νὰ ἀντισταθῇ, νὰ παλαίσῃ ἡ ἀρτιγενὴς βιομηχανία μας μὲ τὰ βιομηχανικὰ κατορθώματα τῶν Εὐρωπαίων ; Μολαταῦτα. Ἀπὸ τοῦ 1885, ὁπότε ἐσταμάτησεν ἡ πτῶσις, ὅλα τὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια τοῦ Πειραιῶς εὐδοκιμοῦν, προκόπτουν.

*
* *

Καὶ ἐργοστάσια ποικιλωτατης παραγωγῆς. Πρωτεύουν τὰ Ὑφαντουργεῖα καὶ νηματουργεῖα, μὲ τὸν πολυδαίδαλον μηχανισμόν των. Τὰ τῶν ἀδελφῶν κκ. Ρετσίνα θαυμασίου μηχανισμοῦ. Τὰ ὑφάσματά των μπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι καθίστανται ἐθνικῶς πολύτιμα· ὅπου γῆς Ἑλλάδος, χρῆσις γίνεται αὐτῶν, διά τε τὸ εὔωνον καὶ στερεόν, ἀπὸ τὰς ἐργατικὰς τάξεις. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν ἀκόμη μεγάλαι αἱ ἀποστολαί, νημάτων, πανίων καὶ ὑφασμάτων. Ἰδίως εἰς Βουλγαρίαν. Ἀπασχολοῦν δὲ χιλιάδας χειρῶν τὰ ἐργοστάσια αὐτα. Πόσοι νέοι δὲν ἐμορφώθησαν ἐκεῖ λαμπροὶ τεχνῖται ; Πόσα πτωχὰ κοράσια ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος, δὲν εὗρον εἰς αὐτὰ ἔντιμον ἐργασίαν καὶ ἐκ τῶν μικρῶν οἰκονομιῶν των δὲν συνέπηξαν τὴν προῖκά των, ἀποκατασταθεῖσαι λαμπρά ;

Πρόμοιον Νηματουργεῖον λειτουργεῖ ἐπίσης ζηλευτόν, τὸ τοῦ κ. Κ. Λυγινοῦ. Μικροτέρας βέβαια ἀκτῖνος ὁράσεως, ἀλλὰ ἱκανῆς παραγωγικότητος.

*
* *

Θέλετε Μηχανουργεῖα ; Ἰδοὺ τὸ ἀρχαιότατον καὶ τελειότατον τῶν ἀδελφῶν κκ. *Βασιλειάδη*, καὶ τὸ τῶν κκ. *Γζὼν-Μὰκ-Δούαλ-Βαρβούρ*. Καὶ τὰ δύο πρώτης τάξεως. Ἀπασχολοῦντα ἕκαστον ἀπὸ ὁλόκληρον σύνταγμα τεχνιτῶν, μηχανουργῶν κλπ. Καὶ τί μηχανικὰ ἔργα δὲν σφυρηλατοῦνται ἐκεῖ ; Λέβητες, πιεστήρια, ἀτμομηχαναί, βαροῦλκα, ἀτμόπλοια. Καὶ τὰ δύο ἀπέκτησαν φήμην εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Ἀπὸ τὴν Σμύρνην, τὴν Κων)πολιν, τὴν Αἴγυπτον, καθημεριναὶ παραγγελίαι. Καὶ ἐκπληροῦν καὶ ἄλλον σπουδαῖον προορισμόν. Μορφώνουν Ἕλληνας μηχανικούς. Ὅλοι οἱ μηχανικοὶ τῶν διαφόρων ἐργοστασίων, σιδηροδρόμων, ἀτμοπλοίων ἐμπορικῶν καὶ πολεμικῶν, εἶνε τρόφιμοι των δύο αὐτῶν γιγαντομηχανουργείων. Οἱ Ἕλληνες μηχανικοὶ ἀντικατέστησαν ὅλους τοὺς εὐρωπαίους τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς διαφόρους μηχανικὰς ἐπιχειρήσεις.

Πλὴν τούτων ὑπάρχουν καὶ ἄλλα δευτερεύοντα, ὡς τὰ τῶν κκ. Κούπα, Ἀργυρίου, Βραχνοῦ, Περράκη κλπ.

*
* *

Τρίτη σπουδαιοτάτη βιομηχανία εἶνε ἡ τῶν ἀτμομύλων. Καὶ πολλὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ μεγίστης παραγωγῆς. Ἐκ τῶν ἐντὸς τῆς πόλεως φημίζονται τὰ δύο πρώτης γραμμῆς ἐργοστάσια τοῦ κ. *Δ. Λούμου*, τοῦ εὐτόλμου, τοῦ ριψοκινδύνου, τοῦ ἀμερικανίζοντος ἐργοστασιάρχου.

Ἡ ἐτησία ἀλευροπαραγωγή του ἀνέρχεται εἰς ἑκατομμύρια ὀκάδας. Μὲ ὑποκατασιήματα πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος· μὲ κατανάλωσιν πρώτης τάξεως· μὲ εὐθηνίαν τιμῶν καὶ ποικιλίαν εἰδῶν καταπληκτικήν.

Πλὴν αὐτῶν λειτουργεῖ ἐντὸς τῆς πόλεως ὁ ἐπίσης ἀρχαῖος ἀτμόμυλος τῶν υἱῶν Καπράνου.

Ἐκτὸς δὲ τῆς πόλεως ἄλλοι ἐπίσης σπουδαῖοι ἀτμόμυλοι, ὁ τοῦ κ. *Πατσιάδου* παμμέγας, τοῦ κ. *Ν. Σεφερλῆ*, *Ν. Σταματοπούλου*, *Παναγιωτοπούλου*, *Σκλαβούνου*, *Σαρηγιάννη* κλπ.

*
* *

Προοδευτικωτάτη ἐπίσης βιομηχανία εἶνε ἡ τῆς κατασκευῆς τῶν *Κονιάκ*, καὶ ἐν γένει τῶν οἰνοπνευμάτων. Ἐκ τῶν τελειοτέρων λογίζεται τὸ ἐργοστάσιον τῶν κ.κ. *Κοτσώνη Κολοσούκα*, ἀπέραντον, συστηματικόν, ἔξοχον ἐργοστάσιον. Μὲ τελειοτάτους μηχανισμοὺς καὶ παραγωγὴν ἀρίστης ποιότητος. Κονιὰκ ἀγνῆς σταφυλῆς, βραβευθὲν ὑπὸ πλείστων εὐρωπαϊκῶν ἐκθέσεων. Ἐξαγωγὴ δὲ ὅπου Ἑλληνισμὸς εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Εἰς Αἴγυπτον εἰσάγεται ἀφθονώτατα, καταλαβὸν τὴν πρώτην γραμμὴν μὲ τὰ ἐκεῖ καταναλισκόμενα ἑλληνικά. Εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Ρουμανίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν τὴν αὐτὴν διάδοσιν. Φημίζεται διὰ τὸ ἄρωμά του καὶ τὴν ἀγνοτάτην διασκευήν του. Ἐσχάτως δ' ἐβραβεύθη διὰ ἀργυροῦ βραβείου ὑπὸ τῆς ἐν Βορδὼ τῆς Γαλλίας ἐκθέσεως.

Ἄλλο παρόμοιον ἐργοστάσιον οἰνοπνευματοποιΐας εἶνε καὶ τὸ τῶν κ. κ. Φινοπούλων, ἐπίσης ἀξιοσύστατον καὶ ἀρχαιότατον.

Πλὴν τούτων λειτουργοῦν κ' ἐντὸς τοῦ Πειραιῶς πλεῖστα τοιαῦτα κονιακοποιεῖα· τὰ γνωστότερα εἶνε τὸ

τῶν ἀδελφῶν *Μεταξᾶ* οἵτινες πρῶτοι ἔδωκαν τὴν ὤθησιν νὰ εἰσαχθῇ τὸ ἑλληνικὸν κονιὰκ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, καὶ εἶνε οἱ μόνοι οἱ ὁποῖοι μυθώδη ποσὰ κιβωτίων ἐξῆγον μέχρι τινὸς—προτοῦ ἐργασθοῦν καὶ ἄλλοι συνάδελφοί των διὰ νὰ τὸ διαδώσουν—καὶ ἄφθονα τὰ κέρδη προσεπόρισαν. Οἱ ἀδελφοὶ *Πιπινέλη* μὲ τὸ κομψότατον παρὰ τὸν σταθμὸν τοῦ ΣΑΠ ἐργοστάσιόν των, τὸ ὁποῖον ὅσην λαμπρότητα ἔχει ἐξωτερικῶς, τόσην κομψότητα κ' ἐσωτερικῶς. Τὸ τοῦ κ. *Δ. Πουρῆ, Μπαρμπαρέσου, Βατίστα, Ἀραχωβίτου* κλπ. Ἐν γένει ἡ βιομηχανία τοῦ οἰνοπνεύματος καὶ ἰδίως τοῦ Κονιὰκ βαίνει καταπληκτικῶς αὐξανομένη ἐν Ἑλλάδι, ἐκ τῶν ὀλίγων δὲ βιομηχανικῶν προϊόντων ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαία ἡ εἰσαγωγὴ χρυσοῦ ἐπιτυγχάνεται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Προσοχὴ μόνον μήπως ἀνακοπῇ ἡ κατανάλωσις καὶ προτιμηθοῦν τὰ εὐρωπαϊκά.

*
* *

Βυρσοδεψεῖον ἕν, ἀλλὰ . . . λεόντειον. Παρὰ τὴν Δραπετσῶναν, τοῦ κ. *Δ. Μιχαλινοῦ*, μεγάλης παραγωγῆς, καὶ καταπληκτικῶν ἐργασιῶν. Τὰ δέρματά του ἔχουν διαδοθῇ πανταχοῦ.

Σαπωνοποιεῖον δ' ἐξαίρετον τοῦ κ. *Ζαβογιάννη*.

*
* *

Εἰσήχθησαν ἐπίσης καὶ νέου εἴδους βιομηχανίαι. Ὡς τὸ ἐργοστάσιον Χημικῶν καὶ Βιομηχανικῶν προϊόντων, τῶν κ. κ. *Δάλη* καὶ *Βακατάτση*, κατασκευάζον κάλυκας καὶ *ἄλλα* πρωτότυπα βιομηχανικὰ εἴδη

Τὸ ἐπίσης καινοφανὲς ἐργοστάσιον Μωσαϊκῶν πλακῶν τοῦ κ. *Εὐσταθίου Δηλαβέρη*, ἐν ᾧ κατασκευάζονται ὡ-

ραιότατα ἔγχρωμοι πλάκες ἁμιλλώμεναι μ᾽ αὐτὰς τὰς Εὐρωπαϊτάς.

*
* *

Πληθὺς δ᾽ἄλλων μικροβιομηχανιῶν εὐδοκιμώτατα λειτουργουσῶν προσδίδουν εἰς τὸν Πειραιᾶ πραγματικὴν ὄψιν πόλεως ἐκτάκτου βιομηχανικῆς κινήσεως, ἀπαντωμένης μόνον εἰς εὐρωπαϊκὰς μεγαλουπόλεις. Σημειώσατε δὲ ὅτι ἅπαντες οὗτοι οἱ βιομηχανικοὶ κλάδοι βαίνουσιν ἐν προκοπῇ καὶ προόδῳ, αὐξανόμενοι ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος καὶ ἐπεκτείνοντες καταπληκτικὰ τὰς ἐργασίας των.

*
* *

Ὡς χαρακτηριστικὴ δ᾽ἔκφανσις τῆς ἐν τῇ ἐμπορίᾳ καὶ τῇ βιομηχανίᾳ ἐπιδόσεως τοῦ Πειραιῶς παρουσιάζεται ἡ πρὸ διετίας συσταθεῖσα *Βιομηχανικὴ* καὶ *Ἐμπορικὴ Ἀκαδημία*. Σύλληψις καὶ ἐκτέλεσις καὶ δημιουργία ὄχι κυβερνητικὴ ἀλλὰ *ἰδιωτική*. Εὑρέθησαν δύο πρακτικώτατοι ἕλληνες ἐπιστήμονες οἱ κ. κ. Ρουσόπουλος καὶ Γεράκης οἵτινες, μελετήσαντες τὸν βιομηχανικὸν καὶ ἐμπορικὸν χαρακτῆρα τοῦ Πειραιῶς καὶ τὸ εὐρύτατον μέλλον τὸ ὁποῖον διανοίγεται εἰς αὐτόν, ἀπεφάσισαν τὴν σύστασιν τῆς μοναδικῆς διὰ τὴν Ἑλλάδα Σχολῆς, μὴ φεισθέντες οὔτε ὑπερόγκων κεφαλαίων, οὔτε θυσιῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων.

Ἐν αὐτῇ καταρτίζονται ἔμποροι, χημικοὶ βιομήχανοι καὶ βιομήχανοι, εἰδικῶς δὲ ζυμοτέχναι, ἐλαιουργοὶ καὶ ζωοτέχναι.

Τοῦ Προπαιδευτικοῦ Σχολείου ἡ φοίτησις διετής, τῆς Ἐμπορικῆς Σχολῆς διετής, καὶ τῶν Βιομηχανικῶν Σχολῶν ἐπίσης διετής.

Προσόντα πρὸς εἰσαγωγὴν μαθητῶν ἀπαιτεῖται τοὐλάχιστον ἀπολυτήριον Σχολαρχείου. Οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον Γυμνασίου εἰσέρχονται εἰς τὴν Α΄ Ἐμπορικὴν τάξιν, εἰς δὲ τὴν τῶν Βιομηχάνων μετὰ δοκιμασίαν, διανύοντες οὕτω διετεῖς σπουδάς. Δίδακτρα, διὰ μὲν τὴν Α΄ προπαιδευτικὴν τάξιν 15 δρ., διὰ δὲ τὰς λοιπὰς 30 μηνιαίως. Δέχεται ἡ Ἀκαδημία καὶ ἐσωτερικοὺς οἰκοτρόφους.

Τὸ προσωπικὸν ἀποτελεῖται ἐκ δύο διευθυντῶν καὶ 40 καθηγητῶν.

Ἡ *Ἀκαδημία* ἐκδίδει καὶ μηνιαῖον δελτίον παρακολουθοῦν τὰς προόδους τῶν Ἐπιστημῶν, τῆς Βιομηχανίας καὶ τοῦ Ἐμπορίου. Εὐρωπαϊκωτάτη Σχολή.

*
* *

Ὑπὸ ἔπειψιν κοινωνικοῦ πολιτισμοῦ ὁ Πειραιεὺς εὑρίσκεται εἰς τὴν αὐτὴν παράλληλον μὲ τὰς βιομηχανικὰς προόδους του.

Συνεστήθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη λαμπρὰ σωματεῖα. Ἡ Φιλαρμονικὴ τοῦ Δήμου, ὁ Ὅμιλος τῶν Φιλομούσων, οἱ Ἐρέται, οἱ Ποδηλατηταί, οἱ Πεζοπόροι, ὁ Ὅμιλος τῶν Κυνηγῶν κλπ. Εἰς ταῦτα πάντα πρωτηγωνίστησεν ἡ εὔελπις Πειραϊκὴ νεολαία, ἡ συνδυάζουσα τὴν ἐργασίαν μὲ τὰς ἐλευθερίους ἀσκήσεις, τὰς μορφωτικὰς καὶ διαπλαστικὰς ψυχῆς καὶ σώματος. Πράγματι αὗραι καλλιτεχνικαὶ καὶ φιλομουσικαὶ τὰ Σωματεῖα αὐτά.

*
* *

Ἐκ τῆς ὅλης λοιπὸν ἐπισκοπήσεως τοῦ Πειραιῶς, τῆς προνομιούχου θέσεώς του ὡς ἐπινείου τῆς πρωτευούσης, τοῦ ἀσφαλεστάτου λιμένος του—ἐκ τῶν καλλιτέρων τῆς Με-

σογείου—τῆς ἐπικειμένης κατασκευῆς τοῦ Σιδηροδρόμου Πειραιῶς-Λαρίσσης, προώρισται νὰ καταστῇ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ὑπὸ διεθνῆ ἐμπορικὴν ὁρᾶσιν ὁρμητηρίων τῆς Μεσογείου.

ΑΙΓΙΝΑ

Ὡς πρώτην θαλασσοεκδρομὴν ἐπροτίμησα τὸ ταξεῖδι τοῦ Ἀργολικοῦ· εἶνε τὸ ποικιλώτερον, τὸ φαιδρότερον τῶν ταξειδιῶν. Ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Ναύπλιον διὰ θαλάσσης ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας· εἰς τὰς ἑπτὰ το πρωὶ ἐκκινεῖς, εἰς τὰς ἑπτὰ τὸ βράδυ φθάνεις· καὶ κάθε δύο ὥρας προσέγγισις· λείπει ἡ μονοτονία καὶ τὸ πληκτικὸν τῶν πελαγίσιων ταξειδιῶν. Ἡ συγκοινωνία δὲ πυκνοτάτη, καθημερινή. Μὲ ἀτμόπλοια μικρὰ μέν, ἀλλὰ περιποιητικά, καθάρια, εὔπλοα. Τὰ δημοτικώτερα δὲ τούτων εἶνε ἡ εὔδρομος «Σίφνος-Εὔβοια» τοῦ κ. Σερπιέρη καὶ αἱ «Σπέτσαι» τῆς ἀτμοπλοΐας Γουδῆ. Καὶ τὰ δύο μὲ τὰς συμπαθείας καὶ προτιμήσεις των.

*
* *

Ἐπιβαίνοντες μίαν πρωίαν τῆς «Σίφνου-Εὐβοίας» ἐξερχόμεθα τοῦ λιμένος Πειραιῶς, τοῦ πάντοτε πολυθορύβου λιμένος, ὅπου τὴν ὥραν πέντε προσορμίζονται καὶ δέκα ἐκπλέουν, ἀτμόπλοια καὶ ἱστιοφόρα, διαυλακίζοντες τὰ ἤσυχα νερὰ τοῦ Σαρωνικοῦ, κ' ἔνθεν μὲν ἀφίνοντες τὸ κομψὸν βασιλικὸν περίπτερον, ἐκεῖθεν δέ, τὸ βάθος τοῦ ἱστορικοῦ κόλπου τῆς Σαλαμῖνος, ὅπου σήμερον ὁ Ἀρά-

πης, σεμνυνόμενοι μὲ τὸν ἐδῶ κ' ἐκεῖ σκορπισμένον εἰς τὰ μαρμαίροντα νερὰ τοῦ Ναυστάθμου εὔελπιν στολίσκον μας. Μετὰ δίωρον δὲ κυματοχαρμονήν, φθάνομεν εἰς τὴν δροσερὰν καὶ κατάφυτον Αἴγιναν.

*
* *

Ἡ πρώτη ἀντίληψίς μου ἀποβιβασθέντος εἰς Αἴγιναν ἦσαν αἱ κυκλοτερῶς ἠγκυροβοληµέναι παρὰ τὸ κρηπίδωμα σπογγαλιευτικαὶ μηχαναὶ, δηὸ τρεῖς δεκάδες.

Ἐρωτῶ κἄποιον Αἰγινήτην:

— Τί βρατσέρες εἶν' αὐτές, παρακαλῶ;

Κ' ἐκεῖνος, μὲ φιλότιμον καὶ σεμνὸν τόνον ὑπερηφανείας:

— Δὲν εἶνε βρατσέρες αὐτές, κύριε! Εἶνε ὁ στόλος μας!

Πέριξ δὲ τῆς προκυμαίας τρία-τέσσαρα ἐργοστάσια, εἶδος σπογγαποθηκῶν τῶν ἐν Αἰγίνῃ σπογγεμπόρων κ.κ. Μπογιατζῆ, Λουγγῆ, Μράουν κλπ. ἐν οἷς ἐργάται περικόπτοντες, ψαλιδίζοντες καὶ ταξινομοῦντες ἐντὸς κιβωτίων τὸ πολύτιμον θαλασσινὸν προϊόν.

Αἱ Αἰγινητικαὶ καταδυτικαὶ μηχαναὶ ἀριθμοῦνται εἰς 40—50, τῶν ὁποίων ὁ ἀπόπλους διὰ τὸ ταξεῖδι ἀποτελεῖ εὔελπιν εἰρηνικὴν ἐκστρατείαν. Συνήθως εἰσέρχονται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰς Αἴγιναν ἀντίτιμον σπόγγων περὶ τὸ ἓν ἑκατομμύριον δραχμάς, εἰς εὐτυχεστέρους δὲ χρόνους ὑπερβαίνει καὶ τὸ ποσὸν τῶν δύο.

Ὁ σπόγγος διὰ τὴν Αἴγιναν εἶνε πλοῦτος ἀσφαλής, πάγιος, μοσχοπωλούμενος ὑπὸ τῶν σπογγεμπόρων εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀντὶ 25—30 χρυσῶν φράγγων κατ' ὀκᾶν.

*
* *

Δὲν ἔχουν μόνον αὐτὸν τὸν πλοῦτον οἱ Αἰγινῆται, τὸν θαλασσινόν ἔρχεται εἰς αὐτὸν ἐπίκουρος καὶ ὁ χερσαῖος. Ἡ Αἰγινητικὴ γῆ εἶνε πραγματι ἐριβῶλαξ, παχειά, εὐφορωτάτη. Ἀπόδειξις αἱ ἀμπελοφυτεῖαι αἵτινες παράγουσιν οἶνον — τὸν ὀνομαστὸν Αἰγινήτικον — ἐξ οὗ προμηθεύονται πλεῖσται τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχίαι. Ἀλλ' ἔχει καὶ τὸ εὔγεστον, τὸ διαυγέστατον λάδι. Ἐπωφεληθεὶς δὲ μιᾶς χλιαρωτάτης φθινοπωρινῆς καλοκαιρίας ἐξέδραμον ἐκτὸς τῆς πόλεως καὶ εὑρεθεὶς πρὸ ἐλαιοτριβείου, εἰσῆλθον ἐν αὐτῷ γαργαλισθεὶς ἀπὸ τὸ ἄρωμα τοῦ παρασκευαζομένου ἐλαίου.

— Καὶ τί ποσὸν θὰ κάνῃ τὸ νησί σας φέτος, φίλε μου; ἐρωτῶ τὸν ἐπὶ τῆς μυλόπετρας ἐπιστατοῦντα εἰς τὴν καταθλιψιν τῶν ἐλαιῶν.

— Ἄμ φέτος δὲν ἔχουμ' εὐτυχία, μοῦ ἀπαντᾷ, δὲν μᾶς ἔβρεξε καὶ μόνον ὅσῳ χρειαζεται γιὰ νὰ πάρουν στὸ ταξεῖδι ἡ μηχανές. Ὁ τόπος πρέπει νὰ κάνῃ ἑκατὸν πενῆντα χιλιαδοῦλες ὀκάδες διὰ νὰ οἰκονομηθῇ.

Ἐζήτησα ἐντὸς ποτηρίου ὀλίγον ἔλαιον καὶ ἀπήλαυσα τὸ λαμπρὸν χρῶμά του.

— Σὰν φλουρὶ καὶ κεχριμπάρι εἶνε τὸ λάδι μας, κύριε.

*
* *

Ὥστε τρεῖς οἱ ἐπικρατέστεροι πόροι τῆς Αἰγίνης· τὸ λάδι, τὸ κρασί, ὁ σπόγγος· καὶ τῶν τριῶν δ' αὐτῶν ἐξαγωγὴ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἀφοῦ ἡ νῆσος εἶνε αὐτάρκης, καὶ εἰσοδήματα ἔχει, διατί νὰ ὑστερῇ καὶ πρὸς τὸν καλλωπισμὸν τῆς πόλεως, καὶ ἐν γένει πρὸς ἔργα δημοτικὰ καὶ δημόσια; Διατί οἱ κατὰ καιροὺς πολιτευταὶ τῆς νήσου νὰ μὴ κατορθώσουν ὥστε αἱ ἐλλείψεις αἱ σημεριναὶ νὰ μὴ ὑφίστανται, ἐνῷ ἡ νῆσος ἔχει τόσα λαμ-

πρὰ φυσικὰ προτερήματα, χάριν τῶν ὁποίων ἄλλοτε πολλαὶ οἰκογένειαι ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς διεθέριζον ἐκεῖ, σήμερον δὲ προτιμοῦν ἄλλας νήσους νὰ περάσουν τὸ καλοκαῖρι των; Δὲν ἦτο δυνατὸν τάχα νὰ ὑπάρχῃ τοὐλάχιστον ἕνας ὁρόμος σκιρροστρωμένος, καλοσυντήρητος; Δὲν ὁμιλοῦμεν βέβαια περὶ σχεδίου τῆς πόλεως, διότι ὅλαι σχεδὸν αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἢ πολίχναι τοιοῦτον ἐλάττωμα παρουσιαζουν, διὰ λόγους πολλοὺς καὶ ποικίλους. Ἀλλ' αὐτοὶ τοὐλάχιστον οἱ κεντρικώτεροι πρέπει νὰ στρωθοῦν, διότι ἐν ἡμέραις βροχῆς ἄλλοι μὲν πλημμυροῦν, ἄλλοι δὲ εἶνε ἀδιάβατοι ἀπὸ τὸν βόρβορον. Πρόκειται δὲ περὶ δαπάνης ἀσημάντου ἡ ὁποία εὐκόλως εὑρίσκεται ὅταν ὑπάρχῃ διαθεσις καὶ φιλοκαλία ἐκ μέρους τῶν ἀρχόντων. Ὁ νέος Δήμαρχος κ. Ζαφειρίου πολλὰ ὑπεσχέθη εἰς τοὺς Αἰγηνίτας, ἐκ τῶν πραγμάτων δὲ θὰ πείσῃ τοὺς συμπολίτας του ἂν ὅ,τι λέγει καὶ πράττει.

* * *

Διδακτήρια εὑρίσκονται εὐπρόσιτα ὁπωσοῦν εἰς τὴν Αἴγιναν· ἰδίως τὸ Παρθεναγωγεῖον καινουργές, εὐήλιον, εὐάερον. Ἀλλὰ ὅταν τὸ ἰδῆτε καὶ ἐσωτερικῶς, θὰ ἐνθυμηθῆτε τὸ τραγουδάκι: «Σὰν ἐκκλησιὰ στὴν ἔρημο . . .» Μὲ τέσσαρας τοίχους γυμνους, χωρὶς ἕνα ζωολογικὸν πίνακα διὰ τὴν ἀναπτυξιν κἄποιου φιλοζώου καὶ μορφωτικοῦ αἰσθήματος εἰς ὁλόκληρον τάγμα κορασίων ποῦ καταυλίζεται ἐκεῖ, χωρὶς ἕνα μαυροπίνακα, τὸ δὲ τραπέζι τῆς διδασκαλίσσης καὶ αὐτό... δανεικό. Κ'ἐννοεῖται ὅτι ἔγειναν ἐκθέσεις καὶ κοντρα-ἐκθέσεις εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ἀλλ' οὐκ ἦν ἀκρόασις, εἶνε δὲ πολὺ πιθανὸν καὶ μεχρι τῆς σήμερον ἡ αὐτὴ γυμνότης νὰ διακρίνῃ τὸ Παρθεναγωγεῖον. Κρῖμα εἰς τὴν φιλομουσίαν σας, ὦ Αἰγινῆ-

ται, ἂν, ἐλλείψει ἑκατοντάδων τινῶν δραχμῶν ἀφίνετε τὰ παιδιά σας παρθένα ἀπὸ τέτοιας ζωολογικὰς ἀντιλήψεις.

* * *

Ἡ Αἴγινα εἶνε γνωστὴ καὶ διὰ τὰς σωφρονιστικὰς φυλακάς της, ἐκ τῶν ὀλίγων ἐν Ἑλλάδι. εἰς τὰς ὁποίας μποροῦν νὰ μὴν ἀποθηριωθοῦν καὶ νὰ σαπίσουν οἱ κρατούμενοι ἐγκληματίαι. Ἕνα παλάτι βασιλικὸ αἱ φυλακαὶ αὐταί, εὐρύχωροι, εὔφωτοι, ἄνυγροι, μὲ νερὰ ἀφθονώτατα, μὲ τὰ προαύλιά του τὰ ἀπαστράποντα ἀπὸ καθαριότητα κ' εὐπρέπειαν. Μὲ ἀναπαύσεις διὰ τοὺς κρατουμένους, τροφοδοτουμένους ἀνθρωπινὰ καὶ ὄχι ληστρικά, μὲ καλόψητο χάσικο ψωμί, μὲ ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν ὄψιν ἀπιστεύτου λεβεντιᾶς. Δὲν ὁμοιάζει τὸ κτίριον αὐτὸ μὲ φυλακάς, ἀλλὰ μὲ στρατῶνα, μὲ Λύκειον, δι' αὐτὸ καὶ οἱ 360 καθειργμένοι ἐξέρχονται μετὰ τὴν θητείαν των ἐξημερωμένοι, κρείττονες ἑαυτῶν· δι' αὐτὸ καὶ τὸ μεταφέρεσθαί τινα τῶν κρατουμένων εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Αἰγίνης θεωρεῖται ὡς τρανὸν ρουσφέτι τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας.

* * *

Ἡ Αἴγινα ἐξάγει καὶ τὰ γνωστότατα εὔμορφα ἀνοικτόχροα κανάτια. Ἂν δὲν ἔχουν χάριν κομψότητος, φημίζονται ὅμως· εἶνε ἡ γῆ, τὸ χῶμα καταλληλότατον διὰ τοιαῦτα ὑδροαγγεῖα, ἕνεκα τῶν συστατικῶν του· ἄλλως τε καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὰ Αἰγινητικὰ ἀγγεῖα ἦσαν περιζήτητα· ἀπόδειξις τὰ μέχρι τῆς σήμερον σωζόμενα μὲ τὰς ὡραίας ἐγχρώμους παραστάσεις των. Φορτία ὁλόκληρα δὲ ἐξάγονται ἀνὰ ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἐκτὸς δὲ τῆς Αἰγίνης ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι τοιαῦτα ὑδροδοχεῖα ἐξά-

γει καὶ ἡ Σιφνος, μὲ τὴν παρατήρησιν ὅτι οἱ Σίφνιοι καναταδες τρέχουν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ στήνοντες τὰ καμίνια των, κατασκευάζουν τὰ δοχεῖα, παντὸς σχήματος καὶ πάσης χωρητικότητος δοχεῖα.

*
* *

Μὴ λησμονήσωμεν καὶ τὸ Μοναστῆρι τῆς Αἰγίνης, μὲ τὸν ἀθανάτου μνήμης ἡγούμενόν του Ἄνθιμον, τὸν πολιτισμένον καὶ μορφωμένον καὶ φιλόξενον ἡγούμενον, εἰς τὸ *ἀρχονταλίκι* τοῦ ὁποίου ἐξενίσθησαν Ὑπουργοὶ καὶ Πρωθυπουργοί, ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων καὶ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου.

*
* *

Καὶ ἀποχαιρετίζω τὸ εὔμορφον νησὶ ἀποκομίζων θερμὸν πόθον νὰ τὸ ἐπισκεφθῶ καὶ πάλιν.

ΠΟΡΟΣ

Ὅταν ἀπομακρυνθῇς ἀπὸ τὴν Αἴγιναν δύο-τρία ναυτικὰ μίλια θ' ἀντικρύσῃς δεξιά σου τὸ Ἀγκίστρι, τὸ πευκοστολισμένο νησί, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξάγεται τὸ ρετσίνι τοῦ ὁποίου χρῆσις γίνεται εἰς τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰ κρασιά· ἂν μάλιστα πνέῃ ὁ μαΐστρος, σοῦ ἔρχεται μυρωμένο τὸ ἀγέρι ἀπὸ τὸ πευκόφυτο νησί.

Μετὰ ἄλλα τόσα θαλασσινὰ βήματα εὑρίσκεσαι εἰς τὸ Βὶσ-Βάδεν τῆς Ἑλλάδος, τὰ Μέθανα, μὲ τὰ μεταλλικά των νερὰ ὅπου κατ' ἔτος ἑκατοντάδες νευρασθενικῶν καὶ

νεφριτικῶν τρέχουν καὶ λούονται ὡς εἰς κολυμβήθραν Σιλωὰμ εἰς τὰ μεταλλοῦχα νερὰ τὰ ἐποῖα ἐκβλύζουν οἱ βράχοι. Ἐκεῖ εἰς τὰ Μέθανα γίνεται ἀρκετὴ συγκέντρωσις τὸ καλοκαῖρι ἐξ ὅλων των μερῶν τῆς Ἑλλαδος, εὑρίσκεις δὲ καταλληλα οἰκήματα διὰ νὰ περάσῃς τὴν saison τῶν λουτρῶν σου· ξενοδοχεῖα, ἑστιατόρια καὶ θέατρον ἀκόμη.

*
* *

Ἀπὸ τὰ Μέθανα ἰδοὺ εἰς τὴν ἀρχαίαν Καλαυρίαν, τὸν Πόρον.

Ὅποιος θέλει νὰ ἰδῇ ἕνα κομματάκι μεσημβρινῆς Ἰταλίας ἤ, διὰ νὰ ἔλθωμεν στὰ δικά μας, ἕνα τμῆμα Κερκύρας, πρέπει νὰ πάγῃ εἰς τὸν Πόρον. Πλοῦτος φύσεως δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ. Πρασινάδες, ἀρώματα, ἑσπεριδοειδῆ, δένδρα, βράχοι, κῦμα, πέλαγος, ὁρίζων, οὐρανός, τετράποδα, δίποδα, φέρουν ὅλα τύπον Κερκυραϊκόν. Πρωὶ καὶ βράδυ τὰ διάφορα πορθμεῖα καὶ ἀκάτια μεταφέρουν ἐργάτας καί ἐργατρίας καὶ ὑποζύγια ἀπὸ τῆς νήσου εἰς τὴν ἀπέναντι ξηρὰν διὰ νὰ συγκομίσουν τὸν ἐλαιοκαρπὸν ἢ τὰ ξυλοφορτία τῶν ζευγιτῶν ἢ μικρογεωργῶν· σοῦ κάμνει ἐντύπωσιν εὐάρεστον τὸ πειθήνιον τῶν τετραπόδων αὐτῶν· μόνα των ἐμβαίνουν καὶ μόνα των βγαίνουν ἀπὸ τὰς λέμβους φορτωμένα μὲ ἐλαιοκαρπόν, μὲ ξύλα τοῦ δρυμοῦ διὰ τὴν χειμωνιάτικην ἀνθρακιάν, μὲ κανένα ἀρνάκι φετεινὸ βυζιανιάρικο, μὲ δύο-τρεῖς τορβάδες λεμονοπορτόκαλα, μανδαρίνια κλπ.

Ὡς τόπος διαμονῆς καὶ εὐάρεστος καὶ ἀπαλὸς καὶ χλιαρὸς καὶ συγκερασμένος τὸ κλῖμα ὁ Πόρος· μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν ὠνομάσῃ *Φυσικὸν Θεραπευτήριον*. Ὁ Πόρος χαρίζει χρῶμα, ὑγείαν, σφρῖγος εἰς ἐξησθενημένους καὶ ἐμπαθεῖς ὀργανισμούς. Καὶ ἄσχημον εἶνε τὸ θέλγη-

τρον, τὸ ὁποῖον σοῦ ἐμπνέει τὸ ἄνω-κατω τῶν οἰκιῶν τοῦ Πόρου ; Νομίζεις, ὅταν βλέπῃς μακρόθεν κ' ἐξ ἀπόπτου τὸν Πόρον ὅτι τόνα σπίτι εἶνε καβάλλα στ' ἄλλο. Ἔπειτα τί σοῦ λέγει ὁ ἐπὶ τοῦ κρηπιδώματος περίπατος, ἡ λαμπρὰ τοῦ Μοναστηρίου θέσις μὲ τ' ἀθάνατο νερό του, ὅπου μάλιστα ἀπό τινων ἐτῶν πολλοὶ οἰκοκυραῖοι ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰς Ἀθήνας κτίζουν τὰς μικροεπαύλεις των, περνῶντες ἐκεῖ μὲ τὰς οἰκογενείας των τοὺς θερινοὺς μῆνας, ἀναπνέοντες ἄρωμα βουνίσιο καὶ δροσιζόμενοι μὲ τὰ κρυσταλλώδη νάματα τοῦ βουνοῦ, ἢ ὁ ἀπέναντι Γαλατᾶς μὲ τὰ περιβόλια του, τὰς ἐλαιοφυτείας του καὶ τὴν πληθὺν τῶν εὐγενῶν λεγομένων δένδρων τῶν ὁποίων τὰ ἐλαφρὰ μεθυστικὰ ἀρώματα σὲ ἀναζωογονοῦν καὶ σὲ ξαναανειόνουν ; Κάποιος προτιμᾷ νὰ μετονομασθῇ ὁ ἀντίπεραν τῆς νήσου Γαλατᾶς εἰς Ἀντίπορον, ἐπὶ τὸ ἀκριβολογώτερον. Κακῶς νομίζομεν. Διότι Πόρος λέγεται ἀρχῆθεν τὸ στενὸν αὐτὸ τῆς θαλάσσης πέραμα, ἐξ αὐτοῦ δὲ συνεκδοχικῶς ὠνομάσθη τὸ νησὶ ὁλόκληρον Πόρος, ὁ ὁποῖος ὅμως εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν διῃρεῖτο εἰς δύο νησίδια, κατὰ Παυσανίαν, εἰς τὴν Καλαυρίαν καὶ τὴν Σφαιρίαν. Ὁπωσδήποτε καὶ ὁ Γαλατᾶς εἶνε ἐφαρμόσιμος τίτλος διὰ τὸν Πόρον, ὡς καὶ ὁ Βόσπορος, ἢ καὶ Ἀντίπορος.

*
* *

Τοῦ νεροῦ τὸ ζήτημα θεωρεῖται λελυμένον ἀρχικῶς μὲν ἀπὸ τοῦ ἀειμνήστου ἰατροδημάρχου τοῦ Πόρου Καραμάνου, ὅστις δαπανήσας 80 χιλ. δραχ. διωχέτευσεν αὐτὸ ἐκ τῆς ἀπέναντι ξηρᾶς εἰς τὴν νῆσον· ποσὸν ὕδατος δραμίων 150· ἤδη ὅμως ὁ κ. Κορυζῆς, φιλοτίμως συνεχίζων τὴν ὑπὲρ τοῦ τόπου μέριμναν τοῦ προκατόχου του, ἀντι-

κατέστησε τοὺς μικροῦ διαμετρήματος σωλῆνας δι' ἄλλων εὐρυτέρων, χάριν τῆς ἀνετωτέρας ἐξασφαλίσεως τῆς ὑδρονομῆς, διὰ δαπάνης 40 χιλ. δραχ. Ἀλλ' ἔχει καὶ τὰς ἐλλείψεις του ὁ Πόρος. Καὶ πρώτη εἶνε ἡ μὴ ἐκβάθυνσις τοῦ περάσματος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου συχνότατα ἐπικάθηνται ἀτμόπλοια μετρίας ὁπωσδήποτε χωρητικότητος, δευτέρα δὲ ἡ ἀποπεράτωσις τοῦ κρηπιδώματος μέχρι καὶ πέραν τῶν πρὸς τὴν ἔξοδον οἰκίσκων. Δι' αὐτὰ ὅμως ἀπαιτεῖται δαπάνη γενναία, καὶ ὁ Δῆμος εἰσοδήματα πολλὰ δὲν ἔχει, τὸ λιμενικὸν ταμεῖον ἐπίσης, εἰς ταῦτα δὲ προσθετέον καὶ τὴν στρεβλὴν καὶ ἐπίμονον ἄρνησιν τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας, ἡ ὁποία καλὰ καὶ σώνει παρασυρομένη ἀπὸ τοιάσδε ἢ τοιάσδε παραστάσεις, κομματικοῦ βεβαίως ἐλατηρίου, ἀρνεῖται νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν Δῆμον τὴν συμπλήρωσιν ἔργων ὄχι ἁπλῆς πολυτελείας, ἀλλὰ τελείας χρησιμότητος, ἐξ ὧν θὰ αὐξήσῃ ὁ συνοικισμὸς καὶ ἡ συγκοινωνία καὶ φυσικὰ θὰ πλουτίσῃ ὁ τόπος ἀπὸ τοὺς παρεπιδήμους ξένους.

* * *

Τὸ μόνον προϊὸν τῆς νήσου ταύτης εἶνε τὰ ἐσπεριδοειδῆ τῶν ὁποίων δὶς καὶ τρὶς γίνεται ἡ καρποσυλλογὴ κατ' ἔτος. Ταῦτα δὲ προέτρεψαν τοὺς κατοίκους νὰ καταγίνωνται μὲ ἐνθουσιασμὸν εἰς τὴν *γεωργίαν, κηπουρικὴν καὶ δενδροκομίαν*· ἀλλὰ τί δὲν ὑπέστησαν τὰ δένδρα αὐτὰ ἀπὸ τὴν κομμίασιν ἐν τῷ παρελθόντι· σχεδὸν κατεστράφησαν ἅπαντα, ἀποξηρανθέντα· ἀλλ' ἀνεφυτεύθησαν τὰ περιβόλια ὅλα. Ἐσχάτως ὅμως ἐν ᾧ ἐξέλιπεν ἡ καταστρεπτικὴ αὐτὴ νόσος ἐπῆλθεν ἡ ψωρίασις! Ἄλλη κατάρα αὐτή· προσβάλλει τὸ λεμόνι, τὸ ἐξαδυνατίζει, τοῦ ἀφαιρεῖ τὴν δύναμιν τῆς ἀναπτύξεως, καὶ ἔπειτα

προσβάλλει καὶ τὰ φύλλα, τοὺς κλάδους, τὰς ρίζας, τὸ ὅλον δένδρον. Εφέτος κατεπολεμήθη ὑπὸ θεραπευτικοῦ τινος μέσου ὅπερ ἐπρότεινεν ὁ κ. Γεννάδιος, καὶ τὸ ὁποῖον ἐπέδρασεν ὠφελίμως ἐπὶ τῶν δένδρων· μῖγμά τι διαλύσεως πετρελαίου, σάπωνος καὶ ὕδατος. Ραντίζονται διὰ καταβρεκτηρίων τὰ προσβεβλημένα δένδρα, δὶς ἢ καὶ πλέον τῆς ἑβδομάδος· ἀλλ' ἡ μέθοδος αὐτὴ, εἶνε δαπανηρὰ μὲ ὅλα τὰ καλά της ἀποτελέσματα. Ἐν τοσούτῳ γίνεται παρ' ἅπασι τῶν ἐν Πόρῳ κτημάτιῶν χρῆσις.

*
* *

Ἐκτὸς ὅμως τῆς γεωργικῆς ταύτης ἐνασχολήσεως τῶν Ποριωτῶν ὑπάρχει καὶ θαλασσινὴ τοιαύτη. Σχεδὸν τὰ 4)5 τῶν ὑπαξιωματικῶν τοῦ Β. Ναυτικοῦ εἶνε Ποριῶται. Τοῦτο δ' ὀφείλεται εἰς τὴν ἀρχικῶς ὕπαρξιν τοῦ ναυστάθμου ἐν Πόρῳ καὶ τὴν σύστασιν αὐτόθι τῆς σημερινῆς προπαιδευτικῆς σχολῆς. Ἀλλ' ὑπάρχουν πολλοὶ οἱ παραδεχόμενοι ὅτι ἡ ἐν τῷ Β. Ναυτικῷ κατάταξις τῶν Ποριωτοπαίδων δὲν συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῶν, διότι αὐτοὺς τὸ ναυτικὸν τοὺς κατέστησεν ἀργοσχόλους, φυγοπόνους, ἐνῷ ἐὰν κατεγίνοντο εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν δενδροφυτείαν θὰ καθίσταντο καὶ εἰς ἑαυτοὺς χρησιμώτεροι καὶ διὰ τὸν τόπον παραγωγικώτεροι. Ἐν τοσούτῳ ἡ εἴδησις ὅτι πρόκειται ν' ἀρθῇ ἐκ Πόρου ἡ ναυτικὴ αὕτη σχολὴ δυσηρέστησε πάντας.

*
* *

Κ' ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ προπαιδευτικῆς Σχολῆς, πᾶς ἐπισκεπτόμενος αὐτὴν τὴν εὑρίσκει ἄριστα συντηρουμένην καὶ παρέχουσαν πάντα τὰ μέσα πρὸς ἐκγύμνασιν τῶν

ναυτῶν μας. Φαίνεταί ἵδρυμα πολὺ εὐρωπαϊκὸν καὶ διόλου Ρωμαϊϊκον. Οἱ κειτῶνες του, τὸ λεμβαρχεῖον, τὸ μαγειρεῖον, αἱ ἀποθῆκαι, τὸ νοσηλεῖον, ἡ στοὰ γυμνασίων, τὸ διοικητήριον κλπ. τὰ πάντα πνέουν ἀέρα πειθαρχικώτατον. Ἴσως εἶνε ἡ μόνη ἐπιτυχὴς σύστασις ἐκ τοῦ ναυτικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Λεζέν. Θὰ διατηρηθῇ ἆρά γε ;

*
* *

Τὸ ἀγαπημένον τῆς Ἀθηνᾶς δένδρον τὸ εὑρίσκετε πλουσίως φυτευμένον εἰς τὸν Πόρον. Ἐλαιόδενδρα ἄπειρα ἐπὶ τῆς ἀπέναντι στερεᾶς, διότι τὸ νησὶ ἐφ' οὗ ὁ Πόρος εἶνε φαλακρὸν καὶ ἀνεπίδεκτον καλλιεργείας ἕνεκα τῶν βραχωδῶν ὑψωμάτων του· κἄπου ἀναφύονται δένδρα καὶ βλάστησίς τις σποραδικῶς ἀπαντᾶται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀλλὰ ἀσήμαντα αὐτὰ διὰ τὸν γεωργικὸν χαρακτῆρα τῆς νήσου. Ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐλαίου ποικίλλει· συνήθως ὑπερβαίνει τὰς 500 χιλ. ὀκάδας, ἐξ ὧν αἱ 150 δαπανῶνται ἐπιτοπίως, αἱ δ' ἄλλαι ἐξάγονται εἰς ξένας ἀγοράς. Ἐλαιοπιεστήρια ἐπὶ τῆς νήσου μᾶς ἠρίθμησαν περὶ τὰ εἰκοσιπέντε, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι Γαλατᾶ.

*
* *

Ὡς πρὸς τὴν καθαριότητα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς πόλεως δὲν εὑρίσκει κανεὶς ἀφορμὰς ὅπως κακίσῃ τὴν δημοτικὴν ἀρχήν, διότι ἅπασαι αἱ ὁδοὶ εἶναι λιθόστρωτοι, καλδεριμοειδεῖς, αἵτινες δὲν ἔχουν καὶ τόσην ἀνάγκην συντηρήσεως· ἡ παραλιακὴ ὅμως ὁδὸς πρέπει νὰ γείνῃ σωστὸν βουλεβάρτον, ἔστω καὶ ἄνευ δενδροφυτείας, κύριε Κορυζῆ· νὰ κομψευθῇ χάριν τοῦ τόπου ἰδίως, ἀλλὰ καὶ χάριν τῶν παρεπιδημούντων κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θέρους.

* *

Τὸ ζήτημα τῆς ἐκβαθύνσεως τοῦ μικροῦ πορθμοῦ ἠδύνατο, νομίζομεν, νὰ λυθῇ διὰ τῆς ἐνοικιάσεως τῆς βυθοκόρου τῆς λιμενικῆς ἐπιτροπῆς, ἀφοῦ οὔτε βράχοι ὑπάρχουν, παρὰ ἁπλῆ μόνον ἰλὺς συσσωρευθεῖσα ἐκατέρωθεν ἐκ τῆς ξηρᾶς.

Εἶνε σπουδαιοτάτη ἔλλειψις διὰ τὸν Πόρον τὸ ἀβαθὲς αὐτὸ τοῦ Πορθμοῦ. Ἔπειτα τί χάνει ὁ Πόρος νὰ στερῆται τῆς διελεύσεως μεγάλων σκαφῶν ἐκ τοῦ στενοῦ αὐτοῦ. Ἂν ἡ Κυβέρνησις δὲν ἀποφασίζει τὴν δαπάνην ἀσημάντου ποσοῦ διὰ τὴν ἐκβάθυνσιν αὐτοῦ, τότε ὀφείλουν ὅλαι αἱ ἀτμοπλοϊκαὶ Ἑταιρεῖαι μας νὰ ἀναλάβουν τὸ ἔργον, δαπανῶσαι κατ' ἀναλογίαν ἐκ τοῦ ταμείου της ἑκάστη. Ὁπωσδήποτε πάσῃ θυσίᾳ πρέπει νὰ λείψῃ.

*
* *

Θέλετε καὶ βιομηχανίαν εἰς τὸν Πόρον; Ἰδοὺ λαμπρὸν ὑφαντήριον, ὅπερ πρὸ ἐτῶν ἡ φιλοτιμία τοῦ Καραμάνου ἀνήγειρε, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ εὗρον ἄρτον πολλὰ ἄπορα κοράσια. Περίεργον ὅμως εἶνε διατὶ νὰ μὴ καταναλίσκωνται αὐτὰ τὰ βαμβακερὰ ὑφάσματα καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα παρὰ μόνον ἐπιτοπίως. Δὲν γίνεται καμμία ἐνέργεια ἐκ μέρους τῶν πολιτευομένων Πόρου; τοὐλάχιστον ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία δὲν κεντρίζεται;

*
* *

Διὰ νὰ ἔχῃ τόσα φυσικὰ προτερήματα ὁ Πόρος, ὀι' αὐτὸ καθίσταται ἐντευκτήριον πολλῶν Ἀθηναίων καὶ

Πειραιωτῶν κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον. Ἐκ τούτων ἄλλοι μὲν διαμένουν εἰς τὰ καθάρια Ξενοδοχεῖα τῆς νήσου, ἄλλοι ἐνοικιάζουν οἰκήματα ἰδιαίτερα καὶ ἄλλοι, οἱ ὀλιγώτεροι, εἰς τὰ ἰδιόκτητα σπιτάκια των, τὰ ὁποῖα ἐγείρουν ἢ ἐπὶ τῆς παραλιακῆς ἀκτῆς τῆς νήσου ἢ καὶ ἀπέναντι εἰς τὸν Γαλατᾶν.

*
* *

Ὡς ἐπισφράγισιν τῶν ἐκ Πόρου ἐντυπώσεών μας, σᾶς προσθέτομεν ἕνα ταξειδάκι στερειανὸ ἀνὰ τὰς λεμονεῶνας τοῦ Γαλατᾶ. Ἕνα τμῆμα φύσεως — παρὰ τὸ κτῆμα τοῦ ὀημάρχου Πόρου — μᾶς ἀνέμνησε τὸ Ἑβραιοπούλι τῆς Κερκύρας, μὲ κάτι ρεμματαριαὶς, καὶ μέσ' σ' αὐταὶς δένδρα παχύκλονα καὶ ἀρώματα λεμονιᾶς περίσσια καὶ τὰ νερὰ νὰ κυλίωνται καὶ παρακάτω ὀλίγα ἀρνάκια κ' ἕνας τσοπάνης κουκουλωμένος στὴν κάπα του καὶ ἄλλα κάλλη καὶ θέλγητρα καὶ σκηνογραφίαι ποῦ δὲν λέγονται, ἀπολαμβάνονται μόνον.

ΥΔΡΑ

Κάμπτοντες τὴς Τσελεβίναις (τὸ Σκύλλαιον) ἀντικρύζομεν τὴν ὡς λευκόν τι ὅλον, σχεδὸν νεφελῶδες, προσπίπτουσαν ἀπὸ ἀποστάσεως ὀλίγων μιλλίων ἱστορικὴν νῆσον. Εἶνε ἡ ἀρχοντικὴ Ὕδρα, τῆς ὁποίας τὰ μεγαλοπρεπῆ μέγαρα μὲ τοὺς περιβόλους των καὶ τοὺς ναΐσκους τοὺς

γραφικούς, διασώζουν λείψανα ἀρχαίας εὐκλείας καὶ πλούτου παροιμιώδους. Αἱ παρὰ τὴν παραλίαν ἰδίως οἰκοκυρευμέναι οἰκίαι τῶν πρώτων εὐπατριδῶν τῆς Μεγαλωνύμου μεταφέρουν ἐν πτήσει τὸ πνεῦμα εἰς τὴν λεοντόκαρδον ἐκείνην γενεὰν τῶν ἀπὸ καρδιὰν καὶ πλοῦτον πλημμυρούντων ἀληθινῶν Ὑδραίων πατριωτῶν. Ἰδίως ἔκπληξιν καὶ θαυμασμὸν γεννᾷ τὸ φιλόθρησκον τῶν φιλοπατρίδων ἐκείνων Ἀλβανοφώνων. Ὅπου καὶ ἂν στρέψῃς, βλέπεις εἰς ἕκαστον λοφίσκον ἢ βράχον ἢ χαράδραν ἐξοχικήν, κι᾽ ἀπὸ ἕνα καθάριον, λευκάζοντα ὡς ἡ χιών, ναΐσκον. Λέγουν ὅτι ὑπὲρ τοὺς πεντήκοντα ἐνοριακοὶ ναοὶ ἐντὸς τῆς νήσου, πέριξ δ᾽ αὐτῆς ὑπὲρ τοὺς ἑκατόν. Ἰδοὺ ἐν ἀξιοθαυμάστῳ ἁρμονίᾳ συνδυασμένον ὁισυπόστατον στέμμα ἀδαμάντινον· *Θρησκεία—Πατρίς*. Τώρα φαντασθῆτε τί γίνεται κάθε πρωὶ μὲ τὴν κωδονοκρουσίαν καὶ τὴν παπαδολογίαν!

*
* *

Πράγματι ἀρχοντότοπος ἡ Ὕδρα. Ἴσως εἶνε ἡ μόνη πόλις εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἀκούει κανεὶς τὴν συνήθη ἐπῳδόν· *Φτώχια, πεινοῦμε!* Καὶ ξεύρετε πῶς ἐσώθη αὐτὸ τὸ ξερόνησο, τὸ ὁποῖον μόνον *φασκομηλιὰ* καὶ *θροῦμπι* παράγει; Εὑρέθησαν δύο τρεῖς πατριῶται, μὲ ἐμπορικὸν καὶ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα, οἵτινες ὕψωσαν εἰς περιωπὴν τὴν σπογγεμπορείαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη, ἀντικαταστήσαντες τὴν ἐκπεσοῦσαν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν. Ὁ πυρὴν τοῦ σπογγεμπορίου τούτου ἐτέθη ὑπὸ τῶν μεγαλεμπόρων κ. κ. Βερβενιώτη, Νεβρούζου, Λεμπέση, Τσίπη, οἵτινες κατ᾽ ἀρχὰς ἐκινητοποίησαν δύο τρεῖς σπογγαλιευτικὰς μηχανάς, ἡ εὐδοκίμησις δὲ τῆς ἐπιχειρήσεως ἐπέφερε τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν μηχανῶν,

ἑκάστης τῶν ὁποίων ἡ προμήθεια καὶ ἡ ἐκκίνησις στοιχίζει περὶ τὰς 25 χιλ. ὁραχμῶν. Σήμερον δὲ μετρῶνται ὑπὲρ τὰς 70 μηχαναί, ἄλλαι τόσαι περίπου γκαγκάβαι καὶ ἀρκεταὶ ἑταιρίαι. Ὥστε τριχῶς συγκομίζεται καὶ ἁλιεύεται ὁ σπόγγος· διὰ δυτῶν, διὰ τῆς γκαγκάβας καὶ διὰ τοῦ καμακιοῦ.

*
* *

Δὲν πρέπει νὰ ἐκπλαγῆτε ἐὰν μαθητε, ὅτι κατ' ἔτος περὶ τὰ τρία ἑκατομ. ὁραχμῶν εἰσέρχονται εἰς αὐτὸ τὸ ξερόνησο, τὰ ὁποῖα σκορπίζονται καθ' ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις τῆς Ὕδρας καὶ δὲν θησαυρίζονται. Πολλοὶ ψέγουν τὴν πρὸς σπατάλην τάσιν τῶν σπογγαλιέων· ἀλλὰ ὅταν σκεφθῇ κανεὶς ὅτι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι κυματοπαλαίουν ἐπὶ ἓξ μῆνας θαλασσοδερόμενοι καὶ ἡλιοψηνόμενοι διὰ νὰ ἀποκτήσουν κἄτι τι ἀμφιβάλλοντες ἂν τοῦ χρόνου θὰ χαροῦν τὴν ζωὴ τὴν γλυκειὰ τῆς πατρίδος, δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἀδικήσῃ· ἐξ ἄλλου αἱ δαπάναι καὶ αἱ πολυτέλειαι καὶ τὰ ξεφαντώματα καὶ ἡ λεβεντιαίς, συντελοῦν, ὑποθέτομεν, εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς κοινωνικῆς βιομηχανίας, τοῦ παραγωγικοῦ πλούτου τῆς ἐργασίας. Ἄνευ καταναλώσεως ἀδύνατος ἡ παραγωγή, ἡ ἀνανέωσις, ἡ πρόοδος. Βεβαίως πρέπει νὰ ἐφαρμόζεται ἐν παντὶ τό : «πᾶν μέτρον ἄριστον»· ἀλλὰ τὰ θαλασσοπούλια αὐτὰ τῆς Ὑδρας εἶνε ἱκανὰ νὰ παράξουν τὰ διπλάσια ἐκείνων ὅσα ἐξοδεύουν.

*
* *

Μεθ' ὁποίου ὅμως ἐνθουσιασμοῦ καὶ λατρείας σοῦ ὁμιλοῦν διὰ τοὺς κεφαλαιούχους των. Ἴσως εἰς οὐδεμίαν τῆς

Ἑλλάδος πόλιν εὑρίσκετε τὴν ἀμοιβαίαν αὐτὴν ἐμπιστοσύνην μεταξὺ δανειστοῦ καὶ ὀφειλέτου. Ὁ δανειστὴς χορηγεῖ εἰς τὸν σπογγοπλοίαρχον διὰ νὰ ἐκκινήσῃ 20—25 χιλ. δραχμῶν ἐπὶ συμπεφωνημένῳ τόκῳ καὶ ὡρισμένῃ ἐπιστροφῇ τῶν χρημάτων. Καὶ ἐὰν μὲν ἐργασθῇ ἐπικερδῶς, τὸ πρᾶγμα εἶνε εὔλυτον. Μετὰ τὸ ταξεῖδι, ὁ πλοίαρχος ἐπιστρέφει τὸ δάνειον καὶ τοὺς τόκους. Ἀλλ' ἐὰν ἀτυχήσῃ εἰς τὴν σπογγαλιείαν καὶ δὲν ἐργασθῇ, ὄχι μόνον δὲν προκαλεῖται ὑπὸ τοῦ κεφαλαιούχου εἰς ἐξόφλησιν, ἀλλὰ προστατεύεται καὶ ἐνθαρρύνεται καταβαλλομένων ὑπ' αὐτοῦ νέων κεφαλαίων πρὸς ἔναρξιν νέου ταξειδίου. Ἀλλὰ καὶ ἐάν τις — ὅπερ σπανιώτατον — καταχρασθῇ τοῦ κεφαλαιούχου, οὗτος δὲν καταδιώκει αὐτὸν δικαστικῶς, προτιμᾷ δὲ νὰ χάσῃ τὸ χρῆμά του, παρὰ νὰ ἐναγάγῃ αὐτόν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ὅλος ὁ σπογγαλιευτικὸς κόσμος εἶνε φιλονομώτατος, ἀπέχων δικῶν καὶ ἀγωγῶν, εἰς τρόπον ὥστε ἐλάχισται δίκαι παρουσιάζονται διὰ τὰ Δικαστήρια.

Οἱ σπογγαλιεῖς τῆς Ὕδρας εἶνε οἱ φιλοπονώτεροι τῶν συναδέλφων των ἐξ ἄλλων ἐπαρχιῶν. Κάμνουν χειμερινὸν ταξεῖδι τετράμηνον καὶ θερινὸν ἑξάμηνον. Φεύγουν τὴν ἄνοιξιν μετὰ τὸ Πάσχα καὶ ἐπανέρχονται τὸν Αὔγουστον· ἔπειτα, δεύτερον ταξεῖδι ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου μέχρι τῶν Ἀπόκρεω. Δυστυχῶς, δὲν λείπουν τ' ἀτυχήματα, καὶ οἱ ἐξ ἀσφυξίας καὶ ἄλλων λόγων θάνατοι τῶν δυτῶν, ὅλα δὲ αὐτά, διότι δὲν ὑπάρχει ὅριον κανονίζον τὴν ἐν τῷ πυθμένι παραμονὴν τῶν δυτῶν καὶ τὸ βάθος εἰς ὃ κατέρχονται. Ἀκούοντες ὅτι εἰς βάθος εἰκοσιπέντε καὶ τριάκοντα ὀργυιῶν προχωροῦν οἱ *μηχανικοί*, ὅπως κοινῶς ἀποκαλοῦν τοὺς δύτας, ἐκπλήττεσθε. Τοῦτο δὲ γίνεται ἢ διότι δὲν εὑρίσκουν εἰς μικρότερον βάθος καλὸν σπόγγον ἢ ἐκ φιλοτιμίας ἢ συναγωνισμοῦ, ἢ καὶ κατ' ἀπαίτησιν

ἀκόμη τῶν πλοιάρχων, ἐνῷ ἴσα ἴσα αὐτοὶ ὤφειλον ν'ἀποτρέπουν τοὺς δύτας νὰ μὴ καταβυθίζωνται πλέον τῶν εἴκοσιν ὀργυιῶν. Τοῦτο ὅμως ἔπρεπε νὰ τὸ καθορίσῃ ἡ κυβέρνησις, διότι εἶναι θλιβερὸν κατ' ἔτος νὰ χάνωνται δύο-τρεῖς νέοι ἐξ ἑκάστης ναυτικῆς ἐπαρχίας ἕνεκα αὐτῆς τῆς καταστρεπτικῆς ἀμίλλης των.

*
* *

Ἀλλ' ἐνῷ ὁμιλοῦμεν περὶ πλούτου καὶ ἑκατομμυρίων, διατί ἡ Ὕδρα νὰ ἔχῃ μερικὰς ἐλλείψεις, αἵτινες ἠδύναντο νὰ μὴ ὑφίστανται ἐὰν δραστηριότης μεγαλειτέρα ἐκέντριζε τοὺς ἑκάστοτε ἀντιπροσώπους τῆς νήσου; Καὶ πρῶτον διατί νὰ μὴ ὑπάρχῃ μία εὐρυχωροτέρα ἀποβάθρα πρὸς ἀποβίβασιν, ἀλλὰ μικρὰ θυρὶς λιθόκτιστος κλιμακωτὴ δι' ἧς μόνος εἷς ἄνθρωπος νὰ διέρχηται, ἐνῷ διὰ ὅλα πάνης ἀσημάντου συνεπληροῦτο ἡ ἔλλειψις; Μᾶς εἶπον ὅτι διὰ τοῦ νεωτέρου σχεδίου τοῦ λιμένος, ὅπερ θὰ ἐφαρμοσθῇ μετ' ὀλίγον, θὰ περατωθῇ ὁ κυματοθραύστης, θὰ συμπληρωθῇ τὸ κρηπίδωμα, θὰ κατασκευασθῇ ἀποβάθρα εὐπροσωποτέρα. Ναί, ἀλλὰ αὐτὰ τὰ πράγματα ἐπείγουν, διότι μὴ ὑπάρχοντος λιμένος ἢ ὅρμου τινός, τὰ ἀτμόπλοια μὲ κίνδυνον προσεγγίζουν εἰς Ὕδραν, οἱ ἐπιβάται ἐν τρικυμίᾳ, ἰδίως πνέοντος τοῦ βορηᾶ, ἐξομολογοῦνται πριηγουμένως διὰ νὰ ἀπο — ἢ ἐπιβιβασθοῦν, τὰ μικρὰ ἱστιοφόρα δυσκολεύονται νὰ προσορμίζωνται, αἱ πέριξ οἰκίαι κυματοβρέχονται κ'ἐν γένει ἐπικρατεῖ μία κατάστασις ὑποβιβάζουσα τὴν περὶ τῶν Ὑδραίων κρατοῦσαν φιλόκαλον φήμην. Ἔπειτα τὰ παραλιακὰ κρεωπωλεῖα καὶ ἐν γένει ἡ ἀγορά, πρέπει νὰ λείψῃ, νὰ λείψῃ ἐκεῖθεν, διότι ἡ ὕπαρξίς της ἐκεῖ, ἐκτὸς τῆς ἀσχημίας, χρησιμεύει καὶ ὡς φορεὺς μιασμάτων.

Ἰδοὺ σταῖον ἐργασίας ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῆς Ὕδρας ποῦ παρουσιάζεται εἰς τὸν Δήμαρχον Ὑδραίων κ. Βερβενιώτην.

*
* *

Καὶ μία ὄασις διδασκαλικὴ ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας δὲν ἀπαντᾷ κανεὶς συχνὰ εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τῶν διδασκάλων μας. Συνήντησα ἐκεῖ σχολάρχην, τὸν πρώην βουλευτὴν Ἄρτης κ. Ἀμβράζην, ὅστις οὔτε λίγο οὔτε πολύ, ἀξίζει περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἑκάστοτε ὑπουργοὺς τῆς παιδείας. Ἀκούσατε πῶς ἐργάζεται αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος κινούμενος ὄχι ἀπὸ ζῆλον κουφοτάτης ψευδεπιδείξεως καὶ μωροεγωϊσμοῦ, ἀλλ' ἀπὸ αἴσθημα καὶ καθῆκον καὶ ἀγάπην καὶ λατρείαν πρὸς τὴν ἐπιστήμην, πρὸς τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν, πρὸς τὴν κοινωνίαν καθόλου.

Οἱ μαθηταί του—τοὺς ὁποίους ἠκούσαμεν καὶ ἐψυχολογήσαμεν—ἀξίζουν καλλίτερα ἀπὸ διδάκτορας εἰς τὴν σύνταξιν, τὴν ὀρθογραφίαν, τὴν ἑλληνομάθειαν. Δὲν τοὺς φορτόνει μὲ κανόνας παπαγαλιστικούς, δυσμνημονεύτους, δυσκολοχωνεύτους, σχολαστικούς. Ὄχι· λίγους κανόνας καὶ πολλὰς γνώσεις, πολλὴν ἐφαρμογήν, πολλὴν πρᾶξιν. Τοὺς ὁμιλεῖ στὴν καρδίαν, 'στὸ μυαλό, ὄχι 'στὸ στόμα, 'στὸ μάτι· τοὺς ἐμφυσᾷ ζώπυρον ἐθνισμοῦ, φιλοπατρίας, φιλοθρησκείας, χρηστοηθείας.

Αὐτὰ κάμνει ὡς διδάσκαλος εἰς τὸ σχολεῖόν του. Ἀλλ' ἔλθωμεν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ πρῶτον κατὰ Σάββατον καλεῖ τοὺς βουλομένους τῶν κληρικῶν, πρὸς οὓς ἐξηγεῖ τὸ Εὐαγγέλλιον τῆς Κυριακῆς, τὴν δὲ Κυριακὴν ὁ ἴδιος τακτικὰ καὶ ψάλλει καὶ κηρυττει. Κηρύττει, δηλαδὴ ἐμπνέει, παραινεῖ, ἐνθαρρύνει, νουθετεῖ εἰς γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, εὐνόητον, ὄχι μακαρονικήν, σχετίζων τὰ καλὰ

τοῦ Εὐαγγελίου λόγια μὲ τὰς ἀνάγκας τοῦ καθημερινοῦ βίου· καὶ τὸ πλῆθος συμφύρεται, τρέχει πρωὶ-πρωὶ μὲ τὰ χαράμματα. νὰ ἀκούσῃ τὸν Διδάσκαλον, νὰ ἐνωτισθῇ, νὰ ὠφεληθῇ, νὰ παρηγορηθῇ. Καὶ ἐννοεῖται ὅτι διὰ νὰ λέγῃ τόσα πράγματα καὶ νὰ ἐκτελῇ καὶ νὰ δημιουργῇ καὶ νὰ παιδαγωγῇ, θὰ πῇ ὅτι εἶνε κατηρτισμένος· βεβαίως εἶνε ἐγκυκλοπαιδικώτατος, γλωσσομαθής, θεολόγος, συγγραφεὺς κλπ.

*
* *

Ὡς εἶνε γνωστὸν ὁ σπόγγος μεταφέρεται ἐξ Ὕδρας εἰς Εὐρώπην ὅπου ἐκεῖ καταναλίσκεται πρὸς τὴν καθαριότητα τῶν ἀνθρώπων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων καὶ ὄχι χάριν ἄλλης βιομηχανίας, ὡς λέγουν. Ἐκ τῶν ἐν Ὕδρᾳ κεφαλαιούχων, οἱ μὲν κ. κ. Νεβροῦζος καὶ Βερβενιώτης, μεταφέρουν αὐτὰ εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου ταξειδεύουν μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των, παρεπιδημοῦντες ἐκεῖ ἐπὶ μῆνας πολλοὺς κατ' ἔτος. Ὁ δὲ ἀείμνηστος Λεμπέσης εἰς τὴν Ἀμερικήν· ἓξ μῆνας εἰς Νέαν Ὑόρκην, καὶ ἄλλους τόσους εἰς Ὕδραν. Καὶ ἐν τούτοις ὁ Λεμπέσης ἔφερε τὴν Ἀμερικὴν εἰς Ὕδραν! Τοὐλάχιστον διήλθομεν τότε ἐν στενῷ φιλικῷ κύκλῳ, ἐν τῷ φιλοξένῳ οἴκῳ του, ἀμερικανικωτάτην ἑσπερίδα, μετέχουσαν ἀμερικανισμοῦ καὶ καλλιτεχνίας. Ἀπὸ τελειοτάτου συστήματος φωτογραφικῆς μηχανῆς ἐρρίπτοντο, ἐσβεσμένων τῶν φώτων, ἐπὶ μεγάλης ἐκκρεμοῦς λευκῆς ὀθόνης περιεργόταται φωτογραφικαὶ φωτειναὶ εἰκόνες, τῆς μηχανῆς χειριζομένης ὑπὸ τῆς ἀγγλομόρφου καὶ ἀγγλομαθοῦς θυγατρὸς τοῦ Λεμπέση κυρίας Ἀδαμαντίας Λεούση.

Πρὸ ἡμῶν παρήλασαν ἀπὸ τῆς ὀθόνης ἀποτυπούμενα τὰ σπουδαιότερα τῆς νέας Ὑόρκης ἰδρύματα, ἡ ἔκθεσις

τοῦ Σικάγου ἐν ἀμιμήτῳ φυσικότητι, ὁ καταρράκτης τοῦ Νιαγάρα ἐν ὅλῃ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῆς ἐκροῆς του, οἱ μετανάσται Ἕλληνες ἐν Ἀμερικῇ πωλοῦντες ἐπὶ ταβλᾶ τὰ ζαχαρικά των, ποταμοί, γέφυραι, ἀτμόπλοια, Ἰάπωνες, Κινέζοι, Ἀθίγγανοι μὲ τὰς σκηνάς των, Ἀθιγγανίδες λουόμεναι, Ἀφρικανοί, ἓν μέγαρον ἰδιόκτητον ἀνῆκον εἰς ἀμερικανικὴν ἐφημερίδα, εἰκόνες ἀγωνιστῶν, πολιτευομένων, Μεγαριτισσῶν μὲ τὰ φλωριά των, Ἠπειρῶται, φραγκοφόροι, βρακοφόροι, Ὑδραῖαι μὲ τὰ ἀρχοντικὰ τζεμπέριά των, ἡ διῶρυξ τῆς Κορίνθου καὶ τὰ ἐγκαίνιά της, ὁ Πειραιεύς, αἱ Ἀθῆναι, παῖς φουστανελλοφόρος, Ἄραβες πιθηκοειδεῖς, λέμβοι, ἄκατοι, τέθριππα κλπ. κλπ. καὶ ἐν γένει ὅ,τι ἄκρως Ἀμερικανικὸν καὶ τελείως Ἑλληνικὸν διῆλθε πρὸ ἡμῶν δι' ἑκατὸν περίπου ἐν μεγαλογραφίᾳ φωτογραφικῶν εἰκόνων. Μετὰ τὴν φωτογραφικὴν παρέλασιν, ἠκολούθησεν ἡ διὰ κλειδοκυμβάλου μουσικὴ ἐκτέλεσις ὑπὸ τῆς φιλομουσοτάτης κυρίας Λεούση ἀμερικανικῶν συνθέσεων καὶ ἐμβατηρίων, ἐπιστεφθέντων εἰς τὸ τέλος ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ τραγουδιοῦ ἐκ τοῦ «Καπετὰν Γιακουμῆ» τοῦ μακαρίτου Κόκκου «Νεράϊδα τοῦ γιαλοῦ μας, κόρη τοῦ βουνοῦ . . .»

*
* *

Ἐν γένει ἡ Ὕδρα εἶνε ἀπὸ τὰς μᾶλλον εὐτυχισμένας πόλεις τῆς Ἑλλάδος· ὅπως εἶνε καὶ τὸ ξηρότερον νησί. Τὴν ἐχαιρέτησα ὑμνῶν τὴν ἱστορικήν της εὔκλειαν· τὴν ἀπεχαιρέτισα μακαρίζων τὴν παροῦσαν εὐτυχίαν της.

ΣΠΕΤΣΑΙ

Ἂν προ ὀεκαπέντε μόλις ἐτῶν ἐπεσκέπτετο κανεὶς τὸ νησὶ τῆς Μπουμπουλίνας θὰ ἔβλεπε εἰς τὸν λιμένα στόλον ὁλόκληρον παρατεταγμένον ὡς Γερμανοὺς Οὐσάρους. Καράβια παντὸς τύπου καὶ πάσης χωρητικότητος. Μπάρκα, μπαρκο-μπέστια, τσερνίκια, τρεχαντήρια, σκοῦνες, βρατσέρες, μπομπάρδες, γολέττες, ἀκάτια, φελοῦκες. Δὲν εἶχεν ἀρχίσει ἀκόμη ἡ παρακμή, ὁ κατήφορος τῆς ναυτιλίας, δὲν εἶχεν ὀξυνθῆ ὁ συναγωνισμὸς τοῦ πανιοῦ πρὸς τὸν ἀτμόν. Οἱ Σπετσιῶται εὐδαιμόνουν, ἐπλούτουν· τὰ καράβια των ἔφευγαν τὴν ἄνοιξιν κενά, κ' ἐπέστρεφον τὸ φθινόπωρον φορτωμένα μὲ τὰς προμηθείας τοῦ χειμῶνος διὰ τὰς οἰκογενείας των. Καὶ ὅλοι εἰργάζοντο τότε, ὅλοι εὐπόρουν. Αἱ Σπέτσαι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν καὶ κέντρον ἐμπορίου σημαντικόν· ἐκεῖ προσήρχοντο ἐκ τῶν γειτονικῶν ἐπαρχιῶν διὰ πᾶσαν προμήθειαν. Πολλά, τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν μεγάλων αὐτῶν ἱστιοφόρων εἶχον τὰ κεφάλαιά των, τὴν *σερμαγιά* των, κατὰ τὴν ναυτικὴν φράσιν, κ' ἔκαμνον φορτώσεις δι' ἴδιον λογαριασμὸν τῶν πλοιάρχων ἰδιοκτητῶν. Τὰ ἄλλα ἦσαν ναυλωτικά. Καὶ ταῦτα καὶ ἐκεῖνα φορεῖς πλούτου εἰς τὴν εὐδαίμονα νῆσον· διὰ νὰ μείνῃ σήμερον ἱστορικόν: Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποῦ κουβαλοῦσαν τῆς ντούπιαις μὲ τὸ σακκοῦλι. Καὶ μήπως εἶνε ὑπερβολή;

* * *

Ἀπὸ τοῦ 1875 ἤρχισεν ὁ μαρασμὸς τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ στόλου ἐφ' ὅσον ὁ ἀτμὸς ἐπροχώρει. Ἔμπορος μὲ πανὶ ποῦ νὰ διαγωνισθῇ πρὸς ἔμπορον μὲ ἀτμόν. Καὶ ἡ ναυτιλία ἐγονάτισε, ἠρκοῦντο δὲ τότε τὰ ὑπερήφανα καράβια εἰς ναύλους μὲ κέρδη μικρά, ἀσήμαντα, μόλις ἐπαρκοῦντα εἰς τὰς στοιχειώδεις ἀνάγκας. Ἀλλὰ τὸ κακὸν δὲν ἠδύνατο νὰ σταματήσῃ ἕως ἐδῶ.

Τ' ἀτμόπλοια, πλὴν τοῦ ὅτι ὑπεβίβασαν τὰς τιμὰς τῶν ναύλων, προσεπόρισαν καὶ ἄλλας σπουδαίας εὐκολίας εἰς τὸ ἐμπόριον, διὰ τῆς ταχυπλοΐας των καὶ τῆς μεγάλης χωρητικότητός των. Κ' ἔτσι τὰ καράβια, ἀπολέσαντα τὰ κεφάλαιά των, ἔχασαν καὶ τοὺς ναύλους. Ἡ φθορὰ τοῦ χρόνου δὲν ἀνεπληροῦτο· καὶ σήμερον ἄλλα τούτων κατεστράφησαν, ἄλλα ἐξώκειλαν, ἄλλα ἐδέθησαν ὡς ἄχρηστα, τὰ ὀλίγα δ' αὐτὰ ποῦ σώζονται σήμερον, τὰ Σπετσιώτικα, τὰ Γαλαξειδιώτικα, τὰ Ψαριανά, τὰ Ὑδραϊκά, τὰ Χιώτικα, περιορίζονται μόνον νὰ ταξειδεύουν μὲ ἐξευτελιστικωτάτους ναύλους.

*
* *

Ὅσοι τῶν κεφαλαιούχων πλοιάρχων προέβλεψαν τὴν καταστροφὴν της ἱστιοπλοΐας, ἐρρίφθησαν εἰς τὴν ἀτμοπλοΐαν· καὶ ἄλλοι μὲν τούτων ἠγόρασαν ἀτμόπλοια, τὰ ὁποῖα οἱ ἴδιοι ταξειδεύουν, ἄλλοι δὲ προσελήφθησαν ὡς πλοίαρχοι τῶν ἀτμοπλοϊκῶν μας ἑταιριῶν, διατελοῦντες τοιοῦτοι καὶ μέχρι σήμερον. Ἂν, πλὴν τῶν ἰδιωτῶν προέβλεπον τὴν ἐξόντωσιν τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας καὶ οἱ κατὰ καιροὺς Κυβερνῆταί μας, θὰ ἐχρησιμοποίουν, ὅπως ἔπρεπε, τὸ ἀθάνατον αὐτὸ ὑλικόν, τὰ θαλασσοπούλια αὐτὰ τῶν ναυτικῶν μερῶν μας. Ἀλλὰ δὲν ἐσκέφθησαν ποτὲ ὅτι τὸ ἐθνικόν μας μέλλον, ἔγκειται εἰς τὸ νερό.

Μὴ συστήσαντες ἐγκαίρως πρακτικὰς ναυτικὰς σχολάς, ὁποῖαι λειτουργοῦν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, ἀφῆκαν τὴν ναυτιλίαν νὰ φθίνῃ· καὶ τώρα, ἀπολέσαντες τὰ ξύλινα τείχη, τὴν ζῶσαν ἱστορίαν καὶ τὸ μέλλον τοῦ τόπου μας, κινδυνεύομεν νὰ χάσωμεν καὶ τοὺς ναύτας, τὴν ἐλπίδα τοῦ ἔθνους, τρεπομένους εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα. Ἐγνώριζον μόνον αἱ κυβερνήσεις μας νὰ ἀφίνουν μερικὰς προνομιούχους ἀτμοπλοΐας νὰ κλέπτουν, ἐμποδίζουσαι οὕτω καὶ αὐτὸν τὸν ἐξ ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας ἀνταγωνισμόν.

* *
*

Αὐτὰς τὰς σκέψεις μοῦ ἐγέννησεν ἡ ἐρημία σκαφῶν καὶ πλοίων ἐν τῷ λιμένι τῶν Σπετσῶν. Ἕνα μόνον τριΐστιον παρετήρησα εἰς τὸν κεντρικὸν λιμένα τῆς νήσου προσορμισμένον, ζωντανὴν διαμαρτύρησιν κατὰ τῆς ἀκηδείας τῶν Κυβερνητῶν, δεῖγμα δ' ἐξ ἄλλου ἔξοχον τοῦ μεγαλείου τοῦ ἐμπορικοῦ στόλου μας.

*
* *

Ἀλλ' ἂν δὲν ἐμερίμνησαν περὶ τῆς διαιωνίσεως τῆς ναυτιλίας, μήπως ἐπροστάτευσαν τὰ ἐν Ἑλλάδι ναυπηγεῖα; Ὅλα αὐτὰ τὰ τριΐστια μεγαλοπρεπῆ σκάφη ἐπηγνύοντο εἰς τὸ Ναυπηγεῖον τῶν Σπετσῶν· φήμην δὲ ὑπὲρ τὰ ὅρια τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος ἀπέκτησε τὸ Ναυπηγεῖον αὐτό. Ἐκεῖ ἐσκαρόνοντο τὰ κομψότερα καὶ ταχυπλοώτερα σκάφη· τὸν συνδυασμὸν αὐτόν, τῆς κομψότητος καὶ ταχύτητος, μόνον Σπετσῶται ναυπηγοὶ ἐννώριζον νὰ ἐπιτύχουν. Καὶ ἂν ἐσώθη τι μέχρι σήμερον ἐκ τῆς ναυτικῆς παρακμῆς τῶν Σπετσῶν εἶναι τὸ Ναυπηγεῖόν των. Ἐκεῖ ἐξακολουθοῦν νὰ παραγγέλλουν διάφοροι μικρο-

πλοίαρχοι τὰς ἡμιολίας των ἢ τὰ ἀκάτιά των· μ' αὐτὸ δὲ τὸ ἀσχόλημα ἐξοικονομοῦνται ὀλίγαι ναυτικαὶ οἰκογένειαι.

*
* *

Ἐξ ὅλων τῶν ναυτικῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος, αἱ Σπέτσαι ἠσθάνθησαν ὀδυνηρὰ τὴν πτῶσιν τῆς ναυτιλίας. Οἱ Ὑδραῖοι καὶ οἱ Κρανιδιῶται ἐπρόλαβον καὶ μετέτρεψαν τὴν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν διὰ τῆς σπογγαλιείας· δι' αὐτὸ καὶ ἐσώθησαν· ἀλλ' οἱ Σπετσῶται ἀπὸ κακὴν ἐκτίμησιν τῶν πραγμάτων, δὲν ἔδραξαν τὸ *καμάκι*. Διὰ τοῦτο ἡ πτώχεια καὶ ἡ στέρησις εὑρίσκεται εἰς βαθμὸν ὀδυνηρὸν ἐκεῖ· ὁλόκληροι ναυτῶν οἰκογένειαι πένονται. Καὶ προστατεύονται μὲν περισσῶς ὑπὸ τῆς ἰδιοκτητρίας τῆς ἐξ ἑνὸς μικροῦ ἀτμοπλοίου τῶν «Σπετσῶν» δημιουργηθείσης ἀτμοπλοΐας τοῦ ἀειμνήστου Δ. Π. Γουδῆ, εἰς τὰ ἀτμόπλοια τῆς ὁποίας ὑπηρετοῦν μόνον Σπετσιῶται, ἀλλὰ δὲν εἶνε εὔκολον νὰ ἐξοικονομηθοῦν ἑκατοντάδες οἰκογενειῶν ἐκ τῆς ἀτμοπλοΐας αὐτῆς.

*
* *

Μόλις τὰ τελευταῖα ἔτη παρετηρήθη διάθεσίς τις τῶν κατοίκων καὶ ροπὴ πρὸς τὴν σπογγαλιείαν· ἔμαθον ὅτι κατηρτίσθησαν δύο-τρεῖς ἑταιρίαι αἵτινες ἐξεκίνησαν διὰ τὴν Ἀφρικὴν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Τοῦτο, ἂν γενικευθῇ, ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ ἀναβιώσῃ τὸ ἔνδοξον νησί, τοῦ ὁποίου οἱ ναῦται δικαίως φημίζονται ὡς οἱ ἄριστοι ἐξ ὅλων τῶν ναυτικῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος.

*
* *

Καὶ ὡς πρὸς τήν καλλιέργειαν τοῦ νησιοῦ των ὑστέρησαν οἱ Σπετσιῶται· καὶ βέβαια δὲν ἔχουν ἀπεράντους γαίας πρὸς καλλιέργειαν, ἀλλὰ αἱ Σπέτσαι δὲν εἶνε ξηρόννησος ὅπως ἡ Ὕδρα, εἶνε ἄλλως τε ὁμαλώτατον τὸ ἔδαφος κ' ἐπιδεκτικὸν ποικίλης καλλιεργείας. Ἐσχάτως διαβλέπει τις ποιάν τινα ἐπίδοσιν τῶν κατοίκων εἰς ἀμπελοφυτείας καὶ ἐλαιοφυτείας καὶ σιτοσπορᾶς· ἂν ἐνταθῇ ἡ φιλοπονία των, βεβαίως βαθμηδὸν θ' ἀνορθωθῇ ὀλίγον οἰκονομικῶς ὁ τόπος. Μεγάλα πράγματα δὲν ἔχουν νὰ περιμένουν ἀπὸ τὴν γῆν, ἀλλὰ καλὸν πάντοτε θὰ ἰδοῦν.

*
* *

Λόγῳ φύσεως, κλίματος, ἐξοχῶν, κοινωνίας, αἱ Σπέτσαι διακρίνενται. Εὔμορφον νησί, ὑγιεινότατον. Κείμενον πρὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ ἀνεμίζεται συνεχῶς ἀπὸ τὴν πόντιον μπουκαδοῦραν, δι' αὐτὸ εἶνε εὐκραὲς καὶ γλυκὺ κλιματολογικῶς.

*
* *

Μελαγχολίαν σοῦ προξενοῦν τὰ μεγαλοπρεπῆ ἐκεῖνα μέγαρα, τὰ ἰδιόκτητα παλάτια τῶν ζαπλούτων οἰκοκυραίων τῆς νήσου, ἐρημωμένα, κατάκλειστα. Σπίτια διὰ τὰ ὁποῖα ἐδαπανήθησαν κατὰ τοὺς εὐτυχεῖς τῆς ἀκμῆς χρόνους, χιλιάδες κολονάτων, σήμερον ἢ εἶνε ἀκατοίκητα ἢ ἐνοικιάζονται εὐτελέστατα. Κατεστράφησαν οἱ ἰδιοκτῆται των ἀφ' ἑνός, ἠρημώθη ὁ τόπος ἐξ ἄλλου. Μέγαρα τὰ ὁποῖα ἐστοίχισαν δύο ἢ τρεῖς χιλιάδες λίρες, ἐκποιοῦνται σήμερον μὲ πέντε ἢ δέκα χιλιάδας δραχμάς. Οἵα ἀντιστροφὴ τύχης!

* *

Κομψή, καθαρία, εὐπρεπὴς ἡ πόλις. Ζήτημα προϊσταμένων τοῦ Δήμου ἀφ' ἑνός, τὸ σπουδαιότερον ὅμως, ζήτημα κατοίκων. Παροιμιώδης ἡ ἀνάπτυξις τοῦ αἰσθήματος τῆς καθαριότητος εἰς τοὺς Σπετσιώτας· ἰδίως εἰς τὰς γυναῖκας. Τὰ σπιτάκιά των, οἰκοκυρευμένα, κατακάθαρα, μὲ καλαισθησίαν παραδειγματικήν. Ἤθη δὲ πραότατα, εὐγενέστατα, ὑποχρεωτικῶς φιλόξενα. Καὶ κόσμος φαιδρός, εὔχαρις, ἄκακος, ἀφελής, ἀπονήρευτος. Οἱ διαθερίζοντες ἐκεῖ κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον ξένοι, δεσμεύονται μὲ τὸν ἀέρα τοῦ νησιοῦ, σκλαβόνονται μὲ τοὺς κατοίκους. Κατὰ τὸ καλοκαῖρι ἰδίως ἐξόχως ἀπολαυστικὴ ἐξοχή· μὲ κυνῆγι τοῦ βουνοῦ, μὲ κυνῆγι τοῦ γιαλοῦ. Πολλοὶ μανιώδεις κυνηγοὶ ἐξ Ἀθηνῶν ἐπισκέπτονται κατ' Αὔγουστον τὰς Σπέτσας διὰ μόνον τὸ κυνῆγι τῶν ὀρτύγων. Τὰ ὀρτύκια ἄφθονα, νόστιμα, τετράπαχα.

*
* *

Ἡ *Καγκελλαρία* ἡ μὲ τὸ στερεὸν ἡμισεληνοειδὲς κρηπίδωμά της, εἶνε τὸ κέντρον τῆς κινήσεως. Ἐκεῖ γίνεται ἡ ἀποβίβασις κ' ἐπιβίβασις· ἐν τριχυμίᾳ βορρᾶ, κινδυνώδης· ἀλλὰ μὲ τέτοιους κυματοζυμωμένους ναυτικούς, οὐδεὶς φόβος.

*
* *

Ἰδιαίτερον γνώρισμα φιλοκαλίας τῶν Στετσιωτῶν: ὅλαι αἱ αὐλαὶ τῶν οἰκιῶν στρωμέναι μὲ πολύχρωμα στιλπνὰ πετραδάκια, ἀποτελοῦντα ὡραιότατον μωσαϊκὸν ὡς

εἶδος ψηφιδωτοῦ. Καὶ ὅλαι μὲ κήπους. Καθαρώταται καὶ ἀρωματικώταται.

Νησὶ πράγματι ἀριστοκρατικόν, ἀρχοντομεγαλωμένον, ὑπερήφανον. Ἔπεσεν ὁ πλοῦτός της, ὠλιγόστευσεν ὁ πληθυσμός της, ἀλλ' οὔτε ἔπεσε οὔτε θὰ ὀλιγοστεύσῃ ποτὲ ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ τοῦ τρόπου ἀρχοντιὰ τῆς ὡραίας νήσου.

ΚΡΑΝΙΔΙΟΝ

Ἡ πρώτη ἱλαρὰ κ' εὐφρόσυνος ἐντύπωσις τοῦ ταξειδιώτου εἶνε ἡ προσόρμισις εἰς τὸ Πόρτο-Χέλι. Ἑκατέρωθεν τῆς εἰσόδου ὁρμίσκοι γραφικώτατοι, ἡμικυκλιοειδεῖς, ἄλλοι ὠοειδεῖς, μὲ μικροσκοπικὰς λίμνας προσομοιάζοντες. Ποικιλία χέρσου, ποικιλία ὑγρᾶς. Καὶ μετ' ὀλίγον σχεδὸν μὲ βῆμα σημειωτόν, εὑρίσκεσαι εἰς εὐρύτατον, νηνεμώτατον, ἀσφαλέστατον λιμένα. Φυσικὸν δέ. Εἰς τὸν λιμένα Χελίου. Ἂν ἔχῃ ἡ βαθύκολπος καὶ πολύκολπος Ἑλλὰς νὰ ἐπιδείξῃ δύο-τρία θαυμάσια φυσικὰ ὁρμητήρια πλοίων, τὸ τέταρτον εἶνε τὸ Πόρτο Χέλι. Ἴσως ἀνώτερον καὶ τοῦ λιμένος τῆς Ἰθάκης καὶ τῆς Σφακτηρίας. Ὁ μακαρίτης ὁ Βούλγαρης, ὁ ὑπερήφανος Ὑδραῖος εὐπατρίδης, ἐσκέπτετο εἰς τὰς ἡμέρας τῆς δόξης του νὰ ἐγκαταστήσῃ τὸν Ναύσταθμον εἰς τὸ Χέλι· τόσῳ τὸν εἶχε γοητεύσει ἡ εὐρύτης καὶ ἀσφάλεια τοῦ λιμένος του· ἀλλ' ἕνεκα τῆς μακρυνῆς ἀπὸ τῆς Πρωτευούσης ἀποστάσεώς του, ἐγκατέλειψε τὴν ἰδέαν του.

* * *

Καὶ ὄχι μόνον ἀσφαλὴς ἀλλα καὶ κομψὸς ὁ λιμήν, κανονικωτάτου σχήματος στρογγύλου. Ἔνθεν μὲν τέρπεται ὁ ὀφθαλμὸς μὲ τὰς ἀμπελοφυτείας τὰς κυμματορράντους—βλέπεις ἀμπέλια μεχρι τοῦ κύματος διήκοντα—ὑπεράνω τῶν ὁποίων πυκνότατον ὅασος πευκῶν στεφανόνει τὴν λοφοσειράν, καὶ ὅπου τάφοι ἀρχαῖοι ἐκσκάπτονται, πρόδηλα δείγματα ὅτι ἐκεῖ που ὑπάρχει ὁ ἀρχαῖος Μάσης ἢ αἱ Ἁλιαὶ — πρᾶγμα φιλονεικούμενον ἀκόμη—ἔνθεν δὲ μὲ τὰ ἀγκυροβοληµένα ἱστιοφόρα καὶ τὸν μικρὸν συνοικισμὸν Χελίου. Κ' ἔτσι μὲ τὴν λαμπρὰν σκηνογραφίαν τῆς χέρσου καὶ τὴν γλυκεῖαν ἐναλλαγὴν τῆς ὑγρᾶς, διατίθεσαι εὐθὺς ἀμέσως πολὺ εὐαρέστως διὰ τὸν τόπον αὐτόν.

*
* *

Τὸ Χέλι ἐπίνειον τοῦ Κρανιδίου· ἐδῶ αἱ λιμενικαὶ ἀρχαί. ἐδῶ ἡ προσόρμισις τῶν πλοίων.

Ἀπὸ Χελίου εἰς τὸ Κρανίδι μιᾶς ὥρας ἀμαξιτὴ λεωφόρος καλῶς ὁπωσοῦν συντηρουμένη, μ' ὅλην τὴν ἐλαστικότητα ποῦ ἔδειξαν κατὰ τὴν κατασκευήν της, ἐργολαβοι, μηχανικοὶ καὶ ἐργοδηγοί· τοὐλάχιστον εἶνε ὁρόμος καὶ ὄχι κατσάβραχα. Ὀλίγον ἔξωθεν τοῦ Χελίου εὑρίσκεται ἡ λιμνοθαλασσα «Βερβερόντα» ἐξ ἧς ἄφθονον ἅλας συγκομίζεται καὶ ἰχθυοτροφεῖον συντηρεῖται ἐκ τῶν καλλιτέρων τῆς Ἑλλαδος.

Μετὰ μισῆς ὥρας ἀπιστεύτων θελγήτρων ἀμαξοπορείαν, ὅπου γλυκαίνεται τὸ μάτι σου μὲ τὴν ἀτίμητον ποικιλίαν τῶν φυλλωμάτων, τῆς βλαστήσεως, τῆς καλλιεργείας, φθάνεις εἰς τὸ Κρανίδιον.

*
* *

Πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς πόλεως πίπτει εἰς τὰ βλέμματά σου ἐπίμηκες κτίριον παμμέγα, παμπάλαιον. Εἶνε ἡ δημοτικὴ σχολὴ τοῦ τόπου, ἀνεγερθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀλησμονήτου μνήμης πατριώτου Καποδιστρίου. Ἔχει ὄψιν στρατῶνος, φυλακῶν· ἐκεῖ τιθασσεύονται εἰς τὰ γράμματα τὰ δυστιθάσσευτα Κρανιδιωτόπουλα· τὸ Σχολεῖον αὐτὸ εὑρίσκεται εἰς τὸ ἄκρον τῆς πόλεως, ἀλλ' ἀδιάφορον· λόγῳ ἐκλογῆς τῆς θέσεως, μὲ τὸν ἀέρα τῆς ἐξοχῆς, μὲ τὴν φυσικὴν πλατεῖάν του, ὅπου συντάγματα μποροῦν νὰ ἐξασκῶνται ἐλεύθερα, εἶνε σπάνιον. Εἰδικῶς ἀναφέρω τὴν σχολὴν ταύτην, διότι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τοῦ Καποδιστρίου, οὔτε ἄλλη Σχολή, οὔτε ἁπλῆ καλύβη τοῦ Δήμου ἢ τοῦ Δημοσίου ἀνηγέρθη πλὴν τοῦ Παρθεναγωγείου, εἰς μίαν ρεματαριὰν ἀνοήτως οἰκοδομηθέντος. Χαρακτηριστικόν.

*
* *

Ὅπως ὅλαι σχεδὸν αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις—πλὴν δύο-τριῶν ἐξαιρέσεων—ἔτσι καὶ τὸ Κρανίδι, ἀρρυμοτόμητον, ἄνευ σχεδίου, ἄνευ ὁδῶν, ἄνευ πλατειῶν. Εἶνε φύσει ἀσυμμάζευτος πόλις, ἀλλὰ εἶνε τοιαύτη καὶ δημαρχικῇ βουλήσει. Κειμένη ἐπὶ ἀμφιθεατρικοῦ σχήματος λόφου, εἶνε ἀνεπίδεκτος οἱασδήποτε ἀνακαινίσεως· πῶς νὰ σχίσῃς βράχους, πῶς νὰ ἐπιχωματώσῃς, τί νὰ ρυμοτομήσῃς. Ἔπειτα, παλαιὰ πόλις συνοικισθεῖσα ὅπως-ὅπως εἰς χρόνους καθ' οὓς δὲν ἐγνώριζον τί θὰ εἰπῇ σχέδιον πόλεως, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ διαρρυθμισθῇ κατὰ τὰς νεωτέρας ἀπαιτήσεις. Ἀλλὰ μερικὰς χονδρὰς ἐλλείψεις της μποροῦσαν νὰ τὰς συμπληρώσουν οἱ ἑκάστοτε ἄρχοντές της, χαράσσοντες τοὐλάχιστον δύο-τρεῖς κεντρικὰς ὁδούς, ἐξομαλύνοντες ἄλλην, ἰσοπεδόνοντες λοφίσκους ἐντὸς τῆς πόλεως, κρη-

μνίζοντες ἐρείπια, ἐπιχωματόνοντες λάκκους. Ἐργασίαι κοινόταται ἀπαιτοῦσαι στοιχειώδη θέλησιν καὶ καλαισθησίαν καὶ δαπάνην δυναμένην νὰ ἐξοικονομηθῇ.

*
* *

Οἱ κάτοικοι εἶνε θαλασσινοὶ καὶ γεωργοί. Θαλασσινοὶ διότι κυκλοῦνται ἀπὸ ἐπίνεια· στερειανοὶ διότι πλαισιοῦνται ἀπὸ ἐκτάσεις γαιῶν. Εἰς ἄλλους χρόνους ἡ ἐμπορικὴ ναυτιλία ἤκμαζε· περὶ τὰ πεντήκοντα μεγάλα πλοῖα εἶχε το Κρανίδι, μικρότερα δὲ πλεῖστα. Σωστὸς στόλος τὰ πλοῖά του· ἀλλὰ κατόπιν τῆς παγγενικεύσεως τῆς ἀτμήρους ναυτιλίας, ἡ ἱστιοπλοΐα ἐγονάτισε. Ὁ ἀτμὸς κατέβαλε τὸ λατίνι. Αὐτὴ εἶνε ἡ ἐξέλιξις τῶν δυνάμεων. Ἕως ὅτου τὸν ἀτμὸν τὸν καταβάλῃ ἡ μεγάλη δύναμις τοῦ Ἐδισσων, ὁ ἠλεκτρισμός. Εἰς τοὺς εὐτυχισμένους χρόνους ἡ ἐμπορικὴ ναυτιλία ἦτο ἀμύθητος θησαυρὸς διὰ τὰ ναυκικὰ μέρη· ἀλλὰ σήμερον οἱ εἰρηνικοὶ αὐτοὶ στόλοι ἐχάθησαν.

Ἂν ὅμως ἐχανδακώθη ἡ ἐμπορικὴ ναυτιλία, ἀνεκαλύφθη ἡ σπογγαλιεία. Καὶ τὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ἔκαμνον ἐμπόριον σιτηρῶν, τώρα κάμνουν ἐμπόριον σπόγγων, μεταβληθέντα ἀπὸ σιτοφόρα εἰς σπογγοφόρα, ὅσα ἐσώθησαν.

*
* *

Ὁ ἤμιτυς πληθυσμὸς τοῦ Κρανιδίου καταγίνεται εἰς τὴν σπογγαλιείαν. Ψαρεύουν δὲ τοὺς σπόγγους εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν. Ἐν μέρει καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Οἱ Κρανιδιῶται ἁλιεύουν τὸν σπόγγον μὲ τὸ καμάκι ἢ μὲ γκαγκάβας

(γωγγάμας.) Εἰς καταδυτικὰς μηχανὰς ὀλίγοι ἐργάζονται, ἐλλείψει μηχανῶν. Κεφάλαια εἰς τὸ Κρανίδι ὄὲν ὑπάρχουν ὅσα εἰς τὴν Ὕδραν· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποῦ ἔχουν, τὰ σιδηρομανδαλόνουν, προτιμῶντες νὰ τὰ τοκίζουν ἐπιτοπίως μὲ τόκους ὑπερόγκους καὶ ἀσφάλειαν ὑποθήκης, ἀντὶ νὰ συντρέχουν τοὺς ναυτικοὺς αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὴν σπουδαιοτέραν πηγὴν πλουτισμοῦ διὰ τὸν τόπον. Τελευταίως συνεστήθησαν δύο τρεῖς καλαὶ ἑταιρίαι, μὲ κεφάλαια καλὰ ὁπωσδήποτε· ἀλλὰ τρεῖς ἑταιρίαι πῶς νὰ προλάβουν τόσον πληθυσμόν; Τί εἶνε δὲ αὐταὶ αἱ Ἑταιρίαι; Ἕνας πλοίαρχος, ἰδιοκτήτης μεγάλου ἱστιοφόρου. ὁ ὁποῖος συμβάλλεται μετὰ δέκα ἢ δεκαπέντε μικροπλοιάρχων, ἐχόντων ἰδιόκτητα πλοιάρια· δίδει εἰς ἕνα ἕκαστον ἀνάλογον ποσὸν χρημάτων διὰ τὴν ἐκκίνησιν καὶ ὅταν ἀποφασισθῇ τὸ ταξεῖδι, παραλαμβάνει ἐντὸς τοῦ μεγάλου πλοίου του ὅλα τὰ πλοιάρια μεθ' ὅλων τῶν πληρωμάτων των καὶ κατευθύνονται εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ἐκεῖ ἀρχίζει ἡ ἐργασία, ἀποθηκευομένου τοῦ ἁλιευομένου σπόγγου εἰς τὸ μέγα πλοῖον ὡς ὑπεγγύου διὰ τὰ δανεισθέντα χρήματα, καὶ κατόπιν κατανέμεται τὸ ἐξ αὐτοῦ χρηματικὸν ποσὸν εἰς ἀναλογα μέρη. Τὸ ταξεῖδι ἄρχεται τὸν Μάρτιον καὶ τελειόνει τὸν Σεπτέμβριον.

*
* *

Ὅταν φθάσουν κατὰ τὸ φθινόπωρον οἱ ναυτικοὶ εὐχαριστημένοι ἐκ τῶν κερδῶν, ἀρχίζει ζωηροτάτη κίνησις εἰς τὴν πόλιν· αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὸ μανόμετρον τῆς εὐτυχίας· διότι δαπανοῦν ὅ,τι κερδίζουν· εἶνε δὲ φύσει φαιδροί, εὔθυμοι, φίλοι τῶν διασκεδάσεων ὅπως ὅλοι οἱ ναυτικοί· τοῦτο δὲ εἶνε πολὺ φυσικόν· δι' αὐτὸ ὑποβάλλονται εἰς

μυρίας στερήσεις κατὰ τὸ ταξεῖδι των, διὰ νὰ ξεφαντώσουν ὅταν ἀριβάρουν εἰς τὴν πατρίδα των.

*
* *

Πλὴν τῶν θαλασσινῶν πόρων τὸ Κρανίδι ἔχει καὶ τοὺς γεωργικούς. Ποικιλωτάτης δὲ γεωργίας. Ἐλαιοπαραγωγὴν πλουσίαν· τὸ λάδι τοῦ Κρανιδίου φημίζεται ὡς τὸ εὐγευστότερον καὶ ἀρωματικώτερον τῆς Ἑλλάδος, διὰ τοῦτο εἶνε καὶ ἀκριβώτερον τῶν ἄλλων.

Καὶ πλοῦτον ὀημητριακῶν, καὶ κρασιὰ ἀρκετά, χρώματος κονιάκ. Τόσην δὲ ἀφθονίαν κρασιῶν εἶχον ἐφέτος ὥστε, ἀγορασιῶν μὴ προσερχομένων, ἐσκέφθησαν οἱ ἰδιοκτῆται περὶ . . . παρακρατήσεως τοῦ μούστου. Κ' ἐν τούτοις ἂν ὑπῆρχεν ὅπως πρέπει οἰνοποιία ἐν Ἑλλάδι καὶ ἂν αἱ οἰνολογικαὶ γνώσεις ἦσαν προσιτώτεραι εἰς τοὺς ἀμπελοκτήμονας, τί θαυμασίας ποιότητας κρασιῶν θὰ εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ ἡ Ἑλλάς. Ἀλλὰ ποῦ σύστημα τοιούτων σπουδῶν καὶ ποῦ σχολαὶ πρακτικαί.

Ἐκτάκτου ποιότητος μέλι παράγει τὸ Κρανίδιον εἰς μικρὰν ποσότητα, ἀλλὰ ἐξόχου γεύσεως. Ἰδίως τὸ εἰς κηρήθρας μέλι ἀμιλλᾶται πρὸς αὐτὸ τὸ ἀθάνατο τοῦ Ὑμηττοῦ. Ἄλλοτε ἐξῆγον πολύ.

*
* *

Θὰ νομίζετε ἴσως ὅτι μὲ τοιαύτην πλουσίαν παραγωγὴν καὶ ποικιλίαν καλλιεργείας πλουτίζει ἐκεῖ ὁ κτηματίας καὶ ὁ γεωργός. Ὄχι δυστυχῶς· σπανίως εὐφορεῖ ὁ τόπος, διότι, ἐκ λόγων κλιματολογικῶν καὶ μετεωρολογικῶν, ἡ βροχὴ δὲν εἶνε τακτική. Βλέπετε λ. χ. εἰς τὸ βάθος τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου μαινομένην τὴν θύελλαν

κ' ἐκεῖ ποῦ περιμένετε νὰ προχωρήσῃ μέχρι τῆς περιφερείας τοῦ Κρανιδίου, κάμνει μίαν περιστροφὴν κυκλοτερῆ καὶ χάνεται. Τοῦτο μποροῦσαν νὰ τὸ προλάβουν αἱ ἀναδασώσεις τῶν ἀποψιλωθέντων ὑπὸ τῶν βανδάλων ὀρέων, ἀλλὰ ποῖός ποτε ἐσκέφθη διὰ τὰ ἀγριόδενδρα καὶ τὰς θάμνους;

*
* *

Ὁ χαρακτὴρ τῶν κατοίκων εὐθὺς ἀλλ' ὀλίγον τραχύς. Κληρονομία ἴσως Ἀλβανική. Ὅλοι Ἀλβανομαθεῖς· σχεδὸν ἡ Ἀλβανικὴ εἶνε ἡ ἐπικρατεστέρα γλῶσσα. Ἤθη αὐστηρότατα, *μημουαπτικά*. Φιλόπονοι δὲ εἰς ἄκρον οἱ γεωργοί.

*
* *

Λόγῳ τῆς μεγάλης περιφερείας τῆς πόλεως καὶ τῆς πρὸς τὴν ὑγρὰν γειτνιάσεώς του, τὸ Κρανίδι ἔχει ἀπιστεύτου ρωμαντικότητος τοποθεσίας· ἢ παρὰ θῖν' ἁλός, ἢ ἐπὶ ὑψωμάτων ἂν εὑρεθῇς, σοῦ στρώνεται ἐνώπιόν σου ἡ λαμπροτέρα σκηνογραφία. Αὐτὸ τὸ ὁμολογοῦν ὅσοι ξένοι ἐπεσκέφθησαν τὸ Κρανίδι. Ἀνατολικὰ χάνεται ὁ ὀφθαλμὸς εἰς τὸ Αἰγαῖον. Δυτικὰ ὁ Ἀργολικός. Πρὸς νότον ἀπέραντος θάλασσα.

*
* *

Ἐξ ὅλων τῶν γειτόνων πόλεων τὸ Κρανίδι εἶνε ἡ μᾶλλον φιλόμουσος. Ὑπάρχει ἐκεῖ ὀξύτατον φιλομουσίας αἴσθημα. Ἀνατολίζον μὲν καὶ ἄτεχνον, ἀλλὰ χαρακτηριστικόν. Πολλοὶ καλλίφωνοι καὶ ἔχοντες ἰδέαν ρυθμοῦ

καὶ ἁρμονίας. Τόσῳ οἱ ναυτικοὶ ὅσῳ καὶ οἱ γεωργοί. Ἡ ἡδύτης κ' εὐστροφία τοῦ ἀξέστου αὐτῶν λάρυγγος παρουσιάζει ἄξιον μελέτης φαινόμενον.

*
* *

Ναοὺς εὐπρεπεῖς, κομψούς, πολυτελεῖς εὑρίσκει τις εἰς τὸ Κρανίδι, καὶ κοινωνίαν φιλόθρησκον κ' εὐλαβῆ· κληρικοὺς δὲ σεμνοὺς καὶ εὐπαιδεύτους ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Ὁ αἰδεσ. Οἰκονόμος κ. Νικ. Σκλιᾶς μὲ τὸ σοβαρὸν παράστημά του, τὰ ἁδρὰ χαρακτηριστικά, τὸ ἀξιοπρεπὲς ἦθος καὶ τὴν μουσικήν του κατάρτισιν, παρουσιαζει μεγαλοπρεπεστάτην ἔκφανσιν τοῦ κληρικοῦ, οἷος ὤφειλε νὰ εἶνε παρ' ἡμῖν. Δὲν ὑστεροῦν ἐπίσης καὶ οἱ συνάδελφοί του κκ. Π. Οἰκονόμου καὶ Π. Νόνης, σεμνόφωνοι ὡσαύτως κληρικοί.

ΕΡΜΙΟΝΗ

Ἂς λοξοδρομήσωμεν ὀλίγον ἀπὸ τὸ θαλασσινὸν ταξεῖδί μας διὰ νὰ ἐπισκεφθῶμεν ὁλόκληρον τὴν Ἐπαρχίαν Ἑρμιονίδος.

Ἀπὸ τὸ Κρανίδι ἐκκινοῦμεν ἀκολουθοῦντες τὴν παλαιὰν ὁδὸν πρὸς τὴν Ἑρμιόνην, διότι ἡ νεωστὶ κατασκευασθεῖσα ἁμαξιτή, καὶ λόγῳ πλάτους καὶ ποιότητος καὶ διευθύνσεως δὲν ἐκπληροῖ μέχρι σήμερον τοὐλάχιστον οὐδεμίαν ἀνάγκην τῶν γειτνιαζουσῶν πόλεων. Ἐνδέχεται μάλιστα νὰ μὴ χρησιμοποιηθῇ παντάπασιν, ἀδιάφορον ἂν ἐδαπα-

νήθησαν ἀπὸ τὸ ταμεῖον τῆς ὁδοποιΐας δρχ. 25 χιλιάδες. Ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἠκολουθήσαμεν ἡμεῖς ὁδὸς ὲν ἠμπορεῖ βέβαια νὰ ὀνομασθῇ, ἀλλ' ἀτραπός, ἀφοῦ ἴχνος ἀνθρωπίνης χειρὸς δὲν ἐπέρασεν ἐκεῖθεν νὰ τὴν λειάνῃ καὶ τὴν εὐθυτομήσῃ ὀλίγον.

*
* *

Μετὰ ἑνὸς τετάρτου ὁδοιπορίαν ἀπὸ τοῦ Κρανιδίου φθάνεις εἰς ἕνα ἐξαίρετον περιβόλι ἑσπεριδοειδῶν, κείμενον εἰς τὴν θέσιν Γριμνια, κτῆμα ἰδιόκτητον τοῦ κ. Ι. Οἰκονόμου. Ἐκεῖθεν προχωρεῖς καὶ μετὰ μιᾶς ὥρας μουτροσπαστικὴν πεζοπορίαν ἀντικρύζεις τὴν Μονὴν τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, περίφημον διὰ τὰ ἰαματικά της νερὰ τῶν ὁποίων χρῆσιν κάμνουν ἰδίως οἱ πάσχοντες λιθίασιν. Μοναδικὰ ἐν Ἑλλάδι εἰς τοῦτο. Ὀλίγον περαιτέρω τῆς Μονῆς σώζεται ἀκόμη τὸ ἱστορικώτατον περιβόλι τοῦ Μπέη, τοῦ Γεωργίου Βούλγαρη, πατρὸς τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξενίσθησαν οἱ προκριτότεροι πολιτικοὶ φίλοι τοῦ Ὑδραίου πολιτευτοῦ.

*
* *

Ἡ Ἑρμιόνη μὲ τὰς τρεῖς-τέσσαρας χιλιάδας τῶν κατοίκων της, οὐδὲν ἴχνος διασώζει τῆς ἀρχαίας της εὐκλείας· ἐρείπια ναοῦ τινος ὑπάρχουν ἐκεῖ που, ἀλλὰ μὴ ἐξακριβωθέντα εἰσέτι. Ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς Ὕδρας εὑρίσκεται ἡ σημερινὴ Ἑρμιόνη. Ναυτικὸς ὁ πληθυσμός της· ἰδίως σπογγαλιεῖς. Ὀλιγώτεροι δὲ οἱ εἰς τὴν γεωργίαν ἀσχολούμενοι, παράγοντες δὲ ἔλαιον πολύ. Μὲ ὀλίγους πόρους καὶ κἀνὲν ἔργον δημοτικόν, πλὴν τοῦ δημοτικοῦ καταστήματος καὶ μιᾶς Σχολῆς. Κειμένη ἐπὶ ὑψώ-

ματος ἀπορρῶγος ἡ πόλις ἐκτείνεται μέχρι τῆς ἀκτῆς τῆς θαλάσσης. Κομψή, κομψοτάτη ἐξ ἀποστάσεως· τὴν προσήγγισες, τὴν ἀνέταμες, ἔχασες πᾶσαν ἰδέαν. Διατί; Διότι ἡ ἀκτὴ ἐγκατελείφθη εἰς τὴν τύχην της, καὶ σήμερον, πλὴν τῆς φυσικῆς θέσεως, ὁμοιάζει πρὸς ἕνα χωριὸ ἀτερπές. Δὲν ἦτο δυνατὸν τάχα νὰ ἐξωραϊσθῇ ἐκ τῶν ἐνόντων ἡ πόλις; Σχετικῶς ὅμως πρὸς τὸ Κρανίδι δεικνύει περισσοτέραν δημαρχικὴν πρόνοιαν. Μάλιστα, κύριοι Κρανιδιῶται.

*
* *

Ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἀκαταστασία μήπως δὲν χαρακτηρίζει ὅλας τὰς πόλεις καὶ κώμας τῆς Ἑλλάδος; Ἔπάτησε ποτὲ νομάρχης εἰς τὰ δυσδιάβατα αὐτὰ μέρη νὰ ἀντιληφθῇ ὁ ἴδιος τὰς ἐλλείψεις των, καὶ νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς συμπληρώσεώς των; Ἔδειξέ ποτε γενικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὰς ἀποκέντρους ἐπαρχίας κἀμμία Κυβέρνησις; Μόνον κατὰ τὰς παραμονὰς ἐκλογῆς ἐξακοντίζει ὅπου γῆς Ἑλλάδος μηχανικοὺς κ' ἐργοδηγοὺς νὰ χωρομετρήσουν καὶ τοπογραφήσουν ὁπόθεν τὰ μέρη ἔνθα πρόκειται νὰ κατασκευασθῇ μία ὁδὸς ἢ μία πλατεῖα, καὶ ἀφοῦ στήσουν ὀλίγους πασσάλους, δηλωτικοὺς τῆς μερίμνης των, ἐπανέρχονται μὲ ἡσυχοτάτην συνείδησιν εἰς τὰς ἕδρας των. Τοιαύτη ἀστοργία καὶ ἀκηδεία τοῦ Κέντρου πρὸς τὰ ἄκρα ὑπερβαίνει πλέον πᾶσαν στωϊκότητα.

*
* *

Ἀλλ' ὅ,τι κάμνει ἡ προσωπικὴ ὁρᾶσις, ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια. Τὰ μέρη αὐτὰ θὰ ἦσαν ἀπρόσιτα, ἂν εὑρίσκοντο ἐπὶ τῶν ὀρέων, καὶ ἂν ἦσαν ἡμιάγριοι οἱ κάτοικοι. Ἐν

τούτοις διὰ νὰ εἶνε φιλόξενοι καὶ φίλαλλοι οἱ Ἑρμιονεῖς ἀπέκτησαν καλὴν φήμην. Ὁ ξένος εὑρίσκει παρ' αὐτοῖς πᾶσαν ξενίαν καὶ ἀγάπην. Ἀμιλλῶνται τίς νὰ πρωτοδεξιωθῇ τὸν ξένον. Φημιζόμενοι διὰ τοῦτο. Ἂν ἔχουν ὅμως τὴν πόλιν των ἀπεριποίητον, τὰ δημοτικά των ἀνοικονόμητα, ἀλλὰ δεικνύουν ἐπιμέλειαν εἰς τὰ κτήματά των. Πρό τινων ἐτῶν ἡ γεωργία δὲν ἦτο καθόλου προχωρημένη εἰς τοὺς Ἑρμιονεῖς, σήμερον ὅμως τὴν εὑρίσκει τις διαδεδομένην. Πλὴν τῶν λεμονοκήπων τοὺς ὁποίους συντηροῦν, ἀσχολοῦνται καὶ ὀλίγον εἰς τὰ δημητριακά, ἰδίως ὅμως εἰς τὴν ἐλαιοκομίαν. Εἰς εὐτυχεῖς χρόνους κάμνουν ἐξαγωγὴν ἐλαίου ἱκανοποιητικωτάτην.

Κήπους ἔχει ἀρκετοὺς ἡ Ἑρμιόνη. Ἰδοὺ οἱ ὡραιότεροι τοῦ Ὑδραίου Δ. Λεμπέση, τοῦ Γκολεμᾶ καὶ πολλῶν ἄλλων· ὅλοι λεμονόκηποι καὶ ὀλίγοι ὀπωρόκηποι.

*
* *

Ὅταν ἀφήσαμεν τὴν Ἑρμιόνην ἐπανερχόμενοι εἰς τὸ Κρανίδι κατελήφθημεν καθ' ὁδὸν ἀπὸ τέτοιαν τρομερὰν θύελλαν — πρωτοβρόχια γὰρ — ὥστε ἐνόμιζες ὅτι ὅλα τὰ στοιχεῖα συνώμοσανέναντίον μας. Ἡ βροχὴ ἔπιπτεν ὡς ἀπὸ μυριάδων κρουνῶν· βρονταί, ἀστραπαί, ἄνεμος, βοὴ μᾶς κατέλαβεν ἐντὸς μιᾶς ρεμματαριᾶς· τὰ ὑποζύγιά μας — εἴμεθα δύο εὐτυχῶς οἱ συνοδίται — ἠρνοῦντο νὰ προχωρήσουν ἐξαντληθέντα καὶ αὐτὰ καὶ μὴ δυνάμενα νὰ ὑπερπηδοῦν τοὺς ρύακας καὶ τὰ παραποτάμια, τὰ ὁποῖα ἐσχημάτιζον τὰ νερά. Ἂν εἶχέ τι τὸ τρομερὸν καὶ κινδυνῶδες ἡ περιπέτεια αὐτή, ἀλλὰ μᾶς ἔδειξεν ἡ Φύσις ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀγριότητί της ἔχει καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἀπολαυστικόν.

ΔΙΔΥΜΟΙ

Ὁδοιπορῶν τις εἰς δυσυγκοινώνητα καὶ δυσπρόσιτα μέρη τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχει παρὰ νὰ οἰκτείρῃ τὸ ἐπικρατοῦν παρ' ἡμῖν ἐλεεινὸν σύστημα τῆς Ὁδοποιΐας. Ὅπου δὲν ἐκπληροῦται οὐδεμία γενικῶς κοινωνικὴ ἀνάγκη, ἐκεῖ διατίθενται πλουσιοπάροχα κονδύλια διὰ τὴν στρῶσιν καὶ κατασκευὴν ὁδῶν, αἵτινες χρησιμεύουν μόνον ὡς κομματικὰ ἀντίδοτα τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας. Ἀλλ' ὅπου οὐδὲν τοιοῦτον ἀγαθὸν καρποῦται ἡ Πολιτική, ἐκεῖ τελεία ἀμεριμνησία καὶ ἀναλγησία ἀπάνθρωπος. Σπουδαιότατος λόγος διὰ τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες δὲν γνωρίζομεν καλὰ-καλὰ τὸν τόπον μας. Δῆμος ὁλόκληρος μὲ δύο περίπου χιλιάδας κατοίκους, ὑπαγόμενος δικαστικῶς καὶ διοικητικῶς εἰς Κρανίδιον, δὲν ἔχει ἕνα ἀνεκτὸν δρόμον συγκοινωνίας ἁπλῆς. Τῶν Διδύμων οἱ κάτοικοι ἐν κακοκαιρίᾳ ἰδίως ὑφίστανται μαρτύριον νὰ κατέλθουν ἀπὸ τὸν ὀρεινὸν ὁπωσοῦν δῆμόν των εἰς τὸ Κρανίδι. Δὲν ἀρνεῖταί τις ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ καταστρωθῇ ὁδός τις κανονική, συνδέουσα τὰς δύο ταύτας πόλεις ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦν γρανιτώδεις βράχοι. Ἀλλ' ἆρά γε δὲν εἶνε εὔκολον νὰ λειανθοῦν αὐτὰ τὰ ὀξὺ προβάλλοντα κοτρόνια, ὥστε νὰ μὴ κινδυνεύῃ ὁ πεζὸς ἢ ὁ ἐπὶ ὑποζυγίου βαίνων νὰ καταβαραθρωθῇ; Τοιαύτη δὲ ἡμιαγρία κατάστασις διέπει τὰς πλείστας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὸ νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἓν καθωρισμένον δίκτυον ὁδοποιΐας. Ἀδιάφορον ἂν ὑπάρχῃ ἰδιαίτερον *Ταμεῖον Ὁδοποιΐας*.

* * *

Ἠκολούθητα τὴν ὁδὸν τὴν φέρουσαν ἀπὸ Κρανιδίου εἰς τὸν Κάμπον, ὁμαλήν, βατὴν ἐπωσοῦν, μέχρι τῆς θέθεως Μηλίτσα αἰσίως φθάσας. Ἀλλ' ἀπὸ τῶν προπόδων τοῦ βουνοῦ καὶ καθεξῆς ἀγωνία διαρκής. Οὔτε αἴγαγροι δὲν δύνανται ἀτιμωρητεὶ νὰ ἀναρριχηθοῦν.

Πρῶτος σωστικὸς σταθμὸς ἕνα περιβόλι τοῦ Θ. Οἰκονομοπούλου, πρὸ τῆς κώμης Φοῦρνοι. Ἐκεῖ κάθεται ὁ ὁδοιπόρος καὶ ἀνακτᾶ δυνάμεις διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ μαρτύριον. Οἱ Φοῦρνοι, ἄσημος καὶ μικροσκοπικὴ κώμη. εὑρίσκονται εἰς ὡραίαν τοποθεσίαν ἐπὶ τῆς ράχεως ὄρους. Κυκλοῦνται ἀπὸ περιβόλια, τῶν ὁποίων ἡ πρασινάδα ἀντιτίθεται πρὸς τὰ λευκάζοντα σπιτάκια τοῦ χωριοῦ. Ὡραῖος ὄντως συνδυασμός. Ὅλοι μπαξεβάνηδες

* * *

Ἐκεῖθεν προχωρεῖς ἀνάντη, κατάντη, τραχεῖαν ἀτραπὸν ἐξαρτῶν τὴν αἰσίαν ἔκβασιν τῆς ἐκδρομῆς ἀπὸ τὴν ἀντοχὴν τῶν κάτω ἄκρων τοῦ ὑποζυγίου σου. Καθ' ὁδὸν καμμία βλάστησις, οὔτε ὀργυιὰ καλλιεργημένη, μόνον ἀγριόκλαδα καὶ ἀγριόθαμνοι παρελαύνουν ἐν συνδυασμῷ μὲ τὰς ὀξείας ἐξοχὰς τῶν βράχων. Αὐτὴ ἡ ταλαιπωρία διαρκεῖ μίαν ὥραν. Μεθ' ὅ, κάμπτων τὴν ράχιν ἄλλου βουνοῦ, κατέρχεσαι πλέον εἰς ὁμαλώτερον ἔδαφος.

* * *

Μακρόθεν, ὡς ἐν προοπτικῇ, προβάλλει τὸ χωριό, οἱ Δίδυμοι, κείμενον ἐντὸς κυκλοτεροῦς κυλάδος, πλαισιουμένης ὑπὸ τῶν ὁμωνύμων ὀρέων. Ἡ κοιλὰς ὅλη καλλιεργημένη· ὀλίγαι σταφιδάμπελοι, καὶ πολλὰ ποιμνιοστάσια, ἰδοὺ τὸ χωριό. Οἱ Διδυμιῶται, ρωμαλέοι, μεγαλό-

σωμοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διάγουν ποιμενικὸν βίον, κατὰ δεύτερον λόγον γεωργικόν. Τὸ χωρίον ἀποτελοῦν περὶ τὰς 400 οἰκίαι, ἐξ ὧν αἱ πλεῖσται καλυβόσπιτα. Οἱ χωρικοί, Ἀλβανόφωνοι πάντες, ὁμιλοῦντες ὅμως καὶ τὴν ἑλληνικὴν μ' ὅλας τὰς ἐλλείψεις τῶν κοινωνικῶν μέσων, εἶνε ἀρκετὰ φιλόξενοι. Δὲν εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ προλάβῃ τὰς προσκλήσεις· τὰ συνήθη ἐδέσματα βέβαια εἶνε τὰ τυροκομικά.

*
* *

Εἰς ἀπόστασιν δέκα λεπτῶν τῆς ὥρας ὑπάρχουν δύο φαινόμενα γεωλογικά. Εἶνε δύο κυκλικὰ σπήλαια μεγίστης περιμέτρου· ἐντὸς τοῦ ἑνὸς τούτων εὑρίσκεται ἐκτισμένος εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ σπηλαίου ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου γίνεται ὁημοτικωτάτη πανήγυρις, πολλῶν πανηγυριστῶν ἀφικνουμένων ἐξ ὅλης τῆς Ἐπαρχίας· ἀπέναντι δὲ τοῦ ναοῦ τούτου, ἄλλος ναΐσκος τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ ὁποίου ὁ θόλος εἶνε ἐσκαμμένος ἐντὸς τοῦ βράχου. Ἐντὸς τοῦ σπηλαίου τούτου κατέρχεται ὁ ἐπισκέπτης διά τινος λαιμοῦ λαξευμένου τίς οἶδε πῶς καὶ πότε, κ' ἔχοντος ἐπίσης λαξευτὰ καὶ τὰ κλιμάκια. Αὐτὸ τὸ μόνον μέσον καθόδου ἐντὸς τοῦ σπηλαίου.

Τὸ ἄλλο σπήλαιον, ὀλίγῳ ἀπώτερον τοῦ πρώτου, εἶνε μεγαλειτέρας διαμέτρου καὶ τρομερωτέρου βάθους. Καὶ τῶν δύο εἶνε πολὺ περίεργος ἡ γεωλογικὴ μεταβολή· νομίζετε ὅτι διὰ τεχνητοῦ τρόπου ἀπεκόπη κυκλοτερῶς τὸ ἔδαφος καὶ ἀπετελέσθη τὸ χάος αὐτό. Οἱ γεωλόγοι θὰ τὸ ἐξηγοῦν βέβαια ὅτι τὸ φαινόμενον προῆλθεν ἐκ καθιζήσεως. Ἐντὸς τοῦ μεγαλειτέρου σπηλαίου τμῆμά τι τοῦ καθιζαθέντος ἐδάφους τὸ εἴδομεν καλλιεργημένον. Ἀπὸ τῆς ὑψηλοτέρας δὲ κορυφῆς τοῦ σπηλαίου κόρη τις τοῦ χω-

ρίου, ὡς ἄλλη Σαπφώ, ἀτυχήσασα ἐξ ἔρωτος, κατέπεσε πέρυσι θρυμματισθεῖσα.

*
* *

Τὸ χωρίον ἕνεκα τῶν κατακλυζόντων αὐτὸ ὑδάτων, δὲν εἶνε τόσον ὑγιεινόν, μαστίζεται δὲ περιοδικῶς ὑπὸ πυρετῶν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη ἡ ἐπιδημία δυστυχῶς ἐπεξετάθη.

ΝΑΥΠΛΙΟΝ

Εἰς τὴν Κοιλάδα—τὸ βορειοδυτικὸν ἐπίνειον τοῦ Κρανιδίου — εὑρήκαμεν μικρὰν εὐκύμαντον ψαροπούλαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐκάμαμεν ὅλον τὸν γῦρον τοῦ μικροῦ αὐτοῦ κόλπου.

Ταξεῖδι μὲ ἱστιοφόρον, τί ἀνεγώιστος πλοῦς ! Τί γλύκα γιαλοῦ, κύματος ! Καλὸς καὶ ὁ ἀτμός, ἀλλὰ ἀπολαυστικὸ καὶ τὸ πανί. Αὐτὸς ὁ συριγμὸς τοῦ ἀνέμου, ὁ τριγμὸς τῶν ἱστίων καὶ ἱστῶν, αἱ ἀπότομοι ριπαί του, τὰς ὁποίας *σπηλιάδας* καλοῦν οἱ ναυτικοί, τὸ ἀφελὲς διηγηματικὸν τῶν ναυτῶν, τὸ πρόχειρον καὶ γειτνιάζον τοῦ κύματος, ποῦ ἂν ὀλίγον κλίνῃς ἀπὸ τὴν *κουπαστὴν* μπορεῖς κάλλιστα νὰ δροσισθῇς μὲ τὰ κυανᾶ νάματά του, τὸ ποῦ καί που δροσιστικὸν ράντισμά των, τῶν ἀφρῶν τὸ χιονόλευκον, αἱ συχναὶ τοῦ ἀκατίου κυλινδήσεις, μὲ τὰς ὁποίας ἄλλοι νανουρίζονται εἰς ὕπνον, ἄλλοι διατίθενται εἰς φαιδρὸν πόντιον τραγοῦδι, ἢ ἄλλοι ἀηδιάζουν καὶ ἀηδιάζονται ἐκ ναυτιάσεως, ἡ φουσκωμένη λινοστολὴ τοῦ πλοιαρίου, μὲ τὰ εὔγραμμα ἐξαρτήματά του, μὲ τὸν τριγωνικὸν *φλόκον*, τὸ τραπεζοειδὲς *λατίνι*, μὲ τὸ μονοκόμματο ἀπὸ ξύλο καρυδιᾶς πλὴν κομψοσκαλιστὸ *τιμόνι* χειριζόμενον ἀπὸ τὸν *καραβοκύρη*, μὲ τὴν ἀρωματικὴν δροσιὰ τοῦ ἁλατισμένου ἀνέμου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον λείπει ἡ βαρεῖα ὀσμὴ τοῦ ἀτμήρους σκάφους, καὶ ὅλα αὐτὰ νὰ τ' ἀπολαμβάνῃς, γιαλὸ-γιαλό, ἀκουμβημένος ἐπὶ τοῦ κυρτοῦ καταστρώματος τοῦ πλοιαρίου, μελαγχολῶν ἢ ρεμβάζων, ἀφαιρούμενος εἰς κυανᾶ ὄνειρα ἐλπίδων, ἢ συγκινού-

μενος ἀπὸ ἀναμνήσεις, ἐνθυμούμενος τὸ φαεινὸν παρελθόν, ἢ λογαριάζων τὸ ζοφῶδες μέλλον, φιλοσοφῶν ἢ ληρολογῶν, ἀκροώμενος ἢ ἀεροκοπανίζων. Καὶ ὅλο αὐτὸ τὸ ταξειδάκι ὅταν γίνεται ἢ τὸ πρωὶ μὲ τὰ χαράμματα, ἢ τὴν νύκτα μὲ τὴν ἀστροφεγγιά, χωρὶς προσεγγίσεις, μακρὰν ὠτοσχιστικῶν θορύβων καὶ κοσμοχαλασιᾶς, δὲν εὔχεσαι νὰ ἐξακολουθήσῃ αἰώνια, νὰ μὴ πάρῃ τέλος ;

*
* *

Ἡ βάρκα μᾶς ἔφερε βράδυ βράδυ, εἰς τὸ Τολόν, τὸ εὔμορφο χωριό, μὲ τὰ σπίτια του ἀπὸ δένδρα καὶ πρασινάδα πλαισιωμένο. Τὸ Τολὸν εἶνε ἀποικία Κρητῶν, κατελθόντων ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐκ Κρήτης καὶ συνοικισθέντων ἐκεῖ. Διενυκτερεύσαμεν εἰς τὸ φιλόξενον οἴκημα πρώην Δημάρχου τοῦ χωρίου τοῦ Ζήρικα, πρωὶ πρωὶ δὲ ἐπιβάντες εὐδρόμου σούστας ἠκολουθήσαμεν τὴν πρὸς τὸ Ναύπλιον ἄγουσαν, ἀντικρύζοντες τὰ εὔφορα καὶ ὀπωροφόρα χωρία, τὴν Παναγίτσαν, τὸ Χαϊντάρι, τὸν Τζεφέραγα, τὰ Ἴρια καὶ διὰ τῆς Προνοίας ἐφθάσαμεν κάτωθεν τοῦ Παλαμηδίου.

*
* *

Ἡ παλαιὰ τοῦ Βασιλείου μας ἔδρα ζῇ μὲ τὰς ἀναμνήσεις της. «Ἄμες ποκ' ἦμες.» Ποῦ αἱ πρὸ εἰκοσαετίας συστοιχίαι τῶν ἱστιοφόρων πλοίων, τὰ ὁποῖα ἐστόλιζον τὸν εὐρὺν τοῦ Ναυπλίου λιμένα. Ἐκεῖ συνεκεντροῦτο ἡ πλουσία παραγωγὴ τῆς Ἀργολίδος, τῆς Ἀρκαδίας καὶ μέρους τῆς Κορινθίας ἀκόμη, καὶ ἐκεῖθεν ἐξηκοντίζετο καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς ἄλλους τῆς Ἑλλάδος τόπους.

Κίνησις καὶ ἐμπόριον καὶ μεσῖται καὶ πλοίαρχοι καὶ

ναυται επλημμύρουν τὴν παραλιακὴν λεωφόρον ἀπὸ τῶν τοιχῶν τῶν Ἐνετικῶν μέχρι τοῦ πρὸς τὴν εἴσοδον φανοῦ. Ὅλα τὰ παραλιακὰ καταστήματα ἔβριθον πλήθους συναλαττομένου, πολυπράγμονος, πολυτεχνίτου. Σήμερον ποῦ νὰ σχετίσῃς καὶ συγκρίνῃς τὴν κατήφειαν καὶ τὸ πένθιμον τῆς ἀγορᾶς πρὸς τὴν ἀκμὴν καὶ δρᾶσιν παρελθόντων χρόνων. Ὁ ἀτμὸς πρῶτος καὶ ὁ ΣΠΑΠ τελευταῖον ἐγονάτισαν τὸ Ναύπλιον. Μετέβην εἰς τὸ τελωνεῖον καὶ συναντήσας τὸν τελώνην: Πῶς πᾶν' αἱ εἰσπράξεις, κύριε τελῶνα;—τὸν ἐρωτῶ· αὐτὸς δὲ μὲ ὕφος κτηματίου ποῦ δὲν παράγει τὸ χωράφι του:

— Δὲν μᾶς βλέπετε μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια; Μόνον τὴς ἀγκινάραις γιὰ τὴν Πόλι τελωνίζομε!

*
* *

Πράγματι ἐμπορικως ἐξέπεσε τὸ Ναύπλιον· τὸ τελειωτικὸν κτύπημα τὸ ἔλαβον ἀπὸ τὸν ΣΠΑΠ. Ἄλλοτε ἡ βορειοανατολικὴ Πελοπόννησος ἐτροφοδοτεῖτο ἀπὸ τὸ Ναύπλιον· ἀλλὰ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀτμοπλοΐας ἐπροτιμήθησαν ἄλλα κέντρα, ἰδίως ὁ Πειραιεύς. Κατόπιν ἐπῆλθε τὸ κακὸν τοῦ σιδηροδρόμου. Οἱ Τριπολῖται ἄλλοτε ἐπρομηθευοντο τὰ πάντα ἐκ Ναυπλίου, ὅπου συνεκεντροῦτο τὸ διὰ θαλάσσης ἐμπόριον. Τώρα κατ' εὐθεῖαν ἐκ Πειραιῶς ἢ ἐξ Ἀθηνῶν χάρις εἰς τὸν σιδηρόδρομον.

Ἀλλ' ἠλαττώθησαν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου καὶ αἱ ὠφέλειαι ἐκ τῶν δικαστηρίων. Ἀφ' ὅτου ἔλειψεν ἡ ἐμπορικὴ ζωὴ ἀπὸ τὸ Ναύπλιον, ὅλον σχεδὸν τὸν βίον του ἐξήρτησεν ἀπὸ τὰ δικαστήρια Πόλις φυλακῶν καὶ δικαστηρίων. Ἀλλ' οἱ διὰ τὰς ὑποθέσεις των μεταβαίνοντες ἄλλοτε ἐκεῖ παρέμενον ἐκόντες ἄκοντες ἡμέρας πολλας. Σήμερον δὲ ἡ Κορινθία ὁλόκληρος, ἡ μεγάλη

δικαστικὴ τροφοδότις τοῦ Ναυπλίου, συγκοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς, καὶ ἔρχεται τὸ βράδυ ὁ Κορίνθιος διὰ νὰ ἀπέλθῃ τὴν ἐπομένην.

*
* *

Πρώτη ἐντύπωσις ἦν γεννᾷ τὸ Ναύπλιον : πόλις δικηγόρων καὶ στρατιωτικῶν. Σώζει ἀκόμη πλήρη τὴν στρατιωτικήν της ὄψιν, τὴν ἐπικρατοῦσαν καὶ κυριαρχοῦσαν πάσης ἄλλης. Ἡ σχετικῶς εὐρεῖα τετράγωνος πλατεῖα του, — ὁ μόνος πνεύμων δι' οὗ ἀναπνέει ἡ πόλις, — μὲ τὸν ἱστορικόν της πλάτανον, καὶ αὐτὴ κλείεται διὰ τοῦ μεγάλου στρατῶνος. Ἂν δὲ τὴν ἡμέραν ποικίλλεται ὁπωσδήποτε ἡ ὄψις τοῦ Ναυπλίου καὶ ὁ περιφερόμενος ἐν τῇ πλατείᾳ εὑρίσκεται μεταξὺ δύο ρευμάτων, τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ τοῦ δικαστικοῦ— δικηγόρων κ.λ.— τὴν νύκτα ὅμως νομίζεις ὅτι κοιμᾶσαι εἰς στρατόπεδον. Ἀνὰ πᾶσαν ὥραν σὲ ἀφυπνίζουν αἱ βαρεῖαι κραυγαὶ τῶν φρουρῶν τοῦ Ἴτς-Καλὲ καὶ τῶν φυλακῶν. Τὴν νεκρικὴν σιγὴν τῆς πόλεως ὅλης διακόπτει ὁ μονότονος ἦχος τοῦ ἀπὸ τοῦ Ἴτς-Καλὲ σημαίνοντος ὡρολογίου, καὶ ἐπακολουθεῖ ἓν βαρύβρομον ἐν τῇ ἀποκεκλεισμένῃ πόλει· Φύλακες γρηγορεῖιιιτεεε ! ὡς Χότζα φωνὴ ἐπικαλουμένου τὸν Ἀλλάχ, ἐπαναλαμβανόμενον κατὰ σειρὰν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας τοῦ Ἴτσ-Καλὲ μέχρι τῆς τελευταίας ντάπιας τοῦ Παλαμηδίου ὑφ' ὅλων τῶν φρουρούντων στρατιωτῶν. Καὶ αἱ φωναὶ αὗται εἰς τὴν μελαγχολικὴν τῆς νυκτὸς σιγὴν ἀντήχουν εἰς τὰ ὦτα μου πενθίμως διεγείρουσαι αἴσθημά τι μελαγχολίας, τὸ ὁποῖον καθίστα ἀκόμη μελαγχολικώτερον ἡ ἀνάμνησις παρελθούσης εὐκλείας τοῦ Ναυπλίου, ὅσην ὑπενθύμιζον.

*

Τρία τὰ ζωτικὰ καὶ ἐπείγοντα ζητήματα τοῦ Ναυπλίου. Τὸ βιβάρι, ἡ κατεδάφισις τῶν τειχῶν καὶ αἱ φυλακαί. Διὰ τὸ πρῶτον εὑρέθη ἡ λύσις· χάρις εἰς τὰς ἀπὸ κοινοῦ ἐνεργείας δημάρχου καὶ νομάρχου ἐπετεύχθη ἡ ἐπιχωμάτωσις αὐτοῦ. Τί δέ ἐστι τὸ Βιβάρι αὐτό ; Μία θαλασσοζυμωμένη λίμνη ἑλωδεστάτη, ἐκπέμπουσα φοβερὰς ἀναθυμιάσεις, ἀπειλοῦσα νὰ ἐξοντώσῃ καὶ ὑποσκάψῃ τὴν ὑγείαν τῶν Ναυπλιέων, νοσογόνος ἑστία ἥτις δὲν ἔχει μόνον λόγον ὑγείας τῶν κατοίκων ἀλλὰ καὶ ἐπεκτάσεως τῆς πόλεως· γνωστὸν δὲ τυγχάνει ὅτι ἡ πόλις Ναυπλίου, ἐγκεκλεισμένη ἐντὸς τῶν φοβερῶν τειχῶν της καὶ τοῦ φοβερωτέρου Ἴτς Καλὲ καὶ τοῦ Παλαμηδίου, δὲν μπορεῖ ὄχι νὰ ἐπεκταθῇ, ἀλλὰ ἁπλῶς νὰ ἀναπνεύσῃ.

*
* *

Τὰ Ἐνετικὰ τείχη τοῦ Ναυπλίου, μὲ τὴν λαβυρινθώδη εἴσοδόν των, δὲν ὑπάρχουν πλέον. «Sic transit...» Καὶ αὐτὰ ἐκρημνίσθησαν, κατόπιν ἀγώνων καὶ δαπανῶν τοῦ Δήμου, σήμερον δὲ ἡ πόλις ἐπῆρεν ἄλλον ἀέρα. Πολλοὶ τῶν εὐπόρων Ναυπλιέων σκέπτονται νὰ ἱδρύσουν ἐκεῖ κομψὰς οἰκίας, διότι κατέστη τὸ εὐαερώτερον καὶ ὑγιεινότερον τμῆμα τῆς πόλεως. Θὰ συνεπληροῦτο μάλιστα τὸ ἔργον ἂν καὶ αὐταὶ αἱ ἀποθῆκαι κατεδαφίζοντο. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, ἡ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Βιβαριοῦ ἄγουσα ἀπέβη λαμπρότατος περίπατος, ὅπου καὶ ὁ σταθμὸς τοῦ ΣΠΑΠ, πέραν δ' αὐτοῦ λεωφόρος δενδροφυτευμένη, ἀποτελεῖ μοναδικὴν τέρψιν περιπάτου.

*
* *

Ἀκολουθήσατέ με εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Βουλευτικοῦ τὰς πρὸ τῆς κεντρικωτέρας πλατείας τῆς πόλεως κειμένας. Τί σῆψις ἀτμοσφαίρας καὶ ὀργανισμῶν! Ἐντὸς μιᾶς ἰσογείου καταβόθρας, ἀφωτίστου, ἀνηλίου, ἑστοιβαγμένοι περὶ τοὺς εἴκοσι φυλακισμένοι, κάτωχροι, ἀσθενικοί, κουκουλωμένοι μὲ τὰ παληόρρουχά των καὶ ἄλλοι τρώγοντες, ἄλλοι κοιμώμενοι, ἄλλοι . . . κτενιζόμενοι! Μόλις μαζῆ μου εἶδον τὸν κ. νομάρχην ἠγέρθησαν ὅλοι ὡς ἓν σῶμα καὶ εἰς ἔνδειξιν εὐλαβείας, ἐστάθησαν ὅλοι ἐν προσοχῇ. Ἀναβαίνομεν εἰς τὴν ἐπάνω αἴθουσαν τὴν θολωτήν· ἐδῶ σύνταγμα ὁλόκληρον κατεσκηνωμένον. Πανδαιμόνιον ἀμφιέσεων, κατατομῶν, φωνῶν, ἀλαλαγμῶν. Φουστανελλοφόροι, βρακοφόροι, φραγκοφόροι, φεσοφόροι. πωγωνοφόροι· ὡς ποικιλία δὲ καὶ πρωτοτυπία εἰς τὴν συλλογήν, ἕνα μικρὸ παιδάκι δεκαεξαετὲς τὸ ὁποῖον μετὰ μῆνα ... ἀποθητεύει! Ἐδῶ σχετικὴ καθαριότης καὶ ἀνθρωπια· ἀλλὰ τί νὰ σοῦ κάμουν τόσοι ἄνθρωποι στοιβαγμένοι. Τὸ ψωμί των ὅμως, ἡ δίαιτά των, ὁ μισθός των, τὰ ἀσπρόρρουχά των τακτικώτατα. Ὅλα δὲ αὐτὰ ἐπετυγχάνοντο ἀπὸ τὴν εὐπροσηγορίαν ἑνὸς ἀνθρώπου, τοῦ κ. Κατσανδρῆ νομάρχου, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἁπλότητα νὰ νομίζῃ ὅτι, μ' ὅλον τὸν ὄγκον τοῦ ἀξιώματός του, δὲν ἐκπίπτει τῆς σοβαρότητος καὶ ἀξιοπρεπείας του, ἂν δὶς καὶ τρὶς τῆς ἑβδομάδος τρέχει εἰς τὰς φυλακάς, καὶ στηθοσκοπεῖ, ψυχολογεῖ, κοινωνιολογεῖ ἐπὶ τῶν τροφίμων τῶν ἀποθηριωτηρίων αὐτῶν Ρωμηοαποθηκῶν. Δὲν εἶνε δυνατὸν αὐτὸ τὸ ἀπαίσιον διὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὸν ὄγκον του κτίριον νὰ ἐκλείψῃ ἐκ τοῦ κεντρικωτάτου μέρους τῆς πόλεως, τὸ ὁποῖον καταντᾷ μελανιὰ ἀποκρουστικωτάτη μέσῳ τόσων ἄλλων προτερημάτων ποῦ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ πόλις;

*
* *

Διὰ νὰ μὴ μείνῃ παραπονεμένον καὶ τὸ ἀδύνατον φῦλον ἂς τὸ ἀκολουθήσωμεν ὅπου τὸ ρίψῃ ἡ μοῖρά του, ἔστω καὶ εἰς τὰς φυλακὰς ἀκόμη.

Ἐντὸς οἰκήματος εὐπρεποῦς, οἰκοκυρευμένου — πρᾶγμα φυσικὸν ἀφοῦ κατοικοῦν γυναῖκες — ὑψηρόφου καὶ ὄχι ἑτοιμορρόπου, εὑρίσκονται δέκα ἢ δώδεκα ἀτυχῆ ἁμαρτωλὰ πλάσματα κατηγορούμενα ἐπί παιδοκτονίᾳ, μοιχείᾳ, κλοπῇ, διγαμίᾳ, συζυγοκτονίᾳ, μητροκτονίᾳ! Ἕνα μπουκέτο χρυσῶν πράξεων. Καὶ τί κρῖμα! Εἶδα κοράσιον δεκαεξαετές, εὐμελές, στρογγυλοπρόσωπο, μὲ δύο μαῦρα σβυσμένα κάρβουνα γιὰ μάτια, μὲ ἐπιμελῆ κόμμωσιν καὶ μίαν φοῦστα γαλάζιου χρώματος πολύπτυχον, συμπαθὲς καὶ σεμνὸν τὴν φυσιογνωμίαν, συγκινοῦν μὲ τὸ παραπονετικό της ταχερὸν βλέμμα, κατηγορούμενον, διατί νομίζετε; Ἐπὶ ἐραστοκτονίᾳ! Κ' ἐσκέφθην: Πῶς τέτοια συμπαθὴς κεφαλὴ νὰ κρύπτῃ στὴν καρδιὰ τόσῳ ἀποτρόπαιον πάθος! Μία ἄλλη δὲ πάλιν ἦτο . . . ἔγκυος καὶ ἐπροκειτο νὰ γεινῇ ἡ μετακόμισή της σὲ τὰ περαιτέρω . . .

Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὰς φυλακὰς αὐτὰς οὔτε φρουρὸς ἢ κλητὴρ ἢ ἀστυφύλαξ. Μόνον μία γραῖα τὰς ἐπιτηρεῖ χρησιμεύουσα δι' αὐτὰς ὡς μήτηρ, ἀδελφή, οἰκονόμος.

*
* *

Ἀπέκτησεν ὅμως τὸ Ναύπλιον λαμπρὸν κρηπίδωμα καὶ ἀποβάθραν Πειραϊκήν. Ἔναρξιν τῶν ἔργων αὐτῶν ἔκαμεν ὁ προκάτοχος δήμαρχος Ναυπλιέων κ. Κωτσονόπουλος, τὰ συμπληροῖ δὲ φιλοτίμως συνεχίζων αὐτά, ὁ νῦν τοιοῦτος κ. Γιαννόπουλος. Ἀλλ' ἐξωδεύθησαν ἑκατοντάδες χιλιάδων δραχμῶν δι' ἔργον ὅπερ κατ' οὐσίαν δὲν μπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ καὶ πολύ, ἀφοῦ ναυσιπλοϊκὴ

κίνησις δὲν ὑπάρχει κἄν. Ἐν τοσούτῳ κοσμεῖ τὴν πόλιν ἐπαρκέστατα. Ἀλλὰ αὐτοὶ οἱ δρόμοι γιατὶ νὰ μὴ ἐπιμελῶνται καλλίτερον· ρίπτονται σκίρρα τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἰσοπεδοῦνται, καταντᾷ δὲ κανεὶς νὰ πιστεύῃ ὅτι οἱ ἁρμόδιοι προσπαθοῦν νὰ εἰσαγάγουν ὑποχρεωτικῶς εἰς τοὺς πολίτας τὴν γυμναστικὴν τῶν.... κάτω ἄκρων.

*
* *

Πόσον ὅμως ἀδικεῖ τὴν πόλιν τὸ φοβερὸν αὐτὸ Παλαμῆδι—τὸ ὁποῖον ἄλλως τόσον τὴν τιμᾷ, κολοσσαῖον τρόπαιον δόξης—καὶ τὸ Ἴτς-καλέ. Ἐπικάθηται ἐπ' αὐτῆς δίκην ἐφιάλτου. Διότι δὲ αἱ ἀκτῖνες τοῦ Φοίβου κρύπτονται ἀπὸ τῆς πόλεως μέχρι τῆς ἐννάτης καὶ δεκάτης πρωινῆς, διὰ τοῦτο ὑγρὰ ἡ πόλις μὲ οἰκοδομὰς αἰωνίως εὐρωτιώσας.

Πολὺ ὀρθὰ δὲ κἄποιος παρέβαλε τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ναυπλίου πρὸς τὸ τῆς Κερκύρας. Ὅπως εἰς αὐτὴν αἱ ὁδοὶ στενώτανται, καλδεριμόστρωτοι, μὲ οἰκίας πολυορόφους καὶ πεπαλαιωμένας, οὕτω καὶ εἰς τὸ Ναύπλιον. Τοῦτο δ' εἶνε ἀποτέλεσμα ἐλλείψεως χώρου πρὸς ἐπέκτασιν τῆς πόλεως, ἀφοῦ καὶ τὰς δύο τὰς περισφίγγουν καὶ τὰς περιορίζουν τὰ τρομερὰ κυκλώπεια Ἐνετικὰ τείχη. Καὶ ἡ μὲν Κέρκυρα διέσπασε τοὺς δεσμοὺς αὐτοὺς καὶ ἐπεξετάθη πρὸς τὴν Γαρίτσαν, τὸ αὐτὸ δ' ἐπέτυχεν ἐσχάτως καὶ τὸ Ναύπλιον μετὰ τὴν κατεδάφισιν τῶν τειχῶν, ἐναγκαλισθὲν τὸ προάστειόν του, τὴν Πρόνοιαν.

*
* *

Παρὰ πολλῶν ὁμολογεῖται ὅτι τὸ Ναύπλιον φημίζεται ἐπὶ ἀριστοκρατίᾳ πνεύματος, μορφώτεως, γραμμάτων.

Εὐλόγως ὠνομάσθη ἡ πνευματικὴ πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου. Πολλαὶ αἱ στρατιωτικαὶ οἰκογένειαι ἐκ Ναυπλίου, καὶ πλεῖστοι Ναυπλιεῖς κατέχουν πολλὰς καὶ ὑψηλὰς δικαστικὰς καὶ διοικητικὰς θέσεις· ἀλλὰ πρέπει νὰ γείνῃ διάκρισίς τις ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν ἱστορικῶν οἰκογενειῶν. Διότι ἐκεῖ κατ' ἀρχὰς ἐγκατέστη ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους, ἀνεπτύχθη κοινωνική τις ὑπεροχὴ καὶ ἐκ τῆς συγκεντρώσεως ὅλων τῶν ἀρχῶν ἐν αὐτῷ· διὸ καὶ λείψανα τῆς παρελθούσης εὐκλείας σώζονται καὶ μέχρι τῆς σήμερον.

*
* *

Τὰ Ναυπλιακά μου ἐπισφραγίζω μὲ μίαν εὐχάριστον ἐντὸς τοῦ ΣΠΑΠ συνάντησιν. Εἰς τὸ στενόμακρον βαγόνι εὑρίσκω δύο νέους συνταξειδιώτας ὄχι Ἕλληνας· ὁ ἕνας εἰκοσαετὴς ξανθόμαλλος νεανίας καὶ ὁ ἄλλος δωδεκαετὴς ἐπίσης· ὁ πρῶτος ἀκουμβημένος στὰ καλὰ καὶ διοπτροφορῶν, διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἐκρατει ἕνα πακέτο μὲ σιγαρέττα, ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης τὸν ἀχώριστον ἀπὸ τὰ ταξειδιά των Βαίδεκερ, ἀφῃρημένος εἰς τὰ περιεχόμενά του. Ὁ δὲ μικρότερος ἔχων δίπλα του κιβωτίδιον σοκολατίνων γλυκυσμάτων ἐμάσσα διαρκῶς. Εἰσελθὼν ἐχαιρέτισα· οἱ δύο ξένοι ἀμίλητοι. Ἐπηγαίναμεν δὲ εἰς τὸ Ἄργος καὶ οἱ τρεῖς.

Ἐστρώθην κατόπιν ἐπὶ τοῦ ἐδωλίου καταγριωμένος, ἐξεγερθείσης ἐντός μου τῆς ρωμαϊϊκης ἀντεκδικήσεως διὰ τὴν περιφρόνησιν τὴν ὁποίαν ἔδειξαν οἱ δύο αὐτοὶ εὐρωπαῖοι. Μετ' ὀλίγον βλέπω τὸν πρεσβύτερον αὐτῶν ἀφίνοντα των χειρῶν του τὸν Βαίδεκερ, ἐγειρόμενον τῆς θέσεώς του, προτείνοντα τὰς χεῖράς του καὶ μὲ τρόπον ἄκρως ἀβρόφρονα προσαγορεύσαντά με.

Ἐκατάλαβα ὅτι ἦτο Ἐγγλέζος ἰδιότροπος, ὅστις τότε

μόνον μοῦ ἀνταπέδωκε τὸν χαιρετισμὸν ὁπόταν συνεπλήρωσε τὴν ἀνάγνωσίν του. Συγχρόνως μοῦ προτείνει ἀφ' ἑνὸς μὲν οὗτος τὸ πακέτο μὲ τὰ σιγάρα του εἰπών μοι :

— Λάβετε σιγκάρο !

ἐνῷ ὁ ὀωδεκαετὴς μοῦ παρουσιάζει τὸ σοκολατοβριθὲς κυτίον παρακαλῶν με —ἑλληνιστὶ— νὰ τραταρισθῶ ἀπὸ τὰ περιεχόμενά του. Κατόπιν μοῦ εἶπον ὅτι ἦσαν καὶ οἱ δύο Ἀμερικανοί, ἀλλὰ ἑλληνομαθεῖς καὶ γαλλομαθεῖς. Ὅταν ὅ' ἐφθάσαμεν εἰς Ἄργος καὶ ἐπρόκειτο ν' ἀποχωρισθῶμεν, ἀντηλλάξαμεν καὶ ἐπισκεπτήρια· ἰδοὺ δὲ τὸ τοῦ ἀμερικανοῦ φίλου, ἐπιγράψαντος ἐπ' αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μικροῦ συνοδοιπόρου του διὰ μολυβδίδος :

Mr Charles Peabody et
Mr Zohn White

ΛΕΩΝΙΔΙΟΝ

Νὰ πνέῃ νότιος ἄνεμος, νὰ βρέχῃ, μηνὶ Δεκεμβρίῳ, τετάρτῃ πρωϊνῇ ὥρᾳ καὶ ν'ἀποβιβάζεσαι ἀπὸ τοῦ ἀτμοπλοίου εἰς τὸ Λεωνίδιον, θὰ πῇ νἄχῃς τὸ ἕνα σου πόδι εἰς τὴν ζωὴν καὶ τ' ἄλλο εἰς τὴν μακαριότητα. Τὸ Λεωνίδιον ἀπέχει τοῦ ἐπινείου του περὶ τὰ 3/4 τῆς ὥρας. Ἀποβιβάζεσθαι δὲ εἰς τὴν σκάλαν αὐτήν, ἴσον ῥίπτεσθαι εἰς τὸ πέλαγος, θαλασσοδέρνεσθαι καὶ ὡς ἐκ θαύματος λυτροῦσθαι. Διότι τὸ ἐπίνειον αὐτὸ εἶνε ἀλίμενον, καὶ ὅπως τὸ κῦμα ἔρχεται ἀπὸ τοῦ πελάγους, ἔτσι καὶ θραύεται σὰν βουνὸν Ἰμαλαΐων ἐπὶ τῆς ἀμμουδιᾶς του. Δὲν ὑπάρχει δὲ οὔτε κανένας κυματοθραύστης, ἀλλ' οὔτε μία μικρὰ ἀποβάθρα. Ξεύρετε δὲ πῶς τέλος πάντων πατᾶτε τὴν στεριὰ τοῦ Λεωνιδίου ; Ἐπειδὴ ἡ λέμβος πατόνει ἐπὶ τῆς ἄμμου μακρὰν ὀλίγον τῆς ξηρᾶς, δύο τῶν λεμβούχων κρατοῦν αὐτὴν ἑκατέρωθεν μήπως τοὺς φύγῃ, τρίτος δέ τις, φαινομηρίτης καὶ ἀνασκουμπωμένος εἰς τὰ ἄνω καὶ κάτω ἄκρα, πλησιάζει εἰς τὴν λέμβον καὶ μιᾷ του φωνῇ ἐπιτάσσει τοὺς ἐπιβάτας·

— Ἕνας-ἕνας νἄρχεται στὸν ὦμο μου γιὰ νὰ μὴ πνιγοῦμε !

Σοῦ παραχωρεῖ λοιπὸν τὰ νῶτα του, σὺ καβαλλικεύεις ὡς ἐπὶ ὑποζυγίου καὶ . . . . φθάνεις καβαλλάρης εἰς τὴν στεριά. Παρελείψαμεν νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἀντὶ οἱουδήποτε ἄλλου πολυφώτου λαμπτῆρος καίεται ἐκεῖ ἐπὶ ἐξέχοντος κυματορραντισμένου βραχου ἄφθονος ποσότης . . .

ρητίνης, ἡ ὁποία ἕνεκα τοῦ ζοφεροῦ σκότους διευκολύνει τὴν ἀποβίβασιν. Καὶ ἔχει ζαπλούτους τὸ Λεωνίδιον, ἐντὸς κ' ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι δὲν συγκινοῦνται ἀπὸ τὸ ταλάνισμα αὐτὸ νὰ θυσιάσουν κἄτι τι, νὰ ἐκλείψῃ τὸ φοβερὸν αὐτο κυλατομάχημα τόσου κόσμου. Ἰδοὺ στάδιον ἐνεργείας διὰ τὸν ἐν Πειραιεῖ μεγαλέμπορον καὶ πολυτάλαντον Λεωνιδέα κ. Ν. Σταματόπουλον, ὅπως εὐεργετήσῃ τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα περιποιῶν τιμὴν καὶ τίτλον πραγματικοῦ εὐεργέτου εἰς ἑαυτόν.

Ἐννοεῖται δὲ ὅτι τὸ αὐτὸ ψυχομάχημα καὶ εἰς τὸ ρετούρ!

*
* *

Εἰς ἀποζημίωσιν ὅμως τόσον ζοφερᾶς πρώτης ἐντυπώσεως ἔρχονται τόσαι ἄλλαι καλαὶ ἀντιλήψεις ἐκ τοῦ Λεωνιδίου. Οἱ κάτοικοι αὐτοῦ ἀποτελοῦν μοναδικότητα διὰ τὰς ἀρετὰς ὑφ' ὧν κοσμοῦνται, ἰδίως δύο, τοὺς ὄντως ἀκρογωνιαίους λίθους τῆς ὑλικῆς εὐημερίας καὶ ἀποκαταστάσεως: τὴν φιλεργίαν καὶ τὴν οἰκονομίαν. Οἰκονομίαν μέχρι φιλαργυρίας· ἀλλ' ἀδιάφορον· ἐργάζεσθαι καὶ ἀπολαμβάνειν, μὴ δαπανᾶν δ'ἀσκόπως. Οἱ Τσάκωνες — ὅπως κοινῶς τοῦς ἀποκαλοῦν — ὅπου καὶ ἂν ἐγκατεστάθησαν, κατέλαβον περιφανῆ θέσιν ἐν τῇ ἐμπορίᾳ καὶ ἐν τῇ εὐπορίᾳ. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν Ἀνατολήν, παρὰ τὸν Δούναβιν, εἰς τὸν Πειραιᾶ ἀκόμη, ὑπερέχουν λόγῳ ἐμπορικῆς ἰδιοφυΐας, ἀκαταπονήτου φιλοπονίας καὶ ἐντίμου διαβιώσεως. Εἶνε προικισμένοι τέτοιοι ἔκ τε φύσεως καὶ οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς.

*
* *

Ἡ ἀπὸ τοῦ ἐπινείου εἰς τὴν πόλιν φέρουσα ὁδὸς δὲν εἶνε συμπεπληρωμένη ὅσῳ ἀπαιτεῖ ἡ ἀνάγκη τῆς συγκοινωνίας· ἰδίως κατόπιν βροχῶν καὶ θεομηνιῶν καθίσταται ἀδιάβατος χάρις εἰς τὴν εὐσυνειδησίαν τοῦ ἐργολάβου της ὅστις χρεωκοπήσας τὴν ἀφῆκε μάρμαρο· μ' ὅλας δὲ τὰς ἐνεργείας τῶν πολιτευτῶν της δὲν συνεπληρώθη ἀκόμη.

*
* *

Ἡ πόλις λόγῳ ἔργων δημοτικῶν καὶ ρυμοτομίας δὲν ἔχει πολλὰ νὰ ἐπιδείξῃ· φυσικῶς ὅμως ἔχει ἀμφιθεατρικὴν τὴν πρόσοψίν της, προσδίδουσαν ἐξ ἀπόπτου θεαματικωτάτην τέρψιν. Ἄλλως τε ὅλοι οἱ ἑλληνικοὶ Δῆμοι, οὔτε δύνανται οὔτε ἐλπὶς ὑπάρχει νὰ ἐξωραϊσθοῦν· ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι εἶνε ἀσήμαντοι οἱ πόροι ἕνεκα τοῦ τραγελαφικοῦ φορολογικοῦ συστήματος· ἀφ' ἑτέρου, διότι αἱ ἑκάστοτε κυβερνήσεις μὲ τὰ chιβαρὰ τάχα μεταρρυθμιστικὰ σχέδιά των τοὺς κατεξήντλησαν καὶ τοὺς κατέστησαν ἀναξίους ὄχι πλέον αὐτοδιοικήσεως, ἀλλὰ οὔτε κηδεμονείας. Ἀπόδειξις τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα καὶ ἡ Στρατιωτικὴ Ἀστυνομία. Καὶ τὰ δύο, θεσμοὶ καλοὶ καὶ ἄξιοι ὑπὸ θεωρητικὴν ἔποψιν, κακοὶ καὶ ψυχροὶ ὑπὸ ἔποψιν ἐφαρμογῆς. Διὰ νὰ ἐλαφρυνθῇ τὸ Δημόσιον ἀπὸ πολλὰς δαπάνας, τὰς ἐφόρτωσαν εἰς τοὺς Δήμους· γνωστοῦ δ' ὄντος τί εἴδους διοίκησις κ' ἐπίβλεψις καὶ ἔλεγχος τῶν δημοτικῶν πραγμάτων γίνεται, οἱ ἔρημοι οἱ Δῆμοι ὑπέκυψαν ὑπὸ τὸ βάρος, ἐγονάτισαν.

*
* *

Ἀλλ' ἔχει καὶ τοὺς μικροὺς πόρους του τὸ Λεωνίδιον, τὰ ἐσπεριδοειδῆ του καὶ τὸ ἔλαιον. Τὰ πρῶτα στολίζουν τὰς ἐξοχὰς τῆς πόλεως εἰς κήπους καὶ περιβόλια, τὸ δεύτερον, ἀφθονώτερον κατὰ ποσόν, συγκομίζεται ἐξ ὅλης τῆς περιφερείας Λεωνιδίου. Αὐτὰ εἶνε τὰ σπουδαιότερα εἰσοδήματά του, μὲ τὰ ὁποῖα συντηρεῖται ὁ Δῆμος ὄχι βέβαια πολυτελῶς.

*
* *

Ἀμπελοφυτείαν δὲ μὴ ζητήτητε εἰς τὸ Λεωνίδιον· οὔτε κλῆμα δὲν θὰ εὕρητε· τὰ κρασιά των δὲ τὰ προμηθεύονται ἀπὸ τὴν Τρίπολιν, ἀπὸ τὴν Αἴγιναν καὶ τὴν Χαλκίδα. Ἡ ἔλλειψις δὲ τῶν ἀμπέλων ὀφείλεται εἰς ἐνσκήψασαν θεομηνίαν πρὸ δεκάδων ἐτῶν· ἔκτοτε δὲ οὔτε ἠὐδοκίμησεν ἡ ἄμπελος.

*
* *

Ἰδοὺ καὶ μία βιομηχανικὴ ὄασις ἐν Λεωνιδίῳ. Ἀνεκαλύψαμεν λαμπρὰν ταπητουργίαν ἐν πλήρει ἀκμῇ. Τὸ ἐπεσκέφθημεν τὸ εὐεργετικὸν αὐτὸ διὰ τὸ Λεωνίδιον ἐργοστάσιον, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκουν ἔντιμον ἐργασίαν καὶ ἄρτον εἰκοσιπέντε περίπου πτωχοκόριτσα, τὰ ὁποῖα λίγο λίγο πηγνύουν τὴν προῖκά των καὶ ἀποκαθίστανται ἐξαίρετα, κ' ἐμακαρίσαμεν τὴν ἀξιόλογον διευθύντριαν αὐτοῦ, τὴν κυρίαν Πολυξένην Δούνια, τῆς ὁποίας οἱ ὡραῖοι τάπητες, ἐξακουστοὶ διὰ τὴν κομψότητα καὶ στερεότητά των, τιμοῦν ὄντως τὴν Ἑλληνικὴν Βιομηχανίαν, ὅπως ἐτιμήθησαν καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν ἐκθέσεων τῶν Παρισίων καὶ τῆς ἰδικῆς μας. Ἐμάθομεν μάλιστα ὅτι ὅλα τὰ ντιστεγκὲ σπίτια τῶν Ἀθηνῶν, ἕως καὶ εἰς τὸ Παλάτι ἀκόμη,

κοσμοῦν τὰς αἰθούσας των μὲ τοὺς Τσακώνικους τάπητας, ἀριστεύργημα καλαισθησίας, χρωμάτων καὶ χρησιμότητος. Παρήγορον φαινόμενον.

*
* *

Ἀλλὰ τί ἀκαταλόγιστος ἡ διοικητικὴ καὶ δικαστικὴ διαίρεσις τοῦ Λεωνιδίου. Δικαστικῶς ὑπάγεται ποῦ νομίζετε: Εἰς τὴν Σπάρτην! καὶ διοικητικῶς εἰς τὸ Ναύπλιον. Τί σοφία νομοθετική. Νὰ κληθῇς μάρτυς εἰς Σπάρτην, ἀποζημιούμενος διὰ τοὺς κόπους σου μὲ ὀκτὼ δραχμὰς καὶ νὰ ἐξοδεύσῃς **40** διὰ νὰ παρευρεθῇς. Μὰ δὲν εἶνε γιὰ φίλημα ὁ ἔξυπνος αὐτὸς νομοθέτης; Καὶ ἐνῷ ὑπάρχουν τρόποι εὐκόλου λύσεως, ποῦ νὰ λυθῇ ὁ τραγέλαφος. Οἱ πολιτευόμενοι Λεωνιδίου ἐνεργοῦν, οἱ πολιτευόμενοι Σπάρτης . . . ἀντενεργοῦν, διὰ νὰ ἔχουν οἱ φίλοι των δικηγόροι ὑποθέσεις καὶ ἀπομυζοῦν τοὺς Τσάκωνας. Τί μυστηριώδη πράγματα τῆς πολιτικῆς μας!

*
* *

Καὶ ἄλλο τῶν κομμάτων κατόρθωμα. Τὸ Λεωνίδιον ἐπὶ ἔτη ἐστερεῖτο ὑποταμείου, καὶ οἱ πτωχοὶ Λεωνιδεῖς ἐπιτηδευματίαι ὑπεχρεοῦντο—βιαίως πολλάκις προσαγόμενοι—νὰ τρέχουν διὰ 5 ἢ 8 δραχ. εἰς τὸν ἐν Ἄστρει ἑὸρεύοντα ὑποταμίαν καὶ καταβάλλουν ἐκεῖ τὴν ὀφειλήν των. Ἐνῷ δὲ καὶ εἰς τὸ Λεωνίδιον μένοντες προσεφέροντο νὰ πληρώσουν τὸ διπλάσιον τῆς ὀφειλῆς των καὶ μ' ἐγγύησιν ἀκόμη, ὁ εἰσπράκτωρ ἠρνεῖτο νὰ τοὺς δεχθῇ, ὁ δὲ χωροφύλαξ ξύλο καὶ μπουδροῦμι ἐπὶ ἡμερονύκτια. Ὦ Κράτος ἀθεόφοβον, ἕως πότε θὰ εἶσαι σὺ ὁ πρῶτος διὰ τοὺς φορολογουμένους δήμιος;

Ὅλας αὐτὰς τὰς ἐλλείψεις, αἱ ὁποῖαι πιέζουν τὸν τόπον αὐτὸν ἐκεῖ, εἶνε πολὺ εὔκολον νὰ τὰς συμπληρώσουν οἱ πολιτικοὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ Λεωνιδίου· φαίνεται δὲ παράξοξον πῶς μέχρι τοῦδε ταλαιπωρεῖται ἀδικώτατα ὁ κόσμος.

*
* *

Τὰ Δημοτικὰ Λεωνιδίου δὲν παρουσιάζουν, ὅπως εἰς ἄλλους δήμους, ὄψιν χρεωκοπικήν· ἀπόδειξις τὸ ὅτι δὲν εἶνε χρεωμένος ὁ Δῆμος, κατορθόνων πάντοτε νὰ εἶνε αὐτάρκης. Ἔχει ὅμως ἀνάγκην ἔργων τινῶν ἡ πόλις, ἀποκτήσασα δ' ἐσχάτως Δήμαρχον φιλότιμον καὶ ἐνεργετικὸν τὸν κ. Ν. Μπεκῦρον, ἐλπίζει νὰ τὰ ἐξασφαλίσῃ.

*
* *

Ἂν δ' ἐρωτᾶτε καὶ διὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ Λεωνιδίου, εἶνε ἑλληνοπρεπέστατα, χριστιανικά, αὐστηρά. Οὔτε αἱ σεμνοτυφίαι καὶ ὁ τουρκορραγιαδισμὸς τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν, οὔτε συγκρούσεις καὶ κλοπαὶ καὶ διαταράξεις. Κοινωνία φιλήσυχος, ἡμερωτάτη. Ἐγνωρίσαμεν τοὺς πλείστους ἀντιπροσώπους τῶν καλλιτέρων οἰκογενειῶν τοῦ Λεωνιδίου, φιλοξενωτάτους, πραοτάτους. Ὁμιλεῖται δὲ ἐκεῖ ἡ Τσακώνικη διάλεκτος, δωρικὴ τὴν προφοράν.

Κατὰ τὸν χειμῶνα ὡραῖο χειμαδιὸ εἰς τὸ Λεωνίδιον, κατὰ τὸ θέρος ὅμως ζέστη ἀφόρητος, διότι ἡ πόλις πλαισιοῦται ὑπὸ τὰ πανύψηλα βουνά.

*
* *

Καὶ ὡς φινάλε διὰ τὰ Τσακώνικα, μίαν ἀκόμη καμπάναν διὰ τοὺς εὐποροῦντας Λεωνιδεῖς. Ἀπὸ τοῦ ἐπινείου

ἀναχωροῦντες κατα τὰ χαράμματα ἐπεβιβάσθημεν — διὰ τῆς μεθόδου ἐννοεῖται τῆς καβάλλας — τῆς λέμβου δεκαοκτὼ ἄνθρωποι, ἐξ ὧν τὰ πλεῖστα γυναικόπαιδα. Προχωροῦμεν πρὸς τὸ ἀτμόπλοιον μακρὰν ἠγκυροβολημένον. Ἡ θάλασσα βουνό, οἱ λεμβοῦχοι ἄπειροι, ἐγὼ ὑπεχρεώθην νὰ κρατῶ — ὡς ἄλλη νταντὰ — ἕνα παιδάκι. Θρῆνος καὶ κλαυθμὸς ἐντὸς τῆς λέμβου ἕνεκα τῆς θαλασσοταραχῆς. Αἱ γυναικεῖαι φωναὶ «Ἐπνιγήκαμε!» «Βαγγελίστρα μου!» «Σχωρέστε με καὶ Θεὸς σχωρέσοι» εἰς ἀκμήν. Κατορθόνομεν μετὰ ὥραν καὶ προσεγγίζομεν τὴν «Σίφνον-Εὔβοιαν» Ἡ λέμβος σκαρφαλόνει ὑπὸ τὴν κλίμακα ἕτοιμος νὰ καταβυθισθῇ μὲ ὅλους μας· ἐγὼ ἔσφιγγον τὸ παιδάκι, αἱ γυναῖκες ὠλόλυζον καὶ μόνον τοῦ προθυμοτάτου ὑποπλοιάρχου κ. Ν. Ξαβερίου ἡ ἐπίκαιρος συνδρομὴ μᾶς ἔσωσεν ἀπὸ βεβαίου πνιγμοῦ.

Μὲ ἄλλους λόγους, κύριοι ζάπλουτοι Λεωνιδεῖς, ἀνοῖξτε τὸν κορβανᾶ σας καὶ κατασκευάσατε *λιμέναααα*.

ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ

Ὄνομα δόξης καθ' ἅπαντα τὸν Μεσαίωνα. Νησὶς συνδεομένη μὲ τὴν ξηρὰν διὰ γεφύρας μήκους 400 μέτρων. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς νήσου ὑψοῦται φρούριον ἐρυμνότατον, καί, κατὰ τὸν χρονογράφον Φραντζῆν, οὐχὶ χειροποίητον, «*ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς τοῦ τόπου κρημνότητος τὴν ἀσφάλειαν ἔχον*». Οὐδέποτε ἐξεπορθήθη βίᾳ, ἀλλ' ἢ προδοσίᾳ ἢ λιμῷ. Οἱ Τοῦρκοι ἐκάλουν αὐτὸ *μενεξές-καλεσί*, φρούριον τῶν ἴων. Ἡλώθη παρὰ τῶν Ἑλλήνων τῇ 21 Ἰουλίου 1821, πρῶτον τῶν φρουρίων κατὰ τὸν ἀγῶνα.

*

* *

Ἡ Μονεμβασία κατὰ τὴν ἀκμὴν αὐτῆς ἐπὶ τῶν Βυζαντίνων κατῳκεῖτο ἀπὸ 15,000 ψυχῶν. Σήμερον ἐν μὲν τῷ φρουρίῳ βόσκουσιν αἶγες, κάτω δὲ εἰς τὴν πόλιν ἵστανται ὄρθιαι μεταξὺ ἀπειραρίθμων ἐρειπίων 90—100 οἰκίαι, ἐν αἷς κατοικοῦσιν ἰσάριθμοι οἰκογένειαι. Ἐν τῇ πόλει σώζεται ἀκέραιος ὁ περιώνυμος ναὸς τοῦ Ἑλκομένου Χριστοῦ περικλείων σώας τὰς περιφήμους βυζαντιακοῦ ρυθμοῦ εἰκόνας. Ἐπὶ τοῦ φρουρίου ἡμιπεπτωκὼς ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει τοιούτου. Θαῦμα ἰδέσθαι.

*

* *

Πολλαὶ ἀρχαῖαι πολιτευόμεναι οἰκογένειαι εἶνε εἰς τὴν Μονεμβασίαν ὡς αἱ τῶν κ. κ. Στελλακη, Ρίτσου κλπ.

*
* *

Τῆς πόλεως αἱ ὁδοὶ σκολιῶνται, ἐπεστρωμέναι ἔτι μὲ τὸ τουρκικὸν *καλδερίμ*. Τεῖχος ἐνετικὸν ὡραίας τέχνης μετὰ γραφικῶν ἐπαλξεων περιστέφει αὐτήν. Μόνος περίπατος εἶναι ἡ πρὸς ἀνατολὰς ἔπαλξις πρὸ τοῦ ὡραίου ναοῦ τῆς Χρ*υσαφιτισσης Παναγίας*. Ο ναὸς οὗτος τελεῖ πανήγυριν ἐτησίαν τῇ Δευτέρᾳ τοῦ Θωμᾶ. Συντρέχουσι δὲ εἰς αὐτὴν ἐξ ὅλης τῆς ἐπαρχίας περὶ τοὺς 2,000 προσκυνηταί. Ἡ μονη ἐν Ἑλλαδι πανήγυρις θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος ἀποκλειστικῶς, ἄνευ ἐμπορικῶν συναλλαγῶν.

*
* *

Ἡ Μονεμβασία ὑπῆρξεν ἡ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας μέχρι τοῦ 1864 Τότε ὅμως ἐγένοντο πρωτεύουσα οἱ Μολάοι, διὰ τὴν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ἐπαρχίας θέσιν αὐτῶν. Ἐν Μονεμβασίᾳ σὐδὲν παράγεται. Πέριξ ὅμως καλλιεργοῦνται ὡραῖα κτήματα, παράγοντα ἔλαιον, κρόμμυα, ἐσπεριδοειδῆ καὶ κηπαίους καρπούς. σῦκα κλπ. Τοῦ κλεινοῦ ὅμως *ἀνθοσμίου* οἴνου (Malvoisie) φαίνεται ὅτι δὲν περιεσώθησαν τα κλήματα, εἰ καὶ ὁ συνήθης οἶνος τοῦ τόπου εἶναι ἐκ τῶν καλλιτερων τῆς Ἑλλάδος.

*
* *

Πόσα δὲν σπουδάζει ὁ περιηγούμενος ἔστω καὶ χωριὰ ἢ κωμοπόλεις, μικροσυνοικισμοὺς ἢ μεγαλοπόλεις. Ἀλλοῦ μὲν εὑρίσκει ἐλλείψεις, ἀλλοῦ πρστερήματα, μελετᾷ ἤθη,

ἔθιμα, ἀκούει ἱστορικώτατα ἀνέκδοτα, τὰ ὁποῖα μένουν ἀνιστόρητα. Πόσας καλὰς ἀντιλήψεις δὲν ἀποκομίζει ὁ ξένος ἀπὸ τὴν Μονεμβασίαν; Ἐκεῖ θὰ μάθετε ὅτι κατασκευάζουν λαμπρὸν ἀνθόνερον, ἀπόσταγμα ἀνθέων νερατζιᾶς, θὰ εὕρητε λεπτὴν τουρκικὴν μαγειρικήν, θὰ ἰδῆτε γυναῖκας ὡραίας, εὐμελεῖς, μὲ ζωηρότατα χαρακτηριστικά.

* * *

Ἀλλ' ἀλίμενος ἡ Μονεμβασία, ἄν καὶ καλὴν συγκοινωνίαν ἔχει μὲ τὸν Πειραιᾶ, δι' ἀτμοπλοίων τοῦ Γουδῆ καὶ τοῦ Διακάκη, κατά τε τὴν ἄνοδον καὶ κάθοδόν των.

* * *

Ἀπὸ τοῦ φρουρίου της λαμπροτάτη ἡ ἄποψις. Κατὰ τὰς αἰθρίας ἰδίως πρωίας διαφαίνεται εἰς τὸ βάθος τοῦ κυανοῦ ὁρίζοντος ἡ μεγαλώνυμος Κρήτη μετὰ τῶν χιονοσκεπῶν ὀρέων της· ἐνίοτε καθορῶνται ἡ Μῆλος, αἱ Σπέτσαι, ἡ Ὕδρα.

* * *

Ἄλλοτε ἦτο πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λυμηρᾶς, μετὰ τὴν μετάθεσιν δὲ ταυτης εἰς Μολάοις ἔτι μᾶλλον παρακμάσασα· πάντοτε ὅμως λόγῳ τῆς μορφώσεως τῶν κατοίκων της, τοῦ πολιτισμοῦ της καὶ τῶν χρηματικῶν της κεφαλαίων πρέπει νὰ θεωρῆται ἠθικῶς πρωτεύουσα τῆς Ἐπιδαύρου Λυμηρᾶς. Τὴν σήμερον ὅμως ἐρείπια τὰ πάντα. Ἀλλὰ διὰ τὴν μεσαιωνικήν της ἱστορίαν, τὰς περιέργους παραδόσεις καὶ τὴν τέχνην εἶνε μία τῶν μᾶλλον περισπουδάστων ἑλληνικῶν πόλεων διὰ τοὺς εἰς τοιαύτας μελέτας ἐγκύπτοντας.

* * *

Τῶν κατοίκων πόθος διακαής, εἶνε δὲ καὶ δίκαιος, νὰ ἱδρυθῶσιν ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ βράχου φυλακαὶ βαρυποίνων· διὰ τὴν ἀνέγερσιν δ' αὐτῶν προθυμότατα προσφέρονται οἱ Μονεμβασιῶται καὶ εἰς προσφορὰς γενναίας νὰ προβοῦν· ἡ θέσις ἄλλως εἶνε φυσικῶς ἐνδεδειγμένη διὰ φυλακάς. Ἐάν ποτε παρουσιασθῇ καμμία Κυβέρνησις ἡ ὁποία σοβαρῶς ν' ἀναλάβῃ τὴν βελτίωσιν τῶν ἀποθηριωτηρίων αὐτῶν ἀνθρωποαποθηκῶν, αἱ ὁποῖαι Φυλακαὶ λέγονται ἐν Ἑλλάδι, ἐκ τῶν πρώτων μελημάτων της θὰ εἶνε ἡ κατασκευὴ ἐκεῖ καλῶν φυλακῶν, καὶ λόγῳ ἀσφαλείας καὶ ὑγείας ἐπὶ τέλους τῶν τροφίμων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς Μονεμβασίας αὐτῆς τὴν ἐνδυνάμωσιν.

* * *

Ἕδρα θερινὴ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σπάρτης καὶ Μονεμβασίας, εἶνε δροσερωτάτη κατὰ τὸ θέρος, διότι ἀνεμίζεται διαρκῶς ἀπὸ τὸ πόντιον ρεῦμα. Συγκοινωνίαν πυκνὴν ἔχει κατὰ τὸ θέρος, ἀραιὰν κατὰ τὸν χειμῶνα· θὰ ἦτο πυκνοτέρα ἂν δὲν ἦτο ἀλίμενος καὶ ἂν δὲν ἐγειτνίαζε μὲ τὸν τρομερὸν Κάβο-Μαλιᾶν.

* * *

Μονεμβασιῶται εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν ὀλίγοι· εἰς τὴν Ρουμανίαν μόνον ὀλίγους συνήντησα ἐσχάτως, ἀλλ' ἐγκατεστημένους καὶ εὐδοκιμοῦντας εἰς τὰ ἀσχολήματά των. Εἰς τὸν Πειραιᾶ δὲ καὶ τὸ Λαύριον ἄπειροι, ἐγκαταστάντες πολλοὶ τούτων καὶ μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των.

ΝΕΑΠΟΛΙΣ

«Μαλέαν δὲ κάμψας ἐπιλάθου τῶν οἴκαδε.»

Κάτι θὰ ἐγνώριζον οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας διὰ νὰ μᾶς κληροδοτήσουν τὸ ἱστορικώτατον γνωμικόν. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ *Κάβο-Μαληᾶς* ἔκαμνε τὸ μέρος του. Ποῖος δὲν ἔχει ἀκούσῃ— ἂν ὁ ἴδιος δὲν τὸν παρέκαμψε — ἀπὸ τοὺς ναυτικούς μας τὴς τρέλλαις καὶ τὰ κατορθώματα, τὸν ἀνεμοβολητὸ καὶ τοὺς ὡς βροντὰς τρομακτικοὺς συριγμοὺς τοῦ ἐν τρικυμίᾳ ἐπικινδυνοτέρου ἀκρωτηρίου τῆς Πελοποννήσου ; Ἰδίως Βορρᾶ πνέοντος, ὁ Καβο-Μαληᾶς εἶνε δυσκαμπτότατος. Πόσα ἀτμόπλοια καὶ ἱστιοφόρα δὲν ἀνακρούουν πρύμναν μόλις προσεγγίζοντα τὰ πάντοτε ἀνεμόεντα σύνορα τοῦ Μαλέα ; Ἐνθυμοῦμαι ἐκ ναυτικῶν διηγήσεων ὅτι πρό τινων ἐτῶν ὀγδοήκοντα κομμάτια, ἀτμόπλοια καὶ ἱστιοφόρα, ἐπὶ δεκαπενθήμερον ὁλόκληρον ἀπεκλείσθησαν εἰς τοὺς μικροὺς τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου ὅρμους ἕως ὅτου κοπάσῃ ἡ μαινομένη *τραμουντάνα*. Διατί δὲ παρὰ τὸν Μαλέαν ὁ βορηᾶς ἐξαγριοῦται καπνοὺς ἀνέμου ἐξερευγόμενος ; Διότι ἡ ἄκρα του, τρομακτικὰ ἀπότομος καὶ κατεσκαμμένη φυσικῶς, κατεβάζει μαζευμένα τὰ ὁρμητικὰ ρεύματα τοῦ ἰσχυροτέρου τῶν ἀνέμων καὶ ἐξεγείρων δίκην ὀρέων τὰ πόντια κύματα ἀντιδρᾷ καὶ τοῦ ἀέρος ἡ ταχυτάτη ὁρμὴ εἰς τὴν προχώρησιν οἱουδήποτε πλοίου.

Ἀλλὰ εἰς τὸ κλασικὸν λόγιον δύναται καὶ ἄλλην ἔννοιαν νὰ ἀποδώσῃ κανείς· ἐπειδὴ εἶνε τὸ νοτιώτερον ἄκρον

καὶ ἡ ἐπιμηκεστέρα ἐξοχὴ ὅλων τῶν ἀκρωτηρίων τῆς Πελοποννήσου, ἴσως νὰ ἐσήμαινον διὰ τοῦ λακωνικοῦ πλὴν ἐκφραστικοῦ γνωμικοῦ τὴν ἐσχάτην γωνίαν τῆς Ἑλλάδος διὰ τοὺς τότε ναυσιπλοοῦντας εἰς ἀποδημίας μακρυνάς.

Ὁπωσδήποτε ὁ κάμπτων τὸν Μαλέαν ὁρμεμφύτως ἀναπολεῖ τὸ λόγιον τοῦτο, ἂν μάλιστα ἔχῃ τὴν τύχην νὰ τὰ ὑποστῇ καὶ τ' ἀντιληφθῇ ὁ ἴδιος, τόσῳ τὸ καλλίτερον δι' αὐτόν· τὸ ἐφαρμόζει εἰς τὸ πάθημά του κ' ἐπικυροῖ ἐμπράκτως τὸ «Μαλέαν δὲ κάμψας . . .»

*
* *

Ἀλλὰ μὴ σᾶς ξενίσῃ ὁ ἀνωτέρω τίτλος. Δὲν σᾶς μεταφέρω τόσῳ ἀποτόμως ἀπὸ τὸν Κάβο-Μαλέαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πυριφλεγῆ Βεζούβιον τῆς Ἰταλίας, τὸν γειτονεύοντα μὲ τὴν εὔμορφη, τὴν καταγαλανη Νεάπολιν, μὲ τοὺς περιωνύμους ψαράδες Ναπολιτάνους της. Ἔχομεν κ' ἡμεῖς τὴν ἰδικήν μας Νεαπολιν, μικραν, ἄσημον, πτωχήν, ἀλλὰ ὡραίαν θαλασσικὴν κωμόπολιν: τὰ Βάτικα.

*
* *

Ποῖος δὲν φαιδρύνεται εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ ὀνόματός της; Τίνος ἡ φαντασία δὲν πτερυγίζει εἰς τὸν ποιητικώτατον καὶ ἀλησμόνητον μονόλογον «Ἔγια-μόλα — Ἔγια λέσα;» Ποῖος λησμονεῖ τοὺς Βατικιώτας μικροαλιεῖς, τοὺς *τραταλοὺς*, οἱ ὁποῖοι μᾶς προμηθεύουν τὰ ὡραιότερα, τὰ φρεσκότερα, τὰ ἀγνότερα ψάρια; Ποῖος δὲν τοὺς εἶδε εἰς τὰς ἀμμοστρώτους ἀκτὰς τοῦ Φαλήρου μας, νὰ ἀνασύρουν διῃρημένοι εἰς δύο ἀνθρωποσειρὰς τὰ δίκτυα, τὰ ἀθῶα δίκτυα, εἰς τὰ ὁποῖα περιπλέκουν τὰ ψάρια καὶ τὴς σμαρίδες τοῦ σίνοπος πόντου;

*
* *

Τοὺς εἴδατε τοὺς τραταλοὺς νὰ ρίπτουν βαθειὰ εἰς τὸ πέλαγος τὰ μεταξόπλεκτα δίκτυά των—σωστὴ περιουσία τὰ δίκτυα αὐτὰ—καὶ κατόπιν κωπηλατοῦντες δεκα-εἴκοσ μαζῆ νὰ κατευθύνουν τὴν ἰδιόρρυθμον καὶ κομψὴν καὶιεὔδρομον τράταν των—εἶδος πεντηκοντόρου τῶν ἀρχαίων—εἰς τὴν ἀκτήν, ὅπου τὴν ἀγκυροβολοῦν ἐκεῖ που, αὐτοὶ δὲ ἕνας-ἕνας, ἀνασκουμπωμένοι τὰ ἄνω καὶ κάτω ἄκρα, ἐξέρχονται εἰς τὴν στερειὰ καὶ μοιραζόμενοι εἰς δύο σειράς, ἡ μία ὀλίγον μακρὰν τῆς ἄλλης, ἀρχίζουν τὸ τραβηγμα ;

*
* *

Τοὺς εἴδατε ζωσμένους τὴν ἀπὸ λινόπανον γερὴν ταινίαν — ἔντιμον παράσημον τοῦ ἱδρῶτός των, τῶν κόπων των των — τὴν ὁποίαν φέρουν ὡς εἰ ἱππόται τὰς ταινίας τῶν Μεγαλοσταύρων, μὲ τὰ δύο ἀγκιλλοειδῆ ἄκρα της, πῶς μ' αὐτὰ πιάνουν τὸ σχοινὶ καὶ ὅλοι μαζῆ μὲ ρυθμικὸν ὑποχωρητικὸν βῆμα, τραβοῦν-τραβοῦν τὸ πολύμηκες, τὸ ἑκατοντάδων ὀργυιῶν σχοινὶ τὸ ὁποῖον τὸ κουλουριάζει ἕνας-ἕνας ὅταν ἔλθῃ τελευταῖος, καὶ ἀφοῦ κουρασμένος καὶ διψαλέος σηκώσῃ τὸ ναυτικὸ σταμνὶ—τοῦ ὁποίου πάντοτε σπασμένα εἶνε τὰ χείλη — διὰ νὰ δροσίσῃ τὰ χείλη του, τρέχει νὰ πάρῃ τὴν σειρὰν τοῦ πρώτου ὁ ὁποῖος γίνεται δεύτερος, τρίτος, κ' ἐφεξῆς ;

*
* *

Τοὺς ἀπελαύσατε τοὺς ἁπλοϊκοὺς κ' ἐργατικοὺς αὐτοὺς ψαράδες, τοὺς *φαινομηρίτας*, μὲ τὰ ἡλιοψημένα πλὴν

εὔτορνα ἐκ τῆς ἐργασίας ἄνω καὶ κάτω ἄκρα των, τὰ μελαγχροινίζοντα ὀλίγον ἀπὸ τὴν ἁρμίρα τοῦ γιαλοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ Φοίβου τὰ καύματα, μὲ τ᾽ ἀνοικτὰ καὶ δασύτριχα στήθη των, χωρὶς σκοῦφον εἰς τὴν κεφαλήν, μὲ τ᾽ ἀκτένιστα μαλλιὰ καὶ τὴν ζωηρὰν τῶν ματιῶν των ἔκφρασιν, πῶς ἠρέμα καὶ ἀπαλά, χωρὶς ὕβρεις καὶ γογγυσμούς, χωρὶς ἀγριοκυττάγματα καὶ χυδαιολογίας, ἀλλὰ πειθαρχικώτατα ἀνχσύρουν,—ρυθμικῶς τοὺς πόδας ὅλοι μαζῆ ὑποχωροῦντες, καὶ ποῦ καί που μερμηρίζοντες χαριν τοῦ ρυθμοῦ τοῦ τραβήγματος, τὸ «Ἔγια-μόλα, ἔγιαλέσα», — τὰ δίκτυα, τὸν καρπὸν καὶ τὸν θησαυρὸν τῶν ἀγώνων των ;

*
* *

Τοὺς παρετηρήσατε πῶς, μόλις ἀναφανῇ μακρόθεν ὀλίγον ὁ μεγλωστὶ ἐπιπλέων φελλὸς παρὰ τὸν ὁποῖον ἔπεται ἡ ψαροφόρος σακκοῦλα, πῶς προσεγγίζουν ἡ μία σειρὰ τὴν ἄλλην, πῶς τότε ἀρχίζει ἡ εὐγενὴς ἅμιλλα εἰς το τραβηγμα διὰ νὰ ἔχουν μιὰν ὥραν συντομώτερα τὴν θαλασσινὴν λείαν των ; Δὲν σᾶς ἔρχονται δὲ εἰς τὸν νοῦν σας, ὅταν βλέπετε τοὺς πτωχοὺς αὐτοὺς πλὴν ἐντίμους ἁλιεῖς, οἱ ἀγαπημένοι φίλοι μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐπίσης ἁλιεῖς ἰχθύων, ψαρεύοντες εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Τιβεριάδος ;

*
* *

Ἀλλὰ τοὺς ἐψυχολογήσατε τοὺς ἡμερωτάτους αὐτοὺς τραταλούς, τί λαχτάρισμα καὶ κυλίνδημα καρδιᾶς αἰσθάνονται εἰς τὴν προσέγγισιν τῆς ψαροσακκούλας, πῶς καθένας προσπαθεῖ νὰ μαντεύσῃ τὸ ποσόν της, τὸ βάρος της, τοὺς θησαυρούς της ;

*
* *

Ἀπελαύσατε δὲ τὸ ἰδεωδῶς εὐφρόσυνον θέαμα ὅταν πλησιάσῃ εἰς τὴν τράταν ἡ σακκοῦλα, πῶς πετοῦν σπινθηρίζοντα καὶ γιαλίζοντα καὶ μαρμαίροντα τὰ καϋμένα τὰ μικρά, τὰ τρυφερά, τὰ εὔμορφα, τὰ παμποίκιλα, τὰ πάγχρωμα ψαράκια, πῶς χρυσίζουν, ἢ κυανίζουν, ἢ κοκκινίζουν ἡ σμαρίδες, οἱ γύλοι, οἱ γοβιοί, οἱ κοκοβιοί, οἱ σπάροι, ἡ πέρκες, οἱ χάνοι, τὰ χρυσόψαρα, τὰ μελανούρια, ἡ γόπες καὶ ἐν γένει τὰ ποικιλώνυμα, καὶ ποικιλόσχημα καὶ παντοιόχροα ψαράκια τοῦ Πόντου ;

Ὅταν δὲ βλέπετε ὀλίγον τὸν ἀμητὸν καὶ παραπονεμένα τὰ βλέμματα τῶν τραταλῶν, ὃν εὔχεσθε νὰ παρουσιασθῇ καὶ πρὸ αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς καὶ διὰ μιᾶς ὑψώσεως τῶν χειρῶν του νὰ πληθυνθοῦν τὰ ψάρια καὶ νὰ βαρύνῃ μέχρις σχισμοῦ ἡ ψαροσακκοῦλα,—ὅπως ἔκαμεν ἄλλοτε εἰς τοὺς ἁλιεῖς ἰχθύων κατόπιν δὲ ἁλιεῖς ἀνθρώπων, ἀγαπημένους μαθητάς του ;

*
* *

Ἀλλὰ ἂν εἶνε ἀλησμόνητος ἡ Νεάπολις διὰ τὴς τράτες καὶ τοὺς τραταλούς της, ἔχει καὶ ἄλλας καλλονὰς νὰ ἐπιδείξῃ εἰς τὸν ἐπισκέπτην· αὐτὴν ταύτην τὴν πόλιν της. Εὑρίσκεται σχεδὸν ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν ἀρχαίων Βοιῶν, κειμένη ἀντικρὺ τῶν Κυθήρων. Ἐκ τῶν νεωτάτων κτισμάτων τῆς Πελοποννήσου, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά της. Κωμόπολις χαριεστάτη ἐπὶ γραφικωτάτης ἀκτῆς κειμένη. Μὲ οἰκοδομὰς καλὰς καὶ ἐπὶ σχεδίου.

Οἱ κάτοικοί της ἔμποροι καὶ ναυτικοί, καὶ καθὼς οἱ κάτοικοι ὅλοι τοῦ δήμου Βοιῶν, ἐναλλάσσοντες κατὰ τὰς

περιστάσεις τὴν κώπην μετὰ τῆς ἀξίνης. Ἀλίμενος καὶ αὕτη· ἔλλειψις φυσικὴ τῶν πλείστων ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου.

Παρὰ ταύτην καὶ ὑπὲρ ταύτην καὶ ἐπὶ τῶν ὀρέων τοῦ Μαλέα γραφικώταται κῶμαι καὶ καθάριοι ἐν μέσῳ παντοίας βλαστήσεως φυσικῆς καὶ ἐπικτήτου προερχομένης ἐκ τῆς φιλοπονίας τῶν κατοίκων της οἵτινες μετὰ τοὺς κινδύνους τῆς θαλάσσης ἀναψυχὴν νομίζουσι νὰ καλλιεργήσωσι τὴν ἄμπελον, τὴν συκῆν, τὴν ἐλαίαν, καὶ τὰ κλασσικὰ κρόμμια.

ΜΟΛΑΟΙ

Τρεῖς αἱ ὁδοὶ ἄγουσιν εἰς τοὺς Μολάους καὶ αἱ τρεῖς σκολιαί, δύσβατοι. Λόγῳ φύσεως τοῦ ἐδάφους καὶ κατασκευῆς πλημμελοῦς. Ἡ συνηθεστέρα εἶνε ἡ ἐκ Μονεμβασίας ἀμαξιτή, 25 χιλιομέτρων ἐκτάσεως ἐκ τῆς ὁποίας μεταβαίνει τις εἰς Μολάους παρακάμπτων τὴν μεγάλην κωμόπολιν Συκέαν. Οἱ Μολάοι κεῖνται ἐπὶ ὡραίου κρασπέδου τοῦ βουνοῦ Κουρκούλας εἰς τὸ χεῖλος πεδιάδος ὠοειδοῦς, πέριξ τῆς ὁποίας κεῖνται γραφικῶς τ' ἀποτελοῦντα τὸν Δῆμον Ἀσωποῦ χωρία.

* * *

Εἶνε πόλις ἀκαταρτίστου σχεδίου, μὲ ἄφθονα νερὰ πηγαῖα διὰ τῶν ὁποίων ἀρδεύονται κῆποί τινες μετὰ κατεστραμμένων σχεδὸν ἑσπεριδοειδῶν δένδρων καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων. Ἔχουν πεδιάδα παράγουσαν ἐξαίρετα σῦκα, 700—800 χιλ. ὀκάδας. Ὡς πρὸς τὴν συκοπαραγωγὴν ἡ Ἐπίδαυρος Λιμηρὰ ἔρχεται τρίτη εἰς τὸ Κρατος μετὰ τὰς Καλάμας καὶ τὴν Μεσσήνην. Ἐντοσούτῳ καὶ εἰς τὰ πέριξ κτήματα παράγεται ἔλαιον πολὺ καὶ καλόν. Οἶνος δὲ ἄφθονος. Πλὴν τούτων παράγονται ἐκεῖ δημητριακοὶ καρποί, μέλι, ἔρια, τυρός, πέπονες καὶ ὑδροπέπονες καὶ διάφοροι κηπαῖοι καρποί. Ἀλλ' ἔχει καὶ λαμπρὰν κτηνοτροφίαν, ἐκ τῆς ὁποίας μέγα μέρος ἐξάγεται εἰς τὴν Κρήτην καὶ μεταφέρεται εἰς Πειραιᾶ.

*
* *

Πλὴν τῆς συγκοινωνίας ταύτης τῆς ἐκ Μονεμβασίας, ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι δύο, ἡ ἐκ Γυθείου διὰ τοῦ ὅρμου τῆς Ἐλῃᾶς τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου, καὶ ἡ διὰ μέσου τῆς Σπάρτης. Διὰ τῆς Ἐλῃᾶς ἐνεργεῖται σήμερον τὸ εἰσαγωγικὸν κ' ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῶν Μολάων. Ἐκεῖ δὲ προσορμίζεται κανεὶς διὰ λέμβου ἀπὸ τοῦ Γυθείου ἐντὸς δύο ὡρῶν, ἀπὸ τοῦ ὅρμου δὲ μέχρι τῆς πόλεως μετὰ ἄλλας δύο ὥρας.

* *
*

Ἡ πρὸς τὴν Σπάρτην διὰ τῆς ὄπισθεν τῆς Κουρκούλας πεδιάδος τοῦ Ἕλους, ἐκτείνεται πέραν τοῦ χωρίζοντος τὴν Λιμηρὰν ἀπὸ τῆς Λακεδαίμονος Εὐρώτα ἐπὶ ὡραίας σιδηρᾶς γεφύρας εἰς Σκάλαν καὶ Λεβέτσοβα, ὅπου πλησίον ὁ Δῆμος Κροκεῶν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξορύσσεται ὁ καὶ τὸν ἐν Κων)πόλει ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας κοσμήσας κροκεάτης λίθος.

*
* *

Τί νομίζετε ὅτι εὑρίσκετε εἰς τὰ περίχωρα τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς; Ἀρβανίτας! Πληθυσμοὺς ὁλοκλήρων χωρίων ἀλβανομαθεῖς. Ἰδίως εἰς τὰ χωρία Καταβόθρας καὶ Συκέαν. Παρὰ τὰ βουνὰ μάλιστα τοῦ Ζάραγγος, τὰ κοσμούμενα ἀπὸ θαυμασια δάση ἐλάτης, ἁπλοῦται ὁ ὁμώνυμος δῆμος, τέλεον Ἀλβανόφωνος, κτηνοτροφικὸς δ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ὥστε βλέπετε ὅτι ἡ Ἀλβανικὴ πέρνει καὶ δίνει οὐ μόνον εἰς τὰ νησιὰ Ὕδραν, Σπέτσας καὶ τὸ Κρανίδι μὲ τοὺς γύρω δήμους του, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα τῆς Πελοποννήσου κέντρα ὡς καὶ εἰς νήσους

τῶν Κυκλάδων, τὴν Ἄνδρον φέρ' εἰπειν καὶ εἰς τὴν Εὔβοιαν καὶ Στερεὰν ἀκόμη. Ἐνδείξεις ὅλαι αὐταὶ τῆς στενοτάτης μεταξὺ Ἀλβανῶν κ' Ἑλλήνων φυλετικῆς συγγενείας. Καὶ σημειώσατε ὅτι εἰς τὰ χωριὰ αὐτὰ μ' ἐνθουσιασμὸν τὴν ὁμιλοῦν οἱ χωρικοί, ἐκτὸς τῶν ὁποίων καὶ πολλοὶ τῶν Μολάων κάτοικοι τὴν γνωρίζουν, μὴ ὑπολειτομένου καὶ τοῦ ἐξόχου πολιτευτοῦ καὶ πρώην Ὑπουργοῦ κ. Κ. Παπαμιχαλοπούλου.

*
* *

Τὸ ἀποδημητικὸν πνεῦμα θὰ τὸ εὕρετε κ' ἐδῶ πολὺ τῆς μόδας. Ἰδίως ἀπὸ ὁλόκληρον τὸν Δῆμον Ἀσωποῦ, Ἕλους καὶ Ζάρακος ἀποδημοῦσι συχνότατα εἰς τὴν Ἀμερικὴν καθ' ὁμάδας, κατὰ λεγεῶνας. Κερδαίνουν δὲ οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ· ἀπόδειξις ὅτι στέλλουν συχνὰ ἀρκετὰ χρήματα εἰς τὸν τόπον των, μὲ τὰ ὁποῖα σὺν τῷ χρόνῳ ὑπάρχει ἐλπὶς ν' ἀπαλλαχθῇ ἡ πατρίς των ἀπὸ τὴν τοκογλυφίαν.

*
* *

Παρατηρεῖται εἰς τοὺς κατοίκους μικρὰ τάσις πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ τὰς παραγωγικὰς φυτείας, ἂν καὶ ὡς ἄροτρον χρησιμεύει ὀι' αὐτοὺς ἀκόμη τὸ κλασικὸν Ἡσιόδειον.

*
* *

Εἶν' ἡ ἕδρα τῆς Ἐπαρχίας οἱ Μολάοι, συγκοινωνοῦν δὲ μετὰ τῆς πρωτευούσης ἑξάκις τῆς ἑβδομάδος.

*
* *

Λακωνικὸς πληθυσμὸς εἰς τοὺς Μολάους παροιμιώδους φιλοξενείας.

*
* *

Μὲ μίαν ταπεινὴν σύστασιν τοὺς ἀποχαιρετῶ : Τὸν μέγαν τοῦ τόπου των ναὸν τὸν ἀπὸ τοῦ 1868 θεμελιωθέντα ὀφείλουν νὰ βαλθοῦν νὰ τὸν ἀποπερατώσουν. Ζήτημα φιλοτιμίας πλέον καταντᾷ διὰ τοὺς ὑπερηφάνους κατοίκους των. Ἂς καταβάλῃ ἕκαστος τὸν ὀβολόν του διὰ νὰ ἀνοικοδομηθῇ οὗτος· τὴν πρωτοβουλίαν δὲ ταύτην ἂς τὴν ἀναλάβῃ ὁ ἀκαταπόνητος καὶ πολιτισμένος βουλευτὴς των κ. **Κ.** Παπαμιχαλόπουλος.

ΓΥΘΕΙΟΝ

Εἴτε ἐκ διηγήσεων, ἢ παραδόσεων, ἢ μελέτης, ἢ ἐξ ἄλλων λόγων ἴσως, ἤμην προκατειλημμένος κατὰ τῆς Μάνης, κατὰ τῶν Μανιατῶν. Διάφοροι λόγοι μοῦ εἶχον ἐξάψει τὴν φαντασίαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐπερίμενα νὰ ἰδῶ εἰς τὸ Γύθειον ὁμοφύλους μου ἀγριωπούς τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἔκφρασιν, μὲ βλοσυρὰ βλέμματα, ἁρματωμένους ἀπὸ κορυφῆς μέχρις ὀνύχων, μὲ προθέσεις αἱμοδιψεῖς ἢ ἀνθρωποφαγικάς, μὲ ἄλλους λόγους ὄντα δίποδα ἄλλων κλίσεων καὶ ἰδιωμάτων, πολὺ ὀλίγον ἥμερα, καὶ πολὺ πολὺ ἄγρια. Εὐτυχῶς δι' ἐμὲ καὶ διὰ τοὺς Λάκωνας τέτοιοι τύποι τερατώδεις δὲν προσέκρουσαν ἐμπρός μου, ἐξεναντίας μάλιστα παρετήρησα ὅτι εἶχον νὰ κάμω μὲ ἀνθρώπους ἐπίσης ἡμέρους καὶ ἀκινδύνους καὶ ἀκάκους ὅσον οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ Πατρινοί, οἱ Γαλαξειδιῶται.

Καὶ ἔτσι μὲ μίαν πρώτην καλὴν ἐντύπωσιν διασκελίζω τὸ λαμπρὸν παραλιακὸν κρηπίδωμα τοῦ Γυθείου.

*
* *

Ἰδοὺ καὶ ἓν ἔργον ἑλληνικῶν χειρῶν, ἑλληνικῆς ἐκτελέσεως, εὐσυνείδητον, στερεόν, οἰκονομικώτατον καὶ ὄχι *ληστρικόν*. Τὸ κρηπίδωμα Γυθείου, ἀνώτερον καὶ τοῦ φημισμένου Πειραϊκοῦ. Διότι τοῦτο εἶνε λιθόκτιστον, ἐνῷ ἐκεῖνο μαρμαρόκτιστον. Τὸ Πειραϊκὸν ἐστοίχισε ἑκατομμύρια ἴσως· τὸ τοῦ Γυθείου 500 χιλ. Ἀλλ' εἶνε ἔργον ἄλλων χρόνων θετικωτέρων, ἐντιμοτέρων, ὄχι τῶν κιβδήλων σημερινῶν. Πρὸ 20ετίας ἔγεινε τὸ ἔργον αὐτό, τὸ

ὁποῖον φαίνεται αἰώνιαν, Κυκλώπειον. Ὅταν μαλιστα συμπληρωθοῦν ὅλα τὰ λιμενικὰ ἔργα, τὸ Γύθειον θ' ἀποκτήσῃ ἀσφαλέστατον, κομψότατον καὶ στερεώτατον λιμένα. Δηλαδὴ ὅταν ἑνωθῇ ἡ ὀλίγα μέτρα μακρὰν τοῦ Ἐπινείου κειμένη νῆσος Κρανάη — ὅπου, λέγουν, μετέφερεν ὁ Πάρις τὴν ὡραίαν Ἑλένην τοῦ Μενελάου, διὰ τὴν ὁποίαν δὰ — καὶ τότε βλέπετε ἐφηρμόζετο ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους τό: ζητήσατε τὸν ποδόγυρον — ἔγεινε καὶ ὁ περίφημος Τρωϊκὸς πόλεμος — μετὰ τῆς πόλεως· τὸ ὁποῖον καὶ πρὸ πολλοῦ ἤρχισε νὰ ἐκτελῆται μεταφερομένων διὰ σιδηροστρώτου προχείρου ὁδοῦ παμμεγέθων λίθων. Ἐκτὸς δὲ τῆς ἑνώσεως ταύτης, ἔχει προϋπολογισθῇ καὶ ἡ κατασκευὴ προμώλου ἐκεῖ παρὰ τὰ κρεοπωλεῖα, τὰ ὁποῖα, μὲ τὰ νέα λιμενικὰ ἔργα, θὰ ἐκλείψουν, διότι τὸ κρηπίδωμα θὰ προχωρήσῃ κυκλοτερῶς μέχρι καὶ πέραν τῆς Κρανανης — ἰδιοκτήτου νησίδος Τζανετάκη — εἰς τρόπον ὥστε νὰ χρησιμοποιηθῇ τοῦτο καὶ ὡς μοναδικὸς τῆς πόλεως παράλιος περίπατος. Τὸ ἔργον αὐτὸ ἤρχισεν ἀπὸ τεσσάρων ἐτῶν, προϋπολογισθὲν εἰς ἓν ἑκατομμύριον· ἀλλὰ δαίμων βάσκανος τὸ ἐμάτιασεν — ἡ συναλλαγή, τὸ κόμμα ἴσως — καὶ διεκόπη ἀποτόμως, μ' ὅλην δὲ τὴν συμβιβαστικὴν λύσιν του εἶνε ζήτημα ἂν περατωθῇ μετὰ ἄλλα τέσσαρα ἔτη. Παντοῦ τὰ πάντα.

*
* *

Ἀλλὰ θὰ ἐρωτήσητε, τί χρειάζεται τόσον πολυδάπανον καὶ πολυτελὲς ἔργον διὰ τὸ Γύθειον; Διότι ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῆς ἀνάγκης. Τὸ Γύθειον εἶνε ἡ σκάλα, τὸ ὁρμητήριον ὅλης τῆς παραγωγῆς τῆς Λακωνίας. Δὲν θ' ἀγνοῆτε δὲ ὅτι μόνη ἡ τοῦ Γυθείου περιφέρεια ἐξάγει διὰ τὸ ἐξωτερικὸν 60 — 80 χιλιάδας στατῆρας κατ' ἔτος βα-

λανίδι, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιοῦν οἱ Εὐρωπαῖοι διὰ τὴν κατεργασίαν τῶν δερμάτων. Ἐξ αὐτοῦ δὲ εἰσάγονται ἐτησίως 10—15 χιλ. στερλίναι. Ἔπειτα ἔχει τὸ ἔλαιον, τὸ περίφημον Μανιάτικο λάδι, ποῦ δὲν τὸ παραβάλλεις μὲ βούτυρον, τόσον εὔγεστον, ἀρωματικὸν καὶ λιπαρὸν εἶνε. Ἐξ αὐτοῦ δὲ ἄλλα δύο ἑκατομμύρια εἰσάγονται εἰς τὸν τόπον. Προσθέσατε δ' εἰς αὐτὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν μεταξοσκωλήκων, τὴς ἐξαγωγὴν τῶν κτηνῶν καὶ ἄλλων δευτερευόντων εἰδῶν, ὁπότε ὀφείλετε νὰ παραδεχθῆτε ὅτι τὸ Γύθειον πρέπει νὰ ἔχῃ ἀσφαλῆ, ἔστω καὶ πολυτελῆ λιμένα.

* * *

Ὡς πρὸς τὰ δημοτικὰ ἔργα οἱ Γυθεαται εὗρον τὸν Ρετσίναν των. Ὁ δήμαρχός των κ. Β. Καλκανδῆς, ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἔχομεν πέντε δημάρχους εἰς τὸ κράτος φιλοτιμουμένους νὰ κάμουν κἄτι τι εἰς τὸν τόπον των, εἶνε ὁ τρίτος τούτων κατ' ἐκλογήν. Ἐκ φύσεως ἡ πόλις εἶνε ἀνοικονόμητος, ἱδρυμένη ἐπὶ τῶν προπόδων ἀποτόμου, ἀτερποῦς καὶ ἀγρίου βράχου. Διὰ νὰ συγκοινωνοῦν λοιπὸν μεταξύ των οἱ κάτοικοι, ἔπρεπε νὰ κατασκευάσῃ, ὄχι δρόμους, διότι τοῦτο εἶνε φύσει ἀδύνατον, ἀλλὰ κλίμακας, ἤγουν σκαλοπάτια. Τοιαῦτα ὑπάρχουν καὶ γίνονται. Ἔπειτα μία ὁδός, ἡ Γυθείου-Μαυροβουνίου, στερεωτάτη, περιπατητικωτάτη, ἀποτελεῖ ἐξαίρετον περίπατον καὶ διευκολύνει τὴν συγκοινωνίαν· ἄλλη ὁδός, ἡ Γυθείου-Σελινιτῶν, ἐπίσης χρήσιμος, διότι δι' αὐτῆς συγκοινωνοῦν μὲ τὸ Γύθειον τὰ γειτνιάζοντα χωρία. Εἰς τὸ τέρμα της μάλιστα ὑπάρχει πηγὴ ὑφάλμυρος ὅπου συγκεντροῦνται πολλοὶ καθ' ἑσπέραν ὡς εἰς Φάληρον. Ἔργον τοῦ ἰδίου εἶνε τὸ δημοτικὸν κατάστημα, ἐν ᾧ ἔχουν συγκεντρωθῆ δημαρχεῖον, γυμνάσιον, εἰρηνοδικεῖον, ἀστυνομία κλπ. Ὁ

ἴδιος τὸ παρθεναγωγεῖον, τὸ νεκροταφεῖον, εὐπρόσωπον ὄχι μόνον διὰ τοὺς θνητοὺς, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ζωντανούς· τόσην καλαισθησίαν καὶ εὐπρέπειαν ἔχει. Ἂν μάλιστα μεταφέρῃ καὶ τὸ ὕδωρ ἔκ τινος παρακειμένης πηγῆς, ὁ κ. Καλκανδῆς θὰ δείξῃ ὅτι εἰς τὸν κακομοιριασμένον αὐτὸν τοπον, τὸν ὁποῖον εἰρωνικῶς λέγομεν Ἑλλάδα, ὑπάρχουν καὶ δήμαρχοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν τον ἐγωϊσμὸν καὶ τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν αὐταπάρνησιν ὄχι νὰ θεραπεύσουν μόνον τὰς ἀνάγκας προσώπων, κομμάτων, συναλλαγῆς, ἀλλὰ νὰ ριπτουν καὶ ἓν οἴκτου καὶ συμπαθείας βλέμμα πρὸς τοὺς ὀρφανοὺς καὶ ἀπροστατεύτους ἀπὸ βουλευτάς, ὑπουργούς, κυβερνήτας καὶ βασιλεῖς συνδημότας των.

*
* *

Βιομηχανικὰ καταστήματα ὀλίγα ἔχουν οἱ Γυθεᾶται. Δύο ἀτμομύλους, ἐξ ὧν ὁ εἷς τοῦ κ. Σταυριανάκου, καὶ ἓν οἰνοπνευματοποιεῖον, ἰδίως κονιακοποιεῖον, τοῦ αὐτοδημιουργήτου νέου καὶ ἀξίου ἐνθέρμου ὑποστηρίξεως ὄχι μόνον ὑπὸ τῶν Γυθεατῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπανταχοῦ Λακώνων κ. Πασπαλιάρη. Διατὶ τάχα νὰ μὴ ὑπαρχουν καὶ ἄλλαι βιομηχανίαι εἰς τὸ Γύθειον, ὡς λ. χ. βυρσοδεψεῖα, σαπωνοποιεῖα, ἐλαιουργεῖα, μεταξουργεῖα, ἀφοῦ πολλοὶ οἱ ἐπιχειρηματίαι καὶ πρόχειροι καὶ εὐθηνὰι αἱ πρῶται ὕλαι : Κύριε Βαβανακε, κύριε Πολίτη, ἐμπρὸς εἰς ἐπιχειρήσεις.

*
* *

Αὐτὴ ἡ φοβερὰ παράδοσις τῶν Μανιατῶν, ἡ τοῦ «αἵματος», δηλαδὴ τῆς ἐκδικήτεως, «θὰ σοῦ παρω τὸ αἷμα

πίσω κλπ.» πρέπει νὰ ἐκλείψῃ τέλος πάντων. Εἶνε ὅ,τι τερατῶδες, ἀπάνθρωπον καὶ καννιβαλικὸν τὸ ἔθιμον. Τοὐλαχιστον οἱ ἐπιστήμονες, παλαιοὶ καὶ νέοι, ἂς μορφώνουν ἐκ τῶν ἐνόντων τὸν λαὸν ν' ἀπόσχῃ ἀπὸ τέτοιον θηριῶδες κίνημα, ὅπως καὶ ὁ κλῆρος ἀκόμη ὀφείλει νὰ ἐργασθῇ πρὸς τοῦτο,—ἀλλὰ τί νὰ σοῦ κάμῃ καὶ ὁ ἔρημος αὐτὸς, ἀφοῦ τὸ Γύθειον στερεῖται πρὸ δεκαετίας τοῦ ἐπισκόπου του!—Διότι εἶνε ἀποτρόπαιον θέαμα νὰ σφάζωνται λογικὰ ὄντα, κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ δημιουργοῦ, σὰν τραγιὰ στὸν κάμπο. Εἰς τοῦτο μοῦ ἔδωκεν ἀφορμὴν μία τριπλῆ ἀνθρωποκτονία, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς ἀπέναντι χωρίον κατὰ τὰς ὀλίγας τῆς διαμονῆς μου ἡμέρας ἐν Γυθείῳ, καὶ ἥτις ἐλατήριον εἶχε τὸ αἷμα, τὴν ἐκδίκησιν!

*
* *

Κατὰ βάθος τὸ παράδοξον αὐτὸ ἔθιμον ἔχει τὴν καταγωγήν του ἀπὸ αὐτὸν τοῦτον τὸν χαρακτῆρα τῶν Λακώνων. Τὸ αἴσθημα τῆς φιλοτιμίας, τῆς ἀξιοπρεπείας, τοῦ ὑπερηφάνου φρονήματος τῶν κατοίκων, αὐτὸ τοὺς κεντρίζει εἰς τὴν ἀντεκδίκησιν. Ἀλλὰ ταῦτα θὰ εἶχον λόγον ὑπάρξεως δι' ἄλλην παρωχημένην ἐποχήν, ὁπότε ὁ τόπος μας ἦτο ἀσύντακτος καὶ αἱ μεταξὺ τῶν πολιτῶν διαφοραὶ ἐλύοντο αὐθαιρέτως, διὰ τῆς σπάθης, ἢ τῶν μυώνων τοῦ ἰσχυροτέρου. Σήμερον ὅμως ὑποτίθεται ὅτι ἐμορφώθημεν εἰς ἔννομον πολιτείαν, διεπομένην ἀπὸ νόμους καὶ δίκαια, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ἀδικούμενος δύναται νὰ προστρέξῃ διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἱκανοποίησιν πλήρη. Ὥστε ἀπάνθρωπον καὶ θηριῶδες τὸ φαινόμενον οἰκογενειῶν ἀλληλοσφαζομένων καὶ ἀλληλοσπαραττομένων. Τὸ εὐχάρι-

στον εἶνε ὅτι τὸ ἔθιμον αὐτὸ ὁσημέραι ἐκλείπει, χάρις εἰς τὰς προσπαθείας τῆς μορφωμένης μερίδος τῶν κατοίκων.

*
* *

Ἐκεῖ συνήντησα τέως γυμνασιάρχην τοῦ ἐκεῖ γυμνασίου, τὸν κ. Νεστορίδην, ὅστις καταγίνεται μετ' ἔρωτος καὶ ζήλου καὶ μανίας νὰ συγγράψῃ σοβαρὸν ἔργον, τὸ Λεξικὸν τῶν Μανιατῶν, κατόπιν ἐπιτοπίων μελετῶν καὶ εἰδικῶν ἀνὰ τὰ ἐνδότερα τῆς Μάνης ἐκδρομῶν πρὸς συμπλήρωσιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ ἔργου. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν μὴ ὑπνώττοντα καὶ μὴ χάσκοντα Γυμνασιάρχην, ἀλλὰ ἀγωνιζόμενον τὸν τερπνὸν ἀγῶνα τῶν γραμμάτων, τὸν ἔπαυσε, τὸν ἀπεκεφάλισε τὸ κόμμα. Τοὐλάχιστον ἂς φιλοτιμηθοῦν οἱ ἀπανταχοῦ Μανιᾶται νὰ τὸν συντρέξουν εἰς τὸ σύγγραμμά του, ἀφοῦ πρόκειται δι' αὐτοῦ νὰ σπουδάσουν βαθύτερα, ἐπιστημονικώτερα τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς Μάνης των.

ΣΠΑΡΤΗ

Ἀπὸ τοῦ Γυθείου μ' ἕνα σκονοκύλισμα ἐμπρὸς διὰ τὴν Σπάρτην. Ὀκτὼ ὡρῶν διαρκὴς ἀγωνία. Συντροφιὰν εἶχον εὐτυχῶς πολύτιμον. Τὸν οἰκονομικὸν ἐπιθεωρητὴν κ. Βουγιούκαν. Ἀλλ' εἶνε δρόμος αὐτός ; Οἱ τροχοὶ τῆς ἁμάξης ἐκολυμβοῦσαν ἐντὸς παχυτάτου στρώματος κλασικῆς σκόνης. Φαντάζεσθε δὲ πόσους τόνους τοιαύτης κα-

τεπίομεν καὶ οἱ δύο μας. Ὅταν δὲ μετὰ τετράωρον ἀγῶνα ἐφθάσαμεν εἰς τὸ μέσον τῆς ἀμαξοπορείας, εἰς τὸ Χάνι, εἴμεθα ἀγνώριστοι. Κ' ἐν τούτοις ἑκατομμύρια ἔχουν ἐξοδευθῆ δι' αὐτὸν τὸν δρόμον. Ἀλλὰ Κυριος οἶδε πόσα διετέθησαν εὐσυνειδήτως διὰ τὸ ἔργον καὶ πόσα κατεπόθησαν ἀσυνειδήτως ὑπὸ ἐργολάβων, μηχανικῶν καὶ ἄλλων. Θεός καὶ ἡ ψυχή των !

* * *

Εἰς τὸ χωριὸ αὐτὸ ὅπου τὸ Χάνι μία ἔκπληξίς μας : Παιδάκια δίποδα καὶ ὄντα τετράποδα ἕνα πρᾶγμα ὡς πρὸς τὴν καθαριότητα. « Ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσοις Κύριε ! » Εἶδα χωριατόπαιδα κυλιόμενα μετὰ χοίρων καὶ χοιριδίων ἐντὸς λάκκων βορβόρου. Συμπαίζοντα δὲ μακαριώτατα καὶ μετ ἄκρας ὁμονοίας. Σὰν ἀδελφάκια. Ἐρωτῶ μίαν μητέρα χωρικὴν ἥτις ἐκαθάριζεν, ὀκλαδὸν καθημένη, κιτρινωπὰ κουκούλια :

— Γιατί, κυρά μου, ἀφίνεις τὰ παιδιά σου ν' ἀνακατόνωνται στοὺς βούρκους μὲ τὰ γουρούνια ;

— Μάνε τζὰ ἀκοῦνε, παιδάτσι μ' ; Τσ' ἔπειτα τί νὰ ντὰ κάνω ; Ἂς πᾶν νὰ παίζουν κι' αὐτὰ γιὰ νὰ μὲ ξεφορτωθοῦν.

Τὸ ἄκουσμα δὲν μ' ἐξέπληξεν· ἀφοῦ εἰς ἄλλας μικροκώμας μὲ σχολεῖα, μὲ Ἀρσακειάδας καὶ μὲ ψευτοπολιτισμόν, ἤδη ἐπίσης παρομοίας εἰκόνας ἐλεγχούσας τὴν αὐτὴν ἔλλειψιν στοιχειώδους καθαριότητος. Αἱ διδασκάλισσαί μας ὤφειλον ὡς πρῶτον κεφάλαιον παιδαγωγικὸν νὰ ἔχουν τὴν καθαριότητα. Ἀλλὰ γιὰ νὰ τὴν ἐμπνέουν, πρέπει νὰ τὴν αἰσθάνωνται καὶ νὰ τὴν ἔχουν.

* * *

Καὶ πρὸς τὸ βράδυ, ἀφοῦ διεσχίσαμεν ἀπεράντους ἐκτάσεις Λακωνικῆς γῆς εἰσερχόμεθα εἰς τὴν Σπάρτην, τὴν πολύδοξον, τὴν πολύφημον, τὴν ἱστορικωτάτην Σπάρτην.

—Ὅλον τὸ γιγαντοπλαίσιον τῆς ἀρχαίας Λακεδαίμονος διῆλθεν ὡς ἀπὸ καλειδοσκοπείου ἀπὸ τῆς φαντασίας. Ὁ Λυκοῦργος, οἱ αὐστηροὶ νόμοι, ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς τριακοσίους, τῆς Λακαίνης τὸ «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τάν!» ὁ Ταΰγετος, ὁ Καιάδας καὶ οἱ ἀποθέται, ὁ Εὐρώτας, ὁ μέλας ζωμός, τὰ ἀθανατα Σπαρτιατικὰ ἤθη καὶ τελευταῖον ἐνθυμοῦμαι, δὲν εἰξεύρω κατὰ ποῖον συνειρμὸν ἰδεῶν, τὸ «ἔρρει τα κἄλα . . . κλπ.».

*
* *

Ἡ Σπάρτη τῆς σήμερον πόλις νέου σχεδίου, μὲ ρυμοτομίαν εὐρωπαϊκήν, μὲ ὁδοὺς εὐθυτάτας καὶ εὐρυτάτας, μὲ πλατείας καλὰς, μὲ νερὰ ἄφθονα, πόλις καλή, ἀλλὰ πόλις μεσόγειος. Αἱ πόλεις ἢ παρὰ θάλασσαν ἢ παρὰ ποταμόν. Ἡ Ἄρτα ἔχει τὸν Ἄραχθόν της, ἀλλὰ πάντοτε ἀείρρουν, ἡ Σπάρτη τὸν Εὐρώταν της ἀλλὰ κατὰ τὸν χειμῶνα μόνον ποθητὸν, διότι κατὰ τὸ θέρος σχεδὸν ξηραίνεται. Οἱ καϋμένοι οἱ Σπαρτιᾶται οὔτ' ἐξ ἀποστάσεως μιλλίων δὲν μποροῦν νὰ διακρίνουν μίαν ὑγρὰν κυανῆν λωρίδα θαλασσης. Διότι κυκλοῦνται ἔνθεν μὲν ἀπὸ τὸν μεγαλοπρεπῆ, τὸν ἐπιβλητικοῦ κάλλους, τὸν ἀριστοτεχνικωτατων γραμμῶν Ταΰγετον, ἔνθεν δὲ ἀπὸ πεδιάδας καὶ κάμπους καὶ ἐκτάσεις καὶ κἄπου κἄπου λόφους καὶ βουνὰ καὶ ἄλλα ὄρη.

*
* *

Ἡ Σπάρτη ἔχει τὴν ἀβροτέραν παραγωγὴν τῆς Ἑλλάδος. Ἐσπεριδοειδῆ καὶ μετάξι. Δὲν μπορεῖτε βέβαια νὰ φαντασθῆτε ἀβρότερον παραγωγικὸν εἶδος. Ἐννοεῖται δὲ

ὅτι καὶ ποικιλίαν ἄλλων προϊόντων ἔχει. Παράγει ὅ,τι θέλετε, ἀλλ' ἐν μέτρῳ, ἐν αὐταρκείᾳ καὶ ὄχι ἐν πλούτῳ καὶ περισσείᾳ. Τὰ Σπαρτιατικὰ πορτοκάλια τὰ εὔοσμα καὶ εὔχυμα καὶ εὔχρωμα, τί σᾶς λέγουν ; Δυστυχῶς εὑρισκόμην ἐν Σπάρτῃ καθ' ἣν ἐποχὴν εἶχε λήξει ἡ ἐσοδεία. Δι' αὐτὸ τὰ ἐδοκίμασα μὲν, ἀλλὰ ὄχι ἐν ἀφθονίᾳ ποσοῦ καὶ ποιοῦ.

*
* *

Τὸ μετάξι πρέπει νὰ εἶνε κάνεὶς ποιητὴς διὰ νὰ τὸ περιγραψῃ πῶς συγκομίζεται, πῶς ἰνοποιεῖται, πῶς ἁπαλύνεται, πῶς ὑφαίνεται. Τί ἁβρότατος ἁμητός ! Τί εὐγενέστατον εἶδος ! Τί γλυκύτης χρώματος, τί λεπτότης ἁφῆς ! Τὸ κιτρινωπὸν ὡς κροκὸς ὠοῦ ἢ τὸ κατάλευκον ὡς τὸ χιόνι τοῦ Ταϋγέτου χρῶμα του, σοῦ πραΰνει, σοῦ ἡδύνει, σοῦ ἡμερόνει τὸ μάτι. Ὅταν δὲ τὸ ψαύσῃς, τὸ χαϊδεύσῃς, σοῦ γαργαλίζει, σοῦ ἀνατριχιάζει τὴν ἀφήν. Ἔπειτα αὐτὸ τὸ ὠοειδοῦς σχήμακος μεταξοΰφαντον κουκοῦλι σοῦ ἀποσπᾷ ἓν αἴσθημα ἐκπλήξεως καὶ θαυμασμοῦ, πῶς στρογγυλοποιεῖται, πῶς ἐκεῖνος ὁ μικροσκοπικὸς μεταξοσκώληξ, τὸ σκουληκάκι ἐκεῖνο, ἐμεῖ συνεχῶς καὶ ἐκκρίνει τὴν ἴνα τὴν μεταξίνην μὲ τὴν ὁποίαν λίγο-λίγο κατασκευάζει καὶ πηγνύει τὴν φωλεάν του, τὸ σπιτάκι του, τὸ καβοῦκι του, ἐνῷ ἐκεῖνο κλειδόνεται ἐντὸς τοῦ διακένου ἀπομονούμενον εἰς τὸ παλατάκι του τὸ μεταξοΰφαντον. Καὶ δοξάζεις εἰς τὸ σκουληκάκι αὐτὸ τὸν μέγαν Δημιουργόν.

*
* *

Πέντ' ἓξ τὸν ἀριθμὸν τὰ μεταξουργεῖα, ἐξ ὧν πρωτεύουν λόγῳ παραγωγῆς καὶ προσωπικοῦ τὰ τῶν κ. κ. Κυριαζοπούλου, Φικιώρη κλπ. Κάθε ἕνα ἔχει πεντήκοντα πε-

ρίπου κοράσια τῶν πέριξ χωρίων. Τὸ πρωὶ φθάνουν ἀπὸ τὰ χωριά των εἰς τὴν Σπάρτην, τὸ βραδὺ ἐπανέρχονται. Εἰς τὴν ἐπιστροφήν των μάλιστα, ὁπὸ νὰ μὴ χάνουν ἀσκόπως τὴν ὥραν των, πλέκουν συνήθως κάλτσες ἢ ἄλλης εἰκιακῆς χρήσεως χειροτεχνήματα. Ἀμοίβονται δὲ ἕκαστον ἀπὸ 30—150 τῆς δραχμῆς καθ' ἑκάστην. Φαντάζεσθε τί ὑγείαν καὶ σφρῖγος ποῦ ἔχουν ἐργαζόμεναι διαρκῶς καὶ δὶς τῆς ἡμέρας κάμνουσαι τὸν περίπατόν των. Εἶνε δὲ ὅλα των γεμάτα φαιδρότητα, γέλοιο, τραγοῦδι.. Ἡ καθημερινή των βιοπάλη διαρκὲς γλέντι. Ὅταν εἰσηρχόμην εἰς τὸ μεταξουργεῖον τοῦ κ. Φικιώρη ἐτραγουδοῦσαν ὅλα μαζῆ—καμμιὰ πεντηναριὰ—τὴν Χαϊδω. Κατόπιν ἄλλα Μωραΐτικα τραγούδια, γεμάτα ποίησιν καὶ γλύκαν. Διὰ νὰ μᾶς δείξουν δὲ ὅτι εἶνε καὶ ὀλίγον *ντισταγκοῦδες* ἐτραγούδησαν καὶ Ἀθηναϊκὰ τραγουδάκια. Καὶ εἶνε ὅλαι χωριατοποῦλες ἀπὸ τὸν Μιστρᾶν, ἀπὸ τὸ Παρῶρι κλπ. Ἀλλὰ μία μου ἀντίληψις ἐσκίασε τὴν ἀρίστην περὶ αὐτῶν ἰδέαν μου. Παρετήρησα αὐτὰς ὅταν ἦσαν ἕτοιμοι, μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐργασίας, διὰ τὰ χωριά των, νὰ καλλύνωνται καὶ καλλωπίζονται μὲ διάφορα χρώματα καὶ μυρουδιές. Μὲ ἄλλους λόγους νὰ *φτειασιδώνωνται*! Αὐτὸ μοῦ φαίνεται ὅτι εἶνε «ἀρχαὶ ὠδίνων», δηλ. ἔκλυσις, ὀλίσθησις. Οἱ κύριοι διευθυνταί των, ἂν ἐνδιαφέρωνται πράγματι ὄχι μόνον διὰ τὸ ἐνεστώς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μέλλον τῶν κοριτσιῶν αὐτῶν, ἂς προλάβουν τὸν κατήφορον. Ὀφείλουν νὰ θέσουν ὅρον, ὅτι, ὅσαι φτειασιδόνονται, ἀπορρίπτονται τοῦ ἐργοστασίου. Διότι εἶνε κρῖμα κοπέλες τοῦ βουνοῦ καὶ μάλιστα Σπαρτιατοπούλες, νὰ συνειθίσουν τόσω ἀποτόμως εἰς τὴν πρόστυχον καὶ ἀηδῆ αὐτὴν ἕξιν.

* * *

Εἰς τὴν Σπάρτην πρὸς 4 τοῖς 0)0 δανείζουν. Διότι ἀπὸ τοὺς μεταναστεύοντας εἰσάγεται ἀρκετὸ χρυσάφι ἐξ Ἀμερικῆς. Ἀλλὰ ἡ μετανάστευσις αὕτη μὴ νομίζετε ὅτι εἶνε ζήτημα ἀπορίας· εἶνε ζήτημα φιλοχρηματίας. Ὁ Σπαρτιάτης ἐννοεῖ νὰ κερδίζῃ. Ὥστε ἂς παύσουν αἱ κατὰ τῶν μεταναστευόντων ἀνόητοι ἱερεμιάδες μερικῶν. Τὸ δυστύχημα εἶνε ὅτι δὲν μεταναστεύουν ἐκεῖ ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀλίγοι ἰατροὶ καὶ δικηγόροι, οἱ ὁποῖοι βέβαια θὰ κάμνουν καλλίτερες δουλιές, παρὰ μένοντες ἐδῶ. Εσχάτως μάλιστα μετηνάστευσαν ἀρκεταὶ οἰκογένειαι, παιδιὰ ὀκταετῆ καὶ γέροντες ἑξηκονταετεῖς. Καὶ στέλλουν εἰς τοὺς ἐν Σπάρτῃ συγγενεῖς των τοὺς κόπους τῶν ἀγώνων των εἰς χρυσὸν βέβαια· ἐκ τούτου μάλιστα συνεστήθησαν καὶ γραφεῖα ἐξοφλητικά, ἀργυραμοιβεῖα ὡς εἴδους μικροτραπεζῶν. Ἂν δὲ ἐρωτήσετε τοὺς Σπαρτιάτας τί φρονοῦν διὰ τὰς μεταναστεύσεις αὐτάς, θὰ σᾶς ἀπαντήσουν: «μακάρι νὰ πᾶμε ὅλοι μας στὴν Ἀμερική». Καὶ δὲν ἔχουν ἄδικον. Τί θὰ κερδαίνουν ἀπὸ τὴν εὔφορον ἄλλως τε ἄρουραν τῆς Σπάρτης, καλλιεργοῦντες ἐκεῖ καὶ δενδροφυτεύοντες, ἀφοῦ κἀμμία προκομμένη Κυβέρνησις δὲν ἀπεφάσισε νὰ συστήσῃ μίαν γεωργικὴν τράπεζαν, νὰ ἐλαφρώσῃ τοὺς καταδυναστευομένους γεωργοὺς ἀπὸ τοὺς ποικιλωνύμους φόρους, θεμιτοὺς καὶ ἀθεμίτους, νομίμους καὶ παρανόμους; Δὲν εἶνε τάχα τρισευτυχισμένοι ὅσοι ἀποδημοῦν εἰς τὴν Ἀμερικήν, ὅσοι μετὰ τρία, τέσσαρα, πέντε ἔτη—οἱ περισσότεροι τοὐλάχιστον—θὰ συμπήξουν ἓν κεφάλαιον, ἀδιάφορον μετὰ πόσων ἀγώνων καὶ θυσιῶν;

* * *

Ἔπειτα δὲν παρατηρεῖτε τί εὐφυέστατοι καὶ ἐπιχειρηματικώτατοι εἶνε οἱ ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ τὰ περίχωρα τῆς Σπάρτης ; Δὲν καμαρώνετε τὴν δρᾶσιν καὶ ἀκμὴν ἐκείνων ὅσοι πρὸ ἐτῶν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸν Πειραιᾶ ; Δὲν πηγαίνετε εἰς τὰ Καυκάσια τῆς Ρωσσίας νὰ τοὺς θαυμάσητε, πῶς ἐπλούτησαν ἐντὸς δεκαετίας, ἂν καὶ μετέβησαν ξένοι, ἄγνωστοι, χωρὶς γλῶσσαν κἀμμίαν, μὲ τὰ ὀλίγα γράμματα τοῦ χωριοῦ των, σήμερον δ'ἐκεῖ κατορθόνουν νὰ φθάσουν τοὺς δαιμονισμένους Κεφαλλῆνας εἰς τὰ σιτεμπορικὰ κατορθώματά των ; Ποιὸς δὲν ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα ; ἀλλὰ ὅταν κάνεὶς κινδυνεύει νὰ βγαλῃ τὸ ψωμὶ τῶν παιδιῶν των, νὰ πεινάσῃ, νὰ στερηθῇ, τί θὰ πάθῃ, τί θὰ χάσῃ ἂν ξενητευθῇ διὰ νὰ κερδήσῃ καὶ ἀποκατασταθῇ τοὐλάχιστον ὑλικῶς ; Αὐτὰ δὲ τὰ συχνὰ ἀναμασσώμενα ὅτι ἡ Πατρὶς μὲ τὸν ἐκπατρισμὸν τῶν τέκνων της «χάνει χεῖρας καὶ πόδας καὶ βραχίονας....» ὄζουν ἀγαθοπουλισμοῦ. Ἕνα μόνον μπορεῖ νὰ παρατηρήσῃ κάνεὶς, ὅτι τοὺς ξενητευμένους Ἕλληνας δὲν φροντίζει ἡ Πατρὶς νὰ τοὺς γλυκαίνῃ καὶ νὰ τοὺς ἐνθουσιᾷ ἀποστέλλουσα προξένους καὶ διπλωμάτας ἀνθρώπους μὲ πνεῦμα καὶ πατριωτισμὸν καὶ φλόγα καὶ μόρφωσιν καὶ τὸ σπουδαιότερον μὲ **ἀμοιβὴν** ἐπαρκῆ. Εἰς τοῦτο τίς πταίει ;

*
* *

Διὰ τοὺς φιλαρχαίονς ἑστία σπουδῆς καὶ μελέτης καὶ τέρψεως ἡ ὑπερήφανος Σπάρτη. Ἔχει τὸ Μουσεῖον καὶ ἡ Σπάρτη πενιχρὸν μέν, ἀλλὰ κἄπως εὐπρόσωπον διὰ τοὺς ξένους. Δι' αὐτὰ καὶ δι' ἄλλα ἀρχαιολογικὰ κέντρα εἶχον διορίσει ἄλλοτε ἕνα φύλακα τριαντάδραχμον, τὸν ὁποῖον ἐσχάτως τὸν ἔπαυσαν χάριν οἰκονομίας. Καὶ τώρα εἶνε ὑποχρεωμένος καθηγητής τις τοῦ ἐκεῖ Γυμνασίου νὰ

κρατῇ τὰ κλειδιά. Δὲν εἶνε ὕβρις κ' ἐντροπὴ νὰ μὴ θυσιασθῇ μιὰ μικρὰ κονδυλιὰ ἀπὸ τὸν λιγυρὸν καὶ εὐαίσθητον καὶ λαβυρινθώδη Προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ἕνας φύλαξ αὐτῶν τῶν μνημείων, ἀλλὰ νὰ μεταβληθῇ καθηγητὴς τοῦ Γυμνασίου αὐτόχρημα εἰς ὑπηρέτην ; Διὰ τὰ μάτια τῶν ξένων τοὐλάχιστον δὲν διορίζουν ἕνα. θυρωρὸν ἢ φύλακα ἢ ἐπιστάτην ἤ, ἤ ;

*
* *

Ὑπάρχει καὶ ἓν περίφημον Μωσαϊκὸν Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, παριστῶν τὸν Δία μεταμορφωθέντα εἰς ταῦρον ἐφ' οὗ ἡ Εὐρώπη. Ἄνωθεν δὲ αὐτοῦ δύο Ἔρωτες κρατοῦντες καλύπτραν ἵνα τὴν σκιάζουν. Τὸ Μωσαϊκὸν αὐτὸ εἶνε πράγματι εὐπρόσωπον. Ἀλλ' ὑπάρχει ἄλλο σπουδαιότερονι τὸ ὁποῖον ὅμως καλύπτεται ὑπὸ βορβόρου, διὰ τὸ εἶνε τοὺς κυρίους τῆς παιδείας ὑπουργούς μας παρὰ-πολὺ φιλαρχαίους. Αὐτὸ παριστᾷ τὸν Ἀχιλλέα μεταξὺ τῶν θυγατέρων τοῦ Λυκομήδους, ὅπου ὁ πονηρὸς δῖος Ὀδυσσεὺς μεταμορφωθεὶς εἰς πραγματευτήν, κατὰ τὴν μυθολογίαν ὅλα αὐτά, τὰς ἀνακαλύπτει, ἐκ τοῦ ὅτι ὁ μὲν Ἀχιλλεὺς ἐψώνισεν ἀπὸ τὰς πραγματείας του μίαν μάχαιραν, ἐνῷ αἱ θυγατέρες τοῦ Λυκομήδους θὰ ἐψώνισαν βέβαια γυναικεῖα τινὰ εἴδη.

Πράγματι ὡραῖον μωσαϊκόν, διὰ τὸ ὁποῖον ἐχάθησαν ὀλίγαι δραχμαὶ νὰ ἀποκαθαρθῇ καὶ ἐξαχθῇ εἰς φῶς ὁλόκληρος ἡ ἔγχρωμος ψηφιδωτὴ παράστασις.

*
* *

Εἰς τὸ ἄκρον περίπου τῆς πόλεως εὑρίσκεται ὁ ἱστορικὸς Εὐρώτας, ἐν ὑγρότητι κατὰ τὸν χειμῶνα, ἐν ξη-

ρότητι κατὰ τὸ θέρος· μὲ τὴν λαμπρὰν γέφυράν του, ἓν ἀπὸ τὰ εὐσυνείδητα ἑλληνικὰ ἔργα, ὁπόθεν γίνεται καὶ ὁ περίπατος τῶν κατοίκων, ἂν καὶ ὅλη ἡ περιφέρεια τῆς Σπάρτης φαίνεται κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἰδίως ὡς ἕνας γιγαντόκηπος, ἀποπνέων τὰ ἡδυοσμότερα μῦρα τῆς γῆς.

Ἐκεῖ που πλησίον τῆς πόλεως εἶνε τὸ λαμπρὸ περιβόλι εὐπόρου Σπαρτιάτου τοῦ κ. Ματάλα, ὅπου περνᾷ κάνεὶς τερπνότατα τὰς ὥρας του τῆς σχολῆς.

* * *

Κοινωνίαν μορφωμένην, ἐπιστήμονας πολλούς, ἤθη πρᾷα, ξενίαν μοναδικήν. Τὴν τελευταίαν ἀρετὴν φαίνονται κληροδοτήσαντες ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους προγόνους των, οἱ ὁποῖον τὸν ξένον ἐθεώρουν ἱερὸν πρόσωπον, δι' αὐτὸ καὶ Ξένιον Θεὸν εἶχον.

* * *

Διὰ νὰ ἔχουν ἱεράρχην πονοῦντα τὸν κλῆρον καὶ ἀγωνιζόμενον ὑπὲρ τῆς ἀξιοπρεπείας του κατὰ τὸ ἐνόν, οἱ Σπαρτιᾶται ἔχουν καὶ ναοὺς εὐπροσώπους καὶ χορὸν ἀξιόλογον. Ὁ Παν. κ. Θ. Μηνόπουλος καὶ πρακτικώτερον ἐργάζεται· τοὺς ἐκ διαφόρων χωρίων ἀφικνουμένους εἰς Σπάρτην ἱερεῖς, προσκαλεῖ εἰς τὸ ἀρχιεπισκοπεῖον του, ὅπου σισσιτοῦν καὶ φρονηματίζονται, κ' ἐκεῖ παραμένουν μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἀναχωρήσεώς των. Εὐχάριστον ἀληθῶς εἶνε ὅτι οἱ νεώτεροι ἀρχιερεῖς μας δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τοὺς διορισμοὺς ἱερέων ξυλοσχιστῶν ἀλλὰ καὶ ἐργάζονται πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τοῦ κατωτέρου κλήρου.

*
* *

Ἰδοὺ καὶ κλινικὴ ἐν Σπάρτη. Δύο νεαροὶ ἐπιστήμονες ἰατροὶ οἱ κ. κ. Δ. Ζερβέας καὶ Γ. Οἰκονόμου ἐσύστησαν πρὸ διετίας τοιαύτην, ὅπου νοσηλεύονται οἱ πρὸς θεραπείαν των εἰσερχόμενοι, καταβάλλοντες ἡμερησίως διὰ τροφὴν καὶ κατοικίαν δρ. πέντε. Δὲν σᾶς φαίνεται τοῦτο προοδευτικώτατον ;

*
* *

Ξενοδοχεῖον θὰ εὕρετε ἐκεῖ τὸ «Μέγα τῆς Ἀγγλίας» ὅπου καὶ ἑστιατόριον. Ὅσοι τοὐλαχιστον ξένοι ἐπισκέπται—ἰδίως Γερμανοὶ καὶ Ἄγγλοι—μεταβαίνουν εἰς Σπάρτην, ἐκεῖ εὑρίσκουν σχετικὴν ἀνακούφισιν. Ὅλοι τοὺς δὲ φεύγουν καταμαγευμένοι ἀπὸ τὴν Σπάρτην καὶ τοὺς Σπαρτιάτας.

ΑΡΕΟΠΟΛΙΣ

Ἀπὸ Γυθείου ὁδεύων τις πρὸς νότον ἀκολουθεῖ τὴν πρὸς Ἀρεόπολιν ἁμαξιτὴν ὁδόν. Αὕτη ὅμως φθάνει μέχρι τοῦ Πασσαβᾶ, εἰς δίωρον ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Γυθείου καὶ κόπτεται, ἀναμένουσα τὴν συνέχισιν αὐτῆς βεβαίως εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα. Διὰ τῶν κλιτύων τοῦ Ταϋγέτου καὶ διὰ χωρίων τινῶν φθάνει τις εἰς Ἀρεόπολιν μετὰ πορείαν 5—6 ὡρῶν ἀπὸ Γυθείου. Κώμη ὡραία τὴν θέαν ἐπὶ ἀνωμάλου ἐδάφους, ὕπερθεν τῆς θαλάσσης εἰς ὕψος 250—300 μέτρων. Παράλιον αὐτῆς ἔχει τὸ Λιμένι μετὰ συχνῆς ἀτμοπλοϊκῆς συγκοινωνίας. Ἕδρα τοῦ λακωνισμοῦ, κατοικεῖται ὑπὸ ἀντιπροσώπων τῶν κυριωτέρων λακωνικῶν οἰκογενειῶν.

*
* *

Πρωτεύουσα ἐπαρχίας, ἔχει τηλεγραφεῖον καὶ ταχυδρομεῖον, εἶνε δὲ καὶ ἕδρα Ἐπισκόπου χηρεύσασα ἀπὸ μακροῦ.

Παραγωγὴ κυριωτάτη τῆς τε Ἀρεοπόλεως καὶ τῶν πέριξ δήμων τὸ ἔλαιον, ἀρίστης ποιότητος, ὑπαγόμενον εἰς ἰδιάζουσαν φορολογίαν κατὰ τὴν ἐξαγωγήν, ὡς καὶ πάντα τὰ λακωνικὰ προϊόντα. Ἡ ἐξαγωγὴ γίνεται καὶ διὰ Λιμενίου, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ Γυθείου. Ὁσημέραι τὰ λακωνικὰ ἤθη ἐκπολιτίζονται, τὸ ἔθιμον δὲ τῆς ἀντεκδικήσεως περιστέλλεται. Ἀπίστευτος εἶνε καὶ ἡ μεγάλη

κτηνοτροφικὴ παραγωγὴ ἐπὶ τῶν ξηρῶν, ἀγόνων καὶ στιλβουσῶν ἐξ ἀσβεστολίθου πλευρῶν τοῦ ὑπερκειμένου Ταϋγέτου. Γίνεται ἐξαγωγὴ ἡμιόνων, βοῶν, προβάτων, αἰγῶν καὶ χοίρων. Ἡ φύσις ὁέ, μητρικῶς προνοοῦσα περὶ πάντων, ρίπτει ἐκεῖ ὁἰς τοῦ ἔτους καὶ τὰ ἑκατομμύρια τῶν ὀρτυκίων, ἅτινα συλλαμβάνουσι διὰ δικτύων ζῶντα καὶ πωλοῦσι κατὰ χιλιάδας καὶ μυριάδας εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐντὸς εἰδικῶν κλωβῶν.

*
* *

Ζωηρότατον δὲ τὸ ἐμπόριον τῶν ὀρτύγων. Ποῖος δὲν ἔτυχε νὰ παρατηρήσῃ τὰ διάφορα Γαλλικὰ ἀτμόπλοια τὰ διὰ Μασσαλίαν ἀναχωροῦντα ἐκ Πειραιῶς, πῶς ἐστοιβαγμένα ἔχουν ἑκατοντάδας κλωβῶν πλήρων τοῦ νοστιμωτάτου αὐτοῦ κυνηγιοῦ; Ἡ προέλευσίς των δὲ εἶνε ἐκ τῶν νοτιωτάτων ἀκτῶν τῆς Ἀφρικῆς, ὁπόθεν ἐκκινοῦσι κατὰ μυριάδας φεύγοντα τὰ θερμὰ κλίματα τῆς ἀγρίας αὐτῆς χώρας διὰ νὰ ἐξεύρουν ἄλλα ὁροσερώτερα καὶ ἀναψυκτικὰ καταφύγια. Πῶς ὁὲ τόσα μικρὰ πουλιὰ διασχίζουν τὸν ἀτέλειωτον αὐτὸν αἰθέρα διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὴν Μάνην; Ὑπάρχουν ὑπερμεγέθη ὄρνεα, τὰ ὁποῖα ἀκριβολογώτατα καλεῖ ὁ λαὸς *ὀρτυκοσούρταις*, ἐπὶ τῶν πτερωμάτων τῶν ὁποίων κάθηνται κατὰ ἑκατοντάδας τὰ ὀρτύκια. Τὸ περίεργον ὁ' εἶνε τὸ ἑξῆς: Ὅταν κουρασθοῦν ἐκ τοῦ βάρους ἡ ὀρτυκοσούρταις τινάσσουν τὰ πτερά των καὶ πετοῦν ὅλα τὰ ὀρτύκια τὰ ὁποῖα πάλιν μετ' ὀλίγον ἐπανέρχονται εἰς τὸ μαλθακὸν διβάνι των, τὸ πουπουλωτὸ πτέρωμα τοῦ ὀρνέου. Ἕνεκα τῆς μεγάλης δὲ συρροῆς των, οἱ Μανιᾶται ὅ,τι ὑπερπερισσεύει ἀπὸ τὸ πλούσιον κυνῆγί των τὸ μεταβάλλουν εἰς ἁλίπαστα, τῶν ὁποίων ἔξοχος ἡ νοστιμάδα καὶ γεῦσις.

*
* *

Ἰδοὺ ὁ λόγος δι᾽ ὃν καὶ εἰς τὰς Σπέτσας πίπτει ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου καὶ πέραν ἀφθονώτατον τὸ κυνῆγι τῶν ὀρτυκιῶν· διότι πολλὰ τούτων, ἐξηντλημένα ἀπὸ τὸ πολυήμερον αἰθέριον ταξεῖδί των, εὑρίσκουν ὡς πρώτην ἀνάπαυλαν τὴν νῆσον τῶν Σπετσῶν, κ᾽ ἐκεῖ πλέον παραμένουν, ἐνῷ τ᾽ ἄλλα ἐξακολουθοῦν τὸν δρόμον των μέχρι τῆς Μάνης.

ΚΑΡΔΑΜΥΛΗ

Πόλις προομηρική. Μεταβαίνει τις εἰς αὐτὴν ἐξ Ἀρεοπόλεως ἀκολουθῶν πορείαν βορειοδυτικήν, ἔχων διαρκῶς τὴν θάλασσαν πρὸς τ' ἀριστερᾷ δι' ὁδοῦ ἐπὶ τῶν βουνῶν ποῦ μὲν πρωτογενοῦς, ποῦ δὲ κατεσκευασμένης «βατῶς». Ἡ πορεία γίνεται διὰ χωρίων φιλοξένων. Οὐδαμοῦ ὁπλοφορία πλέον εἰς τὸν δῆμον Λεύκτρου δι' οὗ διέρχεται ἡ ὁδός. Σιδηροφοροῦν μὲν οἱ κάτοικοι, ἀλλ' ὁ σίδηρος εἶνε γεωργικὰ ἐργαλεῖα. Πρόοδος!

*
* *

Ἡ ὡραία Καρδαμύλη εἶνέ τι ὑπέρτερον τῆς Μάνης. Τὸ ἔδαφος πετρῶδες μὲν ἀλλ' ἐπίπεδον. Ὡραῖαι αἱ οἰκίαι της μὲ ἐπίπλωσιν πολιτισμένην. Λιμένα δὲν ἔχει ἡ κωμόπολις αὕτη, ἀλλ' ἡ προσέγγισις ἀτμοπλοίων, πολλὰ τῶν ὁποίων συχνὰ ἐπισκέπτονται αὐτήν, εἶνε εὔκολος· ἡ ἀποβίβασις γίνεται εἰς μικρὸν μῶλον ἐσχάτως κατασκευασθέντα. Καὶ τῆς Καρδαμύλης ἡ παραγωγὴ τὸ ἔλαιον· αὐτὸ δὰ εἶνε ὁ πλουσιώτερος καὶ πολυτιμότερος πόρος τῆς Μάνης. Ἐπὶ τῶν ρωγμῶν καὶ τῶν ράχεων τοῦ ὑπερκειμένου Ταϋγέτου ὑλοτομεῖται ξυλεία ἐλάτης διὰ χειροκινήτων καὶ ὑδροκινήτων πριόνων.

*
* *

Ἐκεῖ θὰ εὕρητε φρούριον μικρόν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν Πετρέα ὑπερκείμενον τῆς πόλεως, καὶ εἰς ἀπόστασιν 100 μέτρων ἀπ' αὐτῆς. Ἐκεῖ που ὑπάρχει καὶ ἡ μόνη πηγὴ ὕδατος καλοῦ ἀλλ' ἐλαχίστου.

*
* *

Οἱ ἔμποροι τῆς Καρδαμύλης ἀπολαύουσι λίαν δικαίως τιμῆς ἐξαιρετικῆς ἐπὶ τιμιότητι. Ἡ πίστις αὐτῶν π. χ. ἐν Συρῳ εἶνε ἀπεριόριστος.

*
* *

Ἡ Καρδαμύλη ἔσχε τὴν τύχην ν' ἀποκτήσῃ ὁημάρχους καλούς· ὁ κ. Χρῆστος Πετρέας, νῦν δικηγόρος ἐν Καλάμαις, πρότυπον ὁραστηρίου ὁημάρχου καὶ ρέκτου, συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς προαγωγὴν τῆς ὡραίας Καρδαμύλης· ὁ δὲ νῦν ὁήμαρχος κ. Σταύρος Πετρέας, ἐργάτης τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφῖδος ὅσον καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ ὁήμου, προάγει τὸν ὁῆμον ὲι' ἀκαμάτου ὁραστηριότητος. Πεζοπόρος ὁεινός, φιλοθήρας, ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται τὸν Ταΰγετον, ὡς τὸν ἄνω ὄροφον τῆς οἰκίας του. Κατεσκεύασε καὶ ἐκεῖ ὁρόμον μέχρι τῆς ὑψικαρήνου καὶ ὑπερηφάνου κορυφῆς τοῦ Ταϋγέτου, ὅπου κατ' ἔτος τῇ 20ῇ Ἰουλίου μεταβαινουσι πεζῇ καὶ δι' ἡμιόνων μέχρι τῆς κορυφῆς ἑκατονταάδες προσκυνητῶν.

*
* *

Ἡ Καρδαμύλη, ὡς καὶ ἅπαντες οἱ πέντε δῆμοι τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου, ὑπάγεται δικαστικῶς εἰς τὸ πρωτοδικεῖον Καλαμῶν, ἐν ᾧ διοικητικῶς ἀνήκει εἰς τὸν νομὸν Λακωνίας. Διὰ τοῦτο ἡ μετὰ τῆς Μεσσηνιακῆς πρωτευούσης συγκοινωνία εἶνε καθημερινὴ διὰ θαλάσσης ἢ διὰ ξηρᾶς. Ἡ δευτέρα αὕτη πορεία, διαρκοῦσα πέντε πεῤίπου ὥρας γίνεται δι' ὁδοῦ «βατῆς» μὲν μέχρις Ἀλμυροῦ τοῦ δήμου Ἀβίας, ἀμαξιτῆς δ' ἐκεῖθεν μέχρι Καλαμῶν. Ἡ Ἀβία αὕτη εἶνε κατὰ τὴν παραγωγὴν ἀπόσπασμα τῆς Μεσσσηνίας, ριφθὲν ὡσεὶ κατὰ λᾶθός τι τῆς δημιουργίας ἐπὶ τῆς Μάνης.

ΚΑΛΑΜΑΙ

Μὲ τοῦ φαιδροτάτου Γαλαξειδιώτου πλοιάρχου κ. Πρίμα τὴν Ταορμινοφάγον «Θεσσαλίαν» τῆς Πανελληνίου ἐκεῖ κατὰ τὰ χαράμματα φθάνομεν εἰς τὴν Καλαμάταν, τὴν σταφιδοφόρον, τὴν συκοφόρον, τὴν μεταξοφόρον, τὴν μαστιχοκόμον Καλαμάταν. Τὸ πλουσιώτερον, τὸ παραγωγικώτερον, τὸ γεωργικώτερον κέντρον τῆς Πελοποννήσου. Ἡ δευτερεύουσα πόλις τῆς Πελοποννήσου. Ἡ περιφέρεια τῶν Καλαμῶν, κ' ἐν γένει ἡ Μεσσηνιακή, εἶνε μπαξές, περιβόλι. Αἱ Καλάμαι ἀντιπροσωπεύουν ἐν μικρογραφίᾳ ὅλην τὴν παραγωγὴν τῆς Ἑλλάδος. Ὅ,τι εἰς κάθε ἄλλον τόπον εὑρίσκεις ἐν εἰδικότητι, ἐκεῖ τὸ εὑρίσκεις ἐν γενικότητι. Δημητριακὰ παντὸς εἴδους θέλεις, ἑσπεριδοειδῆ, ἀμπελοσταφυδοφυτείας, ἐλαιῶνας, συκεῶνας, μεταξοσκωληκοτροφεῖα, ὅλα ἐκεῖ, ἐκεῖ, λιανικῶς καὶ χονδρικῶς. Διατρέχεις διὰ τοῦ ΣΠΑΠ τὴν Μεσσηνιακὴν πεδιάδα τὴν βαθυπρασίνην καὶ τέρπουσαν καὶ ἀγαλλιᾶς, θαμβοῦσαι πρὸ τῆς ποικιλίας τῆς καλλιεργείας. Καὶ νερὰ ἀπ' ἐδῶ, νερὰ ἀπ' ἐκεῖ. Ὁ Πάμισος, ὁ Ἄρις καὶ ἄλλα παραποτάμια καὶ χείμαρροι καὶ ρεῖθρα δροσίζουν καὶ ποτίζουν καὶ παχύνουν καὶ μεγαλύνουν τὸν κάμπον. Ὑπάρχουν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος κάμποι ἀπέραντοι καὶ καταπράσινοι καὶ χλοεροί, ἀλλὰ εἶνε μονότονοι, μονόχρωμοι. Ὁ τῆς Θεσσαλίας λόγου χάριν, ὅλο καὶ δημητριακά· σιτάρια, κριθάρια, ἀραβόσιτον καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. Ὁ

ἀπὸ Κορίνθου μέχρι Πατρῶν καὶ Πύργου, ὅλο καὶ σταφιδοφυτεῖαι· ἀμπέλια καὶ σταφίδες. Ἐνῷ εἰς τὴν Μεσσηνιακὴν ἀντιπροσωπεύεται ὅλος ὁ πλοῦτος τῆς ζειδώρου ἀρούρης· πλοῦτος εἰς χρώματα καὶ φυλλώματα· πλοῦτος εἰς δένδρα, εἰς θάμνους, εἰς χαμόκλαδα. Παρὰ μίαν ἀπέραντον σταφιδοφυτείαν, ὀλίγα ἐλαιόδενδρα, εἴτε συκόδενδρα, ἢ πεῦκα ἢ πλατάνια, ἢ κυπαρίσσια, ἢ λεῦκαι. Ἐπομένως τὸ μάτι σου δὲν κουράζεται, δὲν πλήττει, δὲν χορταίνει. Διότι ἀπολαμβάνει ἀλληλουχίας σκηνογραφιῶν τῆς φύσεως. Ἐκίνησα μεσημέρι ἀκριβῶς ἀπὸ τας Καλάμας μὲ τὸν σιδηρόδρομον καὶ μ' ὅλην τὴν ἐκ τῆς ἀφορήτου ζέστης καταπόνησιν καὶ παράλυσίν μου ἔμενον ὄρθιος ἐντὸς τοῦ διαμερίσματός μου, ἀπολαύων ὁτὲ μὲν ἀπὸ τὸ ἔνθεν ὁτὲ δ' ἀπὸ τὸ ἐγκάρσιον θυρίδιον τὸ θέαμα. Τὸ γλέντι δ' αὐτὸ ἐπὶ τρίωρον μέχρι τοῦ τερματος τῆς γραμμῆς τοῦ Διαβολιτσίου· καὶ ἄλλας τρεῖς ὥρας εἰς τὸ τούρ. Ἐξάωρος δηλαδὴ μέθη αἰσθήτεων.

* * *

Μὲ τὸ να ἔχουν τέτοιον πλοῦτον, τέτοιαν παραγωγὴν αἱ Καλαμαι, ἕπεται ὡς συμπλήρωμα ὅτι ὁ Δῆμος καὶ ὁ λιμὴν πρέπει νὰ ἔχουν ἄφθονα τὰ εἰσοδήματά των· ἄρα, ὅπως εἶνε ὅλος μπαξὲς ἡ ἐξωτερικὴ περιφέρεια τῶν Καλαμῶν, βεβαίως θὰ εἶνε καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως περιβόλι. Καὶ ὅμως δὲν εἶνε ἔτσι. Διότι οἱ ὅροι ἀνατρεπονται. Αἱ Καλάμαι ὡς τόπος εἰσαγωγικοῦ καὶ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου εἶνε πλουσιώταται. Αἱ Καλάμαι ὡς πολις, ὡς δῆμος εἶνε ἐλαττωματικώταται. Μία ἀπὸ τὰς ὀπισθοδρομικωτέρας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Χωρὶς ἕνα δρόμον, χωρὶς μίαν λωρίδα πεζοδρομίου, χωρὶς ἕνα τετραγωνον πλατείας, ἄνευ ἐπαρκοῦς φωτισμου, μὲ τόνους ἀκαθαρσιῶν

ὅπου καὶ ἂν στρέψῃς, χωρὶς ἕνα κατάβρεγμα ἰδίως κατὰ τὸ καλοκαῖρι — φαντασθῆτε δ' ὅτι οἱ καταστηματάρχαι ἐξ ἐράνου καὶ αὐτοβούλως καταβρέχουν ἕκαστος τὸ προαύλιόν των ! — χωρὶς προϋπολογισμούς, χωρὶς ἀπολογισμούς, ἄνευ κυβερνητικοῦ ἐλέγχου, ἄνευ ρυμοτομίας, ἄνευ ἑνὸς χορνείου, ὅπου θέλει καθένας κτίζει, ὅπου βούλεται ὁ ἄλλος κρημνίζει, οὔτε σκιὰ ἐλέγχου, οὔτε τσιμουδιὰ δημοτῶν, καμμία διαμαρτύρησις ἐμπόρων, ἐπιστημόνων, κτηματιῶν, οἰκοκυραίων, πολιτευτῶν, λαοῦ, δήμου. Τίποτε, τίποτε.

*
* *

Κ' ἐν τούτοις μικρότεραι, ἄγνωστοι κωμοπόλεις, ὡς τὰ Φιλιατρά, ἔχουν πίδακας, καὶ σιντριβάνια καὶ δρόμους, καὶ τώρα σκέπτονται διὰ τὸ *ἠλεκτρικὸν* φῶς· ἐνῷ αἱ ἐξακουσμέναι Καλάμαι, αἱ παραγωγικώταται Καλάμαι, μένουν καὶ θὰ μείνουν σὰν τὰ τελευταῖα τουρκοχώρια τῆς Ἀνατολῆς. Κ' ἔχει ὁ δῆμος προϋπολογισμὸν 200 χιλ. δραχμῶν καὶ δὲν ἔχει ἕνα κονδύλακι γιὰ κἀνὲν ἔργον, οὔτε διὰ μίαν κλειδαριὰ δημοτικοῦ σχολείου ! Τί γίνονται αὐτά, ποῦ δαπανῶνται, ποια καταβόθρα, ποῖος παμφάγος Ἅδης τ' ἀπορροφᾷ, ἄγνωστον, μυστήριον ! Καὶ οἱ Καλαματιανοὶ δὲν κινοῦνται, δὲν ἐνδιαφέρονται. Ἂν θέλουν λοιπὸν ἡ Καλαμάτα των νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν Πειραιᾶ, τὴν Κέρκυραν, τὰ Φιλιατρὰ καὶ τοὺς Γαργαλιάνους, εἰς πόλιν τέλος πάντων διὰ νὰ κατοικοῦν ἄνθρωποι καὶ ὄχι ἀγρίμια καὶ ἀθίγγανοι, πρέπει νὰ συσσωματωθοῦν, νὰ συνδιασκεφθοῦν καὶ νὰ προτείνουν, νὰ ἐπιβάλουν εἰς τὸν Δήμαρχόν των τὸν ἐπὶ τέταρτον αἰῶνος δημαρχεύοντα τῶν Καλαμῶν, καὶ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν φιλοτιμίαν ἔχοντα, νὰ μεταβληῇ τὸν

τόπον των ἀπὸ τουρκοχῶρι εἰς πόλιν Εὐρωπαϊκήν, ἀφοῦ καὶ εἰσοδήματα ὁ δῆμος ἔχει αὐξάνοντα μάλιστα σὺν τῷ χρόνῳ κατὰ γεωμετρικὴν πρόοδον, ὡς ἐλέγχουν οἱ πίνακες οἱ λογιστικοί.

*
* *

Κάμνεις ἕνα γῦρον ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἀναγκάζεσαι νὰ φράττῃς τὰ ὀσφραντήρια ἀπὸ τὰ Ἰμαλάϊα ὕψη τῶν ἀκαθαρσιῶν διπόδων καὶ τετραπόδων· ἀναγκάζεσαι μετὰ βδελυγμίας ν' ἀποστρέφῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ χαίνοντας λάκκους, ἀπὸ σοκολατόχροα ρεῖθρα ὑδάτων σεσηπότων, ἀπὸ τὴν ἀγοράν, ἀπὸ τὰ κρεωπωλεῖα. Καμμία πρόνοια, καμμία μέριμνα. Τόπος ἐγκαταλελειμμένος εἰς τὴν τύχην του, εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Ὑψίστου. Μήπως ὑπάρχουν ἐπαρκεῖς ὑπόνομοι, ἢ βόθροι, ἢ ρεῖθρα, δι' ὧν νὰ διοχετεύωνται εὐκόλως τὰ περιττώματα καὶ αἱ ἀκαθαρσίαι τῆς πόλεως; Μήπως εὑρίσκεις ἕνα οὐρητήριον τῆς ἀνθρωπιᾶς, ἐνῷ ἠδύναντο νὰ ὑπάρχουν πολλὰ τοιαῦτα ἀπολύτου ἀνάγκης κέντρα, εἰς πολλὰ μέρη τῆς πόλεως, δαπανωμένου ποσοῦ ἀσημάντου; Φαντασθῆτε ὅτι δὲν ἔχουν μίαν πλατεῖαν, ἐκτὸς τοῦ ὀρθογωνίου ἐκείνου τετραπλεύρου πρὸ τῆς Λέσχης τῶν ἐμπόρων,—ἡ ὁποία τίποτε ἄλλο δὲν εἶνε παρὰ μία ἀπὸ τὰς συνήθεις λεωφόρους τῶν Φιλιατρῶν,—ὅπου συγκεντροῦνται διὰ ν' ἀναπνέουν οἱ καταπεπονημένοι ἐκ τῆς ἡμερησίας βιοπάλης Καλαματιανοὶ καὶ νὰ ἐνωτισθοῦν καὶ ὀλίγης μουσικῆς τὴν ὁποίαν οἱ Φιλαρμονικοί των—πραγματικὴ ὄασις διὰ τοὺς ἐντοπίους καὶ τοὺς ξένους τὸ καλλιτεχνικὸν αὐτὸ σωματεῖον, συσταθὲν τῇ ἐνεργείᾳ καὶ θυσίᾳ καὶ ἀφοσιώσει δύο φιλομούσων κυρίων, τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης κ. Συρμοπούλου καὶ τοῦ φαρμακεμπόρου κ. Δουκάκη,—ἐκτελοῦν παίζοντες κατ' ἀπαίτησιν

τοῦ γέροντος προέδρου τῆς Φιλαρμονικῆς πλὴν ἄλλων κλασικῶν στροβίλων κ' ἐμβατηρίων, καὶ τοῦ Κόκκου τὰ δημοφιλέστατα τραγούδια καὶ στὸ τέλος τὸν περίφημον Καλαματιανόν.

Αὐτὴ εἶνε ἡ μόνη τέρψις, ἡ μόνη ἀνακούφισις τῶν κατοίκων, ἡ μουσική των, ἡ Φιλαρμονική των. Καὶ τὸ βράδυ εἰς τὴν παραλίαν, εἰς τὸ ἐπίνειον τὸ ὁποῖον ἀπέχει δι' ἁμάξης τέταρτον τῆς ὥρας. Ἐκεῖ εἶνε τὸ Φάληρον τῶν Καλαματιανῶν· πράγματι Φάληρον· μὲ τὴν ἀμμουδιάν του πέρα-πέρα, μὲ ἑστιατόρια ἐξαίρετα, πολυτελῆ κ' εὐπρόσωπα. Κατὰ Κυριακὴν δὲ ἐκεῖ εἰς τὸ ἐπίνειον ὅλοι οἱ Καλαματιανοὶ ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ἐκεῖ γίνεται μία διαρκὴς ἔκθεσις, ἓν εἶδος παρελάσεως ἔκ τε τοῦ ἀσχήμου καὶ τοῦ κομψοῦ φύλου. Μὲ τὴν Φιλαρμονικήν των ἐκεῖ κἄπου συγκεντρουμένην καὶ ἀνακρούουσαν ἡδυπαθῆ μελοποιήματα. Ἐκεῖ εἰς τὴν ἀμμουδιὰν γευματίζων κάνεὶς νομίζει πράγματι ὅτι εὑρίσκεται εἰς τὸ Φάληρον. Διότι, ὅ,τι ἐκεῖ ἐν μεγαλογραφίᾳ, ἐδῶ ἐν μικρογραφίᾳ. Ἀτέρμον πέλαγος κ' ἐδῶ ὅπως κ' ἐκεῖ. Μουσικὴ κ' ἐδῶ ὅπως κ' ἐκεῖ. Τὸ καλοκαῖρι ἰδίως, τὸ δροσερώτερον καταφύγιον τῶν κατοίκων αὐτὴ ἡ ἀμμουδιά, μὲ τὸ λαμπρὸν ἡμικυκλοτερὲς λιμενικὸν κρηπίδωμα, διὰ τὸ ὁποῖον ἐδαπανήθησαν ἀρκεταὶ ἑκατοντάδες χιλιάδων δραχμῶν καὶ ἀκομη ἀσυμπλήρωτον μένει.

*
* *

Ἂν δημοτικῶς ἡ πόλις τῶν Καλαμῶν εὑρίσκεται εἰς ἀποσύνθεσιν, βιομηχανικῶς ὅμως καὶ ἐμπορικῶς ἀκμάζει, μεγαλύνεται. Ἀρχίζομεν ἀπὸ τὰ μεταξυργεῖα. Πέντε-ἓξ τὸν ἀριθμὸν ἀπασχολοῦντα ἐν ὅλῳ περὶ τὰ ἑξακόσια κοράσια, τὰ ὁποῖα ἐντίμως κερδίζουν τὸν ἐπιούσιον καὶ ἀπο-

καθίστανται τιμημένα. Πειθαρχία δὲ καὶ ἐπίβλεψις ὑπὸ τῶν ἐργοστασιαρχῶν πατρική. Ὄχι ἀκαταστασία καὶ παραστρατημα, ὅπως εἰς ἄλλα ἐργοστάσια. Ἀλλ' οὔτε ἐπιτρέπουν οἱ διευθυνταί των νὰ μυραλείφωνται καὶ νὰ χρωματίζονται τὰ κοράσια. Αὐτὸ τοὐλάχιστον παρετήρησα εἰς τὸ ἐργοστάσιον τῶν ἀδελφῶν Στασινοπούλων, τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὰ ἄλλα. Αὐστηρότης καὶ λίγα λόγια. Γλωτσοκοπάνες ἐκεῖ δὲν χωροῦν. Αἱ τυχὸν παρεκτρεπόμεναι ἀποβάλλονται.

Ἀλλὰ μήπως αἱ προκομμέναι κυβερνήσεις μας ὑποστηρίζουν ποτὲ τὴν λαμπρὰν αὐτὴν βιομηχανίαν μας, παρέχουσαι τὰ μέσα πρὸς βελτίωσιν καὶ αὔξησιν τῆς παραγωγῆς; Διατί τὰ κουκούλια νὰ πληρώνουν δημοτικὸν δασμὸν μεταφερόμενα ἀπὸ λιμένος εἰς λιμένα; Ἐν τούτοις τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ὑπέβαλε τὸ τοιοῦτον καὶ ἡ Κυβέρνησις ἐκώφευσε.

*
* *

Τραπεζίτας εἰς τὰ σταφιδικὰ κ' ἐν γένει σταφιδεμπόρους γεροὺς δὲν ἔχουν μόνον αἱ Πάτραι ἢ ὁ Πύργος. Εἰς τὰς Καλάμας ὑπάρχουν οἱ κ. κ. Μπενῆς καὶ Παπαφωτεινός, Χρυσικόπουλος καὶ Μυλωνάδης, Στροῦμπος, Τσάν, Ζαχαράκης κλπ. οἵτινες κάμνουν μεγάλας ἐργασίας σταφίδος μετὰ τῆς Ρωσσίας ἰδίως. Πλὴν τούτων καὶ τὸ τραπεζιτικὸν κατάστημα τῶν εὐγενεστάτων ἀδελφῶν κ. κ. Πανταζοπούλων, οἵτινες πλὴν τῶν ἐμπορικῶν των ἀσχολιῶν εἶνε πράκτορες πολλῶν εὐρωπαϊκῶν ἐμπορικῶν οἴκων καὶ τῆς «Συριανῆς ἀτμοπλοΐας» ἀκόμη. Ἂν θέλετε μάλιστα οἱ Καλαματιανοὶ σταφιδέμποροι συνετέλεσαν καὶ αὐτοὶ διὰ τῶν ἐνεργειῶν των καὶ τῶν ἐθελοθυσιῶν των νὰ διαδώσουν τὴν ξανθὴν εἰς τὰς Ρωσσικὰς ἀ-

γορὰς ἀκόμη καὶ τὰ ἔλαια καὶ τὰ σῦκα. Οἱ δύο πρῶτοι μάλιστα ἐργαζόμενοι μ' ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀγορὰς χορηγοῦν εἰς τοὺς γεωργοὺς χρήματα ἀτόκως, ἐξοφλούμενα εἰς εἶδος, ὄχι εἰς χρῆμα.

*
* *

Οἰνοπνευματοποιεῖα ἐπίσης ἐξαίρετα, πολυμήχανα καὶ παραγωγὰ παντὸς εἴδους οἰνοπνευμάτων καὶ ὀρεκτικῶν ποτῶν. Ὁ κ. Σταματελάκης ἀνήγειρεν ἀπό τινος καινουργὲς ἐργοστάσιον, ἐκ τῆς παραγωγῆς τοῦ ὁποίου τροφοδοτεῖ ὁλόκληρον τὴν Μεσσηνίαν, τὴν Λακωνίαν καὶ πολλὰς ἄλλας τῆς Πελοποννήσου ἐπαρχίας. Ἐπίσης οἱ ἀδελφοὶ Καλούλη οἰνοπνευματοποιοὶ καὶ ζαχαροπλάσται μεγάλης παραγωγῆς. Ἔπειτα αὐτὴ ἡ Καλαματιανὴ μαστίχα τί εὔποτος καὶ εὔγευστος καὶ εὔοσμος! Εἶνε τὸ ἀγαπητότερον ποτὸν τῶν Καλαματιανῶν. Ἐκεῖ ἂν δὲν ροφήσῃς πέντε ἕως δέκα μαστίχες, ὄρεξιν δὲν θὰ μπορέσῃς νὰ κάμῃς. Καὶ μάλιστα παγωμένας, καὶ κρυσταλλῶδες νερὸ ποῦ λιγόνεσαι ἀπὸ τὴν παγερότητά του καὶ τὴν διαύγειάν του καὶ τὸ εὔπεπτόν του. Ὅλα τὰ ἄλλα οἰνοπνευματώδη ποῦ παράγουν αἱ Καλάμαι εἶνε ὡσαύτως ὀρεκτικώτατα. Ποτὰ πολύχρωμα καὶ πολυώνυμα. Ὅσων εἰδῶν ὀπώρας ἔχουν τόσων εἰδῶν ἀλκοολικὰ ποτὰ σοῦ παρουσιάζουν, τὸ ἕνα καλλίτερο ἀπὸ τὸ ἄλλο.

*
* *

Θέλεις καὶ μεταξινα ὑφάσματα, μεταξωτὰ μανδήλια, μεταξωτὰς ἐμπροσθέλλας, μεταξωτὰ φορέματα; Ὁρίστε εἰς τὸ Μοναστῆρι τῶν Καλογραιῶν. Ἑβδομήκοντα τὸν ἀριθμὸν αὗται. Ποικιλωτάτων μερῶν καὶ ἡλικιῶν. Καὶ

τί ὡραία ἡ ἀντίθεσις ! Ράσον καὶ ἀργαλειός. Γονυκλισίαι καὶ πλέξιμο. Κομποσχοῖνι καὶ ὑφαντήριον. Καὶ τὶ λεπτὴ ἡ ἐργασία, τὶ ἄβρὸν τὸ ὑφάδι. Μετάξι ἀσπροκίτρινο ὑφαινόμενον ἀπὸ ἀβροδιαίτους λευκὰς χεῖρας μαυροφόρων Καλογραιῶν. Κάθε δὲ Καλογραῖα ἔχει μαζῆ της ἀπὸ δύο-τρία πτωχοκόριτσα τὰ ὁποῖα διδάσκει τέχνην καὶ γράμματα, ἠθικὴν καὶ οἰκοκυριό. Ἀλλ' εἶνε πτωχὸν τὸ Μοναστῆρι καὶ μόλις συντηρεῖται ἀπο εἰσοδήματα ἐνοικίων καὶ κτημάτων καὶ ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν μεταξωτῶν ὑφασμάτων. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι πᾶς ξένος δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ Μοναστῆρι καὶ ψωνίσῃ ὀλίγους πήχεις μεταξωτοῦ ἢ καὶ μανδήλια. Τὸ Μοναστῆρι δ' αὐτὸ εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς πόλεως. Ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας οἰκίας ἔχουν στήσει ἀργαλειοὺς καὶ κατεργάζονται τὸ μετάξι ὡς καὶ αἱ Καλογραῖαι.

*
* *

Τὸ ἐμπόριον τῶν ὑφασμάτων καὶ τῶν ἀποικιακῶν εὑρίσκεται εἰς ἀκμήν, μ' ὅλην τὴν ἀναποδιὰν τῶν σημερινῶν χρόνων. Τοὐλάχιστον ὅσους ὑφασματεμπόρους ἐπεσκέφθην, ὡς τοὺς κ. κ. Μπενιάδην, Στεφανάκην, Τζαρμπόπουλον, Νικολόπουλον, Καραβίτην, Σταθόπουλον, Καρώνην κλπ. δὲν τοὺς εὗρῆκα ἀποτεθαρρημένους καὶ ἀπέλπιδας ὅπως εἰς ἄλλας τῆς Μεσσηνίας ἐπαρχίας. Τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει ὅτι αἱ Καλάμαι, μ' ὅλην τὴν σταφιδικὴν κρίσιν ἣν διέρχεται ὁλόκληρος ἡ Πελοπόννησος, δὲν εὑρίσκονται εἰς δυσάρεστον σημεῖον, σχετικῶς πάντοτε. Ἀλλὰ αὐταὶ αἱ παράγκαι τὰς ὁποίας ἔχουν ἐνοικιάσει ὡς καταστήματα δι' εἴδη πολυτελείας, ὁμοιάζουν μᾶλλον πρὸς κοτέτσια παρὰ πρὸς ἐμπορικὰ κέντρα. Εἶνε σχεδὸν ὅλα ξυλόκτιστα, ἐπισφαλῆ, καὶ ὄχι μόνον εἰς λωποδύτας εὐ-

πρόσιτα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπερβολικοὺς ἀνέμους ἐπικίνδυνα· διὰ τοῦτο οἱ ἔμποροι εἶνε ἠναγκασμένοι νὰ τὰ φρουροῦν κατὰ τὰς νύκτας διὰ τῶν ὑπαλλήλων των ὑποχρεωμένων νὰ διανυκτερεύουν ἐντὸς αὐτῶν. Δὲν εἶνε σπουδαία ἔλλειψις λοιπὸν αἱ Καλάμαι νὰ μὴ ἔχουν ἓν εὐπρόσωπον ἐμπορικὸν κέντρον ὅπως ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου ;

*
* *

Ἀλευρεμπορεῖα ἐπίσης πλεῖστα, τῶν ὁποίων τὴν πρωτεύουσαν θέσιν κατέχουν τὰ τῶν κκ. Γκιώνη Μπούρηθη, ἀντιπροσώπου τοῦ ἐκ τῶν πρωτευόντων ἀλευροεργοστασιαρχῶν Πειραιῶς κ. Δ. Λούμου καὶ τὸ τῶν κ. Γκούμα καὶ Γρυλλιοπούλου, νέων δημιουργησάντων ἐπίζηλον ἐμπορικὴν θέσιν διὰ τῆς δραστηριότητός των καὶ τῆς ἐντιμότητος ἐν ταῖς συναλλαγαῖς των. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ παρετήρησα ὅτι τό τε ἐμπόριον τῶν ὑφασμάτων, ἀλεύρων καὶ ἀποικιακῶν εὑρίσκεται εἰς χεῖρας νέων αὐτοδημιουργήτων, οἵτινες νεώτατοι εἰσέτι κατώρθωσαν νὰ συμπήξουν περιουσίας διὰ τῆς ἀκαταπονήτου ἐργατικότητός των καὶ τῆς εὐγενοῦς πρὸς πρόοδον ἁμίλλης. Σημεῖον ἀρκετὰ ἐνθαρρυντικὸν ὅτι ἡ σύγχρονος ἐμπορικὴ γενεὰ κατέχεται μὲν ὑπὸ πρακτικοῦ καὶ ἐπιχειρηματικοῦ καὶ ἀποταμιευτικοῦ πνεύματος, ἐκπολιτίζεται ὅμως συγχρόνως καὶ στολίζεται, ἐν μέτρῳ πάντοτε, ὑπὸ ὅλων τῶν κοινωνικῶν καὶ ἐξανθρωπιστικῶν ἀρετῶν.

*
* *

Μὴ λησμονήσωμεν εἰς τὰ Καλαματιανά μας καὶ τὸν μακαρίτην σιδηρόδρομον Μύλων—Καλαμῶν, τὰ ὑλικὰ τοῦ ὁποίου φθείρονται καὶ σπαταλῶνται καὶ ἁρπάζονται

ὑπὸ τοῦ τυχόντος. Ἡ ἀπὸ Καλαμῶν ὅμως μέχρι Διαβολιτσίου λειτουργοῦσα γραμμή, τὴν ὁποίαν ὁ ΣΠΑΠ ἐκμεταλλεύεται, λειτουργεῖ ἀγγλικώτατα, εὐρωπαϊκώτατα, μ' ὅλην τὴν κρατοῦσαν κακοδαιμονίαν τῶν μερῶν ἅτινα διασχίζει. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ εἰσπράξεις τῆς γραμμῆς ταύτης δὲν ἐκατρακύλισαν τόσον ἀποτόμως ὅτον προσεδόκα κανεὶς ἐκ τῆς πτώχειας καὶ συμφορᾶς εἰς ἣν κολυμβοῦν ὅλοι αὐτοὶ οἱ πληθυσμοὶ μέχρι Διαβολιτσίου.

*
* *

Ἔχουν λαμπρὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν αἱ Καλάμαι μὲ χορὸν τετραφωνικόν, τὸν ὁποῖον ἀρχίζουν νὰ συνηθίσουν οἱ κάτοικοι, ἂν καὶ ἡ Βυζαντινὴ μουσική, ὅταν ὅπως πρέπει ἐκτελῆται, ἔχει ἰδιαίτερον χρῶμα καὶ μεγαλεῖον θεοκρατικόν.

*
* *

Ὅπως ὁ ἐν τῇ πρωτευούσῃ Κασδόνης ὁ «ἀντικρὺ τοῦ Ἀρσακείου» ἐκθέτει μὲ γοῦστο τὰ φεν-τε-σιὲκλ καπέλλα του, ἔτσι καὶ ὁ ἐν Καλάμαις συνάδελφός του κ. Καρώνης ὁ «ἀντικρὺ τῆς Λέσχης τῶν Ἐμπόρων» τὰ κομψότατα ἰδικά του.

Ὁ ἴδιος ἔχει ἀδελφὴν μορφωμένην διευθύντριαν ἰδιωτικοῦ παρθεναγωγείου, τὸ ὁποῖον κάλλιστα δύναται νὰ κληθῇ τὸ Ἀρσάκειον τῶν Καλαμῶν ὅπου ξέναι γλῶσσαι καὶ χειροτεχνήματα καὶ μόρφωσις πολὺ ζηλευτὰ διδάσκονται.

*
* *

Ἔτυχε νὰ παρευρεθῶ εἰς ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ Παρθεναγωγείου. Ἐκεῖ ὅλη ἡ κρέμα τῶν

Καλαματιανῶν. Αἱ μαθήτριαι ὅλαι στολισμέναι μὲ χάριν καὶ πολυτέλειαν, ἀποτελοῦσαι δὲ ὁλόκληρον τάγμα. Ἀφοῦ δὲ ἐπερατώθησαν αἱ ἐξετάσεις καὶ τὰ μαθήματα καὶ τὰ χειροτεχνήματα, ἐδόθη ὡς ἐπισφραγισις καὶ ἕνας ἐκ τοῦ προχειρου χορὸς μεταξὺ τῶν μαθητριῶν. Κατ' ἀρχὰς εὐρωπαϊκός· κ' ἐχόρευον μόνον τὰ κοράσια μεταξύ των. Οὔτε δι' ἀλάτι κανένας ἀρσενικός. Καὶ κοράσια σεμνά, ἀθῶα, ἀπονήρευτα, πολλὰ τῶν ὁποίων διὰ πρώτην φορὰν *ἔβγαινον στὸν κόσμον*, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον. Κύκλῳ δὲ τῆς χορευτικῆς αἰθούσης αἱ μητέρες σεμνυνόμεναι διὰ τὰ αἰδήμονα τέκνα των. Ἀπὸ τὸν χορὸν δὲ δὲν ἠμποροῦσε νὰ λείψῃ καὶ ὁ Καλαματιανός, ὁ εὔμορφος καὶ θεαματικὸς καὶ εὔρυθμος κυκλικὸς χορὸς τὸν ὁποῖον ἔσυραν τὰ κοράσια μὲ ζηλευτὴν χάριν καὶ ἀφέλειαν καὶ ἁρμονίαν κινήσεως τῶν ποδῶν. Ἰδίως ἡ πρώτη ὁδηγοῦσα τὴν χορευτικὴν ἄλυσσον γλυκυτάτη κοπελοῦδα ἐξήγειρε τὸν θαυμασμὸν τῶν παρισταμένων, οἱ ὁποῖοι ὅσῳ ἀφ' ἑνὸς ἐνδομύχως συνεχαίροντο τὰ κορασια τόσῳ ἀφ' ἑτέρου ἐνθουσιωδῶς ἐξεφράζοντο διὰ τὴν διευθύντριαν τοῦ Παρθεναγωγείου ἡ ὁποῖα δὲν παρέλειψε νὰ καλομάθῃ καὶ τὰς μαθητρίας της τὸν λαμπρὸν Καλαματιανόν, τὸν ὄντως ἐθνικὸν χορόν.

*
* *

Μὲ τὴν τελευταίαν αὐτὴν προσθήκην ἐπισφραγίζω τὰς ποικιλας ἐντυπώσεις ποῦ ἀπεκόμισα ἀπὸ τὴν πανεύφορον καὶ φιλόξενον Καλαμάταν.

ΝΗΣΙΟΝ

Πέντε σιδηροδρομικὰ βήματα ἀπέχει ἀπὸ τὰς Καλαμας τὸ πτωχὸν, τὸ δυστυχισμένο Νησί, κ' ἐν τούτοις οἱοσδήποτε δήμαρχος ἐὰν ἐκαταδέχετο νὰ τὸ ἐπισκεφθῇ διὰ ν' ἀντλήσῃ διδάγματα ἀπὸ τὸν ἐκεῖ συνάδελφόν του, εἶχε νὰ ἰδῇ τὸ Νησὶ ὡς δῆμον μὲ λαμπρὰ δημοτικὰ ἔργα, μὲ κἄποιαν ρυμοτομίαν, μὲ δρόμους, μὲ πλατείας, μὲ καθαριότητα, μὲ ἀνθρωπισμόν. Εἶνε βέβαια καὶ ζήτημα φύσεως, διότι τὸ Νησὶ εὑρίσκεται πράγματι ἐπὶ ἐπιπέδου εὐδρόμου, περιόπτου κ' εὐθυτάτου· ἀλλὰ εἶνε καὶ ζήτημα θελήσεως, ζήτημα φιλοτιμίας καὶ ζήλου ἀρχῶν, δημάρχων, πολιτῶν κλπ. Ἔχει τὸ Νησὶ μίαν πλατεῖαν εὐρυτάτην, ὁμοίαν τῆς ὁποίας εἰς οὐδεμίαν ἄλλην τῆς Ἑλλάδος πόλιν θὰ ἰδῇς· ἂν μάλιστα τὴν δενδροφυτεύσουν, τὴν τετραγωνίσουν, τὴν καλλύνουν μὲ κανένα πίδακα ἢ καὶ σινδριβάνι, ἡ πλατεῖα αὐτὴ θὰ εἶνε ἓν ἀπὸ τὰ καλλίτερα πάρκα ποῦ μπορεῖ νὰ φαντασθῇ κανεὶς δι' ἑλληνικὴν πόλιν. Ἔπειτα ἔχει ἀποκτήσει τὸ Νησίον ἐπὶ δημάρχου Ι Καρατζᾶ, τοῦ ἀειμνήστου, λαμπρὰν δημ. Σχολὴν ἀρρένων, δημοτικὴν ἀγοράν, ἐπὶ δὲ τοῦ Γ. Καρατζᾶ δημοτικὸν κατάστημα, νεόδμητον, μεγαλοπρεπῆ ναὸν βυζαντινοῦ ρυθμοῦ. Ἐπὶ τέλους κἄτι βλέπει κἀνεὶς συντελεσθὲν ἐπὶ τῶν ἑκάστοτε δημοτικῶν ἀρχόντων του.

* * *

Σπουδαίου δ' ἔργου τὴν ἔναρξιν ἔμαθον, ὑδραυλικοῦ μάλιστα, πρὸς ἀποξήρανσιν στασίμων ὑδάτων, ἑλῶν ἅτινα συγκεντρώνει ὁ διαρρέων τὴν Μεσσηνιακὴν πεδιάδα ποταμός. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἐπιπολαίως καὶ ἀτελῶς προχωρεῖ. Ἀνετέθη εἰς ἐργολάβον τινὰ πρὸς 1,55 κατὰ μέτρον τετραγωνικόν· οὗτος δὲ χρηματιζόμενος ἀφελέστατα χορηγεῖ τμηματικῶς τὸ ἔργον εἰς ἄλλους ἐργολάβους ἀντὶ μόνον 40 ἢ 45 λ. κατὰ μέτρον. Φαντάζεσθε δὲ μὲ ποίαν εὐσυνειδησίαν συντελεῖται τὸ ἔργον. Ἓν τμῆμα αὐτοῦ ἐχορηγήθη πρό τινος ἀντὶ 400 χιλ. δραχ. Ἐπὶ δὲ τῆς ὑπουργείας Σωτηροπούλου ἐπετεύχθη δάνειον ἐξ ἄλλων 500 χιλ. δραχμῶν. Κύριος δὲ γνωρίζει ἂν καὶ τὸ ποσὸν αὐτὸ θὰ ἐπαρκέσῃ πρὸς ἐντελῆ περάτωσιν τοῦ ὑδραυλικοῦ τούτου ἔργου, ἀναγκαιοτάτου δι' ὁλόκληρον τὴν Μεσσηνιακὴν πεδιάδα.

*
* *

Ἂν δὲν βαρύνεσθε ἐνωτισθῆτε καὶ ὀλίγους ἀριθμούς, δηλωτικοὺς τῆς ἐκτάσεως τῆς πεδιάδος ταύτης. Ἡ πεδιὰς αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ 120 χιλ. στρεμμάτων. Ἐκ τούτων τὸ ἓν τρίτον εἶναι κατάφυτον, 10 χιλ στρέμματα σπείρονται μὲ ἀραβόσιτον, ὄσπρια καὶ διάφορα κηπουρικά, τὸ δὲ ὑπόλοιπον *μένει ἀκαλλιέργητον* πρὸς ἀνυπολόγιστον ζημίαν δημοσίου καὶ ἰδιωτῶν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι πρόκειται περὶ τῆς καρποφορωτέρας πεδιάδος τῆς Ἑλλάδος, διότι ἕκαστον στρέμμα σταφίδος παράγει 500—600 ὀκάδας σταφιδοκαρποῦ. Δηλαδὴ πρόκειται περὶ πραγματικοῦ μεταλλείου ὅπερ διατελεῖ καὶ θὰ διατελῇ χέρσον καὶ ἄκαρπον, ἀφοῦ οἱ ἑκάστοτε πολιτευταί των δὲν κτυποῦν τὸ πόδι των εἰς τὸν ὑπουργὸν νὰ τοὺς παράσχῃ πᾶσαν συνδρομήν, προκειμένου περὶ ἔργου ἐνδιαφέροντος

ὁλόκληρον τὴν ἐπαρχίαν των, ἀλλὰ κομματιάζονται πῶς νὰ μεταθέσουν τηλεγραφητήν, εἰρηνοδίκην καὶ γραμματεῖς εἰρηνοδικείων διὰ νὰ ἀντικάταστήσουν αὐτοὺς δι' ἄλλων χρησιμευόντων ὡς ὄργανά των. Ἔπειτα παραξενευόμεθα πῶς κατεξητυτελίσθη τὸ ἁμαρτωλὸν αὐτὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα τόσον σύντομα.

*
* *

Τὸ Νησίον ἔχει καὶ τὸ κλασικὸν Γυμνάσιόν του, διτάξιον ὅμως κατὰ τὴν Παπαμάρκειον ὑποδιαίρεσιν, τὸ ὁποῖον οἱ Νησιῶται ἐπιμένουν καὶ καλὰ νὰ τὸ κάμουν *τετρατάξιον* καὶ διατί τοῦτο; διὰ νὰ περιφρονήσουν τὰ παιδιά των τὴν ζείδωρον ἄρουραν, νὰ πετάξουν τὸ τσαπὶ καὶ τὴν σκαπάνην, καὶ νὰ γείνουν γραμματισμένοι, ἤγουν καλαμαράδες. Τὸ Γυμνάσιόν των αὐτὸ συντηρεῖται ἀπὸ τὸν δῆμον, ἐπιβληθέντος φόρου ἐπὶ τῆς σταφίδος καὶ τῶν σύκων ἑνὸς λεπτοῦ κατ' ὀκᾶν.

Ἤδη δὲ σκέπτονται Δήμαρχος, Συμβούλιον καὶ δημόται νὰ ἐνεργήσουν καὶ ψηφισθῇ πρόσθετός τις φόρος ἐπὶ τῶν ὠνίων διὰ νὰ μὴ διαλυθῇ τὸ Γυμνάσιόν των καὶ χάσουν τέτοιο κελεποῦρι. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦσαν βέβαιοι ὅτι θὰ ἐπιτύχουν καὶ τοῦτο ἐσκέφθησαν νὰ παρακαλέσουν τὴν Κυβέρνησιν, νὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ καὶ παραλάβουν 20 χιλιάδας δραχμὰς ἀπὸ τὸ Λιμενικόν των ταμεῖον ὅπως τὸ συντηρήσουν ἐνόσῳ ἐπικρατεῖ αὐτὴ ἡ σταφιδικὴ καταστροφὴ εἰς τὴν ἐπαρχίαν των. Τὴν πρότασιν δὲ ταύτην τὴν ὑπέβαλον μιμηθέντες τοὺς Γυθεάτας, οἱ ὁποῖοι ὑποστηριχθέντες ἀπὸ τὸν κ. Κοσσονάκον παρομοίαν ἐπέτυχον ἄλλοτε. Ἀλλὰ τέτοια γύμνωσις ἑνὸς ταμείου πρὸς τροφοδότησιν τῆς παραδαρμένης ἄλλων, δὲν μᾶς φαίνεται διόλου θεμιτή. Θὰ κάμουν

δὲ πολὺ καλὰ οἱ Νησιῶται νὰ ἀφήσουν δι' ὀλίγον καιρὸν τὸ Γυμνάσιόν των μονοτάξιον. Ἄλλως ἀναγκάζεται κανεὶς νὰ ἐνθυμηθῇ τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο λόγιον: «Τῶν οἰκιῶν ὑμῶν ἐμπιπραμένων ὑμεῖς .. κλ.». Δὲν θὰ χάσουν τίποτε ἂν μείνουν κ' ἐπὶ δύο τρία ἔτη χωρὶς Γυμνάσιον, ἐξεναντίας θὰ τοὺς ὠφελήσῃ τὸ πείραμα, διότι θ' ἀναγκασθοῦν νὰ σπουδάσουν τὰ τέκνα των ὄχι κολυβογράμματα, ἀλλὰ τέχνας θετικωτέρας.

* * *

Καὶ ἡ Μεσσήνη ὅπως ὁ Πειραιεύς, ὁ Βῶλος, αἱ Καλαμαι κλπ. ἀρδεύεται ἀπὸ φρεάτων ἀρτεσιανῶν, εἰκοσιπέντε τὸν ἀριθμόν. Ἐκ τεσσάρων μάλιστα τοιούτων φρεάτων εἰς τόσῳ ὑπερβολικὸν ὕψος ἀναπηδᾷ τὸ ὕδωρ, ὥστε παριστᾷ μεγαλοπρεπέστατον θέαμα τὸ φαινόμενον. Τὸ ὕδωρ αὐτό, ἐκτὸς τῆς ἀφθονίας του, εἶνε καὶ ὑγιεινότατον· ἀπόδειξις ἡ σιδηρᾶ ὑγεία τῶν κατοίκων, καὶ ἡ ἀπελπιστικὴ ἀπενταρία τῶν ὑγιεινολόγων της δοκτόρων. Θὰ ἦτο δὲ ἡ ποιότης του ἀσυγκρίτως ἀνωτέρα, ἐὰν ἐξέλειπον καὶ τὰ πέριξ τῆς πεδιάδος λιμνάζοντα ἕλη.

* * *

Διὰ τὴν περυσινὴν καταντιαν τῶν Νησιωτῶν ἔγραψα εἰς τὴν «Ἀκροπολιν» χρωματίσας τὴν καταστασίν των ὅπως τὴν ἀντελήφθην ὁ ἴδιος. Ἔχω ὅμως μίαν ταπεινὴν γνώμην ὅτι αὐτὴ ἡ περυσινὴ καταστροφὴ θὰ τοὺς συνετίσῃ ὀλίγον καὶ θὰ τοὺς διδάξῃ νὰ μὴ πλημμυρήσουν τὰ χωράφια των ἀπὸ σταφίδας, ἀλλὰ νὰ καλλιεργήσουν ὀλίγον καὶ τὰ ὀπωρικά, ὥστε νὰ συγκομίζουν τουλάχιστον τὸ ψωμὶ τῆς χρονιᾶς των. Ὅπου ἀποδεικνύεται ὅτι καμμιὰ

φορὰ μπορεῖ νὰ ἀντιστραφῇ τὸ γνωστὸν γνωμικὸν «Οὐδὲν κακὸν ἄμοιρον καλοῦ».

*
* *

Ὡς μικρὰν ἀντίθεσιν τῶν καθ' ἑκάστην δημοσιευμένων ἄθλων ἀστυνόμων καὶ ἀστυφυλάκων προσθέτω εἰς τὰ Νησιώτικα, ὅτι οἱ ἐκεῖ ἀστυνόμοι εὑρῆκαν εἰς τὴν Μεσσήνην θηρία τοῦ Μοντενέγρου μαχαιροκουμπουροφόρα καὶ τὰ μετέβαλον εἰς ἥμερα πρόβατα, εἰς εὐμάλακτα ἐρίφια. Τοὺς Μεσσηνίους δὰ τοὺς ξεύρετε, ὁπόσον ἀτίθασσοι καὶ ἄκαμποι καὶ δυσπειθεῖς εἶνε. Ἀλλ' εἰς τὸν τότε ἀστυνόμον των λοχαγὸν κ. Καμπέρην ἔτρεφον ἄπειρον σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν, διότι ἐπείσθησαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἦτο φιλοδίκαιος, ἀφατρίαστος, καὶ ὄχι ξυλοκόπος καὶ χαστουκιοπαίκτης.

ΠΥΛΟΣ

Μὲ τὸ κομψότερον μακρυνάρι τῆς Συριανῆς Ἀτμοπλοΐας τὴν «Χίον» χωνόμεθα ἕνα πρωὶ εἰς τὸν ὑπηνεμώτερον, τὸν εὐρύτερον, τὸν ἱστορικώτατον λιμένα τῆς Ἑλλάδος, τὸ Νιόκαστρον ἢ Ναυαρῖνον, τοῦ ὁποίου τὰ νερὰ ἐγκλείουν ὁλόκληρον ἐποποιΐαν ἀνακατευμένα μὲ αἵματα Ρώσσων, Ἄγγλων καὶ Γάλλων ἡρώων, προσφερθέντων ὡς ὁλοκαύτωμα ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς μικρᾶς αὐτῆς πλατανοσχήμου Ἑλλάδος μας.

*
* *

Κάμνεις τὸν γῦρον τοῦ ἀσφαλεστάτου αὐτοῦ ὁρμητηρίου διὰ δεκάδας στόλων, καὶ θαμβοῦσαι πρὸ τοῦ μεγαλείου τῆς δόξης τῶν πεσόντων. Ἐδῶ ἡ Σφακτηρία ἡ ἱστορικὴ νῆσος, παρ' ἣν ὁ σκελετὸς τῆς καταποντισθείσης μουσουλμανικῆς ναυαρχίδος. Προχωρεῖς παραλλήλως καὶ βλέπεις ἐπὶ τῶν ἀπορρώγων βράχων τῶν νησίδων ὀνόματα Ρωσσιστὶ γεγραμμένα Ρώσσων μαρτύρων ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνός μας. Ἐκεῖ ψηλὰ ἐπὶ μιᾶς περιόπτου κορυφῆς λόφου ἕνας Σταυρὸς ἀπέριττος σκιάζων τίς οἶδε πόσους τουρκοφάγους ναύτας. Ἀλλοῦ μαυσωλεῖον, ἐπὶ ἄλλου ὑψώματος κενοτάφιον Γάλλων ἢ Ἄγγλων ἡρώων, καὶ οὕτω στρέφων δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ κυκλοῦσαι ὑπὸ ἀθανάτων

μνημείων δόξης δαφνοστεφανωμένης. Ἐπὶ τῆς νησίδος μάλιστα, ὅπου ἐξοχικὸς ναὸς τῆς «Παναγοῦλας», ἡ Γαληνοτάτη Βασίλισσά μας συχνότατα ἀνέρχεται καὶ γονυπετὴς δέεται ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ δαπάναις Αὐτῆς ἱδρυμένῳ κενοταφίῳ Ρώσσων ἡρώων τῷ κιγκλιδωμένῳ καὶ ἀνθοπλαισιουμένῳ αὐτῷ κοιμητηρίῳ.

*
* *

Ἔλθωμεν ἤδη εἰς τὰ σύγχρονα. Ἐν πρώτοις ἔκπληξιν προξενοῦν εἰς τὸν ἐπὶ τῆς πόλεως ἀποβιβαζόμενον τὰ στερεώτατα λιμενικὰ ἔργα. Ἰδίως αὐτὴ ἡ ἀποβαθρα μετὰ τοῦ μώλου καὶ τοῦ μικροῦ κυματοθραύστου ἐλέγχουν ὅτι ὑπάρχουν δῆμοι καὶ λιμενικαὶ ἐπιτροπαὶ αἱ ὁποῖαι φιλοτιμοῦνται νὰ ἀφήσουν ἴχνη τῆς διαβάσεώς των. Τὰ λιμενικὰ αὐτὰ ἔργα ἐκτελεσθέντα ὑπὸ τῶν κ. κ. Β. Διακογιάννη καὶ Γερακάρη, ἐστοίχισαν περὶ τὰς 218 χιλ. δραχμῶν. Μ' αὐτὰ λοιπὸν τὰ ἔργα στολίζεται ἐπαρκῶς ἡ Πύλος, διότι ταῦτα ἐκτὸς τῆς ἀπολύτου χρησιμότητος των καὶ τῆς εὐκολίας ἣν παρέχουν τὰ ἑκαστοτε καταπλέοντα εἰς τὸν λιμένα της φορτηγά, ἐμπορικὰ καὶ πολεμικὰ σκάφη, παρέχουν κἄποιαν τέρψιν καὶ ἀνακούφισιν εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς, καὶ προσελκύουν πάντοτε καὶ ξένους πολλούς, ἐπισκεπτομένους τὸ Ναυαρῖνον χάριν τῆς στρατηγικότητος τοῦ λιμένος του καὶ τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ σελίδων.

*
* *

Ἡ παραλιακὴ τῆς Πύλου πλατεῖα κοσμεῖται ἀπὸ ἕνα μεγαλοπρεπέστατον καὶ εὐσκιώτατονπλατανον, ὀνομαζόμενον *Πλάτανον Λυκούδη*, διότι ὁ πατὴρ τῶν ἀδελφῶν Λυκούδη, ταγματάρχης ὢν πρὸ δεκάδος ἐτῶν ἐν Πύλῳ, αὐτὸς

ἐπεμελήθη καὶ προήγαγεν εἰς παμμέγιστον δένδρον τὴν εὐεργετικωτάτην ἰδίως διὰ τὸ θέρος πλατανον.

*
* *

Καὶ δημοτικὰ ἔργα ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ Πύλος τοῦτο δὲ πολὺ φυσικὸν εἶνε, διότι ὁ τότε Δήμαρχός της ἰατρὸς κ. Τσικλητήρας προϊστατο τοῦ δήμου αὐτοῦ ἀπὸ εἰκοσαετίας σχεδόν, ὥστε χρόνον εἶχε νὰ ἐργασθῇ ἀρκετὸν καὶ χρῆμα καὶ ὑποστήριξιν κυβερνητικήν. Ἐπεσκεύασε τὸ δημοτικὸν ὑδραγωγεῖον, ἐκτάσεως 15 χιλ. μέτρων, κατεσκεύασε τὴν γέφυραν Ξηριά, τὴν πρὸς τὴν πανήγυριν δημοτικὴν ὁδὸν καὶ τὴν πρὸς τὸν Ἱερὸν Ναόν, τὴν ἐν Γιαλόβῃ, καὶ τὴν ἐν Μπράμῳ, δαπανήσας δι' ὅλα αὐτὰ τὰ ἔργα περὶ τὰς 30 χιλ. δραχμάς. Ἐπίσης κατεσκεύασε καὶ ἄλλας δημοτικας ὁδούς, φρέατα καὶ κρήνας εἰς διάφορα χωρία, ἐσκέπτετο μάλιστα νὰ διοχετεύσῃ εἰς τὴν πόλιν τὸ ὕδωρ ἐκ τοῦ χωρίου Παληονιερῆ, ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχοντος, διότι τὸ ὑπάρχον ὕδωρ εἶνε ἀνεπαρκὲς κατὰ ποσον καὶ κατὰ ποιὸν δευτερεῦον.

*
* *

Ἀνήλθομεν καὶ εἰς τὸ φρούριον, τὸ πεφημισμένον φρούριον τῆς Πύλου λόγῳ ἐκτάσεως καὶ στερεότητος αὐτοῦ. Ἐκεῖ ἔχουν ἐγκατασταθῆ αἱ φυλακαί, ἐκεῖ καὶ οἱ στρατῶνες μὲ τὰς ἀποθήκας των, τὸ Νοσοκομεῖον των κλπ. Τὸ Νοσοκομεῖον πράγματι μία ὄασις ἐν τῷ φρουρίῳ διότι εὑρέθη ἀνθυπίατρος καλαίσθητος καὶ φιλανθής, ὅστις ἠγωνίσθη ὁ ἴδιος καὶ κατήρτισεν ὡραῖον πέριξ τοῦ Νοσοκομείου ἀνθῶνα καὶ κῆπον διὰ τοὺς νοσηλευομένους εὐεργετικώτατον. Εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Πύ-

λου ἠδύναντο κάλλιστα νὰ συγκεντρωθοῦν πολλοὶ ἔγκληματίαι κρατούμενοι εἰς ἄλλας τοῦ Κράτους ἀποκτηνωτικὰς καὶ βρωμερὰς τρώγλας, διότι αὐταὶ εὑρίσκονται εἰς λαμπρὰν θέσιν καὶ εἶνε εὐάεροι καὶ εὐρύχωροι. Δὲν εἶνε εὔκολον ὁ εἰδικὸς εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης τμηματάρχης νὰ ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ ἐνεργήσῃ κἄτι τι ;

*
* *

Ἡ Ρωσσικὴ Κυβέρνησις σκεφθεῖσα ὅτι πρέπει νὰ ἀνεγείρῃ πολυτελέστατον μνημεῖον ὑπὲρ τῶν κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Πύλου πεσόντων Ρώσσων ναυτῶν, ἀπετάθη πρὸς τὰς αὐτόθι ἀρχὰς ὅπως τῇ χορηγηθῇ ὁ ἁρμοδιώτερος ἐπὶ τῷ προκειμένῳ σκοπῷ χῶρος. Ἀλλὰ εἰς τὴν ἐκλογὴν ταύτην δὲν συμφωνοῦν οἱ Πύλιοι, διότι ἄλλοι μὲν προτιμοῦν τὸ μεταξὺ Φρουρίου καὶ Ἁγίου Ἰωάννου ὕψωμα, ἄλλοι τὸ κοινῶς λεγόμενον «Ταμποῦρι τοῦ Δεσπότη», ἄλλοι ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἄλλοι ἐκτὸς αὐτῆς. Ὁπωσδήποτε, καλὸν εἶνε νὰ λάβῃ πέρας αὐτὴ ἡ σχεδὸν ἀκαδημαϊκὴ συζήτησις περὶ τοῦ ποῦ πρέπει νὰ ἱδρυθῇ, καὶ ν' ἀποφασισθῇ τέλος πάντων ὁ ἁρμοδιώτερος πρὸς τὸν σκοπὸν χῶρος, διότι εἶνε γελοῖον ἀφοῦ ὑπάρχει ἡ πρόθεσις νὰ τίθενται προσκόμματα σχολαστικῆς μωρολογίας.

*
* *

Τὰ προϊόντα τῆς Πύλου ποῖα ; Σταφίς, σῦκα, ἔλαια κλπ. Ἡ σταφὶς ἐν Πύλῳ δὲν πῆρε τὸν κατήφορον οἷον ἐν τῇ λοιπῇ Μεσσηνίᾳ. Ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι κ' ἐδῶ ἐπικρατεῖ ἡ αὐτὴ στασιμότης πάσης ἐμπορικῆς κινήσεως καὶ ὁ αὐτὸς μαρασμός. Ὁπωσδήποτε δὲν

ἔχουν οἱ Πύλιοι μονομερῆ τὴν παραγωγήν των ὥστε ν' ἀπογοητευθοῦν· ἐὰν δὲν κάμουν σταφίδα, θὰ κάμουν σῦκα, ἔλαια κλπ. Πολὺ φρόνιμα δὲ θὰ κάμουν ἐὰν ἀποφασίσουν νὰ καλλιεργήσουν καὶ ὀλίγα δημητριακά· τοὐλάχιστον αἱ ἐργατικαὶ τάξεις θὰ μπορέσουν νὰ ἐξασφαλίσουν τὸ ψωμὶ τῆς χρονιᾶς των. Εἰς τοῦτο ὅμως πρέπει νὰ τοὺς συντρέξουν καὶ τοὺς ὠφήσουν οἱ ἐκεῖ κεφαλαιοῦχοι κ' εὔποροι μεγαλοκτηματίαι.

*
* *

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως δὲν φαίνεται τόσῳ εὐπρόσωπον καὶ καθάριον. Δυστυχῶς ἡ ἀκατονόμαστος καὶ ἀδικωτάτη εἰσφορὰ τῶν Δήμων ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἀστυνομίας, ἔφερε τοὺς δήμους ὅλους εἰς χρεωκοπίαν. Δῆμος λόγου χάριν μὲ προϋπολογισμὸν 20 χιλιάδων δραχμῶν, θὰ πληρώσῃ δι' ἐκπαίδευσιν καὶ ἀστυνομίαν δραχ. 17 χιλιάδας, διὰ δὲ τὴν καθαριότητα, τὸν φωτισμόν, τὸ προσωπικόν, τὴν ὑπηρεσίαν κλπ. θὰ μείνουν μόνον ὀραχμαὶ τρεῖς χιλιάδες!!

ΜΕΘΩΝΗ

Ἀπὸ τὴν Πύλον διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν Μεθώνην· μὲ τὸ ἱστορικὸ κάστρο της, μὲ τοὺς εὔμορφους καὶ ψηλοὺς πύργους καὶ τὰ εὔμορφα νησάκια της, καὶ τὴς πλατύφυλλες κληματαριές, ἰδοὺ ἡ Μεθώνη.

*
* *

Ἀλλ' ὦ ἀντιπρόσωποι Πύλου καὶ Μεθώνης ἀπὸ τῶν παλαιτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς! Ὁ δρόμος αὐτὸς εἶνε κοτρονοβριθὴς καὶ ἐλεεινὸς ἂν καὶ θεωρῆται ὡς ἀμαξιτός.

*
* *

Ἡ Μεθώνη μαγεύει μὲ τὴν ὡραίαν θέαν ἥτις ἐκτείνεται ἔμπροσθέν της· ἐκτισμένη ἐφ' ὑψηλῆς τοποθεσίας ἔχει ἐνώπιόν της ἐκτεταμένην σταφιδόφυτον πεδιάδα τῆς ὁποίας τὰ ἀπὸ ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν περίκομψα καὶ πάλλευκα σπητάκια γοητεύουν τὸ ὄμμα διὰ τὴν ἁρμονικὴν ἀταξίαν μεθ' ἧς εἶνε ἐγκατεσπαρμένα ἀπὸ κτήματος εἰς κτῆμα. Ἡ θαλασσα ἥτις περιβρέχει τὰς χλοερὰς ἀκτάς της, περικλείεται ὑπὸ τῶν μεγαλοπρεπῶν ἀπέναντι νησίδων καὶ ἡ εἰς ταύτην ἀπὸ τῆς πεδιάδος μετάπτωσις τοῦ βλέμματος ἐνέχει θέλγητρον ἀπείρως γλυκύ. Τὸ φρούριον, κτίσμα Ἐνετικόν, ἀναδύεται ἐκ τῶν κυμάτων τῶν ὁποίων ὁ ἔρρυθμος ρόχθος ἀντιλαλεῖται εἰς τὰ σκοτεινὰ ὑπόγειά του καὶ τοὺς ζοφεροὺς ὑπονόμους.

*
* *

Πρὸ τοῦ φρουρίου ὅμως τῆς Μεθώνης, ἀναπολεῖ κἀνεὶς ἀκουσίως παρωχημένους χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους εἰς τοὺς μεγαλοπρεπεῖς πύργους του ἀντήχει τὸ ὑπερήφανον βῆμα ἀνδρείου Ἐνετοῦ ἱππότου. Ἐπὶ τῶν ἄλλοτε ἀπορθήτων καὶ ἤδη καταρρεόντων τειχῶν του διατηροῦνται ἀκόμη ἐντετειχισμένα μαρμάρινα ἀνάγλυφα τοῦ πτερυγωτοῦ λέοντος τῆς Ἐνετίας ὑπενθυμίζοντα εἰς τὸν ἐπισκέπτην τὴν ἔνδοξον ἱστορίαν τοῦ σήματος τούτου. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὡραίων ἐπάλξεών του δὲν στίλβουσι πλέον τὰ χάλκινα πυροβόλα ἅτινα ἐξηρεύγοντο τὸν θάνατον εἰς τὰς τάξεις τοῦ τολμηροῦ ἐχθροῦ. Τῶν ἡρωϊκῶν τούτων τηλεβόλων—ὢ τῆς ἀφελείας μας!—τὸ βαρύτιμον μέταλλον μετεποιήθη εἰς μηχανὰς βελγικῶν βιομηχανικῶν ἐργοστασίων πωληθὲν ἀντὶ πινακίου φακῆς.

*
* *

Ὡς τόπος ἡ Μεθώνη δὲν παρουσιάζει τι τὸ ἐξαιρετικόν. Εἶνε κωμόπολις ὡς αἱ πλεῖσται τῆς Πελοποννήσου μὲ ἀκανονίστους δρόμους ἐκτὸς δύο, μὲ οἰκοδομὰς ὄχι πολὺ μεγάλας ἐκτὸς μιᾶς παρὰ τὸν αἰγιαλόν, διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ὁποίας ὁ ἰδιοκτήτης αὐτῆς θὰ μετεμελήθη βεβαίως ἕνεκα τῆς παρούσης οἰκονομικῆς καταστάσεως.

*
* *

Ἔχει καὶ ἡ Μεθώνη τὰ λιμενικά της ἔργα. Μικρὰ μὲν ἀλλὰ καλά, στερεά. Βραχίων ἀρκετοῦ μήκους ἐκ μεγάλων ὀγκολίθων, μηχανικῶς ἐρριμένων, ἀπὸ τοῦ φρου-

ρίου, ἐκτείνεται πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ σχηματίζει μικρὸν λιμενίσκον ἐν ᾧ δύνανται νὰ προφυλαχθοῦν τὰ πλοιάρια τοῦ τόπου ἐν καιρῷ τρικυμίας. Καὶ τὰ ἔργα αὐτά, ὡς τὰ τῆς Πύλου, ὀφείλονται εἰς τὴν εἰδικότητα τοῦ ἐργολάβου κ. Β. Διακογιάννη.

*
* *

Τὰ προϊόντα τοῦ τόπου εἶνε κυρίως δύο: σταφιδόκαρπος, ὁ κάλλιστος ἴσως τῆς ἐπαρχίας καὶ οἶνος ὁ εὐγευστότερος τοῦ νομοῦ. Τούτου ἱκανὴ κατανάλωσις γίνεται καὶ εἰς Ἀθήνας. Τὸ ὀλίγον ἔλαιον ὅπερ παράγει ὁ τόπος καταναλίσκεται ἐν αὐτῷ.

Οἱ κάτοικοι ἅπαντες γενικῶς εἶνε κτηματίαι ἐργαζόμενοι προσωπικῶς εἰς τὰ κτήματά των, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, μικροὶ καὶ μεγάλοι ἄνευ ἐξαιρέσεως.

*
* *

Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῆς Μεθώνης.

Ἡ λαμπρὰ ὑγεία τῶν κατοίκων της, τὸ ὁροσερὸν ἀγέρι καὶ τὰ ἀθάνατα χρασιά της.

ΛΙΓΟΥΔΙΣΤΑ

Μ' ἕνα γέρικον καὶ ἀσθενικὸν ἀχαμνόοντα φεύγομεν ἀπὸ τὴν Πύλον πρωὶ-πρωί, ὁροσιζόμενοι μὲ τὴν παχύμηρον βουνίσια ὁροσιὰ ποῦ μᾶς ἔστελλον τὰ βουνὰ καὶ οἱ πευκοφυτευμένοι λόγγοι καὶ σκιαζόμενοι ἀπὸ τὰς φλογερὰς τοῦ Ἰουλίου ἀκτῖνας μὲ οὐρανοσυννεφιὰ εὐεργετικωτάτην. Ἀλλὰ τί μαρτύριον. Τὸ δυστυχισμένο ἄλογο, ἐπὶ ἑξάμηνον ὁλόκληρον ἀρρωστιάρικο κ' ἑτοιμοθάνατο ἐκ νοσήματος ὀξυτάτου, ἔτυχε νὰ εἶνε πρωτοτάξειδο· φαντάζεσθε λοιπὸν μὲ ὁποίαν ἀγωνίαν ἔσερνε τοὺς ἰσχνοὺς καὶ λιποσάρκους διαβήτας τῶν σκελῶν του ὁ κατὰ τ' ἄλλα συμπαθὴς ἵππος, τὸν ὁποῖον χαϊδευτικὰ *Ψαρῆν* προσηγόρευεν ὁ ἀγωγιάτης μου, ἕνας εἰκοσιδιετὴς μεστωμένος γεωργοκτηματίας.

Ἀλλὰ τί νὰ σοῦ κάμῃ! Τὸ ταλαίπωρον ζῶον ἦτο ἐξηντλημένον καὶ σχεδὸν εἶχε ξεσυνηθίσει ὅλης τῆς περπατησιᾶς του τὴν γληγοράδα, ἀφοῦ ἐπὶ ἓξ μῆνας ἐκινδύνευε τὰ ἔσχατα. Οὔτε τὸ ζεστὸ δὲ λάδι μὲ τὸ ὁποῖον τὸν ἐπότισε τὸ πρωὶ ποῦ ἐκινήσαμεν συνετέλεσε νὰ τὸν ἐνδυναμώσῃ διὰ τὴν πορείαν μας· καὶ τί δρόμος! Τεσσάρων πέντε ὡρῶν. Κ' ἔτσι μετὰ δίωρον ἐξαντλητικὴν πορείαν ὁ *Ψαρῆς* μας τὰ ἐκακάρωσε. Ἔκαμε στόπ. Ποῦ δύναμις νὰ προχωρήσῃ. Ὁ ἀγωγιάτης, μὲ παραπόνου δάκρυ εἰς τὰ μάτια του, τὸ ἀπώθει, τὸ ἐγαργάλιζε, τὸ ἔδερε διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ, ἀλλ' ὁ *Ψαρῆς* ἰδρωτόρρυτος καὶ κατεσκληκώς, τί νὰ κάμῃ ὁ κακομοίρης. Ὁ ἀναβάτης του, συμπαθῶν πρὸς τὴν περίστασιν, κατῆλθε τοῦ

ἐφιππίου καὶ βοηθῶν τὸν ἀγωγιάτην, προσεπάθει νὰ ὠθήσῃ μαζῆ του τὸν **Ψαρῆν** διὰ νὰ πάρῃ ὁρόμον· ἀλλ' ἦτο ἀδύνατον. Ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ μας πλησιάζομεν ὑπὸ βαλανιδιὰν—ἦν δ' ἡ ὥρα δεκάτη περίπου, ἀφορήτου καύσωνος, πρωινὴ — εἰς τὴν εὐεργετικὴν σκιὰν τῆς ὁποίας ἐχώθημεν διὰ νὰ ξεκουρασθῶμεν.

*
* *

Ἐκεῖ ποῦ τὰ λέγαμεν καὶ οἱ δύω, καὶ ἐπαρηγόρει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον διὰ τὸ πάθημα, ἰδοὺ ὡς ἀπὸ μηχανῆς Θεὸς ἀντικρύζει καβαλλάρης κτηματίας. Μᾶς πλησιαζει, μανθάνει τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ ἐν τῇ Μεσσηνιακῇ εὐπροσηγορίᾳ του, μᾶς δίδει τὸ ζῶόν του διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ὁρόμου, ὁ δὲ **Ψαρῆς** μὲ τὸν ἀφεντικόν ἔκαμαν μεταβολὴν διὰ τὴν Πύλον.

*
* *

Ἀπὸ τὴν βαλανιδιὰν ἐκείνην, ὅπου ἐσκιάσθημεν, μετὰ μονόωρον γαργαλιστικωτάτην καβαλλαρίαν, εἰσερχόμεθα εἰς τὴν βουτημένην εἰς νερὰ καὶ πρασινάδα κομψὴν κωμόπολιν, τὴν Λιγούδισταν. Τί αἴσθημα ἀνακουφίσεως καὶ ψυχικῆς τέρψεως καὶ ὀπτικῆς εὐφροσύνης κατέχει τὸν ξένον μόλις ἀντικρύζοντα τὴν ὁλοπράσινον αὐτὴν κωμόπολιν. Κυπαρίσσια καὶ νερά, νερὰ καὶ κυπαρίσσια, ἰδοὺ τὸ ἀτίμητον στολίδι της. Νερὰ στοὺς ὁρόμους, νερὰ στὰ κτήματα, νερὰ στοὺς χάνδακας, νερὰ ἐδῶ, νερὰ ἐκεῖ, νερὰ παντοῦ. Δι' ἕνα ἰδίως Ἀθηναῖον συνηθισμένον εἰς τὴν ξεραΐλαν τοῦ Πτολιέθρου τοῦ κλασικοῦ, τί παράδεισος, τί ὀφθαλμῶν γαλήνη, τί ψυχῆς ἀγαλλίασις!

*
* *

Ἔπειτα τί πλοῦτος τοῦ ἀτιμήτου αὐτοῦ χρώματος, τοῦ πρασίνου. Ὅλα τὰ σπιτάκια τῆς Λιγουδίστης, πλαισιωμένα, σκεπασμένα μὲ πρασινάδα ἐλαιοδένδρων, καὶ κυπαρισσιῶν. Δὲν μπορεῖς νὰ τὰ ἀνακαλύψῃς μακρόθεν ἐρχόμενος, νομίζεις ὅτι τὸ μέρος αὐτὸ δὲν κατοικεῖται, ἀλλ' ὅτι εἶνε κανένα ἀπέραντο τσιφλίκι, ἢ κτῆμα μεγαλοπλούτου τινός. Ἀλλ' ἰδίως, πλοῦτος ἀπὸ τὰ σὰν πασχαλιναὶς λαμπάδες εὐθυτενῆ καὶ ὑψικάρηνα καὶ ἀειθαλῆ καὶ καμαρωτὰ κυπαρίσσια. Κυπαρίσσια χονδρόκοντα, ψηλόλιγνα, φουντωτά, μεγαλοπρεπῆ, κλίνοντα ἔνθεν κ' ἔνθεν τὴν σουβλερὴν κορυφὴν των τὴν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου συχνὰ χαϊδευομένην. Τί κομψόν, ἀλήθεια, καὶ εὔμορφον καὶ εὔγραμμον καὶ κανονικὸν δένδρον.

Διατί αὐτὴ ἡ κατ' αὐτοῦ προκατάληψις, ὡς δένδρου πένθους, θανάτου, νεκροταφείου; Διατί τὸ νομίζομεν ὡς δένδρον προωρισμένον διὰ τῶν νεκρῶν τὴν πόλιν; Μήπως ἀπὸ τὸ σχῆμά του ποῦ μοιάζει σὰν λαμπάδα, ἢ διότι εἶνε ἀειθαλές, ἢ διότι εἶνε ἄσκιον ἢ δι' ἄλλους λόγους; Τὸ περίεργον ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ὅμηρος ὁμιλεῖ περὶ τῆς κυπαρίσσου ὡς δένδρου πενθίμου, ἐνῷ οἱ Βυζαντινοὶ δὲν εἶχον αὐτὴν τὴν προκατάληψιν.

*
* *

Καὶ μὲ τὴν ἱλαρὰν αὐτὴν ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐντύπωσιν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν κωμόπολιν. Μὴ ζητεῖτε μεγάλα πράγματα ἀπὸ τὴν Λιγούδισταν· εἶνε μικρὰ κωμόπολις, μὲ μικρὸν προϋπολογισμὸν — ἀπορροφώμενον ὁλόκληρον σχεδὸν ξεύρετε ἀπὸ τί παμφάγα στοιχεῖα, τὴν ἀστυνο-

μίαν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν — μὲ τὰ εἰσοδήματά της ἀπὸ τὴν σταφίδα, τὸ κρασὶ, τὸ ἔλαιον καὶ ὀλίγα ἄλλα προϊόντα. Τί νὰ κάμουν οἱ δυστυχισμένοι οἱ δῆμοι οἱ τετάρτης τάξεως, ὅταν ὁ πρωτεύων δῆμος τῆς Ἑλλάδος, ὁ τῆς πρωτευούσης, πρό τινων μηνῶν ἔπλεεν εἰς *πανσκοτισμόν*.

Θχῦμα πῶς στέκονται στὰ πόδια των. Εἰς τὴν Λιγούδισταν εὑρίσκεις μίαν καλὴν λεωφόρον, δύο-τρεῖς ναοὺς καινουργεῖς, καλλωπισμένους.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ νερῶν, ξεύρετε πόσην ποσότητα αὐτῶν ἔχει ἡ Λιγούδιστα; **Δέκα τρεῖς ὀκάδας**! Ἀπὸ ποῦ δὲ πηγάζει; Ἀπὸ μίαν ἐκτὸς τῆς πόλεως ρωμαντικωτάτην θέσιν, τὴν Κεφαλόβρυσι, ὅπου ποταμὸς καὶ λίμνη ἀποτελεῖ τὸ ἀείρρουν νερό, γύρω-γύρω δὲ ὑψηλόκορμα καὶ παχύρριζα πλατάνια ἀπιστεύτου πλάτους καὶ ὕψους καὶ πάχους καὶ ἡλικίας αἰώνων. Φανταστῆτε ὅτι δώδεκα ἀγκαλιὲς δὲν μποροῦν νὰ περιβάλουν διὰ τῶν βραχιόνων ἕνα πλατάνι. Ἕνα ἄλλο δὲ ἔχει τέτοιο κούφωμα εἰς τὸν κορμόν του ὥστε κάλλιστα μποροῦν νὰ τὸ χρησιμεύσουν τὸν χειμῶνα οἱ τσοπαναραῖοι διὰ μανδρί.

* * *

Ἀπὸ τὴν Κεφαλόβρυσιν αὐτὴ μοῦ ἔδειξαν καὶ τὸ ἱστορικώτατον Μανιάκι ὅπου, ἥρως Μεσσήνιος, ὁ Φλέσσας, ἔπεσε. Διὰ τὸν ὁποῖον δὲν εὑρέθη κανένας Δήμαρχος ν' ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν νὰ ἐγείρῃ κανένα κενοτάφιον. Τί διάβολο! Τόσοι Μεσσηνιακοὶ Δῆμοι δὲν μποροῦν διὰ συνεισφορᾶς νὰ εἰσπράξουν ἕνα ποσὸν διὰ τέτοιον ἱερὸν σκοπόν;

* * *

Εἰς τὴν Λυγούδιστα εἶχα εὕρῃ ἕνα εἰρηνοδίκην, πρῶην συνάδελφόν μας, τὸν ἐξαίρετον νέον κ. Μαραγκόπουλον, ὁ ὁποῖος ἀντήλλαξε τὴς πέννες καὶ τὰ χειρόγραφα τοῦ δημοσιογραφικοῦ ἐπαγγέλματος μὲ τὰς προτάσεις καὶ τὰς ἀγωγὰς τοῦ εἰρηνοδικειακοῦ. Κ' ἔγεινε Κατῆς! Ἀλλὰ Κατῆς διακρινόμενος ἐπὶ ἱκανότητι καὶ εὐθυδικίᾳ.

*
* *

Καὶ διὰ νὰ μὴ ὑστερῇ καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν ἀκόμη, ἰδοὺ ὅτι εὑρίσκεις ἐκεῖ καὶ ἓν ἐργοστάσιον οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, τῶν ἀδελφῶν κ. κ. Καραγιαννοπούλων. Κονιὰκ ἀπὸ σταφύλι μοσχάτο τοῦ κτήματός των τῆς Μισορράχης, ἀρωματικώτατον. καὶ ἄλλα οἰνοπνευματώδη μὲ τὰ ὁποῖα τροφοδοτεῖ πολλὰς γειτονικὰς πόλεις. Ἔπειτα οἱ ἴδιοι ἔχουν καὶ καλτσοπλεκτικήν, δηλαδὴ μηχανὰς ἐξ ὧν παρασκευάζουν κάλτσες. Ὥστε βλέπετε ὅτι ἡ ἄγνωστος εἰς πολλοὺς Λιγούδιστα ἔχει ἀρκετὰ πράγματα νὰ ἐπιδείξῃ εἰς ἕνα ξένον.

ΓΑΡΓΑΛΙΑΝΟΙ

Ὅταν φωνάζωμεν ὅτι μόνον ὁ ὄῆμος τῆς πρωτευούσης μένει στάσιμος, εἶνε ὀπισθοδρομικός, εἶνε παραλυτικὸς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ συντηρηθῇ μὲ κἄποιαν ἀξιοπρέπειαν, εὑρίσκονται μερικοὶ οἱ ὁποῖοι δὲν μᾶς πιστεύουν. Κ' ἐν τούτοις ἂν οἱ κύριοι Δήμαρχοι τῆς πρωτευούσης μας ἔκαμναν κανένα ταξειδάκι μέχρι Γαργαλιάνων καὶ Φιλιατρῶν, τί μαθήματα πού θἄπερναν καὶ πόσῳ ωφελημένοι θὰ ἐπανήρχοντο εἰς τὸ κλεινὸν Ἄστυ. Οἱ Γαργαλιάνοι, μιὰ τριττεύουσα τῆς Πελοποννήσου πόλις, μὲ πρεϋπολογισμὸν μόλις 30 χιλ. δραχμῶν, ἔχουν μίαν πλατεῖαν χωροσταθμημένην, σκιρροστρωμένην καὶ καθαρίαν, πού οὔτε ἡ τοῦ Συντάγματος αὐτὴ Σαχαροπλατεῖα μπορεῖ νὰ παραβληθῇ. Ἰδίως ἡ συντήρησίς της εἶνε κἄτι τι πολὺ Πειραιώτικον. Ὁ ἐκεῖ Δήμαρχος φαίνεται ὅτι εἰς τὸ ζήτημα δρόμων, πλατειῶν, ρυμοτομίας, καθαριότητος καὶ δενδροφυτειῶν ἀντιγράφει—ἐν μικρογραφίᾳ ἐννοεῖται—τὸν τοῦ Πειραιῶς συναδελφόν του. Ἡ κεντρικὴ αὕτη πλατεῖα ἔχει καὶ τὰ δενδράκιά της καὶ κυκλοῦται ἔνθεν κ' ἔνθεν ἀπὸ μικροσκοπικὰ μέγαρα ρυθμοῦ καὶ ἀρχιτεκτονικῆς Ἀθηναϊκῶν, μὲ καφενεῖα καθάρια καὶ μ' εὐπρεπὲς τὸ προσωπικόν, μ' ἕνα ζαχαροπλαστεῖον ὡραιότατον καὶ ἀποστίλβον ὄχι ἀπὸ τὴν παροιμιώδη «ἐσακχαρωμένην φρίκην» τῶν Ἀθηναϊκῶν συναδέλφων του, ἀλλα ἀπὸ λεβεντιὰν καὶ καθαριότητα ἀπιστεύτου τελειότητος.

* * *

Ἀλλ᾽ εἰς τὸ κέντρον τῆς πλατείας εὑρίσκεται ὡς διαμαρτύρησις κατὰ τῶν μεταρρυθμιστικῶν μέτρων τῶν ἑκάστοτε δημάρχων ἓν ἐκκλησίδιον ἀσβεστοχρισμένον, ὅπως εἰς τας Ἀθήνας ἔχομεν τὴν ἀριστοτεχνικωτάτων βυζαντινῶν γραμμῶν Καπνικαρέαν. Ἀδιάφορον· προκειμένου περὶ ἱεροῦ τεμένους ἂς ὑποχωρήσῃ ὁ ἐξωραϊσμὸς πρὸ τῆς ἱερότητος τοῦ ἱδρύματος. Ἔπειτα ἀφίνεις τὴν τετραγωνικωτάτην πλατεῖαν καὶ διατρέχεις τὴν πόλιν· εὑρίσκεις ὅτι χέρι ἀνθρώπου συχνὰ πυκνὰ ἐποπτεύει καὶ μεταρρυθμίζει καὶ βελτιοῖ καὶ εὐπρεπίζει. Ἐννοεῖται δ᾽ ὅτι ὑπαρχουν καὶ δρόμοι καὶ στενωποὶ καὶ σοκάκια παρημελημένα καὶ ἀφρούρητα, ἀλλὰ σκεφθῆτε ὅτι οἱ Γαργαλιάνοι εἶνε νέα πόλις ἀνακαινισθεῖσα ἀπὸ τοὺς καταστρεπτικοὺς σεισμοὺς τοῦ 1886 ποῦ οὔτε καλύβη δὲν ἔμεινεν ὀρθία. Καὶ ἀφοῦ χαμὴς ὁλόκληρον τὸ τούρ, καταστηλάζεις εἰς τὸν κῆπον τῆς «Ἐδὲμ». Αὐτὸ εἶνε ἕνα ἐξοχικὸν καφενεῖον πλατανοσκεπασμένον, ἀμιμήτου καὶ σπανιας ἀπόψεως. Ἀπ᾽ ἐκεῖ ἔχεις τελειοτάτην εἰκόνα ὁλὰ ζωγράφιν.

*
* *

Οἱ Γαργαλιανοι εὑρίσκονται ἐπὶ ὀροπεδίου εὐγράμμου καὶ εὐθυτατου ἀπέχοντες τοῦ ἐπινείου των περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν. Ἀπο τῆς πόλεως δὲ ἐκτείνεται πρὸ σοῦ ἐκτακτου γλυκύτητος καὶ ρέμβης πεδιάς, τετραγωνισμένη καὶ διηρημένη καθ᾽ ὅλα τὰ παμποίκιλα τριγωνομετρικὰ σχήματα. Βαθυπρασινη δέ, διότι μόνον σταφιδοφυτεῖαι τὴν στολιζουν. Ἔπειτα τὴν διασχίζουν ἁρμονικώτατα ἄπειροι δημοτικαὶ καὶ ἐπαρχιακαὶ ἁμαξιταὶ ὁδοί, λαμπρῶς συντηρούμεναι κ᾽ ἑνοῦσαι τοὺς Γαργαλιάνους μετὰ διαφόρων κτημάτων καὶ τῶν πέριξ κωμοπόλεων.

Τὴν νύκτα ἡ πεδιὰς αὐτὴ εἶναι σωστὸ πανόραμα. Σὰν οὐρανὸς ἀνεστραμμένος, μὲ τὰ ἔνθεν κἀκεῖθεν μετακινούμενα φῶτα, ἀσφαλεῖς ὁδηγοὺς τῶν εἰς τὰ κτήματα ἕνεκα τοῦ τρυγητοῦ διανυκτερευόντων κτηματιῶν. Καὶ ἡ πεδιὰς αὐτή, καλλιεργημένη μέχρι τοῦ κύματος, τὸ ὁποῖον ἁπλοῦται καταγάλανον κ' ἐφησυχάζον κατόπιν εἰς τὴν ἀμμώδη παραλίαν. Κ' ἐννοεῖται ὅτι πέραν τῆς ἀκτῆς ἔχεις πέλαγος ἀτέρμον, μέχρι τῆς 'Αφρικῆς ἀπολῆγον.

*
* *

Συμπλήρωμα δὲ τῶν ἐξόχου κάλλους φύσεως κύματος καὶ οὐρανοῦ ἀπολαύσεων εἶνε ὁ πρὸ τοῦ ἐπινείου ἐξηπλωμένος μεγαλοπρεπὴς καὶ γιγάντιος «Κροκόδειλος». Τί εἶνε πάλιν αὐτός ; Γιγαντιαία νῆσος ἥτις κατὰ παράδοξον τῆς φύσεως παίγνιον ἔχει τὸ σχῆμα κροκοδείλου ! Δὲν τῆς λείπει τίποτε. Καὶ τὸ περίεργον ὅτι ἐξ ἄλλης θέσεως ὁ κροκόδειλος αὐτὸς μεταλλάσσει σχῆμα καὶ γίνεται . . . βάτραχος. Αὐτὰ ὁ ἀμφιβάλων δύναται νὰ τ' ἀντιληφθῇ ἂν ποτε ξεπέσῃ εἰς τοὺς Γαργαλιάνους.

*
* *

Σταφίς, ἰδοὺ τὸ μοναδικὸν προϊὸν τῶν Γαργαλιάνων. Αὐτὸ τοὺς ἐπλούτισε, αὐτὸ τοὺς ἐχαντάκωσε. Εὐτυχῶς δι' αὐτοὺς αἱ τιμαὶ φαίνονται ὀλίγον ἱκανοποιητικαὶ ἐφέτος καὶ ἐνδέχεται νὰ ἐπουλώσουν τόσας ἄλλας πληγὰς τοῦ παρελθόντος. Ἀλλὰ θὰ φρονηματισθοῦν μὲ τὰ παθήματα καὶ θὰ γείνουν θετικώτεροι εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς καλλιεργείας ; ἢ θὰ μείνουν καθηλωμένοι εἰς τὸ *γιαγνὶς ὀλντοῦ* τοῦ παρελθόντος ;

* * *

Ὅπου ἀνακαλύπτω κανένα κληρικόν, — ἀνώτερον ἢ κατώτερον, ἀδιάφορον, — κάμνοντα ὅμως κἄτι τι περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους συναδέλφους του τοὺς ὀλίγον τεμπέλιδες, αἰσθάνομαι ἀνακούφισιν νὰ σᾶς τὸν παρουσιάσω. Εἶνε ὁ ἱερεὺς παπᾶ Λεωνίδας Κανελλάκος, Λάκων τὴν πατρίδα, μορφωμένος ὁπωσοῦν, ἀλλὰ καὶ μελετητὴς πολλῶν συγγραφῶν ἐκκλησιαστικῶν, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν ἔμπνευσιν νὰ ὁμιλῇ τακτικὰ κατὰ Κυριακὴν εἰς τοὺς Ναοὺς εἰς γλῶσσαν ὄχι μακαρονικήν, ἀλλὰ τοῦ λαοῦ, καὶ ὄχι ἀφῃρημένα πράγματα, ἀλλὰ θετικὰ καὶ χρήσιμα.

Γράφω δὲ περὶ αὐτοῦ διὰ νὰ κεντηθῇ ὁ ζῆλος καὶ ἡ ἅμιλλα τῶν ἀπανταχοῦ συναδέλφων του· μὲ μίαν ὅμως προσθήκην: Οἱ κληρικοί μας δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ φοροῦν ψηλὰ περιλαίμια καὶ φαρδομάνικα κολλαρισμένα ἀλλὰ ἁπλούστερα καὶ σεμνότερα ἐνδύματα, ὅσῳ δὲ δύνανται καθάρια καὶ κόσμια.

* * *

Καθ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας διακρίνει κανεὶς σήμερον ρευμάτιον πολιτικῆς καὶ κομματικῆς χειραφεσίας. Ἐδῶ τοὐλάχιστον ηὗρα ἕνα ὅμιλον ἐξ ἐπιστημόνων, ἐμπόρων, πρώην ἀνωτέρων οἰκονομικῶν ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους κλπ. οἵτινες ἀπεχθάνονται τὰς γνωστὰς φατρίας καὶ ποθοῦσι μεταβολὴν πραγμάτων καὶ προσώπων. Εὐχάρι-

στον τὸ πρᾶγμα, εὐχῆς δ' ἔργον εἶνε οἱ σήμερον ὀλίγοι αὐτοὶ κατὰ τόπους, νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἀπόστολοι καὶ προπαγανδισταὶ ὑπὲρ τῆς κατισχύσεως ἠθικωτέρων καὶ πατριωτικωτέρων ἀρχῶν καὶ συστημάτων διὰ τὸ σκοτεινιασμένον μέλλον τοῦ τόπου.

ΦΙΛΙΑΤΡΑ

Ἀπὸ τοὺς Γαργαλιάνους μέχρι τῶν Φιλιατρῶν μιάμισης ὥρας καρτσάδα ἀπιστεύτου ἀπολαύσεως καὶ θελγήτρων μοναδικῶν. Δρόμοι σὰν τὰς Πειραϊκὰς λεωφόρους, κάμποι ἀπὸ σταφιδοφυτείας καὶ περιβόλια ἱλαρωτάτης ἀπόψεως, ἀμάξι ἄνετον ὁπωσοῦν καὶ συντροφιὰ πολύτιμος ἀπὸ ἕνα ἰατροφιλόσοφον καὶ βαθύπειρον ἐπιστήμονα τὸν ἐκ Φιλιατρῶν ἰατρὸν κ. Συνοδινόν. Ὅλοι εἱ κλάδοι τῆς Πολιτείας ἔκαμον μίαν παρέλασιν ἐνώπιόν μας μὲ τὰ καλά των καὶ τὰ ψυχρά των, μὲ τὰ ὑπέρ των καὶ τὰ κατά, ἐκ στόματος τοῦ πολυμαθοῦς ἰατροῦ. Τόσον δὲ ἐνδιαφέρουσα καὶ ἀπολαυστικὴ ἦτο ἡ ὁμιλία του ὥστε οὔτε μᾶς ἐκούρασε κἂν ἡ ἁμαξοπορεία, αἱ ὧραι δὲ παρῆλθον ὡς δευτερόλεπτα, ὁπότε φθάνομεν εἰς τὰ σεισμόπληκτα Φιλιατρά.

*
* *

Ἡ σταφιδοφόρος αὐτὴ κωμόπολις ἀγνώριστος· τί ἦτο πρὸ δεκαετίας, καὶ τί σήμερον. Τότε ἕνα βρωμοχῶρι ἀνατολίτικο, ἀκατάστατον. σήμερον δὲ μία μικρὰ πόλις ἀπὸ τὰς σπανιωτέρας τῆς Ἑλλάδος. Διότι καὶ τὰ Φιλιατρά, ὅπως οἱ Γαργαλιάνοι, εἶνε πόλις νέου σχεδίου, ὡραιοτάτου καὶ τοῦτο, διότι κατεστράφη ὑπὸ σεισμῶν καὶ ἐπομένως ἐρρυμοτομήθη καὶ διερρυθμίσθη κατὰ τὰς νεωτέρας ἀπαιτήσεις τῆς τέχνης. Ὥστε κἄποτε μία μεγάλη καταστροφή, συνεπιφέρει καὶ μεγάλας βελτιώσεις! Καὶ βλέπεις σήμερον τὰ Φιλιατρὰ μὲ Πειραιώτικην ρυμοτομίαν,

μὲ κανονικότητα πεζοδρομίων, μὲ μίαν πλατεῖαν λαμπροτατην, κοσμουμένην εἰς τὸ κέντρον της μὲ σινδριβάνια, πίδακας, καὶ ἕνα ἄγαλμα ὑπερμέγεθες καὶ πολυτελέστατον καὶ δαπανηρότατον, ποῦ ἄλλο εἰς τὸ εἶδος του δὲν εὑρίσκεις οὐδαμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐκτὸς τῶν Πατρῶν.

* * *

Καὶ δὲν σταματοῦν τὰ δημοτικὰ ἔργα των Φιλιατρῶν· ἔχει ὡραιοτάτην ὑδαταποθήκην—δεξαμενὴν—τέταρτον τῆς πόλεως ἀπέχουσαν, πολὺ καλὸν ἔργον, στοιχίσαν ὑπὲρ τὰς 600 χιλ. δραχμάς, ὅπου συγκεντροῦνται διὰ διοχευτηρίων σωλήνων ὅλα τὰ κρυσταλλώδη νερὰ τῶν παρακειμένων βουνῶν, μὲ τὰ ὁποῖα ὄχι ποτίζεται, ἀλλὰ περιλούεται καὶ κολυμβᾷ ἡ πόλις ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν των, καὶ βλέπεις ἐντὸς αὐτῆς κρήνας ἀειρρόους ἐκχυνούσας τὸ ὕδωρ ἁλύπητα εἰς τοὺς δρόμους.

Σκέπτονται δὲ οἱ Φιλιατρινοὶ νὰ εἰσάξουν καὶ τὸ *ἠλεκτρικὸν φῶς* χρησιμοποιοῦντες δι' αὐτὸ τὴν δύναμιν τῆς ροῆς τῶν ὑδάτων, καὶ θὰ τὸ εἶχον ἐπιτύχει, ἂν δὲν τοὺς ἐγονάτιζε καὶ δὲν τοὺς ἀπεθάρρυνεν αὐτὴ ἡ γλυκόξανθη ἀγαπητικιά των, ἡ σταφίς. Διότι δὲν φαντάζεσθε τί πλοῦτος εἰσέρρεεν ἀπὸ ἐτῶν ἀπὸ τὴν μοσχοπωλουμένην σταφίδα (πρὸς 300 ἢ 400 φράγκα τὸ 100λιτρον) εἰς ὅλας τὰς σταφιδοφόρους ἐπαρχίας, ποῦ ἂν εἶχον τὴν ἀτίμητον Τσακώνικην ἀρετὴν τοῦ ἀποταμιεύειν, σήμερον τὰ Φιλιατρά, καὶ εἰς τὰς σταφιδοφόρους ἐν γένει ἐπαρχίας, καθε σπίτι θὰ ἦτο καὶ τράπεζα, καὶ κάθε κτηματίας τραπεζίτης καὶ τοκιστής! Ἀλλ' ἡ μεγαλομανία καὶ τὸ ἀψίκορον καὶ τὸ ματαιόδοξον—τρία ἐλαττώματα ἀγνῶς Ἑλληνικὰ—τόσῳ τοὺς ἐξήντλησαν, ὥστε μὲ μιὰ ἀναποδιὰ τῆς τύχης καὶ ἔκπτωσιν τῶν τιμῶν, τὰ ἐκακάρω-

σαν! Τώρα δέ,—κατόπιν ἑορτῆς—ἄρχισαν νὰ μεταβληθοῦν εἰς Ἑβραίους Σάϋλωκ. Ἀλλὰ, ὑστερνή μου γνῶσι νὰ . . . κλπ.

*
* *

Τὰ πολλὰ ὅμως αὐτὰ νερὰ ποῦ δροσίζουν τὴν πόλιν χυνόμενα ἀπὸ τὰς κρήνας τὰς δημοτικὰς δὲν διοχετεύονται ποὺ, ἀλλὰ μένουν στάσιμα, ἤγουν λιμνάζουν καὶ ἀποτελοῦν σοκολατόχροα ρεῖθρα, τενάγη, βόρβορον ἐκ τῶν ὁποίων ἀναπτύσσονται μιάσματα, ἄρα νοσήματα, ἐπομένως πυρετοί. Διότι τὰ στάσιμα αὐτὰ νερὰ εἶχον κυκλώσει τὴν πόλιν· πρὸ τοῦ καταστήματός των, πρὸ τοῦ οἴκου των, πρὸ τοῦ σχολείου, ἐδῶ, ἐκεῖ, παντοῦ. Πυρετοὶ λοιπὸν διαλείποντες, καλοήθεις, κακοήθεις, αἱματουρικοὶ κἄποτε, ἐλειογενεῖς κ' ἐν γένει ὅλη ἡ κλίμαξ τῶν ποικιλωτάτων fièvres τῶν Φράγκων. Διότι ἡ πόλις ἀφ' ἑνὸς δὲν ἔχει τὴν ἀνάλογον κλίσιν καὶ ἀφ' ἑτέρου δὲν ὑπάρχουν ὑπόνομοι. Ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν Λευκάδα καὶ τὸ ἡρωϊκὸν Μεσολόγγι. Συμπέρασμα λοιπόν: Νὰ ἀφήσετε, ὦ προοδευτικοὶ Φιλιατρινοί, τὰ ἠλεκτρικάσας φῶτα δι' ἄλλους ζουμερωτέρους χρόνους, καὶ νὰ κατασκευάσετε ὑ-πο-νό-μους. Διότι τί θὰ σᾶς ὠφελήσουν δέσμαι ἄφθονοι ἠλεκτρικῶν ἀκτίνων, ὅταν αὐτοί σας οἱ πυρετοὶ σᾶς στέλλουν κατὰ δεκάδας εἰς τὰ θυμαράκια; Τὴν ὑγείαν σας λοιπὸν πρὸ παντός, καὶ τὸν ἀμερικανὸν Ἔδισσων τὸν εὑρίσκετε ὁπόταν θέλετε.

*
* *

Ἔχουν καὶ τὴν Φιλαρμονικήν των οἱ Φιλιατρινοί, καταρτισθεῖσαν ἀπὸ ἕνα ἀπόστρατον ὑπολοχαγὸν μουσικόν.

ὀλιγομελῆ μὲν ἀκόμη, ἀλλ' ἱκανὴν ὅπως συγκεντρώσῃ ἀρκετοὺς Μεσσηνίους φουστανελλοφόρους καὶ ἀπὸ τὰ περίχωρα ἀκόμη. Μορφωτικώτατον σωματεῖον.

*
* *

Μὲ μίαν εἰδυλλιακὴν εἰκόνα γάμων Μεσσηνιακῶν τελειόνω. Κυριακῇ βράδυ πομπὴ πανηγυρικὴ ἐπρόβαλεν ἀπὸ τὴν πλατεῖαν μὲ βιολιὰ καὶ λαγοῦτα. Ἦτο ὁ γαμβρός, ἕνας μαυρογένης καὶ μαυριδερὸς εὔπορος φουστανελλοφόρος, σαραντάρης περίπου, μὲ τοὺς συμπεθέρους καὶ συγγενεῖς του, οἱ ὁποῖοι ἐπήγαιναν *νὰ πάρουν τὴν Νύφη*.

*
* *

Πράγματι πηγαίνομεν—συμμετέσχε τῆς χαρᾶς καὶ ὁ ὑποφαινόμενος—εἰς τὸ ἀρχοντικὸν τῆς Νύφης ὅπου ἄλλα ὄργανα καὶ κλαρινέτα μᾶς ὑπεδέχθησαν μὲ τοὺς συγγενεῖς της. Ἐκεῖ ἐψάλη τὸ μυστήριον τοῦ Γάμου, μετὰ τὸ ὁποῖον ὅλοι μαζῆ, συμπέθεροι τοῦ Γαμβροῦ καὶ τῆς Νύμφης, κινοῦμεν συνοδεύοντες περιχαρεῖς τοὺς Νεονύμφους εἰς τὸ νέον ἀρχοντικὸ καὶ οἰκοκυριόν των. Ἡ Νυμφη, μεστωμένη κ' εὔμορφη κοπέλα, μελαγχροινὴ κἄπως ἀλλὰ μὲ ζωηρότατα χαρακτηριστικά, μὲ δύο μεγαλα κατάμαυρα ἀμυγδαλοειδῆ μάτια, γεμάτα φωτιὰν καὶ ζωήν, καὶ μαλλιὰ πυκνὰ κ' ἐβένινα. Ὅλη ἡ συνοδεία λοιπόν, μὲ διπλᾶ ζύγια ἀπὸ βιολιὰ ἐκινούσαμεν διὰ τὸ σπίτι τοῦ Γαμβροῦ, ἐνῷ τὰ ὄργανα ἔπαιζαν μίαν χαρμόσυνον *πατινάδα* κατάλληλον διὰ τὴν περίστασιν. Πλησιάζομεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Γαμβροῦ κ' ἐκεῖ εἰς ἕνα σταυροδρόμι ἐστάθημεν ὅπου ἐπρόκειτο νὰ γείνῃ «τῆς Νύμφης ἡ παράδοφις». Πράγματι, προσέρχονται ἐν πρώτοις οἱ γονεῖς αὐ-

τῆς, ἀσπάζονται αὐτοὺς καταλείβοντες γλυκυπίκρου χαρᾶς δάκρυα, διότι χάνουν τὴν Νυμφοκόρην των, τὸ στολίδι καὶ τὴν εὐμορφιὰ τοῦ σπιτιοῦ των καὶ κατόπιν ὅλοι οἱ ἄλλοι συμπέθεροι καὶ κεκλημένοι τῆς Νύμφης τοὺς εὔχονται μὲ πόθον πανευφρόσυνον «Καλὸν στερέωμα καὶ καλοὺς κληρονόμους».

*
* *

Τὰ βιολιὰ τότε παίζουν ἕνα θούριον, μωραΐτικον ἐμβατήριον, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς παραδόσεως τῆς νύμφης, μεθ' ὃ οἱ νεόνυμφοι ἀποχωρίζονται καὶ ἐγκαθίστανται πλέον εἰς τοῦ γαμβροῦ τὸ νοικοκυριό, οἱ δὲ τῆς νύμφης γονεῖς καὶ συμπέθεροι εἰς τὸ πατρικό της σπίτι, ὅπου καθ' ὅλην τὴν νύκτα καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἐγλέντησαν, εὐθύμησαν, ἐχόρευσαν, ἐτραγούδησαν καὶ ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον ἔρριψαν εἰς τὸν ἀέρα καὶ ὀλίγαις κουμπουριές. Τέτοιαν ποίησιν καὶ γλύκαν ἔχουν τὰ ἀγνά, τὰ πατριαρχικά, τὰ χριστιανικὰ — ἐξαιροῦνται ἡ κουμπουριὲς — ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν ἐπαρχιῶν μας, ὦ ἀβροδίατοι καὶ φιλόφραγκοι πρωτευουσιάνοι.

*
* *

ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑ

Ὑπάρχουν πολλὰ μέρη, πόλεις, πολίχναι, χωρία, συνοικισμοί, ποῦ εἶνε μιὰ χαρὰ νὰ τ' ἀπολαύσῃς ἐξ ἀποστάσεως. Τὰ προσήγγισες ὅμως, τὰ ἀνέταμες, τὰ διεσκέλισες, τὰ ἐμελέτησες, ἔχασες τὸ πᾶν. Ἡ ὡραία εἰκών, ἡ εὔμορφη ζωγραφιά, ἀντιστρέφεται εἰς μουντζαλιάν. Τὸ Γύθειον, φέρ' εἰπεῖν ἢ ἡ Νάξος, ἐξ ἀπόπτου θεώμενα, παράδεισος, ποιηματάκι τῆς φύσεως. Ἐκ τοῦ σύνεγγυς ὅμως, κόλασις, Ἄδης. Ἔτσι καὶ ἡ Κυπαρισσία. Νὰ τὴν βλέπῃς ἀπὸ τῆς γεφύρας τῆς Συριανῆς *Ἐλπίδος* ὑπὸ τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν της μὲ τὴν πρασινάδα της, μὲ τὰ μέγαρά της, μὲ τὴν ἀμφιθεατρικὴν ἐν γένει ὄψιν της, μορφόνεις τὴν λαμπροτέραν ἰδέαν περὶ τῆς καλλονῆς τῆς πόλεως. Ἀπεβιβάσθης ὅμως εἰς τὸ ἐπίνειόν της, διεσκέλισες τὴν πρὸς τὴν πόλιν ἄγουσαν ἀνάντη, ἑλικόστροφον καὶ κοτρονοβριθῆ λεωφόρον της, ἀνῆλθες ἐπὶ τῆς πόλεως διὰ τῶν καλδεριμοειδῶν λιθοστρώτων της, ἔκαμες δύο-τρεῖς ἑλιγμοὺς ἐντὸς τῆς ἀγοραίας λεωφόρου, ἐπροχώρησες πρὸς τὰς φυλακὰς καὶ τὰ κρεωπωλεῖα, ἀνῆλθες πρὸς τὸ φρούριον, κατῆλθες πρὸς τὴν σπιθαμιαίαν πλατεῖάν της, καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς ἐκδρομῆς αἰσθάνεσαι τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκριζοντυλίνης! Ἑλιγμοὶ ἀνάντεις, καταντεις.

* * *

Τόπος ἀνοικονόμητος, δυσδιόρθωτος. Οὔτε τοῦ Κροίσου τὰ ἑκατομμύρια δὲν μποροῦν νὰ τὸν μεταβάλουν. Τί νὰ

ἐπισκευάσουν, τί νὰ πρωτοκαλλωπίσουν. Ἐν τοσούτῳ ἐὰν τύχῃ ἄρχοντος ἀγαθοῦ καὶ μὴ ἀνήκοντος εἰς φατρίας, ἀλλ' ἔχοντος τὴν θέλησιν καὶ τὴν φιλοτιμίαν νὰ ἐργασθῇ ὑπὲρ τοῦ Δήμου, τοῦ ὁποίου ὁ προϋπολογισμὸς ἀνέρχεται εἰς 70 χιλ. δρ, δύναται νὰ ἐπέλθῃ σχετικὴ βελτίωσις τῆς καταστάσεως. Ἡ Κυπαρισσία εἶνε ἐκτισμένη ὑπὸ τοὺς ἀτερπεῖς καὶ αἰχμηροὺς πρόποδας βουνοῦ. Οὔτε ρυμοτομία μπορεῖ νὰ γείνῃ, οὔτε καμμία πλατεῖα, οὔτε λεωφόρος μία μόνον νὰ σχεδιασθῇ. Τί νὰ κάμουν δὲ καὶ οἱ δήμαρχοί της; Διατηροῦν ὅσον δύνανται, καὶ ὅσον περισσεύουν ἀπὸ τὴν ἀπορρόφησιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Δήμου ἐκ μέρους ἀστυνομίας καὶ εἰσφορᾶς εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, τὴν καθαριότητα τῆς πόλεως δαπανῶντες ἀφειδῶς χάριν αὐτῆς καὶ τῆς ἐν γένει ἀσφαλείας καὶ τάξεως τῆς περιφερείας τοῦ δήμου των. Ἀλλὰ πῶς θέλετε νὰ σᾶς παρουσιάσουν πόλιν εὐπρόσωπον, κομψήν, ὡραίαν ἀφοῦ φύσει εἶνε ἀδύνατον; Ἀφοῦ δὲν εἶνε μεσόγειος, ἢ παράλιος, ἢ ἐπίπεδος, ἢ ἐπικλινής; Ἔπειτα μήπως ἡ Κυπαρισσία εἶνε πόλις σημερινή, ὥστε νὰ ρίψωμεν τὴν εὐθύνην εἰς τοὺς συγχρόνους; Αὕτη ἀριθμεῖ βίον αἰώνων, καὶ συνωκίσθη ἐκεῖ διὰ λόγους ἴσως ἱστορικούς, φόβῳ τῶν πειρατῶν, ληστῶν κ' ἐν γένει ἐπιδρομῶν ἀλλοφύλων. Ἀλλὰ τότε διατί νὰ μὴ κατέλθουν ἀπὸ τὰ ὕψη ἐκεῖνα οἱ σημερινοὶ Κυπαρίσσιοι εἰς τὸ ἐπίνειόν των, ἓν μόλις τέταρτον τῆς ὥρας τῆς πόλεώς των ἀπέχον;

* * *

Κ' ἔτσι κατελήξαμεν ἐκεῖ ποῦ ἔπρεπε.

Τὸ ἐπίνειον τῆς Κυπαρισσίας συνωκίσθη πρὸ δεκαετίας, ὅπου μάλιστα καὶ μετεφέρθησαν τὰ δημόσια γραφεῖα, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ βουλευτοῦ κ. Κοκκέβη, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ

ὁποίου ὠνομάσθη ὁ συνοικισμὸς αὐτὸς Κυκκεριάς. Ἀλλὰ συμφέρει εἰς τοὺς κατοίκους ἡ ἐγκαθιδρυσις τῶν ἀρχῶν εἰς τὸ ἐπίνειον καλλίτερα ἢ ἐπάνω εἰς τὴν πόλιν ὅπου εὑρίσκονται σήμερον; Αἱ γνῶμαι διῃρημέναι. Ἄλλοι ὄχι, ἄλλοι ναί. Ἡμεῖς θὰ παραθέσωμεν καὶ τὰς δύο, ἀφιεμένης εἰς τὴν κρίσιν ἑκάστου τῆς ἐκλογῆς. Οἱ ἐπιμένοντες νὰ μείνουν τὰ δημόσια γραφεῖα ἐπάνω εἰς τὴν πόλιν διατείνονται ὅτι οὐδεὶς λόγος πείθει ὅτι διὰ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τούτων εἰς τὴν παραλίαν θὰ ἐπέλθῃ πρακτικόν τι ἀποτέλεσμα καθόσον οὔτε ἐμπόριον ἄξιον λόγου γίνεται ἀλλ' οὔτε ναυτιλίαν ἔχει ἡ Κυπαρισσία, ἔπειτα πῶς εἶνε δυνατὸν μὲ τὴν κρατοῦσαν σήμερον οἰκονομικὴν στενοχωρίαν τῶν κατοίκων ν' ἀφήσουν οὗτοι τὰς οἰκίας των ἐν τῇ πόλει καὶ νὰ κατέλθουν εἰς τὸ ἐπίνειον διὰ νὰ ἀνεγείρουν ἐκ θεμελίων ἄλλας;

Ἢ, λέγουν, εἶνε εὔκολον πρᾶγμα νὰ συνδεθῇ διὰ συνοικισμοῦ πυκνοῦ ἡ κεντρικὴ πόλις μὲ τὴν παραλίαν, κτιζομένων κατὰ μῆκος ἀπ' αὐτῆς πρὸς τὸ ἐπίνειον καινουργῶν οἰκιῶν; Ἀφοῦ δὲν κατωρθώθη ἀκόμη νὰ ἑνωθῇ τὸ Φάληρον μὲ τὸν Πειραιᾶ ὅπου μικροτέρα ἀπόστασις τὰς χωρίζει καὶ τὸ χρῆμα καὶ ὁ πληθυσμὸς ἀφθονοῦν ἑκατονταπλασίως ἢ ὅσον εἰς τὴν Κυπαρισσίαν καὶ θὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο ἐκεῖ; Ἀλλὰ καὶ ὑλικώτεραι αἱ ζημίαι θὰ εἶνε διὰ τὴν πόλιν, ἐαν μεταφερθοῦν τὰ γραφεῖα κάτω, ἀφοῦ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρόκειται νὰ στερηθῇ ἡ Κυπαρισσία Κακουργιοδικείου, ἀδυνάτου οὔσης τῆς συγκροτήσεως αὐτοῦ κατὰ τὸν νέον περὶ ἐνόρκων νόμον ὡς διαμενόντων τῶν ενόρκων ἐν τῇ ἄνω πόλει· αἱ ἐκ τῆς καταργήσεως δὲ τούτου ζημίαι θὰ ἀνέλθουν περὶ τὰς 30 χιλ. δρχ. ἐτησίως.

* * *

Ἡ ἀντίθετος γ ώμη ἰὸν ὑ. Πρέπει νὰ μεταφερθοῦν τὰ δημόσια γραφεῖα εἰς τὴν παραλίαν διὰ νὰ ζωντανεύσῃ τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία, ἐπεκταθῇ καὶ πυκνωθῇ ἡ συγκοινωνία, καταστῇ ἡ διαμονὴ τῶν ὑπαλλήλων μᾶλλον εὐχάριστος, ὁπότε καὶ οἱ καλοὶ ὑπάλληλοι θὰ προτιμοῦν τὴν Κυπαρισσίαν ἀπὸ ἄλλα μέρη, καὶ τερπνοτέρα διά τε τοὺς ἐντοπίους καὶ τοὺς ξένους θὰ εἶνε ἡ διαμονὴ ἐκεῖ. Ἐὰν λοιπὸν ἐπιτευχθῇ τοῦτο θὰ ἀποκτήσῃ βεβαίως καὶ λιμένα τινὰ ἡ Κυπαρισσία, διότι ὁ κατασκευασθεὶς αὐτὸς βραχίων ὃι ὃν ἐδαπανήθη ἓν ἑκατομμύριον δραχμῶν, παθὼν σπουδαίας βλάβας ἐκ τῶν ἐπ' αὐτοῦ θραυομένων κυμάτων τριχυμιώδους πόντου, ἐν ἀνάγκῃ μόνον ἰστιοφόρα, βρατσέρες καὶ σκοῦνες δύναται νὰ προφυλάξῃ Ἀφοῦ λοιπὸν ὑπάρχει λιμενικὸν ταμεῖον, πρὸ 50ετίας συστάν, καὶ τὸ ὁποῖον ἔχει εἰσπράξει μέχρι τοῦδε ἐν ὅλῳ τρία ἑκατομμύρια, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον ὁ βραχίων ἐγένετο, τὰ δ' ἄλλα πᾶν κι' ἀκόμη πᾶν, δύναται αὐτὸ νὰ προβῇ εἰς κατασκευὴν νέων ἔργων λιμενικῶν χάριν τοῦ συνοικισμοῦ τούτου. Ἀλλὰ θὰ μάθετε ὅτι δυσεξέλεγκτος εἶνε ἡ διαχείρισις τοῦ ταμείου αὐτοῦ, διότι τὰ βιβλία αὐτοῦ ἔχουν ἐξαφανισθῇ μέχρι τοῦ 1880 !

* * *

Τὸ ἐπίνειον δὲ ἀριθμεῖ περὶ τὰς 30 οἰκίας, τὰς πλείστας ἰσογείους. Ἀπὸ τοῦ 1882 ἤρξατο ὁ συνοικισμὸς ἐν τῇ παραλίᾳ καὶ ἐπὶ μίαν πενταετίαν 1888 1893 ἦσαν ἐρριμμένα ἐν τῇ ἐρημίᾳ τὰ δημόσια γραφεῖα, ἀλλ' οὐδεμία ἔκτοτε νέα οἰκοδομὴ ἐγένετο, διότι οὔτε προσόδους μεγάλας ἔχει οὔτε τὸ ἐμπόριον τῶν πέριξ δήμων συγκεντροῖ ἐν αὐτῷ. Ὀλίγων δὲ ἐκ τῶν κατοίκων αἱ γνῶμαι, περὶ τοὺς τριάκοντα, τάσσονται ὑπὲρ τοῦ συνοικισμοῦ αὐ-

τοῦ, διότι ἔσχον τὴν ἀπρονοησίαν νὰ οἰκοδομήσωτι καὶ μάλιστα διὰ δανείων μεθ' ὑπερόγκων τόκων τὰ ὁποῖα ἀπερρόφησαν οὐ μόνον τὰς ἰδίας ἐνυποθήκους οἰκίας ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἀκόμη κτήματα τῶν ἰδιοκτητῶν· ὥστε οἱ πλεῖστοι ἀποκλίνουν ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ νὰ μείνῃ ἡ πόλις ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκεται σήμερον, μαζῆ δὲ καὶ ὅλα τὰ δημόσια γραφεῖα.

* * *

Γνωστον ὅτι τὸ κυριώτερον προϊὸν τῆς Κυπαρισσίας εἶνε ἡ σταφίς. Ταύτης μοσχοπωλουμένης, οἱ κουρβανάδες τῶν Κυπαρισσίων πλημμυροῦν· ἀποθηκευομένης ὅμως, ἕνεκα ἐξευτελισμοῦ τῶν τιμῶν ἢ καὶ τῆς ἀζητησίας,— ὅπως κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ τὸ λῆξαν ἔτος—πλήρης ἀπογοήτευσις καὶ πεῖνα χειροπιαστή. Τὸ εὐτύχημα εἶνε ὅτι μετὰ τὰς τελευταίας δοκιμασίας ἡ σταφιδοφυτεία ἐσταμάτησε, οἱ σταφιδοπαραγωγοὶ καλλιεργοῦν μετὰ ἐπιμελείας καλλιτέρας καὶ οἱ σταφιδέμποροι φέρονται πλέον εἰλικρινέστερον πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους ἐμπόρους, μὴ μιγνύοντες εἰς τὴν σταφίδα ἄλλας ξένας οὐσίας διὰ νὰ καταχρασθοῦν τὸν ἀγοραστήν.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς μαυροξανθομμάτας σταφίδος, παράγει ἡ Κυπαρισσία καὶ περὶ τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον ὀκάδας ἐλαίου καλῆς ὁπωσοῦν ποιότητος.

ΠΑΤΡΑΙ

Ἡ ἀκτοπλοΐα τῆς Πελοποννήσου, ὁ κοινῶς λεγόμενος «γῦρος τῆς Πελοποννήσου» πράγματι εἶνε ἓν ἀπὸ τὰ εὐμορφότερα θαλασσινὰ ταξείδια. Φεύγεις ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ πρωίαν Σαββάτου καὶ ἀφοῦ προσεγγίσῃς εἰς τὰ δροσερώτατα νησιὰ τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ φθάσῃς εἰς Ναύπλιον, τραβᾷς διὰ τὸ Λεωνίδιον, τὴν Μονεμβασίαν, χώνεσαι εἰς τὸν Λακωνικόν, τὸν Μεσσηνιακόν, τὸν Κυπαρισσιακόν, χαιρετίζεις γιὰ δυὸ τρεῖς ὥρας τὴν λουλουδοσπαρμένην Ζακυνθον, καὶ ἀφοῦ τραταρισθῇς μὲ ὀλίγα γιασουμιὰ καὶ σαντσαμίνια τῆς μυροβριθοῦς νήσου, καταταλάζεις εἰς τὰς Πάτρας Πενθήμερος ἀκτοπλοϊκὸς γῦρος, καθ' ὃν πνίγεσαι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὴν ἰωδιοῦχον ποντιάδα αὖραν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ μυρουδιὲς τῶν πρασινοδοσκεαῶν ἐκτάσεων τοῦ Μωρηᾶ. Πραγματικον πανηγῦρι αἰσθήσεων, ἀπολαύσεων, θελγήτρων.

*
* *

Αἱ Πατραι ἄλλοτε καὶ αἱ Πάτραι σήμερον. Αἱ Πάτραι πρὸ τοῦ σταφιδικοῦ κράχ, καὶ αἱ Πάτραι μετὰ τὸ κράχ. Πλοῦτος τότε, ἑκατομμύρια, ἐμπόριον ἐν ἀκμῇ, συναλλάγματα, χρυσός, λίραι, ταξείδια εἰς Εὐρώπην, εὐμαρεια μυθώδης, ἔξοδα ἄσκοπα, ξέναι γλῶσσαι, γερμανικα, ἀγγλικά, γαλλικά, μπόνες, παραμανες, πιάνα, μουσικεὶ, χοροί, ντεκολτέ, πολυτέλεια, μεταξωτά, παλάτια, μέγαρα, λουστρίνια, ψηλὰ καπέλα, κορδόνι, ἐλῃά, Γερο-

κωστόπουλος, Κοντογούρης, Πατρινός. Καλαμογδάρτης, κομμα, ψῆφος, βουλευτὴς, ὑπουργός, Παπαγιαννακόπουλος, παγκορδονισμός, παντρικουπισμός. Αἱ Πάτραι σήμερον, νηφαλιότης, συντηρητικότης, σκεπτικισμός, μέτρημα τῶν λόγων, ζύγισμα τῶν ἔργων, πρακτικότης πολλή, περιορισμὸς παραφροσυνῶν, κοινωνικὴ ἀνεξαρτησία καὶ πολιτικὴ ἐν μέρει, ἐν μέρει μόνον, ὀρθάνοιγμα ματιῶν, ἀγκάλιασμα ἐργασίας, ὄχι πλέον Τρικούπης-Θεός, Δεληγιάννης-Ὑπέρθεος, νέαι ἰδεαι, νέα συστήματα, καινούργια μυαλά, ὀλίγη σταφιδοενέργεια, ἀποστολαὶ ἔκτακτοι, Ἅγιος Κωνσταντῖνος, Καράκαλλος, ἐνέργειαι διὰ τὴν διάδοσιν, λύσιμον χειρῶν, δέσιμον γλώσσης, βελτίωσις παραγωγῆς, ἠθικώτεραι συναλλαγαί, σταφιδοῦχα κιβώτια ἀμιγῆ, ἀγνά, ὄχι ἀνάμικτα μὲ χίλιων εἰδῶν προστυχιαῖς, ὀλίγη γυμναστική, κἄποιος Παναχαϊκός, ὀλίγη μουσική, δυο Φιλαρμονικαί, ὀλίγη Καλλιτεχνία, πολλὴ ζωγραφικὴ κλπ.

*
* *

Αὐτὴ εἶνε ἡ ἐξέλιξις τῶν ἀτόμων, τῶν πόλεων, τῶν Ἐθνῶν. Ὑψοῦνται, ὑψοῦνται μέχρι τοῦ ζενίθ, ἔπειτα κατέρχονται, κατέρχονται μέχρι τοῦ ἀντίποδος, τοῦ Ναδίρ. Ἔτσι καὶ αἱ Πάτραι ἀνῆλθον εἰς Ἰμαλάϊα ὕψη ματαιότητος, εὐμαρείας, κερδῶν, ἀπολαύσεων, χάρις εἰς τὸ μαυρόξανθον ἀτίμητον προϊόν των· αἱ ἴδιαι, χάρις πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ μαυρόξανθον, κατῆλθον εἰς τὰ Τάρταρα. Ἀλλὰ ἐν τῇ ἀνοδοκαταπτώσει ὁ σωφρονισμός, ἡ γρανιτοποίησις τοῦ ἐμπορίου, τῆς πείρας, τῆς ἀποκαταστάσεως. Τὸ περίφημον ἐκεῖνο λόγιον τοῦ Μεσολογγίτου πολιτευτοῦ «Ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ ἔγκειται ἡ ἐπιτυχία» εὑρίσκει εἰς τὰς Πάτρας τὴν ἐφαρμογήν του. Ἔπρεπε νὰ ἐκπέσῃ, νὰ ἐξευ-

τελιστθῇ, νὰ σταπίσῃ, νὰ χυθῇ εἰς τοὺς ὁρόμους, νὰ ριφθῇ εἰς τοὺς χοίρους ἡ παραγωγή των, διὰ νὰ ἀνανήψωμεν ὅλοι μας, νὰ ἴδωμεν που ἁρμενίζομεν, νὰ ἐκτείνωμεν τὸ μάτι μας πέραν τοῦ ὁριζοντος τῆς μύτης μας, νὰ σκεφθῶμεν καὶ διὰ τὰ κατὰ καὶ διὰ τὰ ὑπέρ.

* * *

Τί ἐπλούτησε τοὺς Πατρινούς, τί ἐμεγάλυνε τὰς Πάτρας; Τὸ σταφιδοκούτσουρο. Ὁ προνομιοῦχος πόρος τῆς Ἑλλάδος, τὸ προνομιοῦχον παραγωγικὸν εἶδος τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ μὴ προβλέψῃ γιὰ τὴν τύχην του καμμία κυβέρνησις, οὔτε οἱ ἔμποροι. οὔτε οἱ παραγωγοί, ἔχασε τὴν τιμήν του τὸ πρϊόν, ἐξευτελίσθη. Ἐνόμιζαν ὅλοι ὅτι αἰωνίως θὰ ἀντικαθίσταται ἡ μαυρομμάτα μὲ στερλίνες· ἔδιδαν χίλιαις λίτραις σταφῖδος κ' ἐγέμιζαν τὰ χέρια των μαλαμα. Ἐφόρτωναν ἕνα καράβι σταφῖδα καὶ ἀντ' αὐτῆς ἐθησαύριζον λίρα· ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὰ τὰ ἀμύθητα, τὰ ἄνισα κέρδη τοὺς ἐχαντάκωσαν. Ὅ,τι ἐπερίσσευεν ἀπὸ τὰ κέρδη ἐμπρὸς εἰς σταφιδοφυτείας. Κ' ἐγέμισαν τοὺς καμπους των, τὰ κτήματά των, τὰ χωράφια των, τὰ προαύλια τῶν οἰκιῶν των μὲ σταφίδα. Ἀλλ' ἐλογάριαζον χωρὶς τὸν ξενοδόχον. Καὶ ξενοδόχοι εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ἦσαν οἱ φυσικοί, οἱ οἰκονομολογικοί, οἱ πλουτολογικοὶ νόμοι. Μικρὰ παραγωγή, μεγάλαι τιμαί· μεγάλη παραγωγή, ἐλάχισται τιμαί. Διότι οὐδεὶς ἐπρονόησε νὰ εὐρύνῃ τὴν κατανάλωσιν, ἀλλ' ἐξηρτήθη ἡ τύχη της μόνον ἀπὸ τὴν φυλλοξήραν τῆς Γαλλίας.

* * *

Καὶ ἔτσι αἱ Πάτραι ἐγονάτισαν. Οἶκοι ἐμπορικοὶ καὶ

τραπεζιτικοὶ ἐν πλήρει ἀκμῇ κατέρρευσαν, συμπαρασύραντες καὶ δευτερεύοντας τοιούτους. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐρήμωσις ἡ ἐμπορικὴ ἐν Πάτραις, ἡ ἀπώλεια τῆς εὐρείας ἐν Εὐρώπῃ πίστεώς των, ἐν μέρει δὲ καὶ ἡ ἐθνικὴ χρεωκοπία, διότι κανεὶς δὲν λησμονεῖ ὅτι τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους ἐπῆραν τὸν κατήφορο ἀφ' ὅτου ἐξεδηλώθησαν τὰ χρεωκοπικὰ κρούσματα εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Πατρῶν. Εὐτυχῶς ὁ κίνδυνος σχεδὸν ἀπεσοβήθη, διότι ὁ ἐχθρὸς ἀπεκρούσθη ἀφοῦ προσεπάθησε νὰ προσβάλῃ καὶ ἄλλους μεγάλους οἴκους, ἀλλ' ἐκεῖ εὑρὼν σπουδαίαν ἀντίστασιν πρὸ τῶν ἀρτίων κεφαλαίων, ἔκαμε μεταβολήν. Ὁ μαρασμὸς ὅμως καὶ ἡ δυσπιστία ἐξακολουθοῦσιν, ἐφ' ὅσον ἡ σταφιδικὴ κρίσις ἐξακολουθεῖ καὶ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους μένουν ἐκκρεμῆ. Τίς οἶδε δὲ πότε τὸ Πατρινὸν ἐμπόριον θ' ἀνακύψῃ καὶ πότε θ' ἀναλάβῃ τὴν προτέραν του ἀκμήν. Ὑπάρχει ἐν τούτοις πεποίθησις ὅτι οἱ διέποντες σήμερον τὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας ἐν Πάτραις ἔχουν ὀχυρωθῆ μὲ ἀρκετὰ κεφάλαια καί, φρονιματισθέντες ἐκ τῶν κλονισμῶν τοῦ παρελθόντος, θὰ φανῶσι συντηρητικώτεροι εἰς τὸ μέλλον ρυθμίζοντες τὰς ἐπιχειρήσεις των κατὰ λόγον τῶν δυνάμεών των. Τὴν μεγαλητέρα δὲ ἐλπίδα παρέχει ἡ ἕνωσις τῶν ἐμπόρων εἰς σωματεῖα, ἐξ ὧν ἡ «Σταφιδικὴ» ἔδωκε μέχρι τοῦδε τόσα τεκμήρια δράσεως νοήμονος καὶ ἱκανῆς καὶ φιλοτίμου. Ἐκ τῆς ἑνώσεως ταύτης ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἐλπίσῃ εἰς τὴν καλλιέργειαν μεγαλητέρας τινὸς ἀνεξαρτησίας, φιλελευθερωτέρας ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰ κομματικὰ τσελιγκάτα, ἵνα αἱ Πάτραι ἐν τῷ τίτλῳ των ὡς πρωτευούσης Πελοποννήσου καταστῶσι καὶ ὁ πολιτικὸς αὐτῆς ὁδηγός, τὸ κέντρον ἀρχῶν ἀνεξαρτήτων ἀντὶ μεγάλου κομματικοῦ τζακιοῦ ὁποῖον εἶνε δυστυχῶς ἀκόμη σήμερον, λατρεύουσα ἀνθρώπους, δουλεύουσα κόμματα, ρωμαϊϊκα κόμματα.

*
* *

Ἂν ὁ Πειραιεὺς ἐμεγαλύνθη καὶ ἤκμασε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὴν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν ἐπίδοσιν, ἀλλὰ καὶ αἱ Πάτραι ἤρθησαν εἰς ἐπίζηλον ὕψος δράσεως. Μικρὰ ἡ κίνησις τοῦ σταφιδεμπορίου ; Δὲν μετρεῖτε πόσους σταφιδεμπόρους καὶ τραπεζίτας ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν αἱ Πάτραι ; Ὁ Ἄμβουργερ, ὁ Βάρφ, ὁ Φραγκόπουλος, ὁ Παπαγιάννης, ὁ Μεσσηνέζης, ὁ Παναγούλης, ὁ Κρεμμύδας, ὁ Κόλλας, ὁ Τσικληντήρας καὶ πολλοὶ ἄλλοι δὲν ἀποτελοῦν τὰς σπουδαιοτέρας κορυφὰς τοῦ χρήματος ; Ὅλοι αὐτοὶ διὰ τῆς ἰδιοφυΐας των καὶ τῆς ἐμπορικῆς των πίστεως ἐδραίωσαν τὰς μετὰ τῆς Εὐρώπης ἐμπορικὰς συναλλαγάς, δημιουργήσαντες ἐκ τούτου κολοσσαῖα κεφάλαια διὰ τῶν ὁποίων ἐπεξέτειναν τὰς ἐργασίας των μετὰ τοῦ ἐμπορικοῦ τῆς Εὐρώπης κόσμου.

*
* *

Παραλλήλως βαίνει καὶ ἡ ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ἐπίδοσις τῶν Πατρινῶν. Ἂν ἀρχίσετε ἀπὸ τοὺς ἀτμομύλους, θὰ ἰδῆτε ὅτι ὅλοι ἀποτελοῦν σχεδὸν μίαν δωδεκάδα. Πλὴν τῶν ἀρχαιοτέρων τοῦ Λιάλιου καὶ Ρηγοπούλου, ἱδρύθησαν βραδύτερον τοῦ Κόγκου καὶ Τριάντη, Καράμπελα, Καρέλη, Μικρούτσικου, ἀδελφῶν Γενναίου κλπ. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι τὰ ἐργοστάσια αὐτὰ ἀνηγέρθησαν ἀπὸ τοῦ 1860 καὶ ἐπέκεινα, διότι πρὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἀντὶ ἀτμομύλων ἐλειτούργουν νερόμυλοι, διὰ τῶν ὁποίων ἐπληροῦντο αἱ ἀνάγκαι τῶν πληθυσμῶν τῆς περιφερείας τῶν Πατρῶν.

*
* *

Λαμπρὰ καὶ ἡ βιομηχανία τῶν Σταφιδοκιβωτίων. Τὰ σπουδαιότερα τούτων τῶν κ. κ. Μαμάκη, Παπανικολάου, Φραγκοπούλου καὶ πολλῶν ἄλλων ἀκόμη, ἀπασχολοῦν ἑκατοντάδας ἐργατῶν καθ' ἑκάστην εἰς ἐποχὴν μάλιστα συγκομιδῆς τοῦ σταφιδοκαρποῦ. Μὴ ἐκπλαγῆτε ἂν μάθετε ὅτι εἰς ἕκαστον τῶν ἐργοστασίων τούτων κατασκευάζονται ἡμερησίως 10—15 χιλιάδες σταφιδοκιβώτια! Καὶ εἰς αὐτὰ χρησιμοποιεῖται ὄχι πλέον ξυλεία Αὐστρίας καὶ Ρουμανίας, ὡς ἄλλοτε. ἀλλὰ Εὐρυτανίας καὶ Θεσσαλίας.

*
* *

Ἡ δὲ οἰνοποιΐα, ἡ χρυσοφόρος καὶ ἐξαίρετος οἰνοπειΐα τῶν Πατρῶν; Ἄλλη πηγὴ πλουτισμοῦ αὐτή. Τὰ οἰνοποιητικὰ ἐργοστασια τοῦ Κλάους, τοῦ Ἄμβουργερ, τῆς οἰνοποιητικῆς Ἑταιρίας «Μαυροδόφνη» καὶ ἄλλα πολλὰ παράγουν καὶ ἐξαγουν νεκτάρεια κρασιὰ δια ποῦ εἰδικῶς; Διὰ τὴν Εὐρώπην. Καὶ κρασιὰ ἀπὸ σταφύλι μοσχάτον, τὸν περίφημον ἀνθοσμίαν καὶ καμπανίτην ἐφάμιλλον τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ καὶ ἄλλα ἐξαίρετα ποτά, μοσχοπωλούμενα εἰς τὸ Ἐξωτερικόν, καὶ ἀκριβοπωλούμενα εἰς τὸ Ἐσωτερικόν, δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἄγνωστα μείναντα εἰς τοὺς πλείστους.

*
* *

Δὲν ἐλλείπουν καὶ αἱ ποικιλώταται βιομηχανίαι ἄλλων εἰδῶν. Κλωστήρια ἔχετε τοῦ Θεοδώρου, τοῦ Κόγκου καὶ τοῦ Τριάντη. Καρφοβελονοποιεῖα, χυτήρια,

βυρσοδεψεῖα, ταμβακοποιεῖα, σχοινοπλεκτικήν, παγοποιΐαν, καλτσοποιΐαν κλπ. ἐπίσης ἄφθονα. Ὥστε δικαίως φημίζονται αἱ Πάτραι ὡς ὁ μέγας ἀντίζηλος τοῦ Πειραιῶς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ἔπειτα τα λαμπρὰ καὶ πολυτελέστατα ἐμπορικὰ καταστήματα ὑφασμάτων, κ' ἐν γένει εἰδῶν νεωτερισμοῦ καὶ μανιφατοῦρας, στηριζόμενα ἐπὶ γερῶν κοφαλαίων πραγματικων καὶ ὄχι ὀνομαστικῶν. Κατήντησε δὲ τὴν σήμερον ὅλη ἡ δυτικὴ Πελοπόννησος νὰ τροφοδοτῆται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τας Πάτρας.

*
* *

Ἀλλὰ τὰ λιμενικά της ἄνω κάτω. Ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας, ἡ σπουδαιοτέρα ἔλλειψις τῶν Πατρῶν ὁ λιμήν. Ὕστερα ἀπὸ τόσην ἀκμὴν καὶ δρᾶσιν καὶ ζωὴν καὶ σφρῖγος καὶ πλοῦτον καὶ συγκοινωνίαν καὶ εὐρωπαϊσμόν, λιμένα δὲν ἔχουν. Κ' ἐδαπανήθησαν διὰ τὰ λιμενικα, πολλὰ ἑκατομμύρια. Ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα; Ἕνας πρόμωλος καὶ αὐτὸς ἔρμαιον καὶ τοῦ δροσερωτέρου μελτεμιοῦ. Καὶ μένουν καὶ θὰ μείνουν αἱ Πάτραι διὰ πολὺν ἀκόμη χρόνον ἀλίμενοι, ἐκτεθειμέναι εἰς τὰ πόντια κύματα. Ποῖος ἆρα γε θὰ φιλοτιμηθῇ κἀνεὶς ν' ἀπαθανατίσῃ τὄνομα του μὲ τὴν συμπλήρωσιν τῶν λιμενικῶν ἔργων; Μήπως ὁ νέος Δήμαρχος μὲ τὴν σημερινὴν Κυβέρνησιν; Νὰ τὸ περιμένωμεν;

*
* *

Τὰ οἰκονομικὰ τοῦ δήμου Πατρῶν μὴ τὰ μελετᾶτε κἄν. Ἔχει ἐτήσιον προϋπολογισμὸν 900 χιλ. δραχμῶν, ἐξ ὧν πληρόνει διὰ τόκους καὶ χρεωλύσια 350 χιλ. Μπο-

ροῦσε νὰ ἔχῃ εἰσπράξεις περισσοτέρας καὶ ὑπηρεσίαν τοκοχρεωλυσίων χαμηλοτέραν, ἂν ἐδημαρχεύετο ἀπὸ ἀνθρώπους μὴ συνδεδεμένους μὲ τὴν Ἐμπουσαν πολιτικήν. Καὶ οὕτω στεροῦνται καὶ δρόμων αἱ Πάτραι—αἱ ὀλίγαι λαμπραὶ λεωφόροι μὴ συντηρούμεναι ὅπως πρέπει δὲν μποροῦν βέβαια νὰ μετριάσουν τὴν ἔλλειψιν—καὶ ὕδατος καὶ χωροσταθμήσεως. Μέχρι τινὸς ἐστεροῦντο καὶ τάξεως καὶ ἀστυνομικῆς εὐπρεπείας· ἀλλὰ τὸ νέον ἀστυνομικὸν καθεστός, ἐὰν τὸ κόμμα δὲν τὸ ἐξευτελίσῃ, θὰ ἰσοπεδώσῃ κἄποιας κοινωνικὰς ἀνωμαλίας.

*
* *

Τὸ πλεῖστον ὅμως τῆς κακοδαιμονίας ὀφείλεται ποῦ ἀλλοῦ παρὰ εἰς τοὺς κομματικοὺς Δημάρχους. Πρὸ εἰκοσαετίας ἀκόμη οἱ Πατρινοὶ εἰσέφερον διὰ τὸν Δῆμον ἑκατομμύρια ὅλα, ἀλλὰ ὡς ἀντάλλαγμα τῶν ἑκατομμυρίων τί εἶδον, τί ἀπήλαυσαν; Καὶ Ροῦφοι καὶ Πατρινοί, καὶ Καλαμογδάρται καὶ Κανακάραι καὶ Κοντογοῦραι, ὅλοι ἐξ ὑπαμοιβῆς ἐδημάρχευσαν τῶν Πατρῶν μόνον καὶ μόνον ὅπως ὑπηρετήσωσιν ἅπαντες τὸν Κουμουνδουρισμόν, τὸν Βουλγαρισμόν, τὸν Κορδονισμόν, τὸν Τρικουπισμόν, περιφρονήσαντες ἀστόργως πᾶσαν ἀνάγκην τῆς πόλεως. Καὶ δι' αὐτὸ σήμερον περιῆλθον τὰ δημοτικὰ Πατρῶν εἰς χρεωκοπικὴν συμφοράν. Καὶ ὅμως ὅλοι οἱ ἀνωτέρω Κύριοι ἐπέτυχον τὸν τόπον εἰς τὴν ὑψηλοτέραν βαθμῖδα τῆς οἰκονομικῆς του εὐεξίας, καθ' ἣν ἐὰν φιλοτίμως καὶ *φιλοπατρινῶς* εἰργάζοντο, αἱ Πάτραι σήμερον θὰ κατεῖχον τὰ σκῆπτρα τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς βιομηχανίας, θὰ καθίσταντο δὲ ἡ ὡραιοτέρα πόλις τῆς Ἑλλαδος, διότι καὶ πλοῦτον ἔχουν καὶ ἐπιδεκτικὸς τόπος καλλωπισμοῦ εἶνε. Ἐὰν δὲ ὑπῆρχεν ἐποχὴ καθ' ἣν τὸ Πατρινὸν ἐμπόριον

ὑπερηκόντισε πᾶν ἄλλο ἐν Ἑλλάδι, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ἀκαταπόνητον καὶ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα τῶν ἰδιωτῶν. Καὶ θὰ ἐξηκολούθει δὲ ἡ ἐμπορικὴ αὕτη ὑπεροχὴ τῶν Πατρῶν, ἐὰν ἡ ὁρμή της δὲν ἀνεκόπτετο ἀφ' ἑνὸς ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς οἰκονομικῆς καταπτώσεως καὶ ὑπὸ τῆς σταφιδικῆς κρίσεως ἀφ' ἑτέρου. Ἡ οἰκογένεια Ρούφων εἰργάσθη ἀληθῶς ὑπὲρ τῶν Πατρῶν, ἰδίᾳ δὲ ὁ κ. Κανακάρης, ἐπὶ τῆς δημαρχίας τοῦ ὁποίου ἔγειναν ἔργα πολλὰ καὶ λόγου ἄξια καὶ τὸν καλλωπισμὸν συντελοῦντα καὶ ἀνάγκας ἐξυπηρετοῦντα. Ἀλλὰ μένουν καὶ θὰ μένουν ἀκόμη ἀπραγματοποίητα πολλὰ καὶ στοιχειώδη. Καὶ ἠδύναντο νὰ γείνουν. Καὶ δύνανται καὶ πρέπει νὰ γείνουν.

*
* *

Εἰς πᾶσαν παραλίαν πόλιν ἡ ζωὴ ἡ ἐμπορική, ἡ κίνησις ἡ κοσμικὴ συγκεντροῦται εἰς τὴν παραλιακὴν ὁδόν, ὅπου τὰ καφενεῖα, τὰ οἰνοπωλεῖα, τὰ ξενοδοχεῖα. Μὴ ζητεῖτε τοῦτο εἰς τὰς Πάτρας. Καθ' ἣν ἐποχὴν λείπει ὁ σταφιδικὸς ὀργασμός, ἡ ἀποθήκευσις τοῦ εἰσοδήματος καὶ ἡ φόρτωσις τῶν ἀτμοπλοίων, ἡ παραλιακὴ ὁδὸς Πατρῶν εἶνε νεκρά. Σειρὰ κλεισμένων ἀποθηκῶν ὑπὸ οἰκίας ὄχι κομψάς. Καὶ μόνον μικρὰ κίνησις ἐκ τῶν ἐρχομένων καὶ ἀναχωρούντων ἀτμοπλοίων, ἀποβιβαζόντων καὶ ἐπιβιβαζόντων ὀλίγους ἐπιβάτας καὶ ὀλιγώτερα ἐμπορεύματα. Ἡ μεγάλη ἀρτηρία τῆς πόλεως εἶνε ἡ μετὰ τὴν παραλιακὴν ὁδὸς Ἁγίου Ἀνδρέου, ὅπου οὐκ ἔστιν ὄψις θαλάσσης. Ὀλίγον δὲ ἀνωτέρω ταύτης εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως ἡ μεγάλη τετράγωνος πλατεῖα, πλαισιουμένη ἀπὸ καφενεῖα καὶ ζαχαροπλαστεῖα, καθαρὰ καὶ εὐρεῖα καὶ εὐάερος, μὲ τὸν ὡραῖόν της πίδακα, ὃν κοσμοῦν χάλκινοι λέοντες, δέχεται τὸ βράδυ τοὺς περιπατητάς της, σταθμεύοντας

ἐκεῖ διὰ νὰ ἀνέλθουν ἢ ἀφοῦ ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὰ ψηλὰ Ἀλώνια, τὴν φυσικὴν τῶν Πατρῶν Ἀκρόπολιν. ὅπου ὁ μέγας καὶ μυστηριώδης καλλιτέχνης, ἡ Μάγισσα ἡ παντοδύναμος, ἡ δημιουργὸς φύσις ρίπτει πρὸ τῶν ὀμμάτων σου πέλαγος εὐρύ, ἐφ' οὗ παίζουν μακρὰν εἰς τὸ βάθος αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες μὲ τὴς θαλάσσης τὴν λάμπουσαν ἐπιφάνειαν, καὶ σάπφειροι καὶ ρουβίνια καὶ διαμάντια καὶ μπριλάντια σωροὶ νομίζεις πῶς κυματίζουν, καὶ ὁ ἥλιος χάνεται εἰς λεσβιασμοὺς χρωματων καὶ τὸ κυανοῦν συμμιγνύεται μὲ ὅλας τῆς ἴριδος τὰς λάμψεις, καὶ ὁ μέγας τῆς ἡμέρας Βασιλεὺς φαίνεται ὡς ναπολαύῃ ἡδονὴν ἀκόρεστον χωνόμενος μέσα εἰς τὰ πορφυρόχροα νέφη καὶ νεφίδια, εἰς τὴν ἰόχρουν τῶν ἀντίπεραν βουνῶν καὶ ὠχρὰν ἀνταύγειαν, εἰς τῶν ἀκτίνων τὴν σβυνομένην φλόγα, μέγας Βασιλεύς, Σουλτάνος εἰς ὀδαλισκῶν χορούς μεθῶν, πίνων καὶ πίνων καὶ μὴ χορταίνων ἡδονήν . . .

*
* *

Καὶ ἀπὸ τὰ Ψηλὰ Ἀλώνια εἰς τῶν Πατρῶν τὰ ἐνδότερα. Καὶ ἀπὸ τοῦ Φυσικοῦ δημιουργοῦ εἰς τοὺς δημαρχικοὺς δημιουργούς, εἰς τὰ λαϊκὰ δημιουργήματα. Οἵα μεταβολή! Τί κρῖμα εἰς τὰς Πάτρας. Πόσος πλοῦτος διέρρευσε δι' αὐτῶν. Πόση εὐρωστία εἰς τὸ παρελθόν. Πόσοι πόροι διὰ τὸν δῆμον. Καὶ ὅμως πλὴν δύο δημαρχικῶν περιόδων, αἵτινες ἔσυρον τὴν πόλιν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς βαρβαρότητος εἰς τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀφήρεσαν τὰ ράκη τῆς πρωτογόνου ἐποχῆς, πλὴν τῶν ἔργων ἐκείνων, τῶν στοιχειωδῶν δι' ἑκάστην πόλιν ἵνα λέγεται πόλις καὶ ὄχι φύρδην μίγδην συνοικισμός, ἔργα ἄλλα νοῦλα. Ὁδοστρωσία ρωμαϊκωτατη—σκόνη καὶ λάσπη, λάσπη καὶ σκόνη—φωτισμὸς ἀνεπαρκέστατος, κα-

θαριότης Ἀθηναϊκή, ὀρόμοι ἐκτὸς τῆς πόλεως φυσικοί, ἐλλείψεις πολλαί, ἐλλείψεις μεγάλαι, ἐλλείψεις σπουδαῖαι. Σχετικῶς μὲ τὰς Ἀθήνας αἱ Πάτραι βέβαια εἶχον ὀημάρχους. Ἀλλ' ὄχι καὶ σχετικῶς μὲ τὸν πλοῦτόν των, μὲ τὴν ὑπερηφάνειάν των, μὲ τὰς ἀπαιτήσεις πρωτευούσης τῆς Πελοποννήσου.

* *

Ὁ ρυθμὸς τῶν οἰκιῶν βαρύς, ὅσον καὶ τὸ κλῖμα τῶν Πατρῶν. Αὐτὰ τὰ ὑπόστοα πεζοδρόμια πληκτικὰ πολὺ διὰ πόλιν Ἑλληνικήν. Τὰ Πατρινὰ ὄχι καὶ καθαρά, ἐν ὥρᾳ δὲ βροχῆς ἀσφυκτικὰ καὶ ἐνοχλητικώτατα· αὐτά τους δὲ τὰ σκαλοπάτια ὀχληρότατα.

*

* *

— Τί εἶνε αὐτό ;

— Τὸ πρῶτον Γυμνάσιον.

— Καὶ ἐκεῖνο ;

— Τὸ δεύτερον Γυμνάσιον.

Πρῶτον Γυμνάσιον, δεύτερον Γυμνάσιον ! Εἰς τὰς Πάτρας τὴν πόλιν τὴν ἐμπορικήν. Καὶ σχολαὶ ἐμπορικαί ; Οὐδεμία !

— Πῶς ;

*

* *

Αἱ Πάτραι παρουσιάζουν τρεῖς ὄψεις εἰς τὸν πρώτην φορὰν ἐπισκεπτόμενον αὐτάς. Ἀπόβασις ἐκ τοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν : Δέκα, εἴκοσι, τριάντα ὑπηρέται ξενοδοχείων. — Πατρωωωῶν ! Ἀγγλιάααας ! Εδῶ κύριοι, τὰ πράγματά σας, κύριε, τὴ βαλίτσα σας, τὸ πανωφόρι

σας,—φραντζέζικα, ἐγγλέζικα, ἰταλικά, ἑλληνικά, βοή, κύματα φωνῶν, συγκρούσεις κραυγῶν, σὰν νὰ εἰσήλασαν τάγματα δαιμόνων νὰ κυριεύσουν τὸ τραῖνον!

Ἀλλ' ἡ ὄψις τῆς πόλεως καλή.

*
* *

Ἀπόβασις ἐκ τοῦ ἀτμοπλοίου: Βαρκάρηδες ἀλλὰ Πειραιᾶ, εἰς τὴν Προκυμαίαν τὰ ἴδια τοῦ τραίνου, ἀλλ' ὀλιγώτερον ἀπαίσια. Ἡ ὄψις τῆς πόλεως μετρία.

*
* *

Ἀπόβασις ἐκ τοῦ σιδηροδρόμου Πύργου. Ἔλλειψις τῶν ὑπηρετῶν τῶν ξενοδοχείων. Ἀλλ' ἀκαθαρσία, ἀλλὰ ρυπαρότης, ἀλλὰ δυσοσμία.

*
* *

Εἰς τὰς Πάτρας ἀκμάζει τὸ καλλιτεχνικὸν αἴσθημα, ἀρκετὰ παρήγορον καὶ τοῦτο νὰ πραΰνῃ τὴν ἐκ τῶν ἐμπορικῶν ἀτυχημάτων ὀδύνην. Πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ ἦσαν τόσον ἄγνωστα πράγματα ἐν Πάτραις ὅσον καὶ ἡ γλῶσσα τῶν Δαχομαίων. Ἐν γένει ἡ καλλιτεχνία τότε ἐθεωρεῖτο ἡ ὑπερτάτη τῶν πολυτελειῶν καὶ μόνον τὸ χρῆμα ἐφώτιζεν, ὡς παμμεγέθης ἀστήρ, τὸν Πατρινὸν ὁρίζοντα, ἐφ' οὗ καὶ τὰ βλέμματα ὅλων τῶν Πατρινῶν ἠτένιζον. Κατὰ τὴν τελευταίαν ὅμως διετίαν μεγάλη κοινωνικὴ ἐξέγερσις ἐξεδηλώθη κατὰ τῆς τοιαύτης ὀπισθοδρομικότητος, καὶ ἰδοὺ αἱ Πάτραι, αἱ πρό τινος ἄνευ οὐδενὸς καλλιτεχνικοῦ κέντρου, σήμερον κάτοχοι δύο φιλαρμονικῶν μουσικῶν. Ἡ

πρώτη, ἡ τοῦ *Παναχαϊκοῦ*, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσα τὸν νεοϊδεάτην κ. **Κ**ορύλλον, ἕνα τῶν σπουδαιοτέρων μοχλῶν τῆς κοινωνικῆς των προόδου, ἡ δευτέρα συστηθεῖσα ὑπὸ νέων φιλοτίμων, φιλομούσων, ἀρωγὸν ἔχουσα τὸν τέως δήμαρχόν των κ. **Κ**οντογούρην, ὅστις καὶ ἐτήσιον ἐπίδομα ἐνήργησεν ὑπὲρ αὐτῆς νὰ ψηφισθῇ καὶ τὴν δημαρχικήν του ἀντιμισθίαν προθύμως παρεχώρησε. Ἡ τελευταία ὑπόσχεται καὶ ᾠδικὴν σχολὴν νὰ συστήσῃ ἐν ᾗ ἀντὶ ἐλαχίστων διδάκτρων νὰ δύναται ἕκαστος νὰ ἐκμανθάνῃ ἢ ὀργανικὴν ἢ φωνητικὴν μουσικήν.

* *
*

Κατόπιν τοιαύτης ὁράσεως καὶ κοινωνικῆς μεταβολῆς εὐλόγως οἱ Πατρινοὶ δύνανται νὰ καυχῶνται ὅτι ἡ πόλις των ἐντὸς ὀλίγου θὰ καθέξῃ ἐπίζηλον θέσιν ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ μορφώσει, ὁμοίαν τῆς ὁποίας καὶ εἰς ἀρχαίους χρόνους ἐπεδείκνυε, τότε ὅτε αἱ Πάτραι μὲ τὸν πρωτεύοντα ἐν Ἑλλάδι πληθυσμόν των εἶχον καταστῇ τὸ καύχημα αὐτῆς. Εὐτυχῶς δ' ὅτι ἡ νεολαία κατέχει ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς προόδου καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς μορφώσεως. Νέοι ἄνευ ἀξιώσεων εὐγενείας, ἄνευ οἰκογενειακῶν περγαμηνῶν, τέκνα πατέρων, ὧν αἱ χεῖρες φέρουσιν ἀκόμη ζωηρὰ τὰ ἴχνη τῆς ἀξίνης ἢ καὶ τῆς ποιμενικῆς ράβδου, προάγονται καὶ μορφοῦνται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νεωτέρου πνεύματος· διότι ἐκ τῆς ἐμπορικῆς των ὁράσεως ἔρχονται συχνὰ εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Εὐρώπης καὶ διοχετεύουν εἰς τὰς Πάτρας των τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ. Τοῦτο δὲ ἀποδοτέον εἰς τὴν εὐγενῆ φιλοδοξίαν νὰ πλουτίζουν ἑαυτοὺς ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς μεταδίδοντες οὕτω τὸν πλοῦτον αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς συμπολίτας

των. Καὶ οὕτως ἐξηγεῖται ἡ αἰφνιδία αὕτη μεταβολὴ τῶν Πατρινῶν ὡς πρὸς τὴν κακλιτεχνικὴν ροπήν των.

*
* *

Αἱ ὀ' ἐξοχαὶ τῶν Πατρῶν ποῖαι; Ἀλλὰ μήπως ἂν εὑρεθῇς πέντε βήματα ἐκτὸς τῆς πόλεως δὲν εὑρίσκεσαι εἰς μπαξέδες καὶ περιβόλια καὶ «μὸν-ρεπὸ» κ' ἐπαύλεις καὶ τσιφλίκια καὶ κτήματα καὶ κατοικίας τερπνάς, εὐαέρους, ἀρωματικάς, ἀναπαυτικάς: Ὅλη ἡ πανεύφορος καὶ τρισευδαίμων περιφέρεια τῶν Πατρῶν εἶνε τετμημένη εἰς ἑκαντοντάδας τσιφλικιῶν. Ἐκεῖ διαθερίζουν οἱ πολυτάλαντοι Πατρινοὶ κάθε καλοκαῖρι μὲ τὰς οἰκογενείας των. Ἐκεῖ θὰ τοὺς εὕρετε νὰ διέρχωνται τοὺς θερινοὺς μῆνας εἰς τὰ εὐμαρῆ καὶ πολυτελῆ καὶ ἀρχοντικὰ μέγαρά των, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ βασιλεῖς κάλλιστα δύνανται νὰ ξενίσουν. Τόσον πλουσία καὶ ἡγεμονικὴ ἡ ἐπίπλωσίς των· ἀλλὰ τῶν κήπων τὸ ἄρωμα καὶ τὴν δροσιὰν ἀπολαύουν ὅλοι οἱ Πατρινοί, κάμνοντες ὡς ἐκεῖ τὸν περίπατόν των, ὅπου ὡραῖον τὸ θέαμα καὶ γλυκυτάτη ἡ ἀπόλαυσις τῶν φρούτων τὰ ὁποῖα τρώγουν. Κῆποι γεμάτοι τραπέζια δέχονται τοὺς περιπατητάς. Διατάσσεις ὅ,τι ὀπωρικὸν τῆς ἐποχῆς σοῦ ἀρέσκει, κάθεσαι καὶ εὐχαριστεῖσαι βέβαια τρώγων αὐτὰ ἀσυγκρίτως περισσότερον ἢ ἀπὸ τὴν μπυροποσίαν τὴν ἀνούσιον τῶν Ἀθηναϊκῶν Πατησίων.

*
* *

Ἀριστερὰ ὁ ἰόχρους Παναχαϊκός, σειρὰ ὀρέων καὶ βουνῶν, καὶ παρ' αὐτὰ βαθεῖα πρασινάδα δένδρων καὶ μετ' αὐτὰ ἀνοικτοπράσινοι καμποι ἀμπέλων, δεξιὰ θάλασσα, πέλαγος, Ζάκυνθος, κύματα καὶ βαθίζεις ἢ ἐποχεῖσαι μὴ

γνωριζων τί να πρωτοαπολαύσῃς μεταξὺ τῶν δύο στοιχείων, δύο βήματα μακρὰν ἀπ' ἐκεῖ σοῦ ξεσπᾷ τὸ κῦμα εἰς φιλήματα, σᾶν νὰ τὰ στέλλῃ ἡ Ζάκυνθος εἰς τὴν ἀγαπημένην της Πάτρα, ἐν ᾧ πέλαγος ἄλλο δίπλα σου καὶ αὐτό, πράσινον αὐτὸ, κυματίζον καὶ αὐτό, τῶν Πατρῶν ὁ πλοῦτος, των Πατρῶν ἡ δόξα, τῶν Πατρῶν ἡ ζωὴ—ἡ ἄμπελος καὶ σταφιδάμπελος. Κ' ἐν ᾧ χωρὶς νὰ θέλῃς σοῦ ξεφεύγουν λέξεις θαυμασμοῦ, λόγος ἀπολαύσεως, ποῦ στέλλει ἀπὸ μέσα ἡ ψυχὴ ἡ βότκουσα εἰς τόσον κάλλος, ἡ ροφῶσα ἡδονήν, ἡ μεθύσκουσα, ἡ κραιπαλῶσα εἰς τῆς φύσεως τὰ θέλγητρα, φύσεως ποῦ φωνάζει: ἀπόλαυε, ἀπόλαυε, ἀπόλαυε, κι' ἐν ᾧ ἀφηρημένος ἐλησμόνησες καὶ Πάτρας καὶ ταξεῖδι καὶ φροντίδας καὶ σκέψεις ἐγκοσμίους ὀχληράς, καὶ σοῦ φαίνεται πῶς ἐξαναγεννήθης, ἀφοῦ ἐκεῖ εὑρίσκεσαι εἰς τὸ στοιχεῖον τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὸν βίον τὸν ἀνθρώπινον τὸν ἀληθινόν.. τὸν φυσικόν, εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρός σου, αἴφνης:

— Ἐφθάσαμεν!—μὲ διακόπτει τοῦ συντρόφου μου ἡ φωνή.

Εὑρισκόμεθα εἰς τὴς Ἰτιαῖς.

*
* *

Τί εἶνε Ἰτιαῖς;

*
* *

Κῆποι παρὰ θάλασσαν. Παίρνει ὁ ἀέρας τὰ φύλλα τῶν δένδρων καὶ τὰ ῥίπτει εἰς τὴν θάλασσαν. Παίρνει ὁ νοτιᾶς τοὺς ἀφροὺς τῶν κυμάτων καὶ ραντίζει τὰ δένδρα. Πῶς θὰ ὠνομάζετε σεῖς τὸν τόπον αὐτόν; Πῶς θὰ ὠνόμαζε ἕνας Τσόχας ἢ ἕνας Ἀσλάνης ἕν ξενοδοχεῖον ἂν τὸ

ἔκτιζον ἐκεῖ ; Ὁ Πατρινὸς ξενοδόχος—ὕψιστε Θεέ !—διὰ νὰ ὀνομάσῃ τὸ ἐν ταῖς Ἰτιαῖς ξενοδοχεῖον του ἀνέτρεξεν . . . εἰς τὸν Ὅμηρον ! Καὶ τὸ ὠνόμασεν . . . Ἀχίλλειον !

Ὦ ποῦ νὰ ἦσο Ἀχίλειος ἀγαθέ μου ξενοδόχε, ὅταν ἐβάπτισες τὸ ξενοδοχεῖόν σου. Δὲν θὰ ἔχανα κι' ἐγὼ τὴν τόσην μου ἀπόλαυσιν.

Ἂς μοῦ συγχωρηθῇ δέ. Νομίζω ὅτι ἠμπορεῖ νὰ ἐπέμβῃ ἡ ἀστυνομία ἀφοῦ δὲν ἐπιβάλλονται οἱ Πατρινοὶ νὰ σβυσθῇ, νὰ ἀσβεστωθῇ τὸ ὄνομα αὐτό ! Διατί ὄχι ;

*
* *

Ὁ δὲ κλῆρος τῶν Πατρινῶν ; Ὅπως δυστυχῶς ὁ κλῆρος ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' εἶχον τὴν εὐτυχίαν αἱ Πάτραι ν' ἀποκτήσουν πρωθιεράρχην ὄχι *εὐλογοῦντα* ὑποκριτικῶς τὸ ποίμνιόν του καὶ θωπεύοντα μακαρίως τὴν πατριαρχικὴν γενειάδα του, ἀλλὰ κληρικὸν φίλον τῆς ἐργασίας, τῆς προόδου, τῶν μεταρρυθμίσεων. Ὁ Σεβ. Ἠλείας Πατρῶν κ. Μητρόπουλος ὑπεχρέωσεν ἅπαντας τοὺς ὑπ' αὐτὸν κληρικοὺς νὰ προσέρχωνται καθ' ἑβδομάδα—κατὰ δὲ τὴν Μ. Τεσταρακοστὴν καθ' ἑκάστην—εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν ναόν, ὅπου γίνεται διδασκαλία ὄχι μακαρονική, ἀκαδημαϊκή, ἀλλὰ διδασκαλία *πειραματική* οὕτως εἰπεῖν. Ὄχι ματαιολογίαι περὶ τῆς θεωρίας, ἢ τῶν τύπων, ἀλλὰ ζωνταναὶ πραγματεῖαι ἐπὶ τῆς οὐσίας, τοὺς δὲ ὑποψηφίους διὰ τὸ ἱερατικὸν σχῆμα μὴ νομίζετε ὅτι μετὰ πρώτην σύστασιν τοὺς μεταμορφόνει εἰς ρασοφόρους. Ὄχι. Τοὺς προπαιδεύει, τοὺς προδοκιμάζει καταλλήλως, κἄποτε δὲ — τοὺς ὀλιγογραμμάτους — τοὺς στολίζει μὲ γράμματα, καὶ ὅταν πεισθῇ, ὅτι μποροῦν νὰ ἐκπληρώσουν τα καθήκοντά των εἴτε ὡς διά-

χονοι εἴτε ὡς ἱερεῖς, προβαίνει εἰς τὴν κουράν των! Εἶνε πολὺ παρήγορον ὅτι εὑρίσκονται καὶ ἀρχιερεῖς, οἱ ὁποῖοι ὀὲν φροντίζουν μόνον πῶς νὰ μεγαλώσουν τὴν περιφέρειαν τῆς παραδαρμένης των, ἀλλὰ ρίπτουν καὶ ἕν οἴκτου καὶ συμπαθείας βλέμμα πρὸς τοὺς ξυλοσχίστας κατωτέρους κληρικούς μας.

*
* *

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ, ἐνεθυμήθημεν καὶ τὴν μουσικήν του τὴν τετράφωνον, καὶ νὰ σᾶς ποῦμε τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἱκανοποίησε τὴν ἄλλως ὀλιγαρκῆ ἀκοήν μας. Πρῶτον αἱ καταλήξεις καὶ παύσεις τῶν ᾀσμάτων γίνονται πολὺ ἀποτόμως, βιαίως καὶ σχεδὸν ὀργίλως. Σὰν νὰ τοὺς κυνηγᾷ κανείς, ἢ σὰν νὰ φοβερίζουν τὸ Θεῖον παρὰ νὰ τὸ ὑμνοῦν καὶ εὐλογοῦν. Αὐτὴ ἡ ἠδύτης, ὁ παρακλητικὸς τόνος τοῦ ρυθμοῦ, τὸ σεμνὸν τῆς δεήσεως, τὸ ταπεινὸν τοῦ ὕφους, λείπει, λείπει. Μὲ τὰς ἀποτόμους φωνάς των ὄχι μόνον δὲν κατορθώνουν νὰ προσελκύσουν τὸ θεῖον, ἀλλὰ τὸ ἀποδιώκουν προτροπάδην καὶ τὸ ἀπομακρύνουν περισσότερον ἀφ' ὅπου εὑρίσκεται. Ἑπομένως καὶ τὸ πνεῦμα, ἡ καρδία, ἡ ψυχὴ τοῦ ἀκροατοῦ δὲν ὑψοῦται εἰς σφαίρας ἰδανικοῦ, ἰδεώδους, θεότητος, διότι ἡ μουσικὴ δὲν τοῦ χαρίζει πτερὰ νὰ ὑψωθῇ. Ἔπειτα ὁ λειτουργὸς ἱερεὺς οὐδέποτε συμφωνεῖ μὲ τὴν *βάσιν* τοῦ χοροῦ. Ὁ χορὸς ψάλλει **do**, ὁ ἱερεὺς κελαϊδεῖ **fa**! Αὐτὰ εἶνε εὔκολον νὰ μετριασθοῦν, νὰ ἐκλείψουν, ἂν δοθῇ κάποια προσοχὴ ἐκ μέρους χοροῦ, ἱερέων, ἀρχιερέως.

ΚΕΡΚΥΡΑ

Ἐπέτυχα εἰς τὰς Πατρας ἐνὸημῶν μίαν ὡραίαν σελ̓ηνοφεγγῆ νύκτα κ' ἐπιβὰς τῆς ἐὔκυμαντου «Θράκης» τῆς Πανελληνίου. εὑρέθηκα πρωὶ πρωὶ κατὰ τὸ γλυκοχάραγμα και τὴν χρυσαυγήν, πρὸ τῶν ὁλοκυανων βουνῶν τῆς Ἠπείρου, πρὸ τοῦ Μὸν-ρεπό, τῆς Γαρίτσας. τῆς Σπιανάὸας, πρὸ τοῦ κωνοειὸοῦς καὶ πρασινοσκεποῦς Παλ̓ηοῦ Φρουρίου τῆς Κερκύρας. Τί γλύκα οὐρανοῦ, γῑαλοῦ, ὸρόσου, κύματος! Κουλουριασμένος εἰς μίαν γωνίαν τοῦ καταστρώματος καὶ κουκουλωμενος, ἕνεκα τῆς πρωινῆς τσουχτερῆς ψυχροὸροσιᾶς, μ' ἕνα βαρυ ἐπανωφόρι, εἰσέπνεα κ' ἐρροφοῦσα μ' ὅλην τὴν δύναμιν τῶν πνευμόνων μου, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἰωὸιοῦχον ποντιάὸα αὖραν, τῆς ὁποίας τὸ ἄρωμα σοῦ ἐνθυμίζει τὴς ἀρωματικώτατες πεταλίδες τὴς ὁποίαις ὁ ἴὸιος ψαρεύεις μ' ἕνα λεπίδι στοὺς βράχους καὶ ἀμέσως τὰς καταβροχθίζεις νωπὰς καὶ φρέσκας-φρέσκας, ἀφ' ἑτέρου ὸὲ μεθυστικώτατον παρθενικὸν ἄρωμα ἀνάμικτον ἀπὸ γιούλια, ἀπὸ γιασεμιά, ἀπὸ μολοχανθχις, ἀπὸ πασχαλίτσαις.

*
* *

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἡ «Θράκη» βραδυπορεῦσα φθάνει πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Κερκύρας, τὸν ὁποῖον ποῦ νὰ τὸν ἀναγνωρίσω ἀφοῦ πρὸ ὸιετίας τὸν ἀφῆκα ἀσυμπλήρωτον. Εἶχαν καὶ οἱ Κερκυραῖοι τότε τὸ λιμενικόν των ζήτημα.

ὅπως οἱ Πατρινοὶ τὸ ἰδικόν των μὲ τὸν Σαὶν καὶ τὸν Μανιάκ. Μὲ τὴν παρατήρησιν μόνον ὅτι οἱ μὲν ἀνοιχτομμάταιMωραΐται ἀκόμη μέχρι τῆς σήμερον δὲν ξεύρουν ποῦ βρίσκονται μὲ τὰ Λιμενικά των, ἐνῷ οἱ ἁπλοϊκοὶ Ἑπτανήσιοι μετ' ὀλίγον χρόνον θὰ παρουσιάσουν ἔργον λιμενικόν, μικροτέρων βεβαίως διαστάσεων καὶ δαπανῶν, ἀλλ' ὁπωσδήποτε τέλειον καὶ συμπεπληρωμένον Καὶ εἶνε πολὺ περίεργον τὸ φαινόμενον, ἀφοῦ ὁ ἐργολάβος τοῦ ἔργου εἶνε μηχανικός... Ἕλλην ! ἐνῷ οἱ τοῦ τῶν Πατρῶν ἦσαν, εἶνε καὶ ἔσονται φράγκοι μεγαλεπήβολοι.

*
* *

Μόλις δ' ἐπάτησα εἰς τὴν ἀποβάθραν, ποῦ νομίζετε ὅτι πρωτοκατηυθύνθην ; Μεσα εἰς τὸ παρὰ τὸν λιμένα Νέον Φρούριον, ὅπου ἡ σχολὴ τῶν ἐφέδρων ἀξιωματικῶν, τῆς ὁποίας ἔσχον τὴν τιμὴν—τὸ λέγω αὐτὸ χωρὶς νὰ κοκκινίζω ἢ νὰ κιτρινίζω—νὰ εἶμαι πρὸ ὀιετίας εἷς ἐκ τῶν τροφίμων της. Αὐτὴν τὴν φορὰν εἰσῆλθον εἰς τὸ Μοντενεγρικὸν αὐτὸ θηριοτροφεῖον ὡς προσκυνητής, καὶ ὄχι ὅπως τότε εἰσηρχόμην κ' ἐγὼ καὶ οἱ συνάδελφοί μου ὡς εἰς τόπον καταδίκης. Σχεδὸν ἐδάκρυσα ἀτενίσας τὸν θαλαμον τῆς ἐνωμοτίας μου, τὸ μελετητήριον, τὸ ἐστιατόριον, τὸ θεωρεῖον, τὸ ἰσόγειον διαμέρισμα,ὅπου ἐπὶ δεκαπενθήμερον ἐνεκλείσθημεν τριακοντα περίπου λιμοκοντορόπαιδες—φυλακισθέντες εὐλογώτατα διότι μᾶς ἦλθεν ἡ ὄρεξις νὰ κάμωμεν,κατὰ τὸ ρωμαϊϊκον κουτοσυστημα, *προυνουντσιαμεντάκι* ἀντιπειθαρχικώτατον,—τὸ ἐπὶ τοῦ κάστρου χιονόλευκον ἐκκλησίδιον ὅπου κατὰ Κυριακὴν ἐκκλησιαζόμεθα ὅλοι οἱ μαθηταί, περὶ τοὺς 150 ἐν ὅλῳ, ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ψάλλοντες ἐν ρυθμῷ τετραφώνῳ καὶ βυζαντινῷ ἀναμίξ, τὸν εὐπροσήγορον καὶ καλλικέλαδον παπᾶ—Κύριλ-

λον, τὴν σεμνότητα καὶ χριστιανικότητα τοῦ ὁποίου εἴθε νὰ εἶχον ὅλοι οἱ αἰδεσιμώτατοί μας, τὸ ἀμμόστρωτον προαύλιον τῆς γυμναστικῆς, ὅπου ἕνας κοινωνιολόγος μποροῦσε νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἀπὸ 150 γόνους τοῦ Κροτωνιάτου ἤ,—διὰ νὰ ἔλθωμεν εἰς τὰ ἐγγύτερα—ἐγγόνους τῶν κουφοπόδων καὶ εὐκινήτων ἀνδρῶν τοῦ Εἰκοσιένα, οὔτε οἱ δεκαπέντε δὲν κατώρθωναν νὰ τανύουν ἀπὸ μιᾶς αἰώρας πέντε-ἓξ φορὰς τοὺς δυσκινήτους διαβήτας τῶν σκελῶν των, ἢ τὸ καπνιστήριον ὅπου διῃρούμεθα καθ' ὁμάδας καὶ ἐτραγουδούσαμεν, ἢ τὸ μαγειρεῖον εἰς τὸ ὁποῖον πολλάκις τῆς ἡμέρας πολὲς λοξὲς ἐρωτύλες ματιὲς ἐρρίπτομεν διὰ νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὸν σεβαστῶν διαστάσεων λέβητα περὶ τοῦ τί εἴδους μαγειρίτσα, ἢ παστιτσάδο ἢ φασολαδα ἐκόχλαζε χάριν τῶν ἐκ τῶν ἀσκήσεων καὶ τῶν πορειῶν κακοπαθουσῶν στομαχοδιωρύγων μας κλπ. κλπ.

*

* *

Ἐνθυμήθην τὸν λαμπρὸν στρατιωτικὸν βίον ποῦ διήλθομεν τόσοι ἔφεδροι ἀξιωματικοὶ συγκεντρωθέντες ἐκεῖ ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου, ἀλληλογνωρισθέντες καὶ ἀλληλοαγαπηθέντες ὡς ἀδελφοί, κ' ἐσκέφθην πόσῳ συνδέει τὸν Λάκωνα μὲ τὸν Ἑπτανήσιον, τὸν Κυκλάδιον μὲ τὸν Θεσσαλόν, τὸν Ρουμελιώτην μὲ τὸν Μωραΐτην, τὸ δημοκρατικώτατον σύστημα τῆς γενικῆς στρατολογίας τοῦ τόπου μας ; Πόσον γλυκεῖαι αἱ ἀναμνήσεις τόσων ἀδελφωμένων δεσμῶν μεταξὺ ὑπερεκατοντάδος συστρατιωτῶν, καὶ ὅλων μορφωμένων, ἐπιστημόνων ;

Ἐνθυμήθην τὸ προσωπικὸν τῆς Σχολῆς ταύτης, τοὺς διοικητὰς καὶ τοὺς ἀξιωματικούς, ἰδιαιτέρως δὲ τὸν τυπικώτατον ἀλλὰ καὶ εὐθύτατον λοχαγόν μας κ. Κ. Δα-

μιανόν, στρατιώτην τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς πατρίδος, γυμναστικώτατον, πονοῦντα τὸ δημόσιον ἀλλὰ συμπαθοῦντα καὶ τοὺς ὁπλίτας, ἐμμανῆ λάτρην τῆς καθαριότητος, τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ πειθαρχίας, ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ἀξιωματικοὺς ποῦ ἔχομεν ὄχι ἀποφοίτους τῆς Σχολῆς, ἀλλὰ τῆς ὑπηρεσίας δημιουργήματα, ὡς ἐπίσης καὶ τοὺς ἄλλους καλοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς Σχολῆς, τὸν ὑπολοχαγὸν Δ. Τζαβέλλαν, τοὺς ἀνθυπολοχαγοὺς Σπ. Δεσύλλαν, Π. Θεοχάρην, Π Κριάρην κλπ. Τὸν ἀλησμόνητον θυρωρὸν Κουρεμένον, τοῦ ὁποίου τὴν στυγνὴν καὶ ἐκφραστικὴν μορφὴν ἀδύνατον νὰ λησμονήσῃ κανείς.

Ἐπὶ κεφαλῆς δὲ τοῦ προσωπικοῦ τῆς Σχολῆς ὡς διοικητὴν αὐτῆς εἴχομεν τὸν πρῴην Ὑπουργὸν ἀντισυνταγματάρχην τῶν Γεν. Ἐπιτελῶν κ. Γ. Κόρπαν, καύχημα κ' ἐγκαλλώπισμα τοῦ στρατοῦ μας, πρότυπον σεμνοῦ καὶ ἐκτάκτως μορφωμένου ἀξιωματικοῦ.

Ἀλλὰ ποῦ ν' ἀπαριθμήσω τὸν κατακλυσμὸν των θελγήτρων, τῶν ἐντυπώσεων, τῶν συγκινήσεων, τῶν ἀπολαύσεων, τῆς φαιδρᾶς ζωῆς, τοῦ ἀμερίμνου βίου, μὲ τὸν ὁποῖον μᾶς ἐρρύθμιζεν ἀφ' ἑνὸς ἡ στρατιωτικὴ πειθαρχία μας, ἀφ' ἑτέρου τὸ ἀτελείωτον ἤχημα τῶν σαλπιγκτῶν μας ;

*

* *

Ἀπὸ τοῦ νέου Φρουρίου εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως. Αἱ περισσότεραι συνοικίαι τῆς Κερκύρας ἀσφυκτικαί, πληκτικαί. Ἀλλὰ μετὰ τὴν νέαν ρυμοτομίαν, καὶ τὴν κατεδάφισιν τῶν τειχῶν, τὴν προέκτασιν τῆς πόλεως πρὸς τὴν Γαρίτσαν, ἡ πόλις μετεβλήθη ἐπαισθητῶς. Τί σᾶς λέγει τὸ λαμπρὸν παραλιακὸν κρηπίδωμα

τὸ κυκλοτερῶς ἐξικνούμενον ἀπὸ τοῦ λιμένος τοῦ κεντρικοῦ μέχρι των ἀνακτόρων. Ἢ μήπως οἱ κεντρικώτεροι ὁρόμοι οἱ λιθόστρωτοι ἢ μακαδαμόστρωτοι δὲν παρουσιάζουν ὄψιν πόλεως εὐρωπαϊκῆς; Ἀλλ' ἀπέκτησε Δημάρχους ἡ Κέρκυρα φιλοκάλους, ἐνεργητικούς. Οἱ ἀδελφοὶ Θεοτόκαι, αὐτοὶ κυρίως εἶνε οἱ διακοσμηταὶ τῆς πόλεως. Τί στολισμὸς αὐτὴ ἡ Σπιανάδα, ἡ θαυμασία πλατεῖα, μὲ τὰς δενδροστοιχίας της καὶ τὴν ἀπαστραπτουσαν καθαριότητά της. Ἔνθεν μὲν στολισμένη μὲ τὰ εὐρωπαϊκώτατα ξενοδοχεῖα τοῦ «Σὰν Τζώρτζ» καὶ τῆς «Μπέλλα-Βενέτζια» ὅπου καὶ τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα μπορεῖ νὰ εὕρῃ καὶ ὁ ἀπαιτητικώτερος τῶν λόρδων, μὲ ὑπηρεσίαν ἄκρως πρόθυμον, ἐκεῖθεν δὲ μὲ τὸ θαυμασίας ἀποψεως καταφυτον Παλαιὸν Φρούριον, ὅπου οἱ Στρατῶνες, οἱ ἀποθῆκαι ὑλικοῦ τοῦ πολέμου, τὸ λαμπρὸν Νοσοκομεῖον, ὁ θαυμάσιος τῆς φρουρᾶς Ναός, μὲ τὸν πλοῦτον τῶν δένδρων καὶ φυλλωμάτων, μὲ τὴν ὡραίαν γέφυραν του διὰ τῆς ὁποίας διέρχονται ἄπειροι λέμβοι καὶ ἀκατιακὼς ἄλλαι γόνδολαι ἐνετικαί, ἢ ὁ μικροσκοπικὸς ὅρμος ὅπου προφυλάσσονται τὰ γραφικώτατα κότερα, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ ἑκάστοτε παρεπιδημοῦντες ξένοι ἢ καὶ οἱ Κερκυραῖοι ἀκόμη κάμνουν τὰς θαλασσινὰς ἐκδρομας των, ἢ τὸ εὔγραμμον Ἀνάκτορον τοῦ Βασιλέως, μὲ τοὺς κήπους του καὶ τὴν πολυτελῆ ἐπίπλωσίν του.

*
* *

Αὐτὴ ἡ Σπιανάδα κατὰ μὲν τὰς καθημερινὰς παριστᾷ ὄψιν στρατοπέδου, διότι ἐκεῖ ἐκγυμνάζονται οἱ στρατιῶται ὅλων τῶν σωμάτων, κατὰ δὲ τὰς ἑορτὰς καὶ Κυριακὰς μὲ τὰς δυὸ τρεῖς Φιλαρμονικας, ἀνακρουούσας ἀμοιβαδὸν, ὁμοιάζει μὲ ὑπαίθριον μουσικοσχολήν, ὅπου καὶ

τὰ κλασικώτερα τῶν μελοδραμάτων τελείως ἔχουν ἐκλαϊκευθῆ, ἀφοῦ ὅλοι οἱ Κερκυραῖοι, ντιστεγκὲ καὶ ἐργατικοί, πλούσιοι καὶ πενέσται ἀκολουθοῦν τὴν ἁρμονίαν τῆς μουσικῆς, ὅπως εἰς ἄλλας πόλεις εἶχεν ἐκλαϊκευθῆ ἄλλοτε τὸ γνωστότατον τραγοῦδι «Τὸ μωρό μου!» Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς μουσικῆς δαιμονισμένοι οἱ Κερκυραῖοι. Ἔχουν τοιαύτην μελομανίαν, ὥστε πάντοτε κατορθόνουν νὰ ἔχουν ἀπὸ τοὺς καλλιτέρους μελοδραματικοὺς θιάσους. Κ' ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ Φιλαρμονικῶν, εἰς τὴν Κέρκυραν ὑπάρχουν τρεῖς τοιαῦται· ἡ ἀρχαιοτέρα ἡ «Παλαιὰ» μὲ τὰς πέντε σχολάς της, μὲ 52 μουσικούς, 150 μαθητευομένους, μὲ λαμπρὰν ὀρχήστραν καὶ βιβλιοθήκην ἐκ 5 χιλ. τόμων καὶ ἀρχεῖον μουσικῆς ἐκ 3 χιλ. μουσικῶν ἔργων.

Ἄλλη Φιλαρμονικὴ εἶνε ὁ «Μάντζαρος» μὲ ἀρχιμουσικὸν τὸν ὡς εἶδος θηριοδαμαστὴν κ. Ραφαήλοβιτς, καὶ τρίτη ὁ «Σαμάρας».

Ἀλλὰ θὰ εὕρετε εἰς τὴν Κέρκυραν Καλλιτεχνικὴν Σχολὴν ὅπου μειράκια, παῖδες καὶ ἄνδρες ἀναπτύσσουν τὸ καλλιτεχνικὸν αἴσθημα τοῦ ρυθμοῦ, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τοῦ χρώματος, τῆς πινελιᾶς, τῶν γραμμῶν, τῆς ἀναλογίας. Ἐκ τῆς Σχολῆς αὐτῆς ἐξέρχονται ὄχι μόνον ἐρασιτέχναι ἁπλοῖ, ἀλλὰ τέλειοι καλλιτέχναι τῶν ὁποίων τὰ ἔργα τιμῶνται ὄχι μόνον παρ' ἡμῖν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἄλλως τε ἐκτὸς τοῦ λαμπροῦ καλλιτέχνου κ. Γιαλλινᾶ, πόσους ἄλλους καλλιτέχνας δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ ὡραία Κέρκυρα; Φαίνεται δὲ ὅτι ὄχι μόνον ἡ εἰς τὴν καλλιτεχνίαν ἐπίδοσις, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ πέριξ φύσις τῆς νήσου ἐμπνέει καὶ δημιουργεῖ καλλιτεχνικὰς ἰδιοφυΐας καὶ ἐξόχους ζωγράφους.

*
* *

Ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὴν χαράν των οἱ Κερκυραῖοι ὅτι ἀπέκτησαν θέατρον τέλειον, εὐπρόσωπον, ἀπαραίτητον διὰ τὰς καλλιτεχνικὰς ἀπαιτήσεις των. Τοὺς ἐστοίχισε περὶ τὰς 600 χιλ. δραχμάς, εἶνε δὲ σχέδιον τοῦ Ἰταλοῦ ἀρχιτέκτονος Περγολέζη.

* * *

Ἐνθυμεῖσθε τί θυσία μελάνης καὶ χάρτου εἶχε γείνει διὰ τὴν μεσαιωνικὴν **Porta-Reale**; Ἄλλοι ἐπέμενον νὰ μὴ κατεδαφισθῇ διότι εἶχε τάχα ἀρχαιολογικὴν ἀξίαν, ἀλλ' ὑπερίσχυσεν ἡ γνώμη τῶν σωφρονεστέρων καὶ ἐκρημνίσθη τὸ ἀτερπὲς αὐτὸ φιγουρίνι διὰ νὰ καθαρθῇ αὐτὸς ὁ χῶρος, νὰ ἐκταθῇ καὶ ν' ἀναπνεύσῃ ἡ πόλις.

* * *

Αἱ μᾶλλον ὑψιώροφοι οἰκίαι ὑπάρχουν εἰς τὴν Κέρκυραν. Τριώροφοι, τετραώροφοι, πενταώροφοι. Στενόμακροι δέ. Ἐντὸς μιᾶς οἰκίας κατοικοῦν πέντε καὶ δέκα οἰκογένειαι. Ἀλλ' ἐκτίσθησαν τοιουτοτρόπως ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀνωτέρας βίας, διότι ἀρχῆθεν ἡ πόλις ἦτο περιπεφραγμένη ὑπὸ τῶν τειχῶν καὶ οἱ κάτοικοι ἠναγκάζοντο νὰ κτίζουν πολυωρόφους τὰς οἰκίας των, ἀφοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπεκταθῇ ἡ πόλις. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ παλαιότεραι συνοικίαι εἶνε ρυπαραί, ἀκάθαρτοι, πάνυγροι, εὐρωτιῶσαι. Ἡ Ἑβραϊκὴ ἰδίως ῥικτή· θαῦμα εἶνε πῶς δὲν δεκατίζει τοὺς κατοικοῦντας εἰς αὐτὴν λώβη καὶ πανώλης.

* * *

Εἰς τὴν Κέρκυραν θὰ ἴδητε καὶ τὸ λείψανον τοῦ Ἁγίου

Σπυρίδωνος, φυλαττόμενον ἐντὸς πολυτίμου λάρνακος ἐν τῷ ὁμωνύμῳ Ναῷ· τί θησαυροὶ ἐγκλείονται ἐντὸς τοῦ ναοῦ τούτου. Ἀλλὰ καὶ τί πάνδημος ἑορτὴ γίνεται κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Ἁγίου ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως. Συγκεντροῦνται εἰς τὰς τρεῖς ἑορτὰς τοῦ ἔτους ὅλοι οἱ Κερκυραῖοι τῆς τε πόλεως καὶ των ἐσωτερικῶν δήμων· τότε δὲ σπουδάζει κανεὶς ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ γλῶσσαν καὶ ἀμφιεσιν τῶν χωρικῶν τῆς Κερκύρας. Τὸ λείψανον τοῦ Ἁγίου εἶνε ἰδιοκτησία τοῦ λαμπρὰ μορφωμένου ἱερέως κ. Γ. Βούλγαρη, τοῦ μόνου ἐπιζῶντος συγγενοῦς τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος.

*
* *

Ἀλλ' ἂν ἀξίζῃ ἡ Σπιαναδα, τί δὲν ἀξίζει ἡ θαυμασία Γαρίτσα μὲ τὸν λαμπρόν της μῶλον καὶ τὰ πεζοδρόμια καὶ τὸ κῦμα τὸ γαλανόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὰς νέας οἰκοδομὰς αἱ ὁποῖαι ἀνεγείρονται ἐσχάτως πρὸς τὸ μέρος τῆς πόλεως. Αὐτὸς δὲ ὁ περίπατος ἐξακολουθεῖ παραλιακῶς μέχρι τοῦ «Μὸν-ρεπὸ» ὅπου τὸ λαμπρὸν κτῆμα τοῦ βασιλέως μας, μὲ πλοῦτον χλωρίδος καὶ δένδρων καὶ ἀνθέων καὶ φυλλωμάτων καὶ ὀπωρῶν. Τὸ κτῆμα αὐτὸ παρὰ τὴν θάλασσαν εὑρισκόμενον, τὸ ραντίζει συχνὰ τὸ πόντιον κῦμα. Ἐκεῖ εἰς τὸ «Μὸν ρεπὸ» εἶδε τὸ φῶς ἡ ἀλησμονήτου μνήμης βασιλοπούλα μας, ἡ ἀγγελοκάμωτη Ἀλεξάνδρα.

— Βλέπεις αὐτὴν τὴν τριανταφυλλιά; Μοῦ ἔλεγεν ὁ γέρων μπαξεβάνης καὶ φύλαξ τοῦ κτήματος. Τὴν ἐφύτευσε μὲ τὰ χεράκιά της ἡ ἴδια ἡ βασιλοπούλα. Καθὼς κ' ἐκεῖνα τ' ἄλλα δενδράκια ποῦ βλέπεις παρακάτω.

Καὶ κύψας ἔκοψα ἕνα κατάλευκον τριαντάφυλλο ἀπὸ τὴν τριανταφυλλιὰν τὴν ὁποίαν εἶχε φυτεύσει ἡ Ἑλληνοαγάπητη, ἡ ἀλησμόνητος Ἀλεξάνδρα μας.

*
* *

Ἐξακολουθῶν τὸν δρόμον ἀπὸ τοῦ «Μὸν-Ρεπό», τὸν δρόμον ποῦ μοσχοβολάει ἀπὸ παχύμυρα φιόρα καὶ ἄνθη ὅλα αὐτοφυῆ ποῦ στολίζουν ἔνθεν κ' ἔνθεν τὸν δρόμον, φθάνεις εἰς τὸ Κανόνι. Ἄλλη θεσπεσία τοποθεσία αὐτή. Ἀφ' ὑψηλοῦ βλέπεις ἕνα μικρὸν ὅρμον καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ κέντρον του τὸ δίκην ἀκουαρέλλας Ποντικονῆσι, ποῦ νομίζεις ὅτι εἶνε ψεύτικο, ζωγραφιά, κολλημένη εἰς τὰ καταγάλανα νερά.

*
* *

Κ' ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὸ *Ἀχίλλειον*, τὸ αὐτοκρατορικὸν παλάτι τῆς ἰδιοτρόπου ὅσω καὶ φιλοσόφου Αὐτοκρατείρας τῆς Αὐστρίας. Κ' ὡς κτίσμα καὶ ὡς τοποθεσία καὶ ὡς ἄποψις κἄτι τι πολὺ ὀνειρῶδες, σχεδὸν μπουμπουκένιο. Τὸ Γαστοῦρι, τὸ περίφημο χωριό, ἀπηθανατίσθη πλέον μὲ το Αὐτοκρατορικὸν μέγαρον, τὸ πολυδαίδαλον καὶ πολυτελέστατον *Ἀχίλλειον*.

Ἀλλὰ μήπως ὅλη ἡ Κέρκυρα δὲν εἶνε ἕνας μπαξές, ἕνα γιγαντιαῖον μπουκέτο; Τόσῳ ἡ πόλις ὅσῳ καὶ αἱ ἐξοχαὶ καὶ τὰ χωριά.

*
* *

Καὶ τί φύσις, τί κλῖμα, τί ἀγέρι, τί ὑγεία. Τόπος Μακάρων. Παράδεισος ἐπίγειος αὐτὴ ἡ νῆσος τῶν Φαιάκων.

*
* *

Καὶ ἀπὸ τὰς ἐξοχὰς εἰς τοὺς Κερκυραίους. Τί πρωτότυπος κόσμος! Πρωτότυπος εἰς ὅλα του. Πρῶτον εἰς τὴν

Κέρκυραν αἱ ὧραι ἐργασιας εἶνε ἀπο τας 9—2 μ. μ. Εἰς τὰς 2 μ. μ. τὸ τραπεζι, κατόπιν ὕπνος, εἰς τὰς 7 περίπατος, εἰς τὰς 8 θέατρον, εἰς τὰς 11 γεῦμα. Αἱ ἐπισκέψεις δ' ἐκεῖ γίνονται ἀπὸ τῆς 11 1)2 π. μ.—1 1)2 μ. μ Κ' ἐννοεῖται ἔτσι ἐργάζονται τά τε δημόσια καὶ τὰ ἰδιωτικὰ Γραφεῖα.

*
* *

Τί παράγει ἡ Κέρκυρα; Λάδι, κρασιά, φροῦτα καὶ... ἄνθη. Νησὶ εὐτυχισμένο, πλούσιον, εὔφορον. Ἂν μάλιστα καὶ οἱ γεωργοί των ἦσαν φιλοπονώτεροι, ὅπως οἱ Μωραϊται, ἡ Κέρκυρα θὰ ἦτο πραγματικὸν μεταλλεῖον.

Ἔχει καὶ βιομηχανίαν στεατίνων κηρίων, σαπωνοποιίας κλπ.

*
* *

Ὄπισθεν ἀκριβῶς τοῦ Γυμνασίου Κερκύρας ἐπὶ χώρου περιόπτου κεῖται ἓν ἐργοστάσιον μοναδικὸν ἐν Ἑλλάδι εἰς τὸ εἶδός του καὶ τὸν ὀργανισμόν του. Εἶνε τὸ χαρτοποιεῖον τοῦ κ. Γ. Ἀσπιώτου. Ἐπεσκέφθην αὐτὸ κ' ἔμεινα ἔκθαμβος ἐκ τῆς τελουμένης ἐν αὐτῷ εὐρωπαϊκωτάτης ἐργασίας, τῆς τάξεως, τῆς εὐπρεπείας καὶ αὐστηρότητος. Τὸ δὲ προσωπικόν του νομίζετε ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀντιπροσώπους τοῦ ἄρρενος φύλου; Ὄχι. Ἐννενήκοντα κορασια μὲ ὁμοιομόρφους στολάς, μὲ τὴς κατασπρες μπλοῦζές των, καὶ τὰ γαλάζια φορέματά των, εὑρῆκα ἀνασκουμπωμένα κ' ἐργαζόμενα σὰν μηχαναὶ ὡρολογίου πραγματικῶς διὰ νὰ τροφοδοτοῦν τὸ ἑλληνικὸν ἀπὸ παιγνιόχαρτα καὶ σιγαρόχαρτα. Τί σιδηροδρομικὴ ταχύτης χειρῶν, καὶ τί ἠλεκτρικὴ ταχύτης βλεμμάτων! Νομίζεις ὅτι δὲν κινοῦνται τρυφερὰ χερακια κορασίδων, ἀλλὰ πολυδαίδαλα μηχα-

νικὰ ἐργαλεῖα. Ὁποία δὲ ἡ ἐπίβλεψίς των ἐν τῇ ἐργασίᾳ. Βλέπεις ὄχι ἑλληνοποῦλες γλωσσοκοπάνες ἀλλὰ σωστὸν λόγον Γερμανῶν οὐσσάρων ἐν παρατάξει. Τέτοια ἡ πειθαρχία των καὶ ἡ ἀφασία των. Ὡς παντεπόπτης δ' αὐτῶν ἀφ' ὑψηλοῦ βήματος ἵσταται μία ὁμόφυλός των, σωστὸς θηλυκὸς Κουταλιανός, ἡ ὁποία μὲ μιά της ματιὰ κοκκαλόνει καὶ τὴν πλέον ἀτίθασσον φύσιν. Ἔπειτα παρέστην εἰς τὸ μεσημβρινὸν συσσίτιόν των. Μὲ τρία δεκάλεπτα κάθε μία ἔχει τὴν σοῦπά της, τὸ βραστὸ ἢ τὴν ἐντράδα, τὸ τυράκι, τὸ κρασάκι της. Τί λέτε σεῖς οἱ ἀπανταχοῦ ἐργοστασιάρχαι εἰς τὰ θαύματα αὐτά;

*
* *

Ἰδοὺ καὶ ἓν παρθεναγωγεῖον μὲ ὀλίγα φούμαρα καὶ πολλοὺς καρπούς. Τὸ ὑπὸ τῆς δεσποινίδος Ἀγγ. Ἀργυροπούλου διευθυνόμενον—κόρης σεμνοανατεθραμμένης, αὐτοδημιουργήτου—μπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ τὸ Ἀρσάκειον τῆς Κερκύρας. Γράμματα θέλετε, μουσικήν, ζωγραφικήν, λεπτοτεχνουργήματα, οἰκοκυροσύνην, ξένας γλώσσας, ἑλληνοπρέπειαν, χρηστοήθειάν, ὅλα τὰ ἔχει. Αἱ τρόφιμοί της καταρτίζονται μὲν ἑλληνομαθεῖς, γίνονται δὲ καὶ καλλιτέχνιδες. Παρὰ τὸν δυσκολοστόμαχον Θουκυδίδην ἢ Ὅμηρον, ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος καὶ ὁ Μόζαρ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ μεγάλη ἐκτίμησις πρὸς τὸ Παρθεναγωγεῖον καὶ ἡ μεγαλειτέρα συμπάθεια τῶν Κερκυραίων πρὸς τὴν παρθεναγωγὸν διευθύντριάν του.

*
* *

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ διδακτηρίων, μπορῶ νὰ λησμονήσω τὸν «Καποδίστριαν» τοῦ παιδαγωγικωτάτου κ.

Λ. Βλάχου; Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐγεννήθη νὰ διαπλάττῃ χαρακτῆρας, ψυχάς, σώματα, Ἕλληνας! Ἤκουσα μαθητὴν β΄ τάξεως Ἑλληνικοῦ σχολείου νὰ εἶνε εἰς τὸ ἐτυμολογικὸν ἰδίως μέρος, γερώτερος ἀπὸ τελειοφοίτους Πανεπιστημίου. Εἶδα μαθητὰς τελείους γυμναστὰς, φιλομούσους μέχρις ἔρωτος, καλλιτέχνας μέχρι μανίας. Αἱ ἐξετάσεις τοῦ Λυκείου αὐτοῦ εἶνε διὰ τοὺς Κερκυραίους πανηγῦρι καλλιτεχνίας. Ἔτυχα εἰς τοιαύτας—κληθεὶς εὐμενῶς ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ του—πρὸ διετίας καὶ ἀντελήφθην προόδων καταπληκτικῶν. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ φήμη του ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἤπειρον καὶ τὸ Πανελλήνιον.

*
* *

Ἐπεσκέφθην καὶ ἄλλο ἐκπαιδευτήριον ἐπίσης ἀξιοσύστατον καὶ ἀρχαιοσύστατον. Τὸ τοῦ Ἠπειρώτου κ. Π. Οἰκονόμου, ὅστις πρὸ εἰκοσιπενταετίας ἀγωνίζεται μορφόνων γενεὰς ἑλληνοπαίδων, ἐμφυσῶν εἰς τὰς καρδίας των ἐκτὸς τῶν διδαγμάτων τῶν προγόνων μας καὶ πατριωτικὰ φρονήματα ἀπ' ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα μόνον ἡ εὔανδρος Ἤπειρός του σκορπίζει. Ἔχομεν σήμερον ἀνάγκην μᾶλλον Ἠπειρωτῶν Ἑλλήνων παρὰ ἐλευθέρων Ἑλλήνων. Δι' αὐτὸ ἰδίως ἀγωνίζεται ὁ κ. Οἰκονόμου.

*
* *

Ποῦ νὰ γνωρίζετε δὲ ὅτι εἰς τὴν Κέρκυραν λειτουργεῖ ἀπὸ δεκαετίας περίπου ἐξαίρετον ἐργοστάσιον χειροκτίων. Ὁ διευθυντής του κ. Ν. Κουτσουκόπουλος μπορεῖ νὰ καυχηθῇ ὅτι τροφοδοτεῖ τὸ πλεῖστον σχεδὸν τῶν Ἑλλήνων στρατιωτικῶν μὲ τὰ στερεώτατα χειρόκτιά του. Ποῖος στρατιωτικὸς ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Κέρκυραν καὶ δὲν ἐγνώρισε

τὸν κοσμοπολιτισμένον κ. Κουτσουκόπουλον, καὶ ὃὲν ἐπρομηθεύθη ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιόν του ζεύγη ὁλόκληρα τῶν λαμπρῶν λευκῶν χειροκτίων του; Ἀλλὰ μήπως ὃὲν εἶνε καὶ ἐπίτιμος προμηθευτὴς τῆς Αὐλῆς; Καὶ μήπως προφθάνει νὰ ἐξαποστέλλῃ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάὃα τὰς παραγγελίας ἰὃιωτῶν κ' ἐμπόρων; Ἔπειτα μήπως μόνον λευκά; Παντὸς χρώματος καὶ πρώτης πάντοτε ποιότητος χειρόκτια, ἐκ ὃερμάτων στερεωτάτων, παρασκευαζει τὸ ἐργοστάσιόν του, τὸ ὁποῖον ἀπασχολεῖ ὃεκαὃας χειρῶν κορασίὃων.

*
* *

Ὀφείλω νὰ προσθέσω ὅτι ὁ ἀρχοντικὸς οἶκός του ξενίζει φιλοφρονέστατα τοὺς ἑκάστοτε μαθητὰς τῆς ἐν Κερκύρᾳ σχολῆς τῶν ἐφέὃρων ἀξιωματκῶν, οἵτινες ἐν τῷ προσώπῳ του εὑρίσκουν κατὰ τὸν ἐτήσιον χρόνον τῆς αὐτόθι ἐνὃημίας των, φίλον ἰσάὃελφον, εἰλικρινῆ καὶ ἔνθερμον, ἀφιλομερὃῶς ὅλως παρέχοντα πλείστας περιποιήσεις κ' ἐκὃουλεύσεις εἰς τοὺς ξένους ἐν ξένῃ, μαθητὰς τῆς ἐν λόγῳ στρατιωτικῆς σχολῆς.

ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ

Ταξειδεύειν τὴν ἄνοιξιν ἀνὰ τὴν 'Επτάνησον θὰ πῇ διπλοταξειδεύειν τὸ καλοκαῖρι ἕνα κομμάτι μεσημβρινῆς 'Ιταλίας. Νησιὰ τὰ ὁποῖα εἶνε ἐντελῶς ἄγνωστα εἰς τοὺς προτιμῶντας νὰ φρεσκαρισθοῦν μὲ ὀλίγη θαλασσοδροσιὰ εἰς τὰ παράλια τῆς 'Ιταλίας. 'Ακούουν Κεφαλληνίαν, Ζάκυνθον, 'Ιθάκην, Λευκάδα, Παξούς, Κέρκυραν κ' ἐκλαμβάνουν τὰ νησιὰ αὐτὰ ὡς βραχονήσια ἀτερπῆ, φαλακρά, οὐδεμίαν παρέχοντα τέρψιν εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ἢ ψυχαγωγίαν κ' εὐμάρειαν. Κ' ἐν τούτοις ἂς κοπιάσουν νὰ ἀντιληφθοῦν τί εἴδους χλωρίδα ἔχει ἡ Κεφαλληνία, τί ἐξοχάς, τί τοποθεσίας, τί ἀπόψεις, τί ποικιλίαν ὑγρᾶς, τί ποικιλίαν χέρσου. Νὰ ἰδοῦν βουνὰ καὶ ὄρη καλλιεργημένα ἀπὸ τοὺς γεωργο-Κεφαλλῆνας μὲ τὴν ἀθάνατον σταφυλὴν τὴν ρομπόλαν καὶ ἓν ἐκπλήξεως αἴσθημα νὰ τοὺς καταλάβῃ, πῶς οἱ Κεφαλλῆνες οἱ θαλασσοδίφαι, οἱ χρηματοδίφαι, οἱ ἐπιχειρηματίαι, οἱ ὅπου γῆς Κεφαλλῆνες, οἱ μεγαλεπίβουλοι, οἱ εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος σκορπισμένοι πρὸς εὕρεσιν ἄρτου, πλούτου, λίρας, πῶς αὐτοὶ εἶνε καὶ γεωργοί, καλλιεργηταί, ἐμφυτευταί, ἀγροκτηματίαι.

* * *

—'Εξεπλάγην πράγματι ὅταν ἔρριψα μιὰ ματιὰ εἰς τὸ ἀπέναντι τοῦ 'Αργοστολίου ὑψικάρηνον βουνὸν καὶ εἶδα καὶ αὐτὴν τὴν κορυφήν του τετραγωνισμένην, καλλιεργη-

μένην—καὶ τί καλλιέργεια, τί ἐργασία κοπιώδης, ἀφοῦ καὶ διὰ τοῦ φουρνέλου ἀκόμη ἐκριζόνουν βράχους διὰ νὰ φυτεύσουν ρομπόλαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας τὸ ἀθάνατον μοσχομυρωδάτο Κεφαλλωνίτικο κρασὶ — ἀμπελοφυτευμένην καλλίτερα ἀπὸ ἕνα κάμπον Θεσσαλίας, Εὐβοίας, Μωρηᾶ. Τί ἄλλο προδιδουν αὐτὰ τὰ φαινόμενα παρὰ τὴν ἔκταστον φιλοπονίαν καὶ πρακτικότητα τῶν Κεφαλλήνων ;

* * *

Εἶνε πράγματι ἀξία ἐκτιμήσεως ἡ σπουδαία διαφορὰ τῶν Κεφαλλήνων ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἑπτανησίους. Ὅπου καὶ ἂν ἐπεδόθησαν ἐμεγαλούργησαν. Οὐδὲν ἐν αὐτοῖς τὸ μέτριον, τὸ μικρόν, τὸ εὐτελές. Ὅλα εἰς ὕψος, εἰς μέγεθος, εἰς περιωπήν. Εἰς τὸ ἐξωτερικόν, τὴν Κων)πολιν, τὴν Ρουμανίαν, τὴν Ρωσσίαν, τὴν Ἀγγλίαν κλπ. μεγαλύνουν καὶ ἐξυψοῦν καὶ τιμοῦν τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα, εἴτε ὡς ἔμποροι, εἴτε ὡς τραπεζῖται, ἢ ναυτίλοι, ἢ θαλασσομάχοι. Ὡς πρὸς τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, τοὺς ξεύρετε καὶ τοὺς ξεύρομεν. Τὸ Κεφαλλωνίτικον στοιχεῖον ἐν Κων)πόλει, ἐν τῇ συνοχῇ του, τῇ συνεργασίᾳ του, τῇ ὁμοφωνίᾳ του, τῷ παλληκαρισμῷ του, ἀκούεται, φημίζεται, ξυγκυκᾷ τὴν σήψαιμον γείτονά μας.

* * *

Ὑπὲρ τὰ *τέσσαρα* ἑκατομμύρια εἰς χρυσὸν εἰσάγονται ἐτησίως εἰς Κεφαλληνίαν ἀπὸ τὰ εἰς τὰ ξένα βιοπαλαίοντα Κεφαλλωνιτόπουλα. Ἢ μήπως νομίζετε ὅτι ὁ Κεφαλλὴν ἐκπατρίζεται, μεταναστεύει καὶ ἀποβάλλει φρόνημα καὶ αἴσθημα καὶ φίλτρον καὶ παραδόσεις καὶ ἔθιμα ὡς Ἕλλην ἢ ὡς οἰκογενειάρχης ; Ὄχι ! Θὰ φύγῃ ἀπ᾽ τὸ

νησί του, θὰ σχίσῃ ὠκεανοὺς καὶ κανάλια νὰ εὑρῇ τὸν ἄρτον θαλασσοπνιγόμενος καὶ θαλασσοπαλαίων, καὶ ἀφοῦ παχύνῃ τὸν κορβανᾶν του θὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ νησί του νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποχρεώσεις του πρὸς τὴν οἰκογένειάν του, θὰ ὑπανδρεύσῃ ἀδελφάς, θὰ ἐξοφλήσῃ ὀφειλάς τινας τοῦ μακαρίτου πατρός του—διὰ νὰ παρουσιάζεται εἰς τὴν πόλιν, τοὺς συμπολίτας του ὑπερήφανος, ἀνυποχρέωτος, μὲ τὸ μέτωπον ὑψηλὰ—καὶ τότε θὰ ἀποκατασταθῇ. Καὶ ἀφοῦ καὶ τοῦτο καταφέρῃ σὺν Θεῷ, θὰ κτίσῃ τὸ σπιτάκι του ἢ εἰς τὴν πόλιν ἢ εἰς τὰ ἐξοχικὰ χωρίδια ποῦ μένει. Ἀλλὰ σπιτάκι ἴσον μικροσκοπικὸν παλατάκι, εὐμαρές, χρωματισμένον, καθάριον, εὐπρόσωπον, εὐρωπαϊκόν.

*
* *

Περιήλθομεν πολλὰ χωρία τῆς Κεφαλληνίας, ἐκάμαμεν τὸν γῦρον τῆς Λειβαθοῦς καὶ τῆς Λάσσης ἁμαξοποροῦντες μὲ τὸν λαμπρὸν φαέθοντα τοῦ τότε Κεφαλλῆνος βουλευτοῦ κ. Τσιμάρα καὶ τῶν δύο ἀγαπημένων υἱῶν του καὶ ἀντελήφθην τὰ ὡραῖα αὐτὰ παλατάκια, τὰ ὁποῖα προσδίδουν πόλεων ὄψιν καὶ ὄχι ἐξοχῆς καὶ κωμοπόλεων. Εἰς πολλὰ αὐτὰ θὰ εὕρητε καὶ πιάνο, θ' ἀκούσετε καὶ φραντζέζικα καὶ θὰ παραξενευθῆτε μὲ τὸν εὐρωπαϊσμὸν καὶ τὸν πολιτισμόν των μέσα κ' ἔξω. Καὶ ἀφοῦ ἐγκαθιδρύσῃ—ἐπανέρχομαι εἰς τὸν Κεφαλλῆνα—ἐντὸς τοῦ μικροῦ φρουρίου του τὴν ἐκλεκτὴν τῆς καρδιᾶς καὶ τῶν αἰσθημάτων του ὁ θαλασσοπόρος Κεφαλλήν, θὰ λειτουργήσῃ ἕνα ἐρημοκκλῆσι τὴν παραμονὴν τῆς ἀναχωρήσεώς του καὶ τὴν ἑπομένην . . . κατευόδιον διὰ τὴν Ἀμερικήν, τὰς Ἰνδίας.

Τέτοιος εἶνε ὁ Κεφαλλήν, ὡς Ἕλλην, ὡς οἰκογενειάρ-

χης. Δι' αὐτὸ ἔγειναν πολλοὶ ἑκατομμυριοῦχοι, ἰδιοκτῆται ἀτμοπλοϊῶν, ἐπιχειρηματίαι σημαντικοί.

*
* *

Ὁ λιμὴν τῆς Κεφαλληνίας θαῦμα φύσεως καὶ τέχνης. Εὐρύτατος. ἀσφαλέστατος, ὑπήνεμος, ἀπρόσβλητος. Ὁ Ἀγγλικὸς στόλος συχνὰ ἐκεῖ προσορμίζεται. Ἔπειτα τί σᾶς λέγει ἡ λαμπρὰ λιθόκτιστος καὶ που μαρμαρόκτιστος ἐπιμηκεστάτη τοῦ λιμένος γέφυρα, σχήματος τεθλασμένου: Ἐπὶ τέταρτον σχεδὸν τῆς ὥρας νὰ τὴν διατρέχῃς μὲ τ' ἁμάξι ἢ ἀποστολικῶς καὶ νὰ βλέπῃς ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὴν γαλάζια ὅπου καὶ ν' ἀντικατοπτρίζεσαι στὰ βελουδωτά, τὰ ναρκωμένα νερά της, στὸν δρόμον δὲ νὰ συναντᾷς Κεφαλλωνιτοπούλες ἐρχομένας ἀπὸ τὰ κτήματα τ' ἀντίπεραν εἰς τὴν στεριὰ ἢ ἀπὸ τὸ ἀπέναντι Νεκροταφεῖον ὅπου πῆγαν δακρυρροοῦσαι καὶ ὡς ἄλλαι μυροφόροι γυναῖκες ἄναψαν ἀπὸ ἕνα κεράκι εἰς τὸ πτωχικόν, τὸ ἀτερπὲς κυβοῦρι τοῦ μακαρίτου πατρὸς ἢ τῆς μαννούλας των ἢ ἄλλων τρυφερωτέρων τῆς οἰκογενείας των μελῶν ἢ καὶ κανενὸς ἀγαπημένου των ἀκόμη τὸν νεοσκαφῆ τάφον, καὶ νὰ διατρέχῃς τὴν γέφυραν αὐτήν, τὸ ὡραιότατον στολίδι τοῦ λιμένος, χωρὶς νὰ κολυμβᾷς εἰς λάκκους σκονοβριθεῖς καὶ δυσπεράστους;

*
* *

Ἡ γέφυρα δ' αὕτη ἔργον καὶ σχέδιον τοῦ ἀλησμονήτου τοποτηρητοῦ τῆς Κεφαλληνίας — πρὸ τῆς Ἑνώσεως — τοῦ Napier κατὰ τὸ 1818, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλονται καὶ τόσοι ἄλλοι ὡραῖοι δρόμοι καὶ πλατεῖαι καὶ καταστήματα καὶ τὸ Σωφρονιστήριον κλπ. Ἄ! αὐτὰ τὰ ἐγγλέ-

ζικα ἔργα, γιγάντια, Κυκλώπεια, αἰώνια. τὰ ὁποῖα λὲς ὅτι περιφρονοῦν τὸ κατρακύλισμα τῶν αἰώνων, τῶν χιλιετηρίδων.

*
* *

Συντροφευόμενος ἀπὸ δύο τρεῖς φίλους Κεφαλλῆνας διεσκέλισα τὴν ἐξοχικὴν λεωφόρον πρὸς τὸ μέρος τοῦ Νοσοκομείου κ' ἔφθασα πρὸ εὐρυμήκων καὶ τιτανοκτίστων ἀποθηκῶν. Ἠρώτησα μήπως εἰς τὰ οἰκήματα αὐτὰ κρύπτονται τίποτε λείψανα ὑλικοῦ τοῦ πολέμου, ἀπομεινάρια τοῦ Ἑλλαδοκτόνου Εἰρηνοπολέμου τοῦ περιφήμου Ὀγδοντα-έξη καὶ μοῦ εἶπαν ὄχι. Εἶνε ἡ φημισμένη οἰνοποιία Τούλ.

Εἰσέρχομαι εἰς μίαν τῶν ἀποθηκῶν τούτων καὶ ὡς ἐκ θαύματος ἀντικρύζω μικροσκοπικόν, ὁλοστρόγγυλον, ἀεικίνητον καὶ θαλερὸν πρεσβύτην, τὸν Ἀγγλοσάξωνα ἰδιοκτήτην των. Ἦτο ὁ κ. Τούλ. Μᾶς εἰσάγει εἰς τὰς ἀποθήκας του καὶ μᾶς δεικνύει τὸ περιεχόμενόν των. Τί βαρελοστοιβάδες αὐταί! Τί βυτία βάθους καὶ πλατους καὶ ὕψους καὶ περιφερείας ὑπερφυσικῶν. Καὶ ὅλα πλήρη. Καὶ ἀπὸ τὴν μίαν ἀποθήκην στὴν ἄλλην. Ἄλλαι ἐκπλήξεις καὶ ἄλλα βαρέλια. Χιλιάδες τὸν ἀριθμὸν μεγαλοβάρελα καὶ χιλιάδες τόνων τὰ κρασιά του.

Καὶ κρασιὰ νεκτάρια, διὰ λάρυγγας Ἀθανάτων. «Ν' ἀνοίξωμεν νὰ ἰδῆτε κ' ἐκεῖνο καὶ τὸ ἄλλο καὶ τὸ πειὸ μπροῦσκο, καὶ τὸ πειὸ γλυκό, καὶ τὸ πειὸ κόκκινο, καὶ αὐτὸ τὸ ὁποῖον μοιάζει τὸ Σαμιώτικο κρασὶ καὶ τὸ περνᾶ μάλιστα.» — Ἐδῶ μίαν ἔνστασιν, κ. Τούλ· ὅλα κι' ὅλα, ἀλλὰ μὲ τὸ Σαμιώτικο, τὸ μελισταγές, τὸ θελξιλαρύγγιον, τὸ ἡδύποτον, τὸ ἡδύοσμον, τὸ ἡδύστομον, τὸ ἡδύ-

χρωμον μὴ τὰ βάζετε· μὴ τολμήσητε μαλιστα να συγκρίνητε τὸ δικό σας μὲ τὸ Σαμιώτικο!

*
* *

Καὶ δός του κρασὶ πέντε χρόνων, δέκα, εἴκοσι, τριάντα, σαράντα χρόνων καὶ ὅλο νὰ τὸ δοκιμάζωμεν, καὶ τὸ ἕνα νὰ εἶνε καλλίτερο ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ ποῖον νὰ πρωτοεπαινέσωμεν, ποῖον νὰ πρωτοεξάρωμεν καὶ «δοκιμάστε κι' αὐτό, παρακαλῶ» καὶ «πῶς σᾶς φαίνεται αὐτό, ἀλήθεια;» «ἀμ' αὐτὸ τὸ ξανθό;» ἀμ' ἐκεῖνο τὸ χρυσίζον;» «ἀμὲ τ' ἄλλο τὸ ροδίζον;» κ' ἔτσι ἀπὸ λίγο-λίγο ἄναψαν ἀτμοὶ εἰς τὸν ἐγκέφαλον τοῦ ὑποφαινομένου, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τέλους ἄρχισε νὰ τρικλίζῃ καὶ νὰ διαμαρτυρηθῇ διὰ τὰς οἰνολογικὰς αὐτὰς ἐκθέσεις καὶ νὰ κάμῃ στὸπ εἰς τὰς δοκιμάς.

*
* *

Καὶ ἀπὸ τὰ κρασιά, εἰς τὸ κονιάκ, εἰς τὴς σαμπάνιες. Ἄλλαι ἐκπλήξεις, ἄλλαι δοκιμαί.

*
* *

Καὶ τώρα θὰ ἐρωτήσητε: Ποῦ ἐξοδεύονται ὅλοι αὐτοὶ οἱ οἰνοθησαυροί; Εἰς τὴν Ἑλλάδα βεβαια ὄχι. Διότι κρασὶ τεσσάρων δραχμῶν ἡ ὀκᾶ δὲν μπορεῖ βεβαίως νὰ πίνῃ καθένας, ἐκτὸς τῶν προνομιούχων παραλήδων μας. Ὁ μεγαλείτερος καταναλωτὴς τῆς οἰνοποιΐας Τοὺλ εἶνε πρωτίστως ἡ Γερμανία. Καὶ σημειώσατε ὅτι ἡ οἰνοποιΐα αὐτὴ—τιμῶσα τὴν βιομηχανίαν τῆς Ἑλλάδος, ἑπομένως τὰς σταφυλὰς καὶ τὰ κρασιά της,—εἶνε ἀρεκλαμάριστος,

ἄγνωστος ἴσως εἰς πολλοὺς μὴ Κεφαλλῆνας, γνωστοτάτη ὅμως εἰς τὴν Εὐρώπην ὅπου καὶ λατρεύεται.

*
* *

Καὶ συγχαρέντες κ' εὐχαριστήσαντες κ' εὐγνωμονήσαντες τὸν Ἄγγλον τὸν ἐθνισμὸν ἀλλ' Ἕλληνα τὴν καρδίαν κ. Τοὺλ ἀπήλθομεν παρακληθέντες νὰ τιμήσωμεν τὸ πρόγευμά του κατὰ τὴν ἑπομένην.

*
* *

Μ' ἕνα ἁμάξι τὴν ἑπομένην εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Γερμανικοῦ Προξενείου. Ἀνέρχομαι τὰς βαθμίδας καὶ συναντῶ τὸν κ. Τοὺλ, τὸν χθὲς οἰνέμπορον, σήμερον ὑποπρόξενον τῆς Γερμανίας ἐν Κεφαλληνίᾳ. Βιομήχανος καὶ διπλωμάτης. Στέμμα δισυπόστατον. Τὸ πρῶτον πρακτικώτατον, ἀγγλικώτατον, τὸ δεύτερον τιμητικώτατον. Τί λαμπρὸς συνδυασμός! Νὰ διευθύνῃς ἐπιχείρησιν ἀπέραντον, πολυδαίδαλον, καὶ νὰ ἦσαι καὶ διπλωμάτης.

*
* *

Τὸ πρόγευμά μας διεθνές, καὶ ὡς πρὸς τὰ ἐδώδιμα, τοὺς συνδαιτημόνας, τὴν γλῶσσαν, τὰ πάντα.

Ψαρόσουπα, πίκλις, ψητά, ροσμπίφ, πόδιγκ, ρὸκ-φόρ, μπισκουΐτ, πάσται, τραγήματα, γλυκύσματα, σαμπάνιαι.

Γερμανοί, ἕλληνες, ἄγγλοι, γάλλοι κλπ. Ἐγγλέζικα, Γερμανικά, Γαλλικά, Ἰταλικά, Ἑλληνικά, Ἀρβανίτικα. — Τὰ τελευταῖα τ' ἀντεπροσώπευεν ὁ ὑποφαινόμενος.

* * *

Εἰς τὸ τραπέζι περὶ τοὺς δώδεκα. Μὲ τὸν εὐγενέστατον 'Αμφιτρύονα κ. Τοὺλ εἰς τὴν τιμητικὴν θέσιν.

* * *

Παρὰ τὸ σερβίτσιο ἑκάστου δαιτημόνος δωδεκὰς μικροκυπέλλων. Μαντεύετε τὸν λόγον. 'Επίνομεν δώδεκα λογιῶν κρασιά. Φαντάζεσθε δὲ τί δεύτερον νανούρισμα καὶ κυλίνδημα ἐτράβηξε τὸ εὐαίσθητον εἰς παντὸς εἴδους ποτὸν κρανίον μου. 'Εν τούτοις ἐκρατήθην καὶ τὴν γλύτωσα, κατώρθωσα δὲ εἰς τὸ τέλος ἀπροσκόπτως νὰ διατρανώσω κ' ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τὸν εὐγενέστατον 'Αγγλο-'Ελληνο Κεφαλλῆνα κ. Τούλ, τὸν ἀβροφρενέστατα ξενίσαντά με εἰς τὸ διπλωματικώτατον —ὄνομα καὶ πρᾶγμα—οἰνολογικὸν πρόγευμά του.

* * *

Τελειόνω τὰ τοῦ 'Αργοστολίου μ' ὀλίγα ἀστυνομικά. 'Ο τότε ἀστυνόμος κ. Κατσιμήδης ἀνθυπολοχαγός, ἐνεθουσία τοὺς 'Αργοστολιώτας. Μορφωμένος, γλωσσομαθής, ἥμερος, ψυχολόγος, κοινωνιολόγος. Τέτοια παιδιὰ εἴθε νὰ εἴχομεν ὅλους τοὺς 'Αστυνομικούς μας.

ΛΗΞΟΥΡΙ

Τί ἀπίστευτος διαφορὰ μεταξὺ Ἀργοστολίου καὶ Ληξουρίου. Καὶ αἱ δύο αὐταὶ πόλεις ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς νήσου. ὁ χαρακτὴρ ὅμως τῶν κατοίκων των ἀνομοιότατος. Τὸ Ληξοῦρι ἀπέχει ἡμίσειαν περίπου ὥραν τοῦ Ἀργοστολίου, ἡ διαπεραίωσις δὲ γίνεται διὰ κομψῶν ἀτμακάτων καθ' ὥραν συγκοινωνουσῶν μὲ τὰς δύο μεγαλοπόλεις τῆς νήσου. Ἡ ἀντίθεσις ὅμως καταπληκτική. Οἱ Ἀργοστολιῶται φαίνονται εἰς τὸν ξένον, τὸν πρώτην φορὰν ἐπισκεπτόμενον τὴν πόλιν των, βαρύθυμοι, μελαγχολικοί, ρεμβώδεις, ὀλιγόλογοι, ἄθυμοι, σκεπτικισταί. Ἐξ ἐναντίας, οἱ Ληξουριῶται, εἶνε εὐφρόσυνοι, χαρωποί, ὁμηλητικώτατοι, διαχυτικοί, κοινωνικώτεροι, φιλοξενώτεροι. Ζήτημα φύσεως, κλίματος, λέγουν οἱ θετικισταί, ζήτημα ἀνατροφῆς, ἰδιοσυγκρασίας, λέγουν οἱ ἰδεολόγοι. Καὶ οἱ μὲν ἔχουν δίκαιον καὶ οἱ δέ. Ἐν τῷ συνδυασμῷ ἡ ἀλήθεια, ἡ ἀκρίβεια. Τὸ Ἀργοστόλι ἔχει πλάκωμα στὸ στῆθός του τὸ ἀπέναντι ὑψικαρηνον βουνόν, τὸ ὁποῖον βέβαια ἐπιδρᾷ εἰς τὴν μελαγχολικοποίησιν τῶν κατοίκων, ἐνῷ τὸ Ληξοῦρι ἔχει λαμπρόν, εὐρύτατον, γραφικόν, ἀναπεπταμένον ὁρίζοντα, δι' αὐτὸ καὶ γελαστοί, φαιδροί, φιλογέλωτες, φιλοπαίγμονες οἱ Ληξουριῶται.

*
* *

Τὴν ἀπίστευτον ὅ' αὐτὴν διαφορὰν τὴν ἀντελήφθη καὶ αὐτὸς ὁ Βασιλεύς, ἐπισκεφθεὶς ἄλλοτε τὴν νῆσον. Παρε-

τήρησε παραδόξως—καὶ τὴν παρατήρησίν του ταύτην διετύπωσεν εἴς τινα τῶν ἀκολούθων του—ὅτι ἡ ἐν Ἀργοστολίῳ ὑποδοχή του ἦν σοβαρωτέρα, ἀξιοπρεπεστέρα, ἐνθουσιωδεστέρα, ζωηρότερον ὅμως ἐξωτερικεύθη ὑπὸ τῶν Ληξουριωτῶν. Ἠναγκάσθη μάλιστα καὶ ἡ Α. Μ. νὰ συμμετασχῃ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν Ληξουριωτῶν καὶ ἐν ἐξάλλῳ φαιδρότητι ν' ἀναφωνήσῃ καὶ Αὐτὸς μετὰ τοῦ λαοῦ του :

— Ζήτω τὸ Ληξοῦρι !

*
* *

Ἀλλὰ τί ἔνδοξον ὀνοματοπλαίσιον ποῦ ἔχει τὸ Ληξοῦρι ! Ἐνθυμηθῆτε πρὸς στιγμὴν τοὺς Μηνιάτας, τοὺς Λασκαράτους, τοὺς Ἰακωβάτους ! Ἐκ τῶν νεωτέρων δέ, τὸν Σκαλτσούνην, τὸν Πρετεντέρην, Τιμόθεον, Φορέστην καὶ τόσα ἄλλα σεβαστὰ ὀνόματα ἐφ' οἷς σεμνύνεται καὶ καυχᾶται ἡ Κεφαλληνία. Μὲ ἄλλους λόγους, εἰς τὸ ἔνδοξον αὐτὸ νησὶ ἔχομεν ζωντανὴν ἀριστοκρατίαν πλούτου, πνεύματος, γένους. Δι' αὐτὸ λέγουν ὅτι οἱ Κεφαλλῆνες εἶνε οἱ κατ' ἐξοχὴν Πανέλληνες. Συνδυάζουν ἐν ἑαυτοῖς τὰς ὑψίστας τῶν ἀρετῶν. Ἔχουν δανεισθῇ ἀρετὰς—κ' ἔχουν ἀφήσει τὰ ἐλαττώματα—τῶν Ἑπτανησίων, τῶν Μωραϊτῶν, τῶν Ἠπειρωτῶν ! Ἀκαταμάχητοι εἰς τὸ πλουτεῖν, ἀπαράμιλλοι εἰς ἅπαντας τοὺς κλάδους τοῦ ἐπιστητοῦ, πρωταγωνισταὶ εἰς τὸν παντριωτισμόν ! Εἶνε στολισμένοι μὲ ἔξοχα χαρίσματα φιλεργίας, οἰκιακῆς οἰκονομίας, αὐστηρότητος ἤθους, φιλοπατρίας, ἐθνισμοῦ ! Ἐννοοῦν νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὴν κορυφογραμμήν, ὅταν δρῶσιν εἴτε ὡς ἔμποροι, ἢ ὡς ἐπιστήμονες, ἢ ὡς ἕλληνες ! Τέτοιοι ἦσαν πρὸ τοῦ εἰκοσιένα, οἱ

ἴδιοι εἶνε μέχρι τῆς σήμερον, παρόμοιοι θὰ εἶνε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

*
* *

Ὡς εἰς προσκύνημα ἔσπευσα, μόλις ἐπάτησα εἰς τὸ Ληξοῦρι τὸ ὀνομαστό, εἰς τὸ παλάτι τοῦ μεγάλου Ἰακωβάτου! Τοῦ Ἰακωβάτου ἐκείνου τοῦ ὁποίου τὰ βροντοφωνήματα καὶ αἱ φιλοπάτριδες ἀποστροφαὶ ἂς βουλευτὴς ὢν ἐσκόρπιζεν ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ Βουλευτηρίου μας, πρὸς τοὺς τότε ἀρχηγοὺς τῶν προσωπικῶν κομμάτων, ἐξετιμήθησαν ὡς τὰ πατριωτικώτερα φθέγματα τοῦ μεγάλου σοφοῦ Κεφαλλῆνος. Ἔναυλος ἀκόμη ἀντηχεῖ μέχρι σήμερον ἠχηρὰ καὶ ὡς τηλεβόλον βομβοῦσα ἡ διαυγεστάτη φωνὴ τοῦ Ἰακωβάτου, ὅταν ἐφώνει πρὸς τὸν δανειοκάμπτην καὶ φοροευρέτην Μεσολογγίτην πολιτευτήν:

— Ἄφετε τὰ δάνεια, κύριε Τρικούπη, μὴ βουτᾶτε τὸν τόπον εἰς τὰ χρέη. Θὰ ἔρθῃ μέρα ποῦ τὰ ἑκατομμύρια αὐτὰ θὰ μᾶς ξεπουλήσουν!

Καὶ ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἔφθασε.

*
* *

Δειλὰ δειλὰ καὶ μ' εὐλάβειαν σωστοῦ προσκυνητοῦ εἰσῆλθον — συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ πολυτίμου ἐν Ἀργοστολίῳ φίλου καὶ ἐκ τῶν συμπαθεστέρων δικηγόρων τῆς Κεφαλληνίας, τοῦ κ. Ἀγγέλου Φορέστη — εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Ἰακωβάτου, ὅπου μᾶς ἐδεξιώθη Κεφαλλωνιτοπούλα κόρη, ἡ ἀνεψιὰ τοῦ Ἰακωβάτου Αἰκατερίνη, μετὰ τῆς εὐγενεστάτης μητρός της, τῆς πυργοδεσποίνης χήρας Ἰακωβάτου. Εἶνε γνωστὴ ἡ εὐπροσηγορία καὶ ἡ φιλοξενία τοῦ Ἀβραμιαίου τούτου οἴκου. Μᾶς ὡδήγησαν εἰς τὸν μο-

ναδικὸν ἀνθοπαράδεισόν των, κατόπιν εἰς μίαν αἴθουσαν —σωστὴν πινακοθήκην— κοσμουμένην μὲ ἐλαιογραφίας ἀρχιεπισκόπων Ἰακωβάτων. Πράγματι Λευϊτικὴ οἰκογένεια. Γόνοι, πρόγονοι, ἔγγονοι τῆς οἰκογενείας Ἰακωβάτων ἐπῆραν κληρονομικὸν τὸ Λευϊτικὸν σχῆμα, ἀναδειχθέντες πρῶτοι ἐν μορφώσει, ἐν χρηστότητι, ἐν σεμνότητι. Καὶ ἐκ τῆς αἰθούσης αὐτῆς μᾶς εἰσήγαγον εἰς τὸ ἰδιαίτερον σκήνωμα, τὴν κομψὴν αἴθουσαν τοῦ μεγάλου Ἰακωβάτου. Ρῖγος καὶ συγκίνησις καὶ παράπονον μᾶς κατέλαβε μόλις εἰσελθόντας ἐντὸς τῆς κοκκινοβαφοῦς αἰθούσης.

— Ἔτσι ὅπως τὰ βλέπετε, ἀπείραχτα, τ' ἀφήσαμεν τὰ πράγματα τοῦ μακαρίτου! μᾶς εἶπεν ἡ Ἰακωβατοπούλα.

*
* *

Καὶ ὄντως πένθιμος ἐν τῇ ὑψηλότητί της ἡ εἰκών! Ὁλόκληρος ὁ τετράγωνος ἱερὸς αὐτὸς χῶρος βιβλιοβριθής. Βιβλία ἐντὸς θηκῶν, βιβλία χύδην, τόμοι εἰς τὰς γωνίας, λεξικὰ ἐπὶ ἑδρῶν, συγγράμματα σκορπισμένα, ἐπὶ τραπεζῶν, ἐπὶ καθισμάτων, ἐπὶ κλίνης, ἐπὶ ἀνακλίντρων, ὑπὸ τραπέζας κλπ. Καὶ τόμοι χρυσόδετοι, ποικιλωτάτων χρωμάτων καὶ ποικιλωτάτων γλωσσῶν.

— Ἰδοὺ καὶ ἡ καριόλα του ὅπως τὴν ἄφησε ὁ θεῖός μας! προσεθεσεν ἡ πυργοδέσποινα.

Ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ οἴκου τῆς σοφίας ἐκλειδομανδαλόνετο ὁ Ἰακωβάτος καὶ ἐμελέτα, κατεγίνετο, ἐμορφοῦτο, ἤντλει ἐξ αὐτῶν διδάγματα, ἀποφθέγματα, γνώσεις, σοφίαν! Καὶ μὲ τὰ ἠθικὰ αὐτὰ καὶ πνευματοτρόφα κεφάλαια ἐγρανιτοποιήθη, ἐσφυρηλατήθη ὁ γερὸς αὐτοῦ χαρακτήρ, ἡ μεγαλη ἑλληνικὴ καρδία. Καὶ ἔγεινεν οἷος ἔγεινε, καὶ ἀνεδείχθη οἷος ἀνεδείχθη. Ἀλλὰ μήπως ἐχρησιμοποιήθη

ὁ ἀνήρ ; τὸν ἔπνιξαν αἱ ἀπομυζητικαὶ βδέλλαι τῶν προσωπικῶν κομμάτων, καὶ ἐχάθη ὁ Ἰακωβάτος, χωρὶς νὰ δράσῃ, χωρὶς νὰ μεταρρυθμίσῃ.

Καὶ ὅταν συγκεκινημένος καὶ ἔνδακρυς σχεδὸν ἀπεχαιρέτισα τὸ ἱστορικὸν μέγαρον καὶ τοὺς γόνους τῶν μεγάλων Κεφαλλήνων ἐσκέφθην : Ἔ, ἂν εἴχομεν σήμερον εἰς τὸ παρλαμέντον μας πέντε Ἰακωβάτους, τί κατακεφαλιαὶς ποῦ θἄτρωγαν τὰ προσωπικὰ κόμματα, αἱ συναλλαγαὶ μὲ τοὺς ἀρχισυναλλαγίας των !

Εἶνε ὅμως ἐθνικῶς ὀδυνηρὸν πῶς νὰ μὴν εὑρίσκωνται σήμερον τέτοιοι ἀδάμαντες, ἐνῷ δέκα μόλις ἔτη χωρίζουν τοὺς νάνους ἡμᾶς ἀπὸ τοὺς γίγαντας ἐκείνους ! Τόσῳ γρήγορα ἐξεθηλύνθημεν, ἐμηδενοποιήθημεν ὥστε οὔτε μὲ Διογένειον φανὸν νὰ μὴ μπορέσωμεν νὰ εὕρωμεν ἕνα μόνον **ἕνα** ἄνθρωπον ;

ΠΑΞΟΙ

Οἱ Παξοὶ χωρίζονται τῆς Κερκύρας διὰ πορθμοῦ ἑπτὰ περίπου μιλλίων, κεῖνται δὲ παραλλήλως πρὸς τὰς Ἠπειρωτικὰς ἀκτάς, ἀφ' ὧν ἀπέχουσι μόλις δέκα ἕως δεκαπέντε μίλλια. Ἀπὸ τῆς θαλάσσης φαίνεται κατάφυτος ἡ νῆσος γέμουσα ἐλαιῶν, αἵτινες εἶνε ἡ κυριωτέρα παραγωγὴ τῆς νήσου. Ὁλόκληρος ἡ νῆσος ἀποτελεῖ μακρὰν συνέχειαν λόφων, δὲν ὑπάρχει δὲ οὔτε δεκάπηχυ τεμάχιον γῆς, ὅπερ νὰ μὴ σκιάζηται ὑπὸ τῆς φιλοξένου ἐλαίας.

*
* *

Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶνε τὸ Γάϊον, κωμόπολις ἔχουσα τὴν ὄψιν ἰταλικοῦ μᾶλλον προαστείου, καθ' ὅσον αἱ οἰκίαι εἶνε ὑψηλαὶ καὶ καλῶς ἐκτισμέναι, οὐδὲν ἔχουσαι τὸ ἀγροτικόν. Ἀπέναντι τῆς πόλεως ὑπάρχει νησίς, ἐφ' ἧς ἐγείρεται ἐνετικὸν φρούριον, ἔνθα ἄλλοτε ἐστρατωνίζοντο οἱ ἄγγλοι στρατιῶται τῆς προστασίας. Ὄπισθεν τῆς νήσου ταύτης ὑπάρχει ἄλλη νησίς, χαρίεσσα καὶ κατάφυτος ἀνήκουσα ἀπὸ τριῶν αἰώνων εἰς τὴν οἰκογένειαν Βελλιανίτη, ἐπὶ τῆς νησίδος δὲ ὑπάρχει Μονή, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας.

*
* *

Αἱ σπουδαιότεραι κῶμαι ἐκτὸς τοῦ Γαΐου εἶνε ἡ τῆς Λάκκας, τοῦ Λογγοῦ καὶ τῆς Φονταίας, ἔνθα διενεργεῖται

τὸ ἐμπόριον τῆς νήσου, ἀλλ' οἱ κάτοικοι κυρίως εἶνε διεσπαρμένοι ἐφ' ὅλης τῆς νήσου εἰς ἀραιοὺς συνοικισμούς, τοῦτο δὲ ἐγένετο ἵνα ἑκάστη οἰκογένεια εὑρίσκεται πλησίον τῶν κτημάτων της καὶ καλλιεργῇ τὰς ἐλαίας της, πρὸς ἃς ἰδιαιτέραν τρέφει ἀγάπην ὁ Παξινός. Αἱ οἰκίαι τῶν χωρίων εἶνε ὡραῖαι μικραὶ ἐπαύλεις, ἐν αἷς διακρίνει τις τὴν ἀπαράμιλλον καθαρότητα τῶν κατοίκων, καὶ ἰδίως τῶν γυναικῶν, αἵτινες δικαίως ἐκλήθησαν αἱ Ὁλλανδαὶ τῆς Ἑλλάδος.

*
* *

Τὰ ἤθη ἥμερα, ἁπλᾶ, παρουσιάζουσι κοινωνίαν εἰς ἄκρον πολιτισμένην. Λαὸς εἰς ἄκρον φιλόπονος, ναυτικὸς δὲ καὶ γεωργικὸς ἅμα, δὲν διστάζει εἰς μακρυνὰς νὰ ἀπέρχεται χώρας διώκων τύχην. Οὕτω ἐν Κερκύρᾳ ἐγκαθιστάμενοι διὰ τῆς τιμιότητος, τῆς ἐργατικότητος αὐτῶν καθίστανται εὔποροι καὶ κατέχουσιν εἰς χεῖράς των τὸ μεγαλείτερον μέρος τοῦ ἐμπορίου τῆς Κερκύρας· πλεῖστοι τούτων εἶνε πλούσιοι, ἀλλὰ καίτοι ἐν ὄλβῳ ζῶντες καὶ διερχόμενοι τὸν βίον των εἰς μεγάλα κέντρα, ἐν τούτοις μίαν τρέφουσιν ἐπιθυμίαν πότε νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν μικράν των νῆσον καὶ διανύσωσιν ἐκεῖ τὰς τελευταίας τοῦ βίου των ἡμέρας.

*
* *

Τὸ κύριον προϊὸν τῆς νήσου εἶνε τὸ ἔλαιον. Ἐν Παξοῖς ὑπάρχουσι πλέον τῶν 500,000 ἐλαιοδένδρων, ἀνὰ πᾶσαν δὲ διετίαν παράγει πλέον τῶν 40,000 βαρελῶν ἐλαίου τοῦ ἀρίστου τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ καταναλίσκεται ἐν Ρωσσίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ.

Κρασὶ παράγει ἡ ἄλλη νῆσος Ἀντίπαξοι ὀνομαστὸν

ν τῇ Ἑπτανήσῳ. Ἡ νῆσος αὕτη τρία μίλια ἀπέχουσα κατοικουμένη δ' ὑπὸ ἀποίκων Ἠπειρωτῶν, κατεστάθη ἤδη κατάφυτος εἰς ἀμπελῶνας καὶ εἰς κήπους.

Ἀλλὰ γίνεται ἐκεῖθεν ἐξαγωγὴ μαρμάρων καταναλισκομένων εἰς Ζάκυνθον, Πάτρας, Κέρκυραν καὶ Πειραιᾶ, πίσης ἐξάγει ἱκανὸν ποσὸν σάπωνος καὶ ἀκατεργαστων ερμάτων ὡς καὶ μυριάδας τινὰς λεμονίων.

*
* *

Ἡ ἁλιεία εἶνε ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐπιτηδευμάτων. Πλέον δὲ τῶν 100 μετέρχονται τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι ὡς πάρεργον ἔχουσι τὴν ἁλιείαν, ἐνῷ κυρίως εἶνε ναυτικοί. Ἡ ναυτιλία ἐν Παξοῖς εἶνε λίαν ἀνεπτυγμένη, πλέον δὲ τῶν 80 ἱστιοφόρων σκαφῶν εἶνε νηολογημένα.

*
* *

Μικρὰ καὶ εὐδαίμων ἡ νῆσος, ὁσάκις δὲν καταστρέφονται αἱ ἐσοδεῖαι τοῦ ἐλαίου, καθ' ὅσον ἑκατομμύρια ὁλόκληρα εἰσέρχονται εἰς τὴν νῆσον ἀπὸ τόσους ὀλίγους κατοίκους οἰκουμένην, καὶ τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι λιτοδίαιτοι καὶ οἰκονόμοι σχηματίζουσι μικρὰς περιουσίας, μὲ τὰς ὁποίας προσπαθοῦν νὰ ἀποκτῶσιν ἐλαιῶνας.

*
* *

Οἱ κάλλιστοι τῶν συνοικισμῶν εἶνε τὰ πλησίον τοῦ Γαΐου χωρία Νοζιᾶς, ἔνθα ὑπάρχουσι καὶ ἰαματικὰ ὕδατα, τὰ Μογδανάτικα, τὰ Φαναριωτέστικα, τὰ Μενιράτικα, τὰ Βελλιανιτάτικα, ὡραῖαι λευκαὶ ἐπαύλεις ἔνθα κατοι-

κοῦσιν οἰκογένειαι φέρουσαι τὰ ὀνόματα τῶν διαφόρων οἰκογενειῶν Παξῶν.

*
* *

Τὰ ἄσματά των εἶνε τὰ Ἠπειρωτικὰ τραγούδια τὰ ὁποῖα μετεφύτευσαν ἐκεῖ οἱ ἀποικισθέντες ἐκ τῆς Ἠπείρου Πάξιοι.

*
* *

Οἱ Πάξιοι πάντες εἶνε θαυμάσιοι κυνηγοί. Κατ' ἔτος πίπτουν ἐπὶ τῆς νήσου ἄπειρα τρυγόνια, ὅπου δὲ καὶ ἂν εὑρίσκονται ἐπιστρέφουσιν εἰς τὴν πατρίδα των ἵνα κυνηγήσουν εἴς τι παμμέγιστον σπήλαιον εὑρισκόμενον ὄπισθεν τῆς Λάκκας ὅπου ὑπάρχουσι φῶκαι.

*
* *

Τὴν ὡραίαν νῆσον τῶν Παξῶν τὴν κατέστησε γνωστοτατην εἰς τὸ πολὺ δημόσιον ὁ ἀγαπητὸς βουλευτής της καὶ γλαφυρώτατος λόγιος κ. Θ. Βελλιανίτης δημοσιεύσας πλειστας ὡραίας σκιαγραφίας περὶ αὐτῆς. Ἀλλὰ τὴν ἀπηθανάτισε αὐστριακὸς πρίγκηψ ἐκδώσας κομψόν, καλλιτεχνικὸν τόμον μὲ λαμπρὰς εἰκονογραφημένας ἀκουαρέλλας τῆς θαυμασίας νήσου.

ΙΘΑΚΗ

Ἐξάωρος πλοῦς ἀπὸ τὰς Πάτρας μέχρις Ἰθάκης δι' ἀτμοπλοίου. Ἡ συγκοινωνία δὲ τετράκις τῆς ἑβδομάδος. Εἰς τὸν κατὰ πρῶτον ἐπισκεπτόμενον τὴν ἱστορικὴν ταύτην νῆσον προξενεῖ εὐάρεστον ἐντύπωσιν ὁ λιμήν της ὁ βαθύτατος καὶ ἀσφαλέστατος. Τὴν εἴσοδόν του κλείει τὸ ὑψηλὸν ὄρος Νήριτον (σήμερον Αὐγή). Ἂν μάλιστα φθάσῃς ἐκεῖ νύκτα θὰ ἐκπλαγῇς τὸ πρωὶ πόθεν εἰσῆλθες ἐντὸς τῆς Ἑλβετικῆς αὐτῆς λίμνης, ὅπως καὶ πράγματι τὴν ὠνόμασεν ἡ πρὸ ὀκταετίας ἐπισκεφθεῖσα τὴν νῆσον Αὐτοκράτειρα τῆς Αὐστρίας ἡ διαμείνασα ἐκεῖ ἐπὶ δέκα ἡμέρας καὶ διαρκῶς ἀποθκυμάζουσα τὴν γραφικὴν νῆσον.

*
* *

Ἡ πόλις τῆς Ἰθάκης (τὸ Βαθὺ κοινῶς καλούμενον) εἶνε ἀμφιθεατρικῶς ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ σχηματιζομένου λεκανοπεδίου καὶ ἐπὶ τῶν προπόδων τῶν ὑπερκειμένων βουνῶν. Ἄποψις θαυμασία. Οἰκοδομὰς ἔχει εὐαέρους, εὐρυχώρους, εὐηλίους τὰς πλείστας πλαισιουμένας ἀπὸ μικροὺς καὶ ἀνθηροὺς κήπους. Οἱ δρόμοι της εὐρεῖς καὶ καθαρώτατοι, ἡ δὲ παραλία ὁδὸς, ἡ διήκουσα σχεδὸν καθ' ὅλον τὸν λιμένα ὁ προσφιλέστατος περίπατος τῶν Ἰθακησίων.

*
* *

Ἡ πόλις διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλας συνοικίας, τὰ Καραβάτα καὶ τὰ Πεταλάτα, λαβούσας τ' ὄνομα ἀπὸ τὰς

δύο ἀρχαίας καὶ μεγάλας οἰκογενείας Καραβία καὶ Πεταλᾶ, πρὸ αἰώνων ἐγκατεστημένας ἐν τῇ νήσῳ. Ἐπὶ τῆς παραλιακῆς πλατείας τῆς πόλεως, ὅπου καὶ τὸ Δημαρχεῖον καὶ ἄλλα δημόσια καταστήματα, ὑπάρχει ὡραία λέσχη, λαμπρῶς ἐπιπλωμένη, φέρουσα τὸ ὄνομα «Πηνελόπη» καὶ διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ Ἰω. Καραβία. Ἡ λέσχη αὕτη ἱδρύθη πρὸ δεκαπενταετίας σχεδὸν τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν ξενητευμένων της καὶ διατηρεῖται διὰ συνδρομῶν, εἶνε δὲ τὸ εὐάρεστον καταφύγιον τῶν ἐντοπίων ἀλλ' ἰδίως τῶν ξένων. Ἐκτὸς τοῦ λιμένος εἶνε μικρὰ νῆσος ἐπὶ τῆς ὁποίας εἰσὶν ἐκτισμέναι αἱ σωφρονιστικαὶ φυλακαὶ τῆς Ἰθάκης περιλαμβάνουσαι περὶ τοὺς 200 καταδίκους.

* * *

Ἡ συγκοινωνία μὲ τοὺς ἔξω δήμους Πολυκτορίων καὶ Νηριτίων γίνεται δι' ἁμαξῶν καὶ ὑποζυγίων, ἡ ὁδὸς εἶνε γραφικωτάτη μὲ τὸν κάτωθεν στενὸν πορθμὸν ὅστις χωρίζει τὴν Ἰθάκην ἀπὸ τῆς ἔναντι Κεφαλληνίας. Πρωτεύουσα τοῦ δήμου Πολυκτορίων εἶνε τὸ χωρίον Σταυρὸς, κείμενον ἐπὶ καταφύτου ὀροπεδίου, ἔχει δὲ δύο ἐπίνεια τὰς Φρίκας καὶ τὴν Πόλιν, καλουμένην οὕτω διότι πιστεύεται ὅτι ἐκεῖ εὑρίσκετο ἡ ἀρχαία πόλις, τῆς ὁποίας μάλιστα τὰ ἐρείπια ἰσχυρίζονται ὅτι ἐν νηνεμίᾳ φαίνονται ἐν τῷ πυθμένι τῆς θαλάσσης παρασυρθέντα ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς μεγάλων γεωλογικῶν μεταβολῶν.

* * *

Οἱ κάτοικοι τῶν ἔξω δήμων εἶνε ἀρκούντως πολυτισμένοι, οὐδαμῶς σχεδὸν διαφέροντες οὔτε κατὰ τὴν ἐνδυμασίαν, οὔτε κατὰ τἄλλα ἔθιμα τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, εἶνε δὲ φιλόξενοι, εὐφυεῖς καὶ ὁμιλητικώτατοι.

Ἡ νῆσος ἔχει ὄχι τόσον ἄφθονα, ἀλλ' ἀξιόλογα νερά, ἡ δὲ πόλις τῆς Ἰθάκης πρὸ πενταετίας ἔχει καλὸν ὑδραγωγεῖον μετ' ἐξαιρέτου ὕδατος ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Ναΐου πηγῆς τοῦ Παγανοῦ.

* * *

Ἡ νῆσος Ἰθάκη καὶ ἰδίως τὸ Βαθύ, ἡ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας ἀπὸ τῆς Ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου, ἐνῷ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὁράσεως τῶν τέκνων της προώδευσε σπουδαιότατα, ἐν τούτοις ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς Κυβερνητικῆς καὶ Διοικητικῆς προστασίας ὠπισθοδρόμησεν ἐμφανῶς. Ἐνῷ ἐπὶ Ἀγγλοκρατίας εἶχε τὰ δικαστήριά της, Διοικητήριον, Ἐπίσκοπον, Λύκειον (ἀνώτερον ὑπὸ πρακτικὴν ἔποψιν τῶν νῦν Γυμνασίων μας) κλπ. ἤδη στερεῖται πάντων τούτων καὶ οἱ κάτοικοι δικαίως καὶ εὐλόγως παραπονοῦνται κατὰ τῆς Κυβερνητικῆς ἀστοργίας.

* * *

Ἀλλὰ τοὺς Ἰθακησίους πρέπει νὰ τοὺς θαυμάσετε εἰς τὸ Ἐξωτερικόν, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ρουμανίαν. Σχεδὸν τὸ τέταρτον τῶν σημερινῶν κατοίκων τῆς Ἰθάκης ξενητεύεται ἐκεῖ. Πόσους δὲν συνήντησα ἐσχάτως εἰς τὴν Ρουμανίαν ἐγκατεστημένους Ἰθακησίους· εἰς τὴν φιλο-

πονίαν καὶ ἐπιχειρηματικότητά των ὁμοιάζουν πολὺ τοὺς Κεφαλλῆνας Οἱ Σταθάτοι, οἱ Θεοφιλάτοι, οἱ Βλασσόπουλοι, οἱ Παξινοί, οἱ Καραβίαι, οἱ Βωβοί, οἱ Καραντινοί, οἱ Καλλίνικοι, οἱ Παΐζαι καὶ ἄλλοι πολλοί, τιμοῦν καὶ γεραίρουν τὴν Ἰθάκην των, τὴν Ἑλλάδα. Ἐπιχειρηματίαι, ἰδιοκτῆται ἀτμοπλοίων, τσιφλικιῶν κλπ. Νησιῶται κατ' ἐξοχὴν ναυτικοί, θαλασσινοί. Τὰ *σλέπια* τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Προύτου ἀνήκουν τὰ πλεῖστα εἰς Ἰθακησίους. Τὰ σλέπια αὐτὰ εἶνε ἕνα εἶδος φορτηγίδων διὰ τῶν ὁποίων μεταφέρονται τὰ δημητριακά. Ἀλλὰ εἶνε γερά, κομψότατα καὶ ἀκριβά. Ἕνα καλὸ *σλέπι* μπορεῖ νὰ κοστίζῃ 20 ἢ 30 χιλ. φράγκα. Σωστὴ περιουσία. Καὶ ἐν τούτοις μία Σχολὴ Ναυτικὴ εἰς τὴν Ἰθάκην δὲν ὑπάρχει. Ὑπεστήριξεν εἰς τὴν Βουλὴν τήν σύστασιν τοιαύτης ὁ πολιτευτὴς ἐκ Κεφαλληνίας κ. Γ. Τυπάλδος Κοζάκης, ἠγωνίσθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν ὁ δικηγόρος κ. Ἱππ. Καραβίας, ἀλλὰ οἱ ἀγῶνές των καὶ αἱ φωναί των «φωναὶ βοῶντος . . . .»

*
* *

Τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς νήσου εἶνε ὁ ἐκλεκτὸς καὶ πεφημισμένος αὐτῆς οἶνος, ὁ εἰς πάσας σχεδὸν τὰς παγκοσμίους Ἐκθεσεις βραβευθεὶς καὶ τὸ ἔλαιον. Ἀλλὰ κυρίως ἡ Ἰθάκη ὀφείλει τὴν σχετικὴν εὐημερίαν καὶ εὐπορίαν της εἰς τοὺς εἰς τὴν ξενητιὰν Ἰθακησίους, οἱ ὁποῖοι δὲν λησμονοῦν τὴν ἰδιαιτέραν των πατρίδα, οἱ πλεῖστοι δὲ νυμφεύονται εἰς τὸν τόπον των καὶ κατὰ τὸ γῆρας των ἐγκαθίστανται ἐκεῖ.

Τὴν Ἰθάκην πλεῖστοι κατ' ἔτος ξένοι ἐπισκέπτονται ὅπως ἴδουν τὰς ἐκεῖ ἀρχαιότητας, δηλαδὴ τὸ φρούριον τοῦ

Ὀδυσσέως, τὴν Πηγὴν τῆς Ἀρεθούσης, τὸ Ἄντρον τῶν Νυμφῶν καὶ τὴν οὕτω καλουμένην Σχολὴν τοῦ Ὁμήρου, κειμένην πλησίον τοῦ χωρίου Σταυροῦ. Νησὶ μὲ χαρίσματα φυσικὰ καὶ στολίσματα ἱστορικά.

Λ Ε Υ Κ Α Σ

Εἰς τὴν Λευκάδα διεπεραιώθην διὰ τῆς εὐδρόμου, ἐϋκυμάντου καὶ κομψῆς «Εὐβοίας». Καράβι γερὸ μὲ καπετάνιον Εὐρωπαῖον, τὸν κ. Φραγκῖσκον Μπίαν. Ἁλατισμένος ἀπὸ κύματα, ἁλατισμένος ἀπὸ γράμματα. Καπετάνιος τοῦ πελάγους, καὶ ἄνθρωπος τοῦ κόσμου. Ἄνθρωπος γεννηθεὶς διὰ νὰ διοικῇ καὶ ἰθύνῃ ὄχι «Εὔβοιαν» ἀλλὰ θωρηκτά. Ἡ ὑπηρεσία τοῦ ἀτμοπλοίου του πειθαρχικωτάτη, στρατιωτική, ἱεραρχική. Κάθε ἄνθρωπος εἰς τὴν θέσιν του καὶ ἐπὶ κεφαλῆς ὅλων ὁ καπετὰν Μπίας. Ὅσοι τοὐλάχιστον ἐταξείδευον μὲ τὴν «Εὔβοιαν» ἐσκλαβόνοντο ἀπὸ τὸ ἀτμόπλοιον, ἐδεσμεύοντο ἀπὸ τὸν πλοίαρχον. Ἐκτιμήσασα τὰ προτερήματά του αὐτὰ ἡ ἀτμοπλοΐα Γουδῆ τὸν προσέλαβε α΄. πλοίαρχον τῆς «Ἑλλάδος».

*
* *

Ἡ πρώτη ἐντύπωσις τοῦ εἰς Λευκάδα προσεγγίζοντος εἶνε ὁ μέγας φάρος τοῦ κυματοθραύστου κατηρειπωμένος. Ἄγριον τοῦ πελάγους κῦμα ἐκρήμνισεν ἐκ θεμελίων λαμπρόν, πολύτιμον φάρον.

Καὶ ὁ λιμὴν τῆς Λευκάδος ποῦ εὑρίσκεται; Ἡ ἀποβίβασις ποῦ γίνεται; Ἡ πόλις ποῦ; Τὸ τελωνεῖον ποῦ;

Θὰ ἐπιβιβασθῇς λέμβου καὶ μετὰ μισῆς ὥρας θαυμάσιον θαλασσοπερίπατον θὰ φθάσῃς εἰς τὴν πόλιν. Ἀπὸ τῆς θέσεως ὅπου προσεγγίζουν τ' ἀτμόπλοια προχωρεῖς

μὲ τὴν λέμβον σου καὶ μετὰ δέκα λεπτὰ εἰσέρχεσαι δι' αὐτῆς εἰς μίαν στενὴν ὑγρὰν λωρίδα ἢ μᾶλλον τεχνικὸν ποταμίσκον εὐθυγραμμότατον. Ἔνθεν κ' ἔνθεν ξηρά. Δεξιᾷ ὁ γῶλος, ἀριστερᾷ ἀβαθὴς ξηρά. Καὶ ἐπειδὴ τὸ ἄνοιγμα τοῦ τεχνητοῦ ποταμοῦ δὲν ὑπερβαίνει τὰ 5—10 μέτρα, ὁπότε κωπηλασία δὲν γίνεται, διότι προσκρούει ἡ κώπη εἰς τὴν ξηράν, ὑπάρχει ἄλλη μέθοδος. Εἷς τῶν λεμβούχων σύρει τὸ παλαμαρι τῆς λέμβου ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, ἄλλος δὲ τὴν ὠθεῖ ἐκ τῶν ὄπισθεν διὰ μιᾶς κώπης—ἐχούσης τόπον καὶ πηδαλίου—ἐπίσης ἀπὸ τοῦ κρηπιδώματος, κ' ἐπειδὴ ὁ ποταμίτκος εἶνε εὐθύγραμμος, ἡ λέμβος ἐξακολουθεῖ τὸν δρόμον της, ἐνῷ οἱ ἐντὸς αὐτῆς ἐπιβάται ξεκαρδίζονται στὰ γέλοια μὲ τὸ πρωτότυπον αὐτὸ μικροταξειδάκι.

Κ' ἐπὶ τέλους φθάνομεν πρὸ τῶν τελωνειακῶν Κερβέρων, οἱ ὁποῖοι οὐρλόνουν τὰ μάτια των κατὰ τὴν ἐξέλεγξιν τῶν ἀποσκευῶν, διότι συχνὰ—πυκνὰ οἱ ἐκ Πρεβέζης προερχόμενοι ἐνδέχεται—κατὰ λάθος ἐννοεῖται—νὰ κρύπτουν εἰς τὰ πράγματά των ὀλίγο μεταξωτὸ ἢ ποῦρα, ἢ αὐγοτάραχον ἢ ἄλλα πολύτιμα εἴδη τουρκικῆς προελεύσεως.

*
* *

Ἐπὶ τέλους εὑρῆκα κ' ἕνα τόπον εὐτυχισμένον, πλούσιον, ὑπεραυτάρκη, χωρὶς παραπονα καὶ κλάϋματα, καὶ χωρὶς τὴν ἀπαισίαν ἐκείνην ἐπωδὸν—ἡ ὁποία διέπει τὰς πλείστας τῶν ἐπαρχιῶν μας σήμερον—«Ἔχομε κεσάτια! Ἔχομε δυστυχία. Πεινᾶμε!» καὶ τόσας ἄλλας ἀπέλπιδας κραυγάς. Οἱ Λευκάδιοι τότε εἶχον εὐτυχίαν ἀπροσδόκητον καὶ εἰς τοὺς οἴνους των καὶ εἰς τὸ ἔλαιον, τὰ δύο δι' αὐτοὺς πολύτιμα προϊόντα. Εὗρον δὲ καὶ τιμὰς ικα-

νοποιητικὰς καὶ εἰς τὰ δύο ταῦτα εἴδη. Καὶ οἶνον μὲν ἔκαμον 220 χιλ. βαρέλας ἐκ τῶν ὁποίων τὰς 150 χιλ. ἐξήγαγον εἰς Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν, τῶν ἐπιλοίπων καταναλωθεισῶν ἐπιτοπίως. Ἔλαιον δέ, 50 χιλ. βαρέλας Ἰονικάς, ἐξαγόμενον τὸ πλεῖστον εἰς Ρωσσίαν. Ἔχουν ἐννοεῖται καὶ τὸ ἀζήτητον προϊόν των, τὴν σταφίδα τὴν μακαρίτισσαν, 4 ἑκατομμύρια λιτρῶν, ἡ ὁποία μέσῳ Πατρῶν καὶ Κεφαλληνίας ἐξάγεται εἰς Εὐρώπην.

Ἔχει δὲ καὶ τὰ ὁημητριακά της ἡ Λευκάς, μολονότι πετρώδης ἡ νῆσος. Καλλιεργοῦν ὅμως τὴν ἀπέναντι Ἀκαρνανίαν καὶ παράγουν σιτηρὰ μὲ τὸ ὁποῖα ἐπὶ ἑξάμηνον μπορεῖ νὰ διατραφῇ ἡ νῆσος.

*
* *

Ἀλλ' ἔχει καὶ τὰς ἁλυκάς της, δύο τὸν ἀριθμόν, ἡ μία ἡ *τῆς Πόλεως*, καὶ ἡ ἄλλη ἡ τοῦ Ἀλεξάνδρου, διὰ τὰς ὁποίας τὸ ὁημόσιον ὁαπανᾷ 30 χιλ. ὁρ. ἐτησίως παραγομένου ποσοῦ ἅλατος ἐκ 5 ἑκατομμυρίων ὀκάδων δι' ὧν τροφοδοτοῦνται πλεῖσται ἐπαρχίαι. Ἀλλ' οἱ ὀκτὼ ὁῆμοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης τὸ προμηθεύονται ἐξαιρετικῶς πρὸς 5 λεπτὰ κατ' ὀκᾶν κατόπιν ψηφίσεως εἰὸικοῦ νόμου.

*
* *

Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν πόλις ἑλληνικὴ παραθαλασσία, ἡ ὁποία νὰ μὴ ἔχῃ τὸ λιμενικόν της ζήτημα. Περίεργον! Ἐθνάριον θαλασσοζωσμένον ὡς ἡ Ἑλλάς, μὲ ναυτιλίαν ἀκμάσασαν, ὡς ἡ Καρχηδὼν καὶ οἱ Φοίνικες ἄλλοτε, καὶ νὰ μὴ ἔχῃ ἕνα τεχνητὸν λιμένα ἄρτιον, ἐκτὸς τῶν ἐκτάκτων φυσικῶν τοιούτων ὡς ὁ τῆς Μήλου, τοῦ Χελίου κλπ. Πάρτε ὅλους τοὺς λιμένας μας τοὺς ἐμπορικούς, καὶ

θὰ ἰδῆτε ὅτι ναυτικώταται πόλεις στεροῦνται λιμένος. Τὰ ἴδια λοιπὸν καὶ εἰς τὴν Λευκάδα. Ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς Ἀγγλικῆς κατοχῆς λαμπρὸς λιμὴν ἐν Λευκάδι, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς ἑνώσεως ἀφέθη εἰς τὴν τύχην του ἀπὸ τὰς προκομμένας Κυβερνήσεις μας· δὲν ἔγειναν ἕνας κυματοθραύστης ἀναγκαιότατος, μόλις δ᾽ ἐσχάτως βουλευτὴς Λευκάδιος, ὁ κ. Βαλαωρίτης, ἐνήργησε καὶ ἐδόθη εἰς ἐργολαβίαν τὸ ἔργον ἀντὶ 350 χιλ. δραχμῶν ὅπως κατασκευασθῇ ὁ λιμενοβραχίων καὶ ἐκβαθυνθῇ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος. Προσθετέον δ᾽ ὅτι 300 χιλ. δραχμαὶ ἐσήποντο —ἂν σήπεται καὶ ὁ παρᾶς, ἢ μόνον ὁ ἄνθρωπος— εἰς τὴν Ἰονικὴν τράπεζαν, ἐσχάτως δὲ διὰ νόμου ηὔξησεν ἡ λιμενικὴ φορολογία τῆς εἰσαγωγῆς κ᾽ ἐξαγωγῆς τῶν ἐμπορευμάτων ἐξ ἧς εἰσπράττει τὸ τελωνεῖον 90 χιλ. δραχμὰς ἐτησίως.

Τὰ δὲ οἰκήματα τῆς Λευκάδος ὅλα ἀντισεισμικά. Ἀπὸ τῶν καταστρεπτικῶν σεισμικῶν δονήσεων τοῦ 1854 ὅλαι αἱ οἰκίαι κτίζονται ἀντισεισμικῶς, ἐκτὸς νεωτέρων τινῶν λιθοκτίστων καί που μαρμαροκτίστων. Τίνι δὲ τρόπῳ; Ὁ πρῶτος ὄροφος εἶνε λιθόκτιστος, ἡ δὲ συνέχειά του ἀσβεστοξυλόκτιστος. Ὥστε σχεδὸν ὅλα τὰ οἰκήματα ξυλόκτιστα.

*
* *

Τὸ δ᾽ ἐσωτερικόν της; Σχεδὸν ὅπως τὸ τοῦ Μεσολογγίου. Κ᾽ ἐδῶ ἡ πόλις ἔχει κτισθῇ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Φαντάζεσθε δὲ τί γίνεται. Τὰ θαλάσσια νερὰ εἰσχωροῦν διὰ τῶν αὐλάκων καὶ βόθρων καὶ ὀχετῶν ἐντὸς τῆς πόλεως ὅπου, ἀκινητοῦντα, σήπονται καὶ λιμνάζουν. Τὸ ὀ᾽ ἀποτέλεσμά των τὸ μαντεύετε. Σχεδὸν ὅλον τὸ μεσημβρινὸν τμῆμα τῆς πόλεως δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο παρὰ

λίμνη ἀποσυντιθεμένη. Κἄπου ὀ' ἐκεῖ πλησίον παρὰ θῖν' ἁλὸς ὀλιγοφλοίσβοιο παρετήρησα μίαν τόσῳ ἐμετικὴν ἑστίαν ἀποχωρημάτων, ὥστε ἐξεπλάγην πῶς ἡ πανώλης δὲν ἐθέρισεν ὅλους τοὺς παρ' αὐτῇ οἰκοῦντας. Μοῦ φαίνεται ὅτι αὐτὸ μποροῦσε νὰ ἔλειπε, ἂν ὄῆμος καὶ ἀστυνομία εἶ-χον ὀξυτέραν καὶ μᾶλλον εὐαίσθητον τὴν ὄσφρησιν. Κατὰ τ' ἄλλα ἡ πόλις εἶνε καθαρία.

*
* *

Ὅσῳ ὀ' ἀφορᾷ τὸ θρησκευτικὸν μέρος, ἡ ἐπαρχία αὐτὴ εἶνε ὀρφανὴ πρωθιεράρχου πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, ἂν καὶ ἄλλοτε εἶχε Μητροπολίτην, τὸν ὁποῖον εὐλαβήθησαν οἵ τε τοῦρκοι, οἱ ρῶσσοι, οἱ γάλλοι καὶ ἄγγλοι. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1886 δὲν ἐφρόντισαν νὰ συμπληρώσουν τὴν ἕδραν, ἀλλ' οὔτε κἂν ἐσκοτίσθησαν νὰ στείλουν ἕνα ἱεροκήρυκα διὰ νὰ ψευτογαλβανίζῃ τὸν λαόν. Κ' ἔπειτα παραπονού-μεθα διατὶ τόσῳ ἐξεπέσαμεν θρησκευτικῶς, ἠθικῶς, ἀφοῦ οἱ κ. συνοδικοὶ κατατρίβονται εἰς διορισμοὺς καὶ χειροτο-νίας ἀξέστων ἱερέων καὶ διακόνων.

*
* *

Ἔπρεπε νὰ καταργήσῃ τὰς στρατιωτικὰς μουσικὰς ὁ κ. Τρικούπης διὰ νὰ ζωντανέψουν οἱ ἐπαρχιῶται μας καὶ προβοῦν εἰς σύστασιν φιλαρμονικῶν. Δὲν μποροῦσαν βέβαια νὰ καθυστερήσουν εἰς τοῦτο καὶ οἱ Λευκάδιοι οἱ φιλόμουσοι, οἵτινες κατώρθωσαν νὰ συμπήξουν τοιοῦτον σωματεῖον τὸ ὁποῖον βέβαια θὰ εἶνε πολὺ φαιδρυντικὸν διά τε χειμῶνα καὶ θέρος. Ἐκλήθην μάλιστα ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τοῦ λαμπροῦ δημάρχου των κ. Μαχαιρᾶ εἰς τὸ κα-τάστημα τῆς Φιλαρμονικῆς, ὅπου πρὸς χάριν μου μίαν

ἑσπέραν ἔπαιξαν ὡραῖον ποπουρὶ ἀπὸ μελοδράματα οἱ Φιλαρμονικοί, οἵτινες εἶνε παιδιὰ ἐργατικὰ μὲν τὴν ἡμέραν, φιλομουσικὰ δὲ τὴν νύκτα.

*
* *

Τὸ Γυμνάσιον τῆς Λευκάδος εἶνε δημοσυντήρητον, ἐπομένως τὰ εὐεργετικὰ τέλη δὲν ἐπέδρασαν διόλου. Ὥστε σωροὶ μαθητῶν ἐξ Ἠπείρου καὶ Ἀκαρνανίας διὰ νὰ γείνουν τί ; Ὑποψήφιοι τῆς πέννας καὶ τῆς πείνας !

*
* *

Ἰδοὺ καὶ ἕνας τελώνης δημιουργός.... Τελωνείου. Παρέλαβε κἄτι ἑτοιμοσάθρους ἀποθήκας, καὶ ἐδημιούργησε τελωνειακὸν κατάστημα εὐπρεπὲς καὶ ἀπὸ τὰ καλλίτερα τοῦ Κράτους, χωρὶς ἐννοεῖται ἐκτάκτους προϋπολογισμοὺς καὶ σχέδια μηχανικῶν κ' ἐργολάβων νὰ καταστρώσῃ. Τῆς δουλειᾶς του δὲ καὶ τοῦ καθήκοντος—καὶ ὄχι τοῦ κόμματος ἢ τοῦ σπιτιοῦ, δι' αὐτὸ δὰ καὶ τὸν καθήλωσαν εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἐπὶ δεκαετίαν—ἔχει καταστῇ τὸ φόβητρον τῶν λαθρεμπόρων, μεγαλοσχήμων καὶ μή. Ἐννοεῖτε δὲ ὅτι δὲν ἔγεινε μὲν δημιουργὸς οἰκοπέδων, μεγάρων καὶ χιλιάδων, διότι ἄνθρωπος τοῦ χαρακτῆρός του καὶ τῆς καταγωγῆς του — εἶνε δὲ Ἀλβανο Λάκων ὁ κ. Νικ. Ψαλτήρας — ἵσταται πολὺ ὑψηλὰ ἀπὸ τὰ ποταπὰ καὶ ἀθέμιτα κέρδη, ἀδιάφορον ἂν μόλις κατορθώνῃ νὰ ζῇ ὡς δημόσιος ὑπάλληλος καὶ ὡς οἰκογενειάρχης πολυμελής. Ἀλλὰ τέτοιος συνδυασμὸς τέτοιας καταγωγῆς εἶνε ἀνώτερος καὶ τοῦ λεπτεπιλεπτοτέρου ψόγου. Μητρόθεν ἐκ Κρανιδίου, πατρόθεν ὁ' ἐκ Μάνης κατάγεται ὁ ἐν λόγῳ τελώνης.

ΖΑΚΥΝΘΟΣ

Ἀπὸ τὸ μελαγχολικὸν Ἀργοστόλι εἰς τὸ εὔθυμον νησὶ τοῦ τραγουδιοῦ, τῶν ἀνθέων, τοῦ ἔρωτος! Τί διαφορὰ φύσεως, χαρακτῆρος, κλίσεων, ἕξεων! Ἑπταννήσιοι οἱ Κεφαλλῆνες, Ἑπταννήσιοι οἱ Ζακυνθινοί. Τὸ ἕνα νησὶ ἀπὸ τ' ἄλλο ἀπέχει τέσσαρας-πέντε ὥρας. Κ' ἐν τούτοις πόσαι ἐναλλαγαί, ποῖαι αἱ ἀντιθέσεις. Σοβαροί, φλεγματικοί, ὑπολογιστικοὶ οἱ Κεφαλλῆνες. Φαιδροί, ἀνοιχτόκαρδοι, γελαστοί, ἀμεριμνομέριμνοι οἱ Ζακυνθινοί. Εἰς τὴν Κεφαλληνίαν μένων ἔχεις νὰ κάμῃς μ' ἐπιχειρήσεις, μὲ ὑπερπόντια ταξείδια, μὲ καράβια, μὲ ξενητειάν, μὲ λίρες, μὲ χρυσάφι· περὶ αὐτὰ καταγίνεται ὁ θαυμασμοῦ ἄξιος Κεφαλλωνίτης. Ἐνῷ εἰς τὴν Ζάκυνθον, μὲ καντάδες, μὲ μουσικήν, μὲ ἔρωτας, μὲ σαντσαμίνια, μὲ μπουγαρινιές. Οἱ Κεφαλλῆνες φιλοχρήματοι, σκεπτικισταί, ἐπιχειρηματίαι, πολυτεχνίται. Οἱ Ζακυνθινοὶ ὅλοι καρδιά, ὅλοι τραγοῦδι, ὅλοι γέλοιο, ὅλοι ἀγάπη. Ἴσως ζήτημα κλίματος, φύσεως. Ἀπὸ φύσιν τραχεῖαν, ἀπότομον, δύσβατον, ὅπως ἡ Κεφαλληνία, κάτοικοι φίλεργοι, ἀκατάπονητοι, ριψοκίνδυνοι. Ἀπὸ φύσιν φαιδράν, παιγνιδιάραν, μυρωδάτην, ὅπως ἡ Ζάκυνθος, κάτοικοι φιλογέλωτες, φιλοπαίγμονες, φιλέρωτες. Εἰς τὴν Κεφαλληνίαν κυριαρχεῖ ὁ νοῦς, ἡ κρίσις, τὸ μυαλό· εἰς τὴν Ζάκυνθον ἡ καρδιά, ἡ ἀγάπη, τὸ αἴσθημα. Προτερήματα τὰ μέν, προτερήματα τὰ δέ. Ὁ βουλόμενος ἂς κοπιάσῃ νὰ διαλέξῃ. Ταπεινῶς ὁμολογῶ ὅτι μὲ ἐδέσμευσαν μὲ τὰ χαρίσματά των οἱ Κεφαλλῆνες, μὲ ἐσκλάβωσαν μὲ τὰ στολίσματά των

οἱ Ζακυνθινοί. Ἐκείνων ἐτίμησα τὸ γερὸ πνεῦμα, τούτων ἐξετίμησα τὴν διαμαντένια καρδιά.

*
* *

Τὸ *Φιόρο τοῦ Λεβάντε* πρὸ τῶν σεισμῶν, καὶ μετὰ τοὺς σεισμούς. Παράδεισος τότε τὸ νησὶ τόσω ἡ πόλις ὅτω καὶ αἱ ἐξοχαὶ μὲ τὰ χωριά των. Ζωγραφιὰ φύσεως, ζωγραφιὰ τέχνης. Τί λαμπρὰ ἡ πόλις μὲ τ' ἀρχοντικα, τὰ πριγκηπικὰ παλάτιά της. Ἀλλὰ τὰ ἐβάσκανεν ὁ κακὸς δαίμων, καὶ εἰς τὰ 1892 ὁ ἐννοσίχθων μ' ἕνα κλονισμὸν πολύβρομον τὰ ἐρειπίωσε. Καὶ ὅσα εἶχον γερὰ τὰ θεμέλια καὶ κυκλώπεια τὰ τείχη ἀντέσχον εἰς τὸν συσσεισμόν· ἀλλὰ τὰ ντελικάτα, τὰ λεπτοκαμωμένα ἐνέδωκαν εἰς τὸν ὑποχθόνιον δαίμονα καὶ ἐδούπησαν. Θλῖψιν καὶ κατήφειαν σοῦ γεννᾷ τώρα ἡ ἄλλοτε κομψὴ πόλις· βλέπεις παραλλήλως τοῦ λιμένος σανιδόπηκτα παραπήγματα χθαμαλα, πενιχρά. Ἀνέρχεσαι εἰς τὰ κέντρα τῆς πόλεως ἄλλη θλιβερὰ εἰκών. Σπίτια, παλάτια καὶ μέγαρα, διερρωγότα, χασματώδη, συγκλονισμένα, λιγυσμένα. Ὅλα ἐπισκευαζόμενα, ἀνανεούμενα, ὑποστηριζόμενα διὰ νὰ μὴ καταρρεύσουν. Πονεῖ ἡ ψυχή σου νὰ βλέπῃς τὸ μέγα Θέατρον τῆς πόλεως εἰς σωρὸν ἐρειπίων καὶ τὸ ἀκόμη τραγικώτερον, κολοβωμένον τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ Ἅη Διονύση των! Ἔκτοτε ἡ «θαῦμα φύσεως» Ζάκυνθος ἔγεινε «τραῦμα φύσεως».

*
* *

Ἀλλ' εἶνε τόσω πλούσιον τὸ νησὶ ὥστε νὰ ἀνθέξῃ εἰς τόσα τρομερὰ ραπίσματα. Μὲ ἄφθονον τὴν παραγωγὴν ἐλαίου καὶ σταφῖδος. Ἀλλὰ καὶ τί δὲν παράγει τὸ εὐ-

λογημένον ἀπὸ τὴν Φύσιν νησί ; Κρασιὰ καὶ λάδια καὶ ὀπώρας καὶ σῦκα, καὶ λούλουδα καί . . . ποῦδραν. Βιομηχανικὰ δὲ εἴδη σάπωνα ἐξαίρετον.

*
* *

Δημοτικὰ ἔργα ἔχει νὰ δείξῃ ἡ Ζάκυνθος διότι πάντοτε οἱ Δήμαρχοί της ἦσαν πολιτισμένοι καὶ φιλόκαλοι καὶ φιλότιμοι. Καὶ Δήμαρχοι θυσιάζοντες ἀπὸ τὸν κορβανᾶν των, ὄχι θησαυρίζοντες διὰ τοὺς κληρονόμους των. Δήμαρχοι ἐκλαμβάνοντες τὸν τίτλον των ὡς τίτλον τιμῆς καὶ δόξης καὶ ἀξιώματος καὶ ὄχι ὡς μέσον πλουτισμοῦ τῶν ἀνεψιῶν καὶ τῶν ὑπηρετῶν των. Καὶ ὁ Καρὲρ καὶ ὁ Λούντζης πρόσωπα εὐϋπόληπτα, ἔντιμα.

*
* *

Καὶ τὰ Λιμενικά των ἐπίσης εὐδόκιμα, ἂν καὶ ὀλίγον πολυτελῆ. Διότι τί ἐχρειάζετο αὐτὸς ὁ λιμενοβραχίων— ἔργον γερὸν εὐσυνείδητον καὶ ὄχι σάπιον ὅπως εἰς ἄλλους λιμένας — ἀφοῦ μεγάλην κίνησιν λιμενικὴν δὲν ἔχει ἡ Ζάκυνθος ; Ἀδιάφορον ὅμως· τὰ δαπανηθέντα ποσὰ ἔπιασαν τόπον· δὲν κατεπόθησαν ἀσυνειδήτως ἀπὸ ἐργολάβους καὶ μηχανικούς.

*
* *

Εἶχα συναντήσει τότε τὸν ἀοίδιμον Λάταν, τὸν Ἀρχιεπίσκοπόν των, ἐπανακάμψαντα ἀπὸ τὸ ἀνὰ τὸν Νέον Κόσμον ὑπερπόντιον ταξεῖδί του Τὸν πολύφθογγον καὶ πολύγλωττον καὶ πολυμαθῆ Λάταν, ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεστέρους ἐκκλησιαστικούς μας ῥήτορας, τὸν ῥηξικέλευθον

Λάταν, ὁ ὁποῖος ἐτίμησε τὴν ἐκκλησίαν μας εἰς τὸ ἐν Σικάγῳ Συνέδριον τῶν Θρησκευμάτων. Ὁ Λάτας μὲ τὴν «Σιών» του τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐφημερίδα διὰ τῆς ὁποίας συνεκοινώνει ὁ κλῆρός μας καὶ ἐφωτίζετο εἰς πολλὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. Ἀλλ' εὗρεν ἀντάξιον διάδοχον τῆς ἕδρας του, τὸν ἐπίσης μορφωμένον κληρικὸν Παν. κ. Διονύσιον Πλαίσαν.

* * *

Δὲν παρέλειψα νὰ ἐπισκεφθῶ καὶ τὸν Σκυλιώτην Συνταγματάρχην κ. Ι. Σέχον, ἀπὸ τοὺς ἱκανοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικούς μας, ὅστις ἔχει ἴδιον σύστημα περὶ «Ὀργανισμοῦ τοῦ Στρατοῦ μας» τὸ ὁποῖον νομίζει ἐφαρμόσιμον διὰ τὴν σημερινὴν κατάστασιν ποῦ εὑρίσκεται ἡ Πατρίς. Ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ Στρατῷ οἰκονομιῶν εἶνε ὁ κ. Σέχος διὰ τῆς ἀποστρατεύσεως τῶν παρηλίκων ἀξιωματικῶν καὶ τῆς ἐναλλὰξ διαθεσιμότητος τοῦ ἡμίσεως ἀριθμοῦ των στελεχῶν. Σύστημα πολλάκις ἐκτεθὲν καὶ ὑποστηριχθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἔν τε τῇ Βουλῇ καὶ τῷ Τύπῳ.

* * *

Χάρις εἰς πολυτίμους συστάσεις φίλου Ζακυνθινοῦ, ἐγνώρισα πλείστους ἐκ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κ' ἐμπορικοῦ κόσμου τῆς νήσου. Πρέπει νὰ μάθετε δὲ ὅτι δὲν ἐπρόφθανα εἰς τὰς προσκλήσεις. Ἠναγκάσθην νὰ συντάξω εἰδικὸν δρομολόγιον διὰ νὰ προκάμω ὅλους. Πρωϊ-μεσημέρι-βράδυ μ' ἕνα ἁμάξι ἀνὰ τὰς τερπνὰς ἐξοχὰς τῆς νήσου· ἐξοχὰς παρδαλάς· μὲ θέλγητρα ὑγρᾶς καὶ χέρσου.

* * *

Ἀπὸ τοῦ Ἐνετικοῦ φρουρίου ἔξοχος ἡ ἄποψις. Ἀπὸ ὕψους ἑκατοντάδων μέτρων ἕνας κάμπος καλλιεργημένος θαυμάσια· ἀνατολικὰ ὁ Σκοπὸς — ὄχι σκοπὸς τῶν ὅπλων ἀλλὰ σκοπὸς τῶν βουνῶν.—Δυσμικὰ δὲ τὰ χωριὰ τὸ Βανάτα, τὸ Γαϊτάνι, τὸ Καλιπάδο, ἡ Γερακαρία κλπ.

*

Φιλαρμονικαὶ δύο εἰς τὴν Ζάκυνθον· τῆς μιᾶς δημιουργὸς ὁ γυμνασιάρχης κ. Ρέντζος, γερὸς φιλόλογος καὶ τῶν Μουσῶν ζηλευτής. Ἔχουν καὶ τὰς Λέσχας των, ἡ μία τῶν Ρωμιάνων, ἡ ἄλλη τῶν Λομβαρδιανῶν. Καὶ τὸ ἀρχειοφυλακεῖον εἰς τὸ ὁποῖον σώζονται περιεργότατα ἔγγραφα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἰδιόγραφον τοῦ Ἁγίου Διονυσίου φέρον χρονολογίαν τοῦ 1487. Ἀλλ' ἔχουν καὶ τὸ περιοδικόν των οἱ Ζακυνθινοὶ τὰς «Μούσας» καὶ ἐφημερίδα τὸν ὄνομα καὶ πρᾶγμα «Πατριώτην» γραφόμενον εἰς ζωντανὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ. Καὶ φυλακαὶ ἐπίσης ὑπάρχουν εἰς τὴν Ζάκυνθον εὐάεροι ὁπωσοῦν καὶ ὄχι ἀποκτηνωτικαὶ ὅπως εἰς ἄλλας πόλεις.

*
* *

Ἀλλ' ὅ,τι ἂν εἰπῆτε ἀξίζει τὸ Ζακυνθινὸν ἰδίωμα τοῦ τραγουδιοῦ. Τὰ τραγούδια τὰ Ζακυνθινὰ πρωτότυπα τὸν ρυθμόν, ἰδιόρρυθμα τὴν ποίησιν. Εὔγοργα, πολύστροφα, καινότροπα. Τ' ἀπήλαυσα δὲ ὅταν μίαν ἑσπέραν ἐκλήθην εὐγενῶς ὑπὸ εἰκοσιπεντάδος νέων εἰς ἕνα δημοκρατικώτατον γεῦμα. Εἰσερχόμενος εἰς τὴν αἴθουσαν ἀντικρύζω τόσους νέους καθένας τῶν ὁποίων κατεγίνετο εἰς τὸ νὰ χορδίζῃ τὴν κιθάραν του, τὸ μανδολῖνόν του, ἢ τὸν λάρυγγά του. Φωνητικὰ καὶ ἔγχορδα καὶ πνευστὰ ὄργανα ὅλα

ὑπὸ δοκιμήν. Καὶ μετὰ τὴν εὐωχίαν, εἰς ἐνέργειαν τὸ τραγοῦδι. Καὶ ἀρχίζουν ἀμέσως τὰ ἐντόπια γλυκὰ τραγούδια. Καθένας τὸ μέρος του ἢ μὲ τὴν φωνήν του ἢ μὲ τὸ ὀργανέτο του. Κ' ὅλοι apport εἰς τὴν ἁρμονίαν. Ποῦ νὰ χωρήσῃ παραφωνία ἀπὸ τοὺς καντα δόρους. Ἰδοὺ μερικαὶ ἀπὸ τὰς στροφάς :

Ὦ, ποιὸς πιττόρος σοῦ ἔγραψε τὴν κοντυλένια μέση
καθρέφτη μ' Ἀλεξανδριανέ, π' ὅλου τοῦ κόσμ' ἀρέσῃ ;

Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ ἕνα τετράστιχον μελαγχολίαν ἀποπνέον τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ ἁρμονία εἶνε ὡραιοτάτη :

Σ τὰ κορφοβούνια
σ' ἔρημο τόπο
τὸ μνῆμα μού καμα
γιὰ νὰ ταφῶ.
Καὶ ἡ μαύρη πέτρα
φωτιαὶς θὰ βγάλῃ,
Θὰ κάψῃ χώραις κλπ. κλπ.

ΚΥΘΗΡΑ

Τὸ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένον νησὶ ἀπὸ ὅλα τῆς Ἑπτανήσου καὶ τὸ νοτιώτερον ἀκόμη εἶνε τὰ Κύθηρα, τὰ ὁποῖα δικαστικῶς καὶ διοικητικῶς ὑπάγονται, ποῦ νομίζετε; Εἰς τὴν Ἀργολιδο-Κορινθίαν! Εἶνε καὶ αὐτὴ ἡ διαίρεσις ἀποτέλεσμα μεγαλοφυοῦς νομοθετικῆς προνοίας.

*
* *

Ποῖον τὸ κυριώτερον ἐπίνειον τῶν Κυθήρων; Τὸ Καψάλι. Μικρὸς συνοικισμὸς χρησιμεύων ἁπλῶς διὰ τὴν προσέγγισιν τῶν ἀτμοπλοίων. Ἀπ' ἐκεῖ δὲ μέχρι τῆς πρωτευούσης τῆς νήσου φθάνεις μετὰ ἡμίσειαν περίπου ὥραν. Δρόμος ἀνάντης. Τώρα ἄρχισε νὰ στρώνεται, ὥστε νὰ γείνῃ ἁμαξιτός· ὅταν συμπληρωθῇ δέ, θὰ ἰδοῦν καὶ εἰς τὰ Κύθηρα ἁμάξια, δίτροχα καὶ τετράτροχα.

Ἕνεκα τῆς φυσικῆς θέσεως τῆς πόλεως, ρυμοτομίαν δὲν θὰ ἴδητε· ἀλλὰ θὰ εὕρητε τόπον, ὅστις ἔτυχε προϊσταμένων οἱ ὁποῖοι ἐκ τῶν ἐνόντων ἐφιλοτιμήθησαν νὰ ἐργασθοῦν ὑπὲρ αὐτοῦ. Καθαριότης κ' εὐπρέπεια οἰκοκυρίσια. Φαίνεται ὅτι ὁ τέως καὶ νῦν Ἰατροδήμαρχος τῶν Κυθήρων κ. Νικηφοράκης, ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτέρους πολιτευτάς, ἀγωνίζεται νὰ ἀφήσῃ ἐπαινετὰ ἴχνη τῆς δημαρχικῆς δράσεώς του. Οὔτε λείπουν ἀπὸ τὴν πόλιν δύο-τρία καλὰ καφενεῖα, ξενοδοχεῖα — ἂν καὶ ὀλίγοι οἱ ξένοι — ζαχαροπλαστεῖα κλπ.

*
* *

Μὲ τὰς ἄλλας δὲ κωμοπόλεις ἡ συγκοινωνία γίνεται δι' ὑποζυγίων πάντοτε· τραχεῖα γὰρ καὶ δύσβατος ἡ νῆσος. Εἰς τὸν Ποταμὸν πηγαίνετε μετὰ τέσσαρας-πέντε ὥρας· ἄλλη κωμόπολις μὲ πυκνὸν ὁπωσοῦν πληθυσμόν.

Εἰς τὰ Κύθηρα θὰ εὕρετε καὶ δύο καλὰς πηγὰς ὕδατος σιδηρούχου, πρὸς πόσιν καταλλήλου. Ἡ πρώτη πηγὴ εἶνε τῶν Ὀχελῶν ἡ καὶ σπουδαιοτέρα, ἡ δευτέρα εἶνε ἡ τοῦ Καραβᾶ, παρὰ τὸ ὁμώνυμον χωρίον στολισμένον μὲ κήπους λεμονοφόρους.

Ἡ συγκοινωνία ἄλλοτε ἦτο πυκνοτέρα καὶ τακτική· ἀλλ' ἐπειδή, μ' ὅλην τὴν κίνησιν ποῦ ἔχει ἡ νῆσος, ἐθεωρήθη διὰ τοὺς ἀτμοπλοϊκοὺς ἄγονος γραμμή, διεκόπη ἡ τακτικὴ συγκοινωνία καὶ τώρα ὡς ἐν παρόδῳ προσεγγίζουν ἅπαξ ἢ δὶς τῆς ἑβδομάδος ἀτμόπλοια. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ὄχι μόνον πολλοὶ Κυθήριοι συχνότατα ταξειδεύουν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ἐξαγωγὴ ἄφθονος ἐγχωρίων πρϊόντων γίνεται, καὶ ἐλαίου καὶ οἴνου ἰδίως διὰ τὸ Ἐξωτερικόν.

*
* *

Καὶ διὰ τοὺς ἀρχαιομαθεῖς παρέχει κἄποιον στάδιον ἐρεύνης καὶ μελετῶν ἡ τραχεῖα νῆσος. Ἐρείπια σώζονται ναοῦ τινὸς τοῦ Διονύσου, ἅτινα μάλιστα ἀνεκαλύφθησαν πρό τινος, ἐκσκαπτομένου ἐκεῖ που πλησίον βυζαντινοῦ τινος ναοῦ. Ἐνδεχόμενον ἦτο ν' ἀποκαλυφθοῦν σπουδαῖα ἴσως εὑρήματα ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τούτου, ἀλλὰ ἀπαιτῶνται δαπάναι, τὰς ὁποίας ποῖος νὰ καταβάλῃ; Τὸ

ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ; ἢ ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία ; Ἢ κανένας φιλάρχαιος ;

* * *

Οἱ κάτοικοι πραότατοι, ἥμεροι, φιλόπονοι. Ὡς πρὸς τὴν τελευταίαν ἀρετὴν ὑπερέχουν ὅλους τοὺς Ἑπτανησίους. Τὸ νησί των δὲν ἔχει τὴν ἀφράτην γῆν ποῦ ἔχει ἡ Κέρκυρα καὶ ἡ Ζακυνθος. Κ' ἐν τούτοις ὁπουδήποτε ὑπάρχει τμῆμα γῆς ἀρόσιμον δὲν μένει χέρσον καὶ ἀκαλλιέργητον. Τὰς ἐλπίδας των οἱ Κυθήριοι τὰς στηρίζουν εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐλαίου. Ἂν ἡ λαδιὰ ἐπιτύχῃ, οἱ κάτοικοι πλουτοῦν. Δὲν εἶνε βέβαια τόσῳ ἐξαιρέτου ποιότητος ὅσῳ τὸ λάδι τοῦ Κρανιδίου καὶ τῆς Μάνης, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἐπίσης καλὸν διά τε τὴν ἐσωτερικὴν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν κατανάλωσιν.

Κατὰ δεύτερον λόγον ἔρχονται τ' ἄλλα εἰσοδήματα τοῦ νησιοῦ, τὰ κρασιά, τὸ μέλι, ὀλίγα ζημητριακά, ἐσπεριδοειδῆ, τυροκομικὰ κλπ.

* * *

Ὅπως ὅλοι οἱ Ἑπτανήσιοι, ἔτσι καὶ οἱ Κυθήριοι· εἶνε ἀποδημητικὰ πουλιὰ καὶ φίλοι τῆς ξενητειᾶς. Ἀλλὰ δεσμεύονται τόσῳ μὲ τὰς ἀναμνήσεις πρὸς τὸν τόπον των, ὥστε ὅπου γῆς καὶ νὰ εὑρεθοῦν δὲν λησμονοῦν ποτὲ τοὺς οἰκείους των, τὰ χωριά των. Εἰς τὴν Σμύρνην ἔχουν συμπήξει πολυάριθμον παροικίαν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐγκατασταθέντες ἐκεῖ· καὶ ὅλοι εὐποροῦν, μεγαλύνονται εἰς τὰς ποικίλας των ἐπιχειρήσεις. Εἰς τὴν Αἴγυπτον θὰ τοὺς εὕρετε ἐπίσης σκορπισμένους ἐδῶ κ' ἐκεῖ, εἰς τὰ κέντρα καὶ εἰς τὰ χωριὰ τῆς Νειλορρύτου χώρας. Εἰς δὲ

τὸν Πειραιᾶ ἔχουν συγκεντρωθῆ κατὰ χιλιάδας. Ἀσχολοῦνται δὲ περὶ πάντα τὰ ἐπαγγέλματα, καὶ ἀποτελοῦν τὴν πολυπληθεστέραν παροικίαν τοῦ Πειραιῶς. Καὶ ὅλοι ὁμονοοῦντες, ἀλληλοϋποστηριζόμενοι, συμβοηθούμενοι. Ἀκατανίκητοι δὲ εἰς τὰς ἐργασίας των, ἔντιμοι εἰς τὰς συναλλαγάς, ἐμμανεῖς εἰς τὰ πάτρια, δραστήριοι, ἀκούραστοι. Εἰς τὸν Πειραιᾶ ἰδίως θὰ εὕρετε ἐκ τῶν Κυθηρίων πολλοὺς ἐπιστήμονας, τιτεμπόρους, βιομηχάνους, ἰδιοκτήτας γερούς. Ἄλλως τε οἱ Κυθήριοι εἶνε ἀπὸ τοὺς πρώτους οἰκιστὰς τοῦ Πειραιῶς. Κατ' ἀρχὰς ἐγκατεστάθησαν ὀλίγοι, αὐτοὶ βαθμηδὸν παρέσυραν ἄλλους καὶ οὕτω σήμερον ἀπετέλεσαν πυκνοτάτην παροικίαν ἐκεῖ. Διατὶ δὲ ἀποδημοῦν εἰς τὰ ξένα οἱ Κυθήριοι; Διότι ὁ τόπος των εἶνε πτωχός· δὲν ἔχει οὔτε γεωργίαν ἐν ἀκμῇ, ἀλλ' οὔτε ναυτιλίαν, ἀφοῦ εἰδικῶς οἱ κάτοικοι ἀφιερώθησαν εἰς τὴν γεωργίαν.

*
* *

Κατὰ τὸ θέρος πολλοὶ Κυθήριοι ἀπὸ τὴν Σμύρνην καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὸν Πειραιᾶ ἔρχονται νὰ περάσουν τὸ καλοκαῖρι των, διότι δροσερὸν εἶνε τὸ νησὶ καὶ ὑγιεινότατον, ἀφοῦ εὑρίσκεται μεταξὺ δύο ἀνεμογόνων ἀκρωτηρίων τοῦ Μαλέα καὶ τοῦ Ταινάρου καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ κέντρον σχεδὸν τοῦ σχηματιζομένου μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἄκρων κόλπου.

Ἂς σημειωθῇ καὶ τοῦτο ὅτι τὰ Κύθηρα εἶνε ὁ πρῶτος σταθμὸς τῶν σπογγαλιευτικῶν πλοιαρίων ὅσα ἢ πηγαίνουν ἢ ἐπανέρχονται ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς. Ἰδίως διὰ τὰ ἐξ Ἀφρικῆς ἐρχόμενα ἀποτελεῖ ἡ νῆσος αὐτὴ τὸ πρῶτον προσφιλέστερον ὁρμητήριον τῶν ξενητευμένων αὐτῶν ναυτικῶν.

ΕΛΕΥΣΙΣ

Ἀφήσωμεν προσκαίρως τὰς ὑγρὰς ἀρτηρίας καὶ ἐγκολπωθῶμεν τὰς χέρσους. Μετὰ τὰ ἑλικοκίνητα τοῦ Γουδῆ καὶ τοῦ Τζὼν εἰς τὰ τροχοκίνητα τοῦ ΣΠΑΠ. Ἐκεῖ ποῦ νὰ βλέπῃς τὰ γαλάζια νερὰ τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν, ἀπόλαυε τὴς πρασινάδες τῶν ἑλληνικῶν πεδιάδων. Μοῦ φαίνεται ὅτι αὐτὴ ἡ μεταλλαγὴ τῶνθελγήτρων μετριάζει τὴν ἀνίαν, τὸν κόρον τῶν ταξειδιῶν· στὸ κάτω-κάτω δὲ εἶνε πολὺ ἀνιαρὸν νὰ ἔχῃς νὰ κάμῃς διαρκῶς μὲ φουσκο θαλασσιὲς, μὲ μελτέμια,μὲ κύματα,μὲ καμπίνες, μὲ λεμβούχους, μὲ πλοιάρχους, μὲ κάσσερα, μὲ καμαρότους. Ὄχι τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια. Χρειάζεται καὶ ὀλίγος ΣΠΑΠ, ὀλίγη Κακὴ Σκάλα, ρεμματαριές, βράχοι, κάμποι, τσοπαναραῖοι, τσοπανόπουλα, γιδοπρόβατα, τροκάνια, κάπαις, φλοκάταις, ρουμάνια, ἀμπελῶνες, σταφιδῶνες, ἐλαιῶνες, σιδηραὶ γραμμαί, βαγόνια, κλπ. κλπ.

*
* *

Κ' ἔτσι ἕνα πρωὶ μὲ τὸν σιδηρόδρομον εὑρισκόμεθα εἰς τὴν Ἐλευσῖνα.

*
* *

Ἡ Ἐλευσὶς τῆς σήμερον δὲν ἔχει τὴν δόξαν τῆς παλαιᾶς. Δὲν ἐγκλείει τὸ μυστήριον καὶ τὸ σκότος τῶν Ἐ-

λευσινίων ἑορτῶν τῆς ἀρχαιότητος. Μὲ τὰς λευκὰς οἰκοδομάς της, τὰς ἀπαστραπτούσας, τὰς κομψάς, διότι ἔχουν σχέδιον ἀρχιτεκτονικόν, δὲν ἐγκλείει οὐδὲν βαθύ, σκοτεινόν, μυστηριῶδες πλὴν τῶν ὀλίγων ἀρχαιοτήτων τοῦ μικροῦ αὐτῆς Μουσείου.

Αἱ σκιαὶ τῶν ἱερειῶν, τῆς Περσεφόνης, τῆς Δήμητρος καὶ τῶν ἄλλων καταχθονίων θεῶν, οἱ ὁποῖοι ἐλατρεύοντο ἄλλοτε, ἐξέλιπον καὶ μόνον ἐρείπια δεικνύουσι τί ἀπέμεινενἀπὸ τὰ θρησκευτικὰ τεμένη τῶν προγόνων μας.

*
* *

Μία ὁδός, κάτωθεν ἐκ τῆς παραλίας, ἡ ἐθνικὴ ὁδὸς, τὴν συνενοῖ μὲ τὰς Ἀθήνας, τὰς Θήβας, τὰ Μέγαρα, μία ἄλλη, ἡ σιδηροδρομικὴ, ἄνωθεν τῆς κωμοπόλεως καὶ παραλλήλως σχεδὸν τῆς δημοσίας ὁδοῦ τὴν συνοδεύει μὲ τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ Μέγαρα καὶ τὰς λοιπὰς γραμμὰς τοῦ δικτύου τῆς Πελοποννήσου.

Καὶ ἡ λευκή, ἡ κονιορτώδης καὶ ἡμικατεστραμμένη ὁδὸς καὶ ἡ σιδηροστρωμένη δὲν δεικνύουσι ἢ ζωὴν καὶ κίνησιν. Ἐδῶ σοῦσται, κάρρα, ἁμάξια, φορτηγὰ ζῶα πηγαινοερχόμενα θορυβοῦσι, ἐκεῖ συριγμοί, ἀτμομηχαναί, φορτηγά, ἐπιβάται, κίνησις, ἐμπορεύματα.

*
* *

Οἱ Ἐλευσίνιοι Ἀλβανοὶ πρώτης τάξεως. Ὡραῖοι ἄνθρωποι. Οἱ πλεῖστοι ὑψηλοὶ καὶ εὐσταλεῖς. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ μάτι των εἶνε θαυμαστόν. Νομίζει τις, ὅτι κινοῦνται οἱ ὀφθαλμοὶ ἐντὸς τῶν κογχῶν των δι' ἠλεκτρισμοῦ.

Γλῶσσα ἡ ἀλβανική. Εἶνε ἡ γλῶσσα τοῦ σπητιοῦ, τῆς δουλειᾶς, τῆς ἐπιπλήξεως, τῆς συνεννοήσεως. Ἡ Ἐλ-

ληνικὴ εἶνε ἡ γλῶσσα τοῦ καφφενείου, τῶν ἐπισκέψεων, τῶν ἑορτῶν, τῶν δεξιώσεων.

Τὸν Δῆμον τὸν ἀποτελοῦσι τρεῖς κοινότητες. Ἡ τῆς Μάνδρας, ἡ τῆς Μαγούλας καὶ ἡ τῆς κωμοπόλεως Ἐλευσῖνος. Ἡ πρώτη κοινότης ἔχει περισσοτέρους κατοίκους. Ἔχει 1000 σπήτια. Ἡ Ἐλευσὶς εἶνε μικροτέρα, ἔχει 500 σπήτια καὶ 2000 κατοίκους. Ἡ πρώτη ἔχει τὸ Δημαρχεῖον, ἡ Ἐλευσὶς ἔχει τὸν συμβολαιογράφον, τὸν ὑποθηκοφύλακα καὶ τὸν εἰρηνοδίκην. Συνερίζονται ἡ Μάνδρα καὶ ἡ Ἐλευσὶς περὶ πρωτείων. Ἡ πρώτη ἐπιβάλλεται διὰ τοῦ ὄγκου της, ἡ δευτέρα διὰ τῆς μεγαλητέρας της κοινωνικῆς προαγωγῆς, διὰ τῆς μεγαλητέρας της ἀναπτύξεως.

Ἡ Μαγοῦλα εἶνε μικροτέρα καὶ ἀπὸ τὴν Μάνδραν καὶ ἀπὸ τὴν Ἐλευσῖνα.

*
* *

Οἱ Ἐλευσίνιοι δὲν εἶνε ναυτικοί. Εἶνε μᾶλλον ὀρεινοί, μᾶλλον βουνήσιοι. Δὲν τοὺς εὐχαριστεῖ ἡ θάλασσα, τὰ δὲ ὑπερκείμενα τῆς πεδιάδος των βουνὰ τοὺς ἔλκουν περισσότερον. Εἶνε πολλοὶ ποιμένες. Ἔχουν πρόβατα καὶ γίδια. Ὁλόκληροι περιουσίαι. Ἄλλος 300 ἄλλος 500 ἢ 800 ἢ καὶ 1000 γιδοπρόβατα. Τὴν ἐργασίαν αὐτὴν τὴν εὖρον συμφεροτέραν ἀπὸ τὴν γεωργίαν καὶ ἡ κτηνοτροφία εἶνε ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη.

Ὅλοι σχεδὸν ἔχουν τὸ δικόν των. Ἔχουν ὀλίγο χωράφι, ὀλίγαις ἐληαῖς, λίγα πρόβατα καὶ ὀλίγα ρητινοφόρα δένδρα κατὰ τὴν ἔκφρασιν ζωηροῦ Ἐλευσινίου, φίλου τῆς καθαρευούσης.

Ἔχουν τώρα οἱ Ἐλευσίνιοι ἀπὸ λίγο χωράφι, εἰς τὸ μέλλον ὅμως ὑπάρχει φόβος νὰ μὴ ἔχουν τίποτε, οὔτε τὴν

καλύβα των. Ἀνεπτύχθη ἡ τοκογλυφία καὶ ἐκεῖ, ἡ ὁποία τρώγει ἴσα μὲ τὸ κόκκαλο τοὺς πτωχοὺς τῆς Ἐλευσῖνος. Τὸ 20—30 τοῖς %, ὡς τόκος, εἶνε τὸ σύνηθες. Οἱ πτωχοὶ ὅμως δὲν ἔχουν νὰ πληρώνουν· τότε τὰ κτήματά των ἐκπλειστηριάζονται, οἱ δὲ δανεισταὶ πλησιάζουν νὰ καταλάβουν ὅλων τὰ κτήματα.

— Θὰ γείνῃ μιὰ φορὰ τσιφλίκι ὅλος ὁ δῆμος εἰς δύο τρεῖς τοκογλύφους, προφητεύει τις ἐκ τῶν μᾶλλον ἀγαπώντων τὴν Ἐλευσῖνα.

Καὶ οἱ ἀγαθοὶ Ἐλευσίνιοι παραπονοῦνται διὰ τὴν ἄδικον φορολογίαν τοῦ Κράτους. Κεφαλαιοῦχοι μὲ περιουσίαν πολλῶν ἑκατοντάδων χιλιάδων δὲν πληρώνουν ἕνα λεπτὸν ὡς φόρον διὰ τὸ Κράτος καὶ οἱ πτωχοὶ φορολογοῦνται διὰ τὸ ἄλογόν των, τὸ βῶδι, τὸν ἀγρόν των.

*
* *

Ἄλλοτε ἡ Ἐλευσὶς ὑπέφερε πολύ. Ὑπῆρχον ἕλη καὶ λιμνάζοντα ὕδατα πέριξ. Οἱ πυρετοὶ ἦσαν φοβεροὶ καὶ καταστρεπτικοί. Μικρὸ παιδάκι δὲν εὕρισκες. Ὅλα ἀπέθνησκον σχεδὸν μὴ ἀντέχοντα εἰς τὸ μιασματικὸν κλῖμα τῆς ὡραίας πατρίδος των.

Τώρα τὰ πράγματα ἤλλαξαν. Ἡ ἀρχαιολογικὴ ἑταιρία ἔκαμε τὰς σπουδαίας ἀνασκαφάς της, ἐξέσκαψε εὐρείας ἐκτάσεις καὶ διὰ τῶν χωμάτων ἐκείνων ἐπλήρωσε τὰς ἑλώδεις ἐκτάσεις, ἡ δὲ ὑγεία τοῦ καλοῦ αὐτοῦ τόπου ἀποκατεστάθη.

Ὥστε ἡ ἀρχαιολογικὴ ἑταιρία εἶνε ἓν τμῆμα καὶ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, κύριοι Ἕλληνες ὑπουργοί!

Ἀπὸ δημοτικὴν διοίκησιν ὅμως δὲν ηὐτύχησεν. Ἡ Μαγοῦλα δὲν ἔχει δράμι νερό. Διὰ νὰ πίουν φέρουν ἀπὸ τὴν Ἐλευσῖνα καὶ πληρόνουν πτωχοὶ καὶ πλούσιοι δύο

ἥμισυ δραχμαῖς (ἀριθ. 2,50) διὰ κάθε βαρέλι, καὶ ἂν δὲν ἔχουν τῆς 2,50, τί γίνονται;

Καὶ τὸ πρᾶγμα διορθόνεται. Μιὰ ἀτμομηχανὴ καὶ ἕν μέγα φρέαρ καὶ ὀλίγοι σωλῆνες ἤρκουν. Ὅλα δὲ αὐτὰ μὲ 40—50,000 δραχμῶν. Δὲν εὑρέθη ὅμως ἀκόμη ὁ εὐεργέτης τοῦ Δήμου Ἐλευσινίων.

*
* *

Καὶ οἱ Ἐλευσίνιοι ἔχουν τὸ κοινὸν γνώρισμα ὅλων τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Ἐκοπίασαν, ἐφιλαργύρησαν καὶ κατώρθωσαν νὰ συλλέξουν 60.000 δραχμῶν διὰ ναόν. Φέρουν μηχανικόν, ἐργολάβον, ὑπεργολάβους. Ἀναλαμβάνεται τὸ ἔργον, δαπανῶνται αἱ 60.000 δραχ. καὶ ὁ ναὸς δὲν γίνεται. Εἶνε ἡμιτελής! Τὰ χρήματα δὲν ἔφθασαν.

Τί κρῖμα! Καὶ νὰ μὴ ἔχουν ἕνα ὁράμι νερό.

ΜΕΓΑΡΑ

Ἀπὸ τὴν Ἐλευσῖνα εἰς τὰ Μέγαρα. Τὰ Μέγαρα τὰ τωρινά, ὄχι τὰ Μέγαρα τὰ μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρό, τὰ πλούσια εἰς ἀκμήν, καὶ δύναμιν, καὶ δόξαν καὶ πλοῦτον καὶ στόλον καὶ σοφοὺς καὶ μουσικοὺς καὶ ἥρωας. Ἐννοῶ τὰ Μέγαρα κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους καθ' οὓς οἱ Μεγαρεῖς κατέστησαν εἰς τοὺς γείτονάς των Ἀθηναίους ἐπίφοβοι, συνέστησαν ἀποικίας, συνέπηξαν δεκάδας τριήρεων κ' ἐγένοντο εἰς μὲν τοὺς φίλους των σύμμαχοι ἀξιώτατοι, εἰς δὲ τοὺς ἐχθρούς των πολέμιοι ἐπιφοβώτατοι. Ἰδοὺ λοιπὸν εὐκαιρία νὰ ἐρωτήσουν καὶ σήμερον οἱ Μεγαρεῖς τὴν Πυθίαν, — ὅπως ἄλλοτε τὴν ἐρώτησαν «τίνος κρείττονες τυγχάνουν» δεχθέντες τὴν ἥκιστα ἐνθαρρυντικὴν ἀπάντησιν — πῶς θ' ἀναζωογονηθῇ, πῶς θ' ἀναλάβῃ, πῶς θ' ἀναζήσῃ ἡ τέως ἔνδοξος πατρίς των; Ἀλλὰ ποῦ νὰ τὴν ἀναζητήσῃ κανεὶς τέτοιαν Πυθίαν;

*
* *

Ἡ πόλις τῶν Μεγάρων μὲ ὅλην τὴν ὡραίαν αὐτῆς ἀμφιθεατρικὴν ἄποψιν, ὑπὸ ἔποψιν ρυμοτομίας εὑρίσκεται εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Οἱ ὄρομοι αὐτῆς εἶνε στενοί, ἀνώμαλοι καὶ οὐδεμίαν εὐθυγραμμίαν ἔχουσι· καὶ τοῦτο ὡς ἐκ τοῦ ἐλεεινοῦ ἀρχικοῦ αὐτῆς σχεδίου ὅπερ φαίνεται συνετάχθη ἴσως χάριν οἰκονομίας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τότε ὑπαρχουσῶν οἰκοδομῶν ἐκτισμένων ἀκανονίστως. Πλατειῶν δὲ στερεῖται ἡ πόλις παντελῶς, μίαν μόνον ἔχουσα καὶ ταύτην μικράν, ἀκανόνιστον, ἄνευ οὐδενὸς δενδρυλλίου

καὶ ὅλως ἀπεριπεί̈ητον. Δημοτικὰ καταστήματα ἔχει ἓν σχολεῖον δημοτικὸν κτισθὲν ἐπὶ Ὄθωνος, ἄλλο διώροφον χρησιμεῦον ἄλλοτε ὡς στρατών, τώρα δὲ ὡς ἀστυνομικὸν κατάστημα καὶ δημαρχεῖον, καὶ τρίτον συγκείμενον ἐξ ἑπτὰ διαμερισμάτων χρησιμεῦον διὰ κρεωπωλεῖα. Ναοὺς ἐνοριακοὺς ἔχει τρεῖς σχεδὸν καλούς, καὶ πολλὰ παρεκκλήσια ἐκτισμένα κατὰ τὴν γνώμην ἀρχαιολόγων ἐπὶ ἀρχαίων βωμῶν καὶ μεγίστην ἀξίαν ἔχοντα ὑπὸ ἔποψιν ἁγιογραφικῆς Βυζαντινῆς τέχνης Ἔχει ὡρολόγιον λαμπρὸν τῆς πόλεως· δενδροφυτείας στερεῖται παντελῶς, ἀγορὰν δημοτικὴν δὲν ἔχει, νεκροταφεῖον ἔχει ἓν μικρὸν καὶ πολὺ πενιχρόν, καὶ ἓν μέγα καὶ ὡραῖον κτισθὲν πρὸ τετραετίας ἀλλ᾽ οὔπω τεθὲν εἰς χρῆσιν· αἱ οἰκοδομαὶ ἐν γένει τῆς πόλεως εἶνε μικραὶ ἀρχαϊκαὶ μὲ δώματα (ἡλιακωτὰ) πλὴν ὀλίγων κτισθεισῶν ἐσχάτως αἵτινες εἶνε ὄντως Ἀθηναϊκαί.

*
* *

Νερὸ μόλις ἐπαρκοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως, καὶ τοῦτο οὐχὶ ἐκ πηγῆς, ἀλλ᾽ ἐκ καταστραλαγμάτων, ἅτινα συναθροιζόμενα ἐκ τῆς πρὸς βορρᾶν πεδιάδος τῶν Μεγάρων, διοχετεύονται δι᾽ ὑδραγωγείου κτιστοῦ, πολὺ ἀρχαίου, καὶ δεξαμενὴν δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας ἀπέχουσαν τῆς πόλεως· ἐκεῖθεν δὲ διὰ σιδηρῶν σωλήνων διωχετεύθη πρὸ δωδεκαετίας τὸ ὕδωρ τοῦτο εἰς τὴν πόλιν καὶ διαμοιράζεται εἰς τὰ διάφορα αὐτῆς τμήματα. Τὸ ὕδωρ τοῦτο ὑπὸ ἔποψιν ποιότητος εἶνε ἄριστον, φημιζόμενον μάλιστα καὶ ὡς τεκνοποιόν· ὑπάρχουσι δὲ καὶ φρέατα ἄφθονα, ὧν τὸ ὕδωρ εἶνε πολὺ κατώτερον τοῦ τῆς δεξαμενῆς.

*
* *

Ἔχει ὡραῖον ἐλαιῶνα, οὗτινος ἡ παραγωγὴ ἐν καιρῷ εὐφορίας δύναται νὰ φθάσῃ εἰς ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου ὀκάδας ἐλαίου· ἐπίσης ἀμπελῶνα ἐκτεταμένον, οὗτινος ἡ ἐτησία παραγωγὴ ἐν καιρῷ μετρίας εὐφορίας ἀνέρχεται μέχρι τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου μποτσῶν, ἤτοι 2 ἑκατομμυρίων ὀκάδων· εἶνε δὲ ὁ ρητινίτης οὗτος οἶνος ἀρίστης ποιότητος· ρητίνη παράγεται περὶ τὰς 200 χιλιάδας ὀκάδων, καὶ ἡ ἀνθρακοποιία ἀρκούντως ἀνεπτύχθη πρὸ δεκαετίας, ἐξάγονται δὲ κατ' ἔτος χιλιάδες στατῆρες ἀνθράκων· ἡ κτηνοτροφία ἀκμάζει· ὁ λαὸς εἶνε κατ' ἐξοχὴν γεωργικός, ἐργατικός, εὐάγωγος καὶ φιλήσυχος καὶ ἀπόδειξις τούτου ὅτι σπανιώτατα συμβαίνει ἐν Μεγάροις φόνος, ἢ κἂν συμπλοκὴ αἱματηρά· ὁμιλεῖ δὲ τὴν καθαρὰν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καθ' ὃ καθαρῶς ἑλληνικὴ φυλή, ἐνῷ πάντες οἱ πέριξ τῶν Μεγάρων δῆμοι, ἤτοι Σαλαμίς, Ἐλευσίς, Μάνδρα, Μαγούλα, Εἰδυλλία, Ἐρυθραί, ὁμιλοῦν τὴν Ἀλβανικὴν γλῶσσαν, καθ' ὃ Ἀλβανικῆς καταγωγῆς καὶ φυλῆς.

Πάσας δὲ τὰς ἀνωτέρω ἐλλείψεις τῆς πόλεως Μεγάρων ἡ ἀγαθὴ θέλησις ἑνὸς καλοῦ δημάρχου δύναται νὰ διορθώσῃ, καὶ ἐλπίζουσιν οἱ Μεγαρεῖς ὅτι ὁ νῦν ἐκλεχθεὶς δήμαρχος κ. Ν. Ξεκούκης φαρμακοποιὸς, καὶ ὅστις πρώτην φορὰν πανηγυρικῶς ἐξελέγη, νέος μορφωμένος καὶ ἐμπνεόμενος ὑπὸ αἰσθημάτων καλαισθησίας καὶ ἀγαθῶν διαθέσεων, θὰ διορθώσῃ τὰς σημερινὰς ἐπαισθητὰς ἐλλείψεις τοῦ τόπου, ὅπως κάλλιον ἐξυπηρετῶνται τὰ συμφέροντα καὶ αἱ διάφοροι ἀνάγκαι τῶν πολιτῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ παρουσιάζεται ὁπωσδήποτε ὁ τόπος εὐπρόσωπος ἐνώπιον τῶν ξένων.

* *

Ποῖος δὲν ἔχει ἀκούσει διὰ τὴν θεαματικωτάτην Μεγαρίτικην τράτα, τὸν λαμπρὸν ἐκεῖνον ἑλληνικὸν χορὸν τὸν ὁποῖον σύρουν αἱ ὡραῖαι Μεγαρίτισσαι τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ Πάσχα; Ἐξ Ἀθηνῶν καὶ τῶν περιχώρων ἄπειροι μεταβαίνουν ν' ἀπολαύσουν τὸ θέαμα τοῦτο, περίεργον διὰ τὸν ρυθμὸν τοῦ χοροῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ τὰς τοπικὰς ἐνδυμασίας ἀφ' ἑτέρου. Πλὴν ἄλλων σπεύδουν καὶ διάφοροι ξένοι περιηγηταὶ οἱ ὁποῖοι μάλιστα εὑρῆκαν ὅτι ἡ Μεγαρίτικη ἀμφίεσις ἔχει κἄποιαν σχέσιν μὲ τὰς ἐνδυμασίας τῶν ἀρχαίων Ἑλληνίδων, ἰδίως αὐταὶ αἱ πόρπαι καὶ τ' ἄλλα κοσμήματά των ἀνάγονται ἴτως εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Μυκηναίου πολιτισμοῦ.

ΣΑΛΑΜΙΣ

Πῶς πηγαίνει τις εἰς τὴν ἔνδοξον Σαλαμῖνα τὴν ἀπαθανατισθεῖσαν ἀπὸ τὴν ἱστορικωτάτην Ναυμαχίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ; Ἢ ἐκ Πειραιῶς διὰ πολεμικῆς ἀτμακάτου μέχρι Ναυστάθμου κ' ἐκεῖθεν διὰ μιᾶς σούστας εἰς τὸ νησί, ἢ ἀπὸ τὸ Πέραμα τὸ πλησίον τῆς Μονῆς Φανερωμένης.

Ἀλβανοὶ οἱ Σαλαμίνιοι, οἱ κοινῶς καλούμενοι Κουλουριῶται, ἀσχολοῦνται εἰδικῶς εἰς τὴν ναυτιλίαν. Ἔχουν ἀρκετὰ ἱστιοφόρα, περὶ τὰ εἴκοσι πέντε ἐμπορικά, εὐμεγέθη, ἄλλα τριανταπέντε μικροτέρας χωρητικότητος, δέκα σπογγαλιευτικὰ πλοιάρια—εἶδος γκαγκαβῶν—καὶ περὶ τὰ πεντήκοντα ἁλιευτικὰ πλοιάρια. Ὥστε θαλασσινοὶ καὶ οἱ Σαλαμίνιοι, καλοὶ κ' ἐπιδέξιοι ναυτικοί. Τὰ πλοῖα των ἢ εἶνε μεταφορικὰ ἐμπορευμάτων, τοὐτέστι ναυλωτικά, ἢ ἀνθρακοφόρα. Ἂν ἐπισκεφθῆτε τὸν ἐν Πειραιεῖ ὅρμον τοῦ Μανίνα ὅπου προσορμίζονται τὰ ἀνθρακοφόρα πλοῖα θὰ ἰδῆτε ὅτι τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν ἀνήκουν εἰς Σαλαμινίους. Καὶ εἶνε φιλόπονοι καὶ ὁραστήριοι οἱ Κουλουριῶται, τόσῳ οἱ ναυτικοὶ ὅσῳ καὶ οἱ στερεανοί.

* *

Διότι πλὴν τῶν θαλασσινῶν εἰσοδημάτων της ἡ Σαλαμὶς ἔχει καὶ γεωργικά. Καλλιεργεῖται ἐξαίρετα ἡ ἄμπελος, ἐξ ἧς τὸ ἀρίστης ποιότητος ρετσινάτο, τὰ πευκοφόρα δάση της ἐξάγουν ἄφθονο ρετσίνι, τὸ ὁποῖον κ' ἐβρα-

βεύθη, παράγουν μέλι ἐπίσης βραβευθὲν καὶ αὐτό, καὶ λάδι ὀλίγον διὰ τὴν ἐπιτόπιον κατανάλωσιν. Ὥστε ἂν καὶ μικρὰ ἡ νῆσος παρέχει ἀφθονίαν πόρων εἰς τοὺς κατοίκους της, οἱ ὁποῖοι ἐννοεῖται ἐπιμελοῦνται τὰ κτήματά των μετὰ ζέσεως καὶ μανίας. Ἀλλὰ τὰ σπουδαιότερα εἰσοδήματά της τὰ ἔχει ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Σχεδὸν μισὸ ἑκατομμύριον δραχμῶν ἐτησίως εἰσάγεται εἰς τὸ εὔμορφο νησὶ τῆς Κούλουρης.

*
* *

Ἀλλ' ἔχει ἐλλείψεις ἡ πόλις καλῶν δρόμων, ἂν καὶ ὑπάρχει σχέδιον ἐγκεκριμένον τὸ ὁποῖον δὲν ἐφηρμόσθη ἀκόμη. Δύναται ἐν τούτοις δι' ἑνὸς μικροῦ δανείου νὰ ἐπιτύχῃ ὁ Δῆμος εἰς τὴν ρυμοτομίαν τῆς ἐπαρχιακῆς ὁδοῦ καὶ δύο ἢ τρεῖς ὁδοὺς πρὸς τὴν παραλίαν. Πλὴν τούτου ἀνάγκην ἡ πόλις ἔχει κρηπιδώματος καὶ προκυμαίας καὶ πλατείας παραλιακῆς πρὸς ἐξωραΐσιν τῆς κωμοπόλεως. Ἐπίσης ἐπιβάλλεται ἡ κάλυψις τοῦ πετρώδους λόφους τοῦ Προφήτου Ἠλία διὰ δενδροφυτείας τὸ ὁποῖον σπουδαιότατον εἶνε διὰ τὴν ὑγείαν τῶν κατοίκων. Καὶ δὲν εἶνε δύσκολον νὰ γείνουν αὐτά, ἀφοῦ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Δήμου εὑρίσκονται εἰς καλὴν κατάστασιν, διότι ἔτυχε χρηστῆς καὶ φειδωλῆς διαχειρίσεως, ἀφοῦ καὶ περίσσευμα 4—5 χιλ. δραχ. κατ' ἔτος ἔχει.

*
* *

Ἔχει διάφορα ὁημόσια γραφεῖα ἀλλὰ λείπει τὸ τηλεγραφικόν· δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ συσταθῇ; Εἰς ἓν ὁημοτικὸν κτίριον ὑπάρχουν τὸ εἰρηνοδικεῖον —μὲ ἱκανὸν καὶ εὐθὺν Εἰρηνοδίκην τὸν κ Γ. Ζέρβαν— τὸ ὁημοτικὸν κατάστημα καὶ ἡ ἀστυνομία.

*
* *

Εὑρίσκεις ὡραίας γυναῖκας εἰς τὴν Σαλαμῖνα, μὲ τὰς ἐγχωρίους μάλιστα ἀμφιέσεις των τὰς ὁλίγον ἀρχαϊζούσας φαίνονται ἀκόμη ὡραιότεραι. Πολὺ ἀνεπτυγμένον τὸ αἴσθημα τοῦ τοπικισμοῦ θὰ τὸ εὕρετε ἐκεῖ. Οἱ Σαλαμίνιοι ἐφαρμόζουν μὲ τὰ σωστά των τὸ «μπέσα γιὰ μπέσα.» Λαὸς δύσκαμπτος, δυσπειθής, φιλόνικος, εἶνε εὐερέθιστος καὶ κἄποτε ἐκδηλοῖ τὸν ἐρεθισμόν του ζωηρότερον.

Εἰς τὴν Σαλαμῖνα ὁσάκις πηγαίνετε θὰ εὑρίσκητε πάντοτε θαυμάσια ψάρια καὶ ἀφθονώτατα. Ὑπάρχουν πολλοὶ ψαράδες εἰς τὸ νησὶ αὐτό, ἄλλως τε ψαρότοπος ἡ Κούλουρη, καὶ κόσμος εὔθυμος, φίλος τοῦ γλεντιοῦ.

ΚΟΡΙΝΘΟΣ

Ἡ εὐθύγραμμος τομὴ τῆς Κορίνθου ἀπὸ τοῦ βαγονίου τοῦ ΣΠΑΠ ὡς ἐν προοπτικῇ θεωμένη τί μεγαλοπρεπὴς εἰκών. Εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ περνῶ ἐπὶ τῶν σιδηρῶν γραμμῶν τῆς γεφύρας ἀπολαμβάνων θεάματος ἐξόχως μαγικοῦ κ' εὐφροσύνου ἐν τῇ φυσικότητί του. Ἔτσι ἀφ' ὑψηλοῦ καὶ ἀπὸ τῆς θυρίδος κρεμάμενος παρετήρουν τὴν διέλευσιν τοῦ ἀτμοπλοίου «Ἀθηνᾶς», σχεδὸν μὲ βῆμα σημειωτὸν χωρεύσης πρὸς τὴν Ποσειδωνίαν, ὄπισθέν της δὲ ὡς πτεροφόρους οὐραγοὺς δύο κομψότατες ψαροπούλες, μὲ τὰ κατασπρα πανιά των, φουσκωμένα ἀπὸ τὰς ριπὰς τῆς ὁροσερᾶς τοῦ Κορινθιακοῦ μπουκαδούρας τρέχουσαι νὰ προκάμουν τὴν ἑλικοκίνητον Ἀθηνᾶν. Ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἐπὶ τῶν ἑκατέρωθεν τῆς διώρυγος δρομίσκων ζεύγη χωριατοπαίδων περιδιάβαζον μετ' ἀφελείας ἐνδεδυμένα τὴς μονοκόμματες λεραὶς φουστανελίτσες των. Ἡ μάγος εἰκὼν μετὰ στιγμὰς τινὰς ἀντιπαρῆλθε, καὶ εὑρέθημεν κατόπιν ἐπὶ στερεοῦ πλέον ἐδάφους καὶ ἀσφαλοῦς κατευθυνόμενοι διὰ τὴν Κόρινθον.

*
* *

«Οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον.» Ποῦ τολμοῦσε κανεὶς ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ἀκμῆς τῶν Κορινθίων νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν πόλιν των ἐὰν ἐκ τῶν προτέρων δὲν ἐφωδιάζετο μὲ ἀρκετὰς μνᾶς εἰς τὸ θυλάκιόν του. Ἐπὶ τοσοῦτον ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐμάρεια εἶχον κυριαρχήση εἰς τὴν ἀφνειὸν Κόρινθον, ὥστε ἔπρεπε κανεὶς ἐκ τῶν προτέρων νὰ σκεφθῇ

ὅτι ἄνευ μνῶν καὶ ἀργυρίου ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀπολαύσῃ τὴν πλήρη θαλιῶν, θεαμάτων, πανηγύρεων, ἀπολαυσεων καὶ κορδακισμῶν Κόρινθον. Ἦτο τότε, ἐπὶ τῆς ἀκμῆς της ἡ Κόρινθος, τὸ Παρίσι τοῦ τότε πολιτισμένου κόσμου. Ὅποιος ἤθελε ν' ἀπολαύσῃ καλλιτεχνίας, θελγήτρων βιωτικῶν, μουσικῆς, αἰσθητικῆς, ἡδονικοῦ, ἰδανικοῦ, μόνον εἰς τὴν Κόρινθον ἠδύνατο νὰ τὸ ἐξεύρῃ ἐν πλούτῳ, ἐν περισσείᾳ. Ἀλλ' ἀνεφάνη κ' ἐκεῖ ἄλλος Βαγιαζίτης ἢ Ταμερλάνος, ὁ φοβερὸς Μόμμιος, καὶ ἐνέσκηψε καὶ κατηρήμωσε χωρὶς νὰ κατεδαφίσῃ καὶ ἀποσυνέθεσε χωρὶς νὰ παραλύσῃ τὴν ὡραίαν αὐτὴν πόλιν ;

*
* *

Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀπαντοῦν οἱ Κορίνθιοι.

Ὁ ΣΠΑΠ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ Τομὴ ἀφ' ἑτέρου. Ὁ πρῶτος ἀφῄρεσε πᾶσαν ἐμπορικὴν κίνησιν τῆς πόλεως μὲ τὰς πέριξ Κορινθιακὰς κωμοπόλεις, ἡ δευτέρα ἐστέρησεν αὐτὴν τῶν διαπεραισυμένων ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Δύσιν, καὶ ἀπὸ τῆς Δύσεως εἰς τὴν Ἀνατολήν. Μὲ τὸν ΣΠΑΠ πλέον ὅλη ἡ παραγωγὴ καὶ το ἐμπόριον μεταφέρεται, καταργηθέντων τόσων φορτηγῶν ἁμαξίων καὶ ἐργατικῶν χειρῶν, ἕνεκα δὲ τῆς Διώρυγος οὐδὲν πλοῖον παραμένει εἰς τὸν λιμένα της, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ τὸν δρόμον καταργηθέντων τῶν λεμβούχων, τῶν ἁμαξηλατῶν καὶ ἐξευτελισθέντος καὶ ἐκλείψαντος ὁλοσχερῶς τοῦ ἐμπορίου ἰδίως τῶν ἀποικιακῶν καὶ τοῦ ἀλεύρου. Τέτοιοι εἶνε οἱ νόμοι τῆς Φύσεως· ὅ,τι διεθνῶς, στρατηγικῶς, κοσμοπολιτικῶς ἐμψυχόνει, τὸ ἴδιον τοπικῶς, ἐμπορικῶς, σακατεύει. Εἶνε ἡ μόνη πόλις τῆς Ἑλλάδος ἥτις ἕνεκα τῶν δύο αὐτῶν μεγάλων ἔργων τῆς Ἑλλάδος ἀπεσβέσθη, ἐταφη.

*
* *

Ἡ Κόρινθος ἐσωτερικῶς ὁμοιαζει πρὸς νεκρούπολιν. Κρῖμα εἰς τὰς λεωφόρους της, εἰς τήν παραλίαν της, εἰς τὸ Λουτράκι της, εἰς τὰς πλατείας της, εἰς τὰς δενδροφυτείας της. Εἶνε ὡς νὰ χρυσοφορέσῃς ἕνα φθισικόν, ἀπηλπισμένον ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην, ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, ἀπὸ τὸν Θεὸν τὸν ἴδιον. Δὲν ὑπάρχει ἆρά γε τὸ ἐλιξήριον, τὸ κατάλληλον βότανον διὰ τὴν καταπεσοῦσαν αὐτὴν πόλιν; Ὑπάρχει, φωνάζει ὁ δήμαρχός της, ὁ βουλευτής της, ὁ διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης. Καὶ τὸ ὄνομά του θὰ ἐρωτήσητε; Τὸ ὄνομά του τὸ λέγουν Βῶχα. Ἡ Βῶχα θὰ καταστείλῃ τὸν φθισικὸν βῆχα τῆς Κορίνθου, ἀρδεύουσα, σκορπίζουσα τὰ νερά της τ' ἄφθονα, τὰ ἀείρροα, εἰς τὰς γεωργικὰς περιφερείας τῆς πόλεως ταύτης. Τὸ νερὸ τῆς Βώχας θὰ δροσίσῃ τὴν ἀπεξηραμένην καὶ ἐξηντλημένην ἄρουραν τῆς Κορίνθου, παρέχουσα αὐτῇ μὲ τὰς ὑγρὰς ἀρτηρίας του τὸ θάλλος καὶ θάλπος τῆς ἀναρρώσεως, τῆς ἀναστάσεως. Ἀλλ' αὐτὸ ἀπαιτεῖ κεφαλαια πολλὰ τὰ ὁποῖα ποῦ νὰ ἐξευρεθοῦν, ποῖος νὰ τὰ προσφέρῃ. Ἡ Τράπεζα ἡ Ἐθνική; Ἀλλ' αὐτὴ ἡ ταλαίπωρος ἔχει στὴ ράχι της τὸν ἐξαντλητικώτερον φθισικόν, τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖον ὅλο καὶ τήν ἀπορροφᾷ καὶ σιγὰ σιγὰ πλησιάζει νὰ τὴν κάμνῃ καὶ αὐτὴν . . . ὁμοιοπαθῆ του! Ὁ Δῆμος; Ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἔρημος φθάνει ποῦ δὲν ὀφείλει πεντάρα καὶ εἶνε λίγο—πολὺ αὐτάρκης· θέλετε νὰ εἶνε καὶ περισσευματίας; Ποῖος ἄλλος λοιπὸν ἀπὸ τὸ Κράτος.

*
* *

Αὐτὸ δὲ τὸ σχέδιον τῆς διοχετεύσεως τῶν ὑδάτων τῆς

Βώχας εἰς τήν Κορινθιακὴν περιφέρειαν ἂν πραγματοποιηθῇ, ὄχι μόνον θὰ σώσῃ τοὺς Κορινθίους, ἀλλὰ θὰ ἔχῃ καὶ τὸ Κράτος ὠφελείας σημαντικάς, διότι θὰ τετραπλασιασθῇ ἡ παραγωγὴ—ὄχι τῆς σταφίδος ἐννοεῖται— κ' ἐπομένως αἱ ἐκ τῶν φόρων εἰσπράξεις του. Ἄλλοι προτείνουν ἰατρικὰ ἧττον δραστικὰ καὶ ἀποτελεσματικά· ζητοῦν λόγου χάριν τὴν σύστασιν Πρωτοδικείου ἐν Κορίνθῳ, ἡ ὁποία ἐκ τούτου θὰ πάρῃ λίγο ἐπάνω της, ἀφοῦ λόγῳ πληθυσμοῦ ὑπερτερεῖ τοῦ Ναυπλίου· ἢ προτείνουν ἄλλοι νὰ κατασκευασθῇ ὁ λιμὴν διὰ νὰ προσελκύωνται τὰ πλοῖα καὶ ἀναθαρρήσῃ ἡ πόλις. Ἀλλὰ ποῖον λόγον θὰ ἔχῃ δαπάνη ἑκατοντάδων χιλ. δραχμῶν διὰ λιμένα ὅστις, ἕνεκα τῆς διώρυγος, οὔτε αὐτὰ τὰ ψαράδικα μικροκάϊκα μπορεῖ νὰ φιλοξενήσῃ, διότι καὶ αὐτὰ ἀκόμη τραβοῦν καὶ καταστα λάζουν εἰς τὸ ἀντίπεραν ἄνοιγμα τῆς Τομῆς;

*
* *

Τώρα ποῦ ἡ Κόρινθος ἔχει γερὸν ἀντιπρόσωπον εἰς τὴν Βουλήν, τὸν Ὑπουργὸν τῆς Παιδείας κ. Πετρίδην μπορεῖ νὰ ἐλπίσῃ κἄποιαν ἀνακούφισιν· ἄλλως τε καὶ ὁ νέος Δήμαρχός της κ. Ρουφογάλης, θὰ ἐξαντλήσῃ ὅλην τὴν καλὴν διάθεσίν του διὰ νὰ ἐμπνεύσουν ζωὴν εἰς τὴν ξεθυμασμένην, τὴν λιπόψυχον Κόρινθον.

*
* *

Τῆς Κορίνθου Ἀρχιεπίσκοπος εἶνε ὁ εὐπαίδευτος Ἱεράρχης κ. Σ. Κολιάτσος· κληρικὸς μορφωμένος, συστήματος, θελήσεως, σθένους. Ὁ κατώτερος τῆς Κορινθίας κλῆρος ἀρκετὰ ἐφρονηματίσθη μὲ τὴν σιδηρᾶν διοίκησιν τὴν ὁποίαν ἐφήρμοσεν ὁ εὐφραδὴς ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ.

ΑΡΓΟΣ

Μετὰ τρίωρον σιδηροδρομικὸν νανούρισμα ἐκ Κ.ρίνθου εὑρίσκομαι πρὸ τοῦ Πελασγικοῦ Ἄργους. Ἡ πρώτη μου ἐντύπωσις, τὸ εὐπρεπὲς καφεστιατόριον τοῦ Σταθμοῦ μὲ τὸν μπαξέ του τὸν χειμερινόν, μὲ τὸ κιόσκι του τὸ καλοκαιρινόν, μὲ τὰ κρασιά του τὰ νεκτάρεια—εὑρῆκα κρασὶ μποτιλιαρισμένο πέντε χρόνων, ἀνώτερον καὶ σαμπάνιας.—Καὶ ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ τέταρτον ὥρας ἐφ' ἁμάξης ἐν μέσῳ τῶν *λινυθωρήκων* Ἀργείων.

*

* *

Ὁποία ἡ ἀντίθεσις τοῦ Ἄργους ἀπὸ τὴν Κόρινθον. Εἰς αὐτὴν κόσμος σποραδικός, εἰς τὸ Ἄργος πλῆθος μυρμηκιῶν, καθ' ὁδόν, εἰς τὰ καφενεῖα, τὰ καπηλεῖα, τὴν ἀγοράν, τὴν πλατεῖαν, τὰ ἐργαστήρια. Ζωὴ ἐδῶ, καὶ ἐμπόριον καὶ παραγωγὴ καὶ πλοῦτος. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ἡ σταφὶς ἔκαμε τὸ μέρος της. Εὑρῆκα ἀποθήκας καὶ καταστήματα πλημμυροῦντα σταφίδος ἐντὸς κιβωτίων, ἀπωλήτου, ἀζητήτου. «Ἰδοὺ ὁ πλοῦτός μας, μοῦ ἔλεγεν Ἀργεῖος, δεικνύων πρὸς ἐμὲ τὰς σταφιδοστοιβάδας ἐν τῷ καταστήματί του. Τὴν καμαρόνομεν, κύριε, τὴν ἄλλοτε πολύφερνον καὶ πολυζήτητον αὐτὴν νύμφη μας. Οὔτε μᾶς ἐρωτᾷ κανεὶς προξενευτὴς γιὰ τὴν τύχην της. Τὴν βλέπετε. Δὲν σᾶς μοιάζει σὰν λείψανο εἰς τὴν κάσα της ἕτοιμο γιὰ θάψιμο ;»

*
* *

Ἔχει ὅμως ἄλλους πόρους τὸ Ἄργος, περιζητήτους, πλουτοφόρους· ἔχει τὰ καπνά του, τὰ σάρωθρά του, τὰ δημητριακά του, τῆς ἀγκινάραις του ἀκόμη, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἱκανὸς πλοῦτος εἰσρέει εἰς τὰ θυλάκια τῶν Ἀργείων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἰδίως, Αἰγύπτου καὶ Σμύρνης. Ξεύρετε δὲ πόσον πωλοῦνται ἡ ἀγκινάραις διὰ τὸ ἐξωτερικόν; Εἰκοσιπέντε λεπτὰ τὸ ζεῦγος, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον οἱ κάτοχοι ἀγκιναροφόρων ἀγρῶν νὰ μὴ δύνανται νὰ πωλῶσιν ἐν Ἑλλάδι οὔτε ἕνα ζευγάρι μέχρι τέλους Μαρτίου. Αὐτὴ δὲ ἡ ρήτρα ἐμπεριέχεται εἰς τὸ μεταξὺ ἐργολάβου καὶ κτηματίου συμβόλαιον. Ἐντοσούτῳ δὲν πρέπει ν' ἀθυμήσωμεν, διότι οἱ Εὐρωπαῖοι ἢ μᾶλλον οἱ Ἀνατολῖται μᾶς ἀπορροφοῦν τὸ ἐλαφρὸν αὐτὸ χειμωνιάτικον μαγειρικὸν εἶδος, ἀφοῦ εἰς ἀντιστάθμισμα τοιαύτης ἀπωλείας λαμβάνομεν χρυσάφι τὸ ὁποῖον τόσῳ μᾶς ἐνθουσιάζει μετὰ τὰς τόσας παραφροσύνας τῶν Μεγαλειοτάτων μωροπολιτευτῶν μας.

*
* *

Καὶ τί δὲν παράγει τὸ Ἄργος; Ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐνθυμηθῆτε ὅτι, ἐρωτηθεῖσα ποτὲ ἡ Πυθία εἰς τοὺς τῆς ἀρχαιότητος χρόνους περὶ τῶν ἰδιοτήτων ἑκάστης τῶν τότε πόλεων, ἐχρησμοδότησε τὰ ἑξῆς διὰ τὸ Ἄργος: «Γαίης μὲν πάσης τὸ Πελασγικὸν Ἄργος ἄμεινον, Ἀργεῖοι λινοθώρηκες, κέντρα πτολέμοιο». Προσθέσατε δὲ εἰς τὴν παχυτάτην γαῖαν τὴν φιλοπονίαν τῶν κατοίκων κ' ἔχετε τὸ αὔταρκες, τὸ αὐτοσυντήρητον, τὸ εὐπορεῖν. Ἀλλὰ οἱ Ἀργεῖοι ἐσκέφθησαν πρακτικώτερον τῶν σταφιδοκαλλιερ-

γητῶν Πελοποννησίων. Δὲν περιωρίσθησαν μόνον εἰς σταφυδοφυτείας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα γαιοπαραγωγικὰ ἀσχολήματα· ὥστε ἐν ἀποτυχίᾳ τοῦ ἑνὸς εἴδους, νὰ ἐλπίζουν ἀπὸ τὸ ἄλλο· δι' αὐτὸ σήμερον, μ' ὅλην τὴν σταφιδικὴν νέκραν τῆς Πελοποννήσου, οἱ Ἀργεῖοι κινοῦνται, ἱκανοποιοῦνται, δὲν πένονται.

* * *

Οἱ Ἀργεῖοι κατώρθωσαν διὰ δαπάνης δραχμῶν 60 χιλ. νὰ διοχετεύσουν τὰ ὕδατα τοῦ Ἐρασίνου, δι' ὧν ἀρδεύονται καὶ ὑδρεύονται τὰ $^{2}/_{5}$ τῆς πόλεως. Ἀλλὰ καὶ ὁρόμων εὐμοιρεῖ τὸ Ἄργος καὶ φωτισμοῦ ἐπαρκοῦς. Τὰ δὲ ἔσοδα τοῦ Δήμου ηὐξήθησαν ἀπὸ 80 χιλ. εἰς 115 χιλ. δραχμάς. Ἔχει ὅμως καὶ χρέος 180 χιλ. δραχμῶν, διὰ τὸ ὁποῖον πληρόνει ἐτησίως 25 χιλιάδας δραχμάς, διὰ τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν ἄλλας 25, καὶ διὰ τὴν ἀστυνομίαν 13, τὰς δὲ ὑπολειπομένας χιλιάδας χρησιμοποιεῖ διὰ τὰς ἄλλας ἀνάγκας τῆς πόλεως.

* * *

Τὰ δὲ παιδιὰ τῶν δημοτικῶν σχολείων ξεύρετε ποῦ στρατωνίζονται—διότι στρατωνισμὸς εἶνε ἢ μᾶλλον ἀποθήκευσις ἑκατοντάδων μαθητῶν ἡ ἐγκατάστασίς των—κατὰ τὴν ὥραν τῆς διδασκαλίας; Ἐντὸς τοῦ μεγάλου μεγάρου τοῦ παλαιοῦ στρατῶνος, τὸ ὁποῖον σήμερον, ὅπως τὸ κατήντησαν, μπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ καλλίτερα διὰ θηριοτροφεῖον Μοντενέγρου παρὰ διὰ Μαθητοτροφεῖον. Ὅταν ἐπεσκέφθην τοῦτο, εὗρον καθ' ὁμάδας τὰ παιδία εἰς τὸ προαύλιον τοῦ στρατῶνος αὐτοῦ, ἡμικυκλικῶς το-

ποθετημένα, εἰς τὸ μέσον δὲ αὐτῶν τούς διδασκάλους— ἦτο δὲ καλοκαιρία ἔκτακτος,—διὰ νὰ λιάζωνται μᾶλλον παρὰ νὰ διδάσκωνται. Ἐρωτῶ τὸν διευθυντὴν τῆς Σχολῆς :

— Γιατί τὰ παιδιὰ ἔξω ; Μήπως εἶσθε τῆς Σχολῆς τῶν ὑπαιθρίων ἢ τῆς περιπατητικῆς ;

— Ὄχι, κύριε, τὰ ἐβγάλαμεν διὰ νὰ λιασθοῦν ὀλίγον, διότι εἰς τὰς αἰθούσας αὐτὰς ποῦ βλέπετε οὔτε ἡλίου ἀχτῖδα δὲν μᾶς βλέπει.

Καταλαμβάνετε λοιπὸν τί πᾷ νὰ ποῦν δημοτικὰ Διδακτήρια τῶν ἐπαρχιῶν ; Χειρότερα δηλαδὴ ἀπὸ τρώγλας ἢ τσαντήρια τῶν Ἀτσιγγάνων καὶ τῶν φερεοίκων Γύφτων.

*
* *

Τί μανία ποῦ δέρνει πολλοὺς τῶν δημάρχων μας διὰ τὴν ἵδρυσιν μεγαλοπρεπῶν καὶ πολυδαπάνων ἀγορῶν. Δὲν γνωρίζει κανεὶς ποῦ ν' ἀποδώσῃ αὐτὴν τὴν συνήθειάν των. Βλέπεις ἀγορὰν Χαλκίδος—στοιχίσασαν 200 χιλ. δραχῶν—θεοκατάκλειστον, ἀχρησιμοποίητον Πηγαίνεις εἰς τὴν Κόρινθον ; Ἄλλου εἴδους παζάρι. Τραβᾷς διὰ τὸ Ἄργος : Ἄλλη ἔκπληξις. Ἀγορὰ μὲ στοάς, μὲ κίονας, μὲ μπιχλιμπίδια, καὶ εἰς τὸ τέλος ἀπὸ 15—20 διαμερίσματα πρὸς ἐνοικίασιν ποῦ ἔχουν, βλέπεις 4—5 ἀνοικτα, τὰ δ' ἄλλα κατάκλειστα. Ὄχι δὲ μόνον αὐτό, ἀλλὰ βλέπεις ἀγορὰν βρωμερήν, κοπροστάσιον, αἱ γωνίαι των σάπιαι ἀπὸ τὰ οὖρα, τὰ τοιχώματα ἐπίσης— νερὰ δὲ ἄφθονα, καθαρτικὰ τῆς ποικίλης βρώμας, τίποτε, οὔτε σταλαγματιά.

Ἐπὶ τέλους δὲν ὑπάρχει καμμία ἐπίβλεψις εἰς τὴν κατασκευὴν τέτοιων ἔργων διὰ τὰ ὁποῖα καταχρεόνονταν δῆμοι καὶ δημόται διὰ νὰ σπαταληθοῦν ἀσκόπως—ἔστω

ὅτε καὶ σκανδαλωδῶς—εἰς ἐργολάβους, ὑπεργολάβους, μηχανικούς, σχεδιαστάς ; Ὁ νέος Δήμαρχος κ. Καλμοῦχος ἰατρός, ἔμπειρος πολιτευτὴς καὶ κατὰ βάθος γνωρίζων τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἄργους ἂς φιλοτιμηθῇ νὰ συμπληρώσῃ τὰς τυχὸν ὑπαρχούσας ἐλλείψεις.

ΤΡΙΠΟΛΙΣ

Χωρὶς τὸν Ἕλληνα Βαίδεκερ, τὸν πολύτιμον Παυσανίαν, οὔτε βῆμα δὲν μπορεῖ νὰ κάμῃ ὁ περιοδεύων ἢ ἄλλως περιηγούμενος τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας. Εἶνε τὸ σπουδαιότερον ἐφόδιον τῶν βιβλίων σου ὁ ἀκριβολόγος καὶ πιστότατος συγγραφεὺς καὶ περιηγητὴς ἕλλην. Ὄχι μόνον τοπογραφικῶς σοῦ παρουσιάζει τὴν τοποθεσίαν τῶν ἀρχαίων πόλεων καὶ κωμοπόλεων, ἀλλὰ καὶ τὰ σπουδαιότερά των καλλιτεχνικὰ ἐγκαλλωπίσματα. Ἰδίως εἶνε ἀκριβέστατος εἰς τὴν περιγραφὴν καὶ ἱστόρησιν τῶν θρησκευτικῶν ἱδρυμάτων. Προκειμένου περὶ ναῶν τῶν ἀρχαίων, τοῦ ρυθμοῦ των, τοῦ τεχνουργοῦ των καὶ πολλῶν ἄλλων λεπτομερειῶν, θὰ εὕρῃς ἐν αὐτῷ τὴν ἀκρίβειαν πᾶσαν. Δι' αὐτὸ καὶ μόνον ὁ γλυκύς μου σύντροφος, κατὰ τὰ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ταξείδιά μου, ἦτο ὁ μελίφθογγος Παυσανίας, ὁ ὁποῖος δὲν ἀφῆκε τμῆμα ἑλληνικῆς γῆς τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἀνασκαλεύσῃ, νὰ μὴ τὸ ἀνατάμῃ, νὰ μὴ τὸ μελετήσῃ. Ὁ ταξειδεύων ἰδίως διὰ τοῦ ΣΠΑΠ τὴν Πελοπόννησον πρέπει νὰ μὴ ἀφίνῃ ἀπὸ τὰ χέρια του τὸν πολύτιμον συνοδόν. Αὐτὰ προέταξα διὰ νὰ δείξω ἁπλῶς ὁποῖον θησαυρὸν πρὸς μελέτην ἐγκρύπτουν αἱ πενιχραί μας ἐπαρχίαι.

*
* *

Ἀπὸ τοῦ Ἄργους μέχρι τῆς Τριπόλεως αἱ σκηνογραφίαι ἀλλάσσουν. Ὄχι πλέον πεδιάδες, ἢ ἁλίπεδα, ἢ πεφυτευμέναι καὶ δασώδεις ἐκτάσεις. Ὀλίγον ἄγρια τὰ

θέλγητρα, τῆς τραχείας Ἀρκαδικῆς φύσεως ἀνταύγασμα. Ὁ σιδηρόδρομος ὀφιοειδῶς περιστρεφόμενος διασχίζει ἀγρίας φάραγγας καὶ βουνὰ καὶ ὄρη ὅπου οὔτε αἴγαγροι δύνανται ν' ἀναρριχηθοῦν. Καὶ μόνον ὅταν φθάσῃς εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον, τὸ μάτι σου ἀναπαύεται εἰς λείαν, βελουδωτὴν καὶ κατάσπαρτον ὁμαλὴν ἐπιφάνειαν. Ἄ, ἡ πεδιὰς τοῦ Ἀχλαδοκάμπου, θεωμένη ἰδίως κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνην τῆς γῆς, μὲ τὰς ποικιλοχρόους καὶ ποικιλογράμμους πρασινάδας της εἶνε γλυκυτάτη τὴν ἀπόλαυσιν.

Ἔπειτα ἡ διὰ τῶν δύο μεγάλων σιδηρῶν γεφυρῶν διέλευσις τοῦ ΣΠΑΠ σοῦ προξενεῖ θαυμασμὸν καὶ ἔκστασιν. Διακόσια πεντήκοντα μέτρα μήκους ἡ σιδηρᾶ γέφυρα, στηριζομένη ἐπὶ τριῶν ἀνισομήκων σιδηρῶν ποδῶν ὕψους ἐννενήκοντα μέτρων! Ἔργον στοιχίσαν ὑπὲρ τὸ ἑκατομμύριον. Προσθέσατε δὲ ὅτι διὰ νὰ φθάσῃ καὶ ἀναβῇ τὸ βουνὸν αὐτὸ ὁ σιδηρόδρομος περιστρέφεται κυκλοτερῶς ἐντὸς τῆς πεδιάδος, ὁπόθεν βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ὑψοῦται, ὑψοῦται καὶ φθάνει ἐπὶ τῆς γεφύρας ἥτις πρότερον ἐφαίνετο ἐξ ἀποστάσεως ὡς ὑπερκειμένη εἰς ὕψος ἀδιόρατον καὶ ἀδιαπέραστον. Ἀλλὰ τί δὲν κάμνει ἡ μηχανικὴ ἐπιστήμη.

Καὶ μετὰ πολλὰς προσεγγίσεις εἰς σταθμοὺς καὶ στάσεις τῆς πολυμήλου Ἀρκαδίας φθάνομεν εἰς Τρίπολιν, τὸ κέντρον, τὴν καρδίαν τῆς Πελοποννήσου.

*
* *

Ἔτυχε νὰ φθάσω Σάββατον ποῦ γίνεται ἀγορὰ πρὸ τῆς πλατείας. Μία σπανία ἔκθεσις τῆς πλουτοπαραγωγῆς τῆς Τριπόλεως. Κάπαις, καπόνια, κοττόπουλα, αὐγά, ὀπῶραι, μπρακάτσαι, ἐσπεριδοειδῆ, δίποδα, τετράποδα, καὶ ἐν γένει πᾶν γεωργικὸν καὶ ἐντοπίως βιομηχανικὸν

εἶδος. Μοῦ ἔκαμεν ἰδίως εὐάρεστον ἐντύπωσιν ἡ ταξινόμησις τῶν αὐγοπωλητριῶν. Νὰ φαντασθῆτε ἕνα λόχον ὁλόκληρον ἀπὸ χωριατοπούλες τριπολιτσώτισσες μὲ τὰ αὐγοκάλαθα στὰ χέρια των, πάσης ἡλικίας, ἀμφιέσεως καὶ ποικιλίας κατατομῶν, αἵτινες ἀπὸ πυκνὴν διστοιχίαν ποῦ βρέθηκαν ἠραιώθησαν κατόπιν καὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ καταλάβουν τὰ πεζοδρόμια τῆς λεωφόρου, ἱστάμεναι ἀπέναντι ἀλλήλων. Τί νὰ περιεργασθῇ κάνείς; Τὰ κατάλευκα αὐγοκάλαθά των ἢ τὰ χιονάτα πρόσωπα τῶν αὐγοπωλητριῶν; Ἔβλεπες χωριάτισσαν ἐξηντάρα μὲ κοκκινόμηλες τὴς παρειές της καὶ χωριατοπούλαν μὲ τὸ φακιόλι της, τὴν ἁπλουστάτην φορεσιά της, θαῦμα ὑγείας καὶ σφρίγους καὶ ἀφελοῦς καὶ φυσικῆς ἀβρότητος. Ἦτο αὐτὴ ἔκθεσις εἰδῶν πρὸς χρῆσιν καὶ βρῶσιν, ἢ ἔκθεσις κατατομῶν γιὰ πινελιὰ ζωγράφου; Ἐσκέφθην ὅτι ὤφειλον κ' ἐγὼ —ὡς παρεδίδημος ξένος— κἄτι νὰ προμηθευθῶ ἀπὸ τέτοιο παμποίκιλο παζάρι κ' ἐξέλεξα μίαν κομψὴν βεργολιγερὴ μπρακάτσα· δηλαδή, ἕνα εὔμορφον ὑδροδοχεῖον ἀπὸ κέδρον, τοῦ ὁποίου τὸ ἄρωμα, ὅταν πίνῃς ἀπ' αὐτὸ νερό, σοῦ μεταφέρει ἐν πτήσει τὸ πνεῦμά σου ἀπὸ τῆς βρώμαις τῶν πόλεων εἰς τὰ βουνίσια ἀρώματα τοῦ πεύκου καὶ τῆς κέδρου.

*
* *

Τὴν κοινωνίαν Τριπόλεως διακρίνει ἡ ὑπερηφάνεια. Ὄχι ἡ ματαιοδοξία τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐημερίας. Ἄλλως δὲ δὲν εἶνε καὶ πλούσιος ὁ κόσμος τῆς Τριπόλεως. Ἀλλ' ἡ ἀνδρικὴ ὑπερηφάνεια τοῦ χαρακτῆρος. Τὰ νευρώδη ἐκεῖνα σώματα, τὰ ἀνδρικὰ ἐκεῖνα παραστήματα, τὰ λεβέντικα ἐκεῖνα κορμιὰ ἐγκλείουν ἦθος εὐθαρσές, γενναίαν εἰλικρίνειαν, ψυχὴν ἥτις δὲν προσετρίβη ποτὲ εἰς

τὴν κολακείαν, φρόνημα εὐθύ, τὸ ὁποῖον δὲν κάμπτεται οὔτε πρὸ τῆς λάμψεως τοῦ πλούτου, οὔτε πρὸ ἄλλης δυνάμεως. Ἀλλὰ τὸ ἐγὼ αὐτὸ δὲν μεταπίπτει καὶ εἰς μωρὰν οἴησιν. Τοῦτο μόνον μὲ ἐλύπησε· ὅτι ἤρχισε καὶ ἐκεῖ ὑποσκάπτουσα τὰ τόσον ὑγιᾶ αὐτὰ κοινωνικὰ θεμέλια ἡ πολιτικὴ τῶν κομματικῶν, ἡ μηδὲν ἀφήσασα ἀδιάφθορον, αὐτὴ ἡ ζητοῦσα νὰ ἐξαντλήσῃ τὸν ἐγωϊσμὸν τῆς αὐτάρκειας καὶ τῆς φιλονομίας, ἀπὸ τὰς πλείστας, ἀπὸ ὅλας σχεδὸν τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ καταστήσῃ τὸν Ἕλληνα ἀστὸν ραγιᾶν τοῦ κομματάρχου, δοῦλον ταπεινόν, ἄστατον εἰς τὸ φρόνημά του τὸ πολιτικόν, ἄβουλον τουλοῦμι, γεμίζον σήμερον μὲ τοῦτον καὶ αὔριον μὲ ἐκεῖνον τὸν κομματικὸν ἀέρα, κατὰ τὰς περιστάσεις, ὅπως βλέπει ὅτι οὐριοδρομοῦν τὰ συμφεροντίδιά του τὰ ἀτομικά. Ἡ Τρίπολις μοῦ ἐφάνη ὡς ἡ ἀληθινὴ τοῦ Μωρηᾶ πρωτεύουσα, τοῦ Μωρηᾶ ὁποῖον ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν παραδόσεων τὸν γνωρίζομεν. Ἡ Ἀκρόπολις τῆς Πελοποννησιακῆς ὑπερηφανείας. Εὔχομαι νὰ μὴ χάσῃ τὴν ἔξοχον αὐτὴν ἀρετήν της, καὶ νὰ ἐμμείνῃ εἰς τὸν δρόμον τοῦ ἀνδρικοῦ ἐγωϊσμοῦ τοῦ γενναίου καὶ ἐντίμου καὶ θαυμαστοῦ χαρακτῆρος, ὁ ὁποῖος λάμπει καὶ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὴν μορφήν.

*
* *

— Καὶ τώρα, ἀμαξᾶ, τράβα διὰ τὰ ἐργοστάσια τῆς Τριπόλεως.

Ἐργοστάσια, βιομηχανία, καπνοδόχοι, ἀτμοί, ἀτμολέβητες ἐν Τριπόλει; Καὶ ποῦ βρέθηκαν αὐτά; Ἔχει λοιπὸν καὶ ἡ Τρίπολις βιομηχανίαν ἀκμαίαν, ἡ Τρίπολις ἡ βουνίσια, ἡ τραχεῖα, ἡ παρὰ τὸν Ταΰγετον καὶ τὸ Παρθένιον:

— Μάλιστα ! σᾶς ἀπαντοῦν οἱ Τριπολῖται. Ἀγνοεῖτε τὰ φανελοποιεῖα μας τὰ φημισμένα ;

Κ' ἐν πρώτοις τὸ κομψὸν ἐργοστάσιον φλανελλῶν τῶν ἀδελφῶν κ. κ. Μαντσούνη. Ἀνακούφισιν ἠσθάνθην ἀπὸ τὴν θέαν πεντήκοντα κορασίων καταγινομένων εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν ποικιλωτάτων μηχανημάτων πρὸς κατασκευὴν φλανελλῶν ἰδίως, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων μαλλίνων εἰδῶν. Ἕνα εἶδος ἐργοστάσιον Ρετσίνα—ἐν μικρογραφίᾳ ὅμως—ἐν Τριπόλει. Καὶ κοράσια πάσης ἡλικίας· ἀπὸ δεκαὲξ καὶ κατωτέρω· μηχανήματα δὲ καινουργῆ, πολυσύνθετα, πολυδαίδαλα. Κ' ἐκεῖ ποὖχουν τὸ ἐργοστάσιόν των οἱ ἀδελφοὶ Μαντσούνη, ἔχουν καὶ τὸ σπιτάκι των τὸ Ἀθηναϊκώτατον, τὸν μπαξέν των καταπράσινον καὶ τετραγωνισμένον, μὲ σινδριβάνια μάλιστα καὶ πίδακας. Τὸ τοῦ Δαυὶδ : «Ὁ οἶκός μου, Ἀκρόπολίς μου», ἐφηρμοσμένον ἀπὸ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς ἀδελφούς. Καὶ ἀφοῦ ἐτελείωσεν ἡ ἐπίσκεψις ἀνὰ τὸ ἐργαστήριον, πᾶμε καὶ εἰς τὴν αἴθουσαν. Σωστὴ μουσικὴ πινακοθήκη ἐμπρός μας ! Ἐδῶ ἁρμόνιον, ἐκεῖ βιολί, ἀλλοῦ φλάουτο, παρακάτω πιάνο, παραπλεύρως κιθάρα· καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ γλυκύφθογγα, καλαισθησία τοῦ νεωτέρου τῶν ἀδελφῶν. Καὶ ἡ ἐπίσκεψις αὐτὴ ἐπεσφραγίσθη στὸ τέλος μὲ τὸ Σικελικὸ τραγοῦδι τῆς δαιμονισμένης Cavalleria Rusticana ἐκτελεσθὲν μὲ φλάουτο ὑπὸ τοῦ φιλομούσου νέου.

*
* *

Μὲ τέτοιας εὐφροσύνους ἐντυπώσεις εἰς ἄλλο ἐργοστάσιον φλανελλῶν, τὸ τοῦ κ. Χρονοπούλου, ἐπίσης καινουργές, μὲ καλὴν παραγωγὴν καὶ πολλὰς ἐργασίας. Ὁ διευθυντής του, διὰ νὰ μὲ πείσῃ πόσον ἐκτιμῶνται διὰ τὴν στερεότητά των αἱ φλανέλλαι Τριπόλεως, ὅπου καὶ ἂν

καταναλίσκωνται, μοῦ διηγήθη νόστιμον συμβὰν τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ἔπαθεν εἰς Ἀθήνας. Διερχόμενος τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ παρετήρησεν ἔξωθεν καταστήματος αἰωρημένας φλανέλλας μὲ τὸν τίτλον των : «Φλανέλλαι Τριπόλ ω ». Εἰσέρχεται καὶ ἐρωτᾷ τὸν ἔμπορον ἀπὸ ποῖον ἐργοστάσιον Τριπόλεως ἐπρομηθεύθη αὐτὰς τὰς φλανέλλας. Οὗτος δὲ μὲ τόνον αὐτοπεποιθήσεως : Ἀπὸ τὸ τοῦ κ. Χρονοπούλου ! ! Ἐννοεῖ πᾶς τις ὅτι ὁ ἔμπορος ἐψεύδετο, διότι ἡ φλανέλλα ἦτο εὐρωπαϊκή, ρεκλαμαρισμένη μὲ ἐτικέτταν Τριπόλεως. Τοῦτο ὅμως θὰ παύσῃ νὰ γίνεται εἰς τὸ ἑξῆς, διότι οἱ φλανελλοποιοὶ Τριπόλεως θὰ σφραγίζουν ταύτας ὅπως ἀναγνωρίζωνται εὐκόλως αἱ γνήσιαι τῶν νόθων.

*
* *

Τρίτον ἐργοστάσιον νεόδμητον καὶ μοναδικὸν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, τὸ βυρσοδεψεῖον τῶν ἀδελφῶν κκ. Μαλούχων. Ἕνα εἶδος βυρσοδεψείου Μιχαλινοῦ τοῦ Πειραιῶς. Εὐρύχωρον, μὲ τὰς δεξαμενάς, τὴν κατεργασίαν, τὰς πρώτας ὕλας πρὸς χρωματισμὸν τῶν δερμάτων, τὰ στεγνωτήρια, μὲ τὸν μυλόλιθόν του πρὸς κονιοποίησιν τῶν χρωμάτων, τέλειον εἰς τὸ εἶδός του καὶ τροφοδοτοῦν μὲ τὰ δέρματά του ὄχι μόνον τὴν Τρίπολιν, ἀλλὰ καὶ πλείστας τῆς Πελοποννήσου ἐπαρχίας. Βαθμηδὸν δὲ τελειοποιούμενον θὰ δύναται ν' ἀμιλλᾶται πρὸς τὰ ὁμοίου εἴδους Συριανὰ βυρσοδεψεῖα.

Ἔχει ἡ Τρίπολις καὶ οἰνοπνευματοποιεῖον. Οἱ κκ. Παναγιωτόπουλος καὶ ἀδελφοὶ Μπαΐρακτάρη ἵδρυσαν ἐσχάτως ἐξαίρετον ἐργοστάσιον μὲ τὰ νεώτερα μηχανήματα γαλλικὰ καὶ ἑλληνικά, καὶ δι' αὐτοῦ παράγουν τὸ ἀρωματικώτατον Κονιάκ, διότι τοῦτο γίνεται ἀπὸ γνησιωτάτην ὕλην σταφυλῆς ἐκ τοῦ εἴδους «φλω-

ρίου» ὅπερ μόνον πέριξ τῆς Τριπόλεως ὑπάρχει. Ἀλλὰ καὶ ῥῶμι παράγουν καὶ ὅλα τὰ οἰνοπνευματώδη ποτ,ά πρόκειται δὲ καὶ ἀποστολὰς εἰδικὰς νὰ κάμουν διὰ νὰ διαδόσουν τὴν παραγωγήν των ὄχι μόνον ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ εἰς ἅπασαν τὴν Ἀνατολήν.

Ἀλλ' ἔχει καὶ τὸν ἀτμόμυλόν της ἡ Τρίπολις, εἶνε δὲ πολὺ εὐχάριστον δεῖγμα ὅτι ἡ κατ' ἐξοχὴν γεωργικὴ καὶ παραγωγικὴ αὕτη χώρα κάμνει σπουδαῖα ἅλματα πρὸς πᾶν εἶδος εὐρωπαϊκῆς βιομηχανίας.

*
* *

Ἐλᾶτε νὰ κάμωμεν καὶ ἕνα περίπατον εἰς τὴν ὁδὸν Ἡφαίστου. Ὁλόκληρον τμῆμα τῆς πόλεως σιδηροχαλκουργεῖον. Εἰσέρχεσαι ἐντὸς αὐτῆς καὶ θόρυβος πληττομένων σιδήρων, σφυρῶν, ἀκμόνων, πυραύνων, λεβήτων περιβομβεῖ τὸ τύμπανόν σου. Ἐκ τῶν γινομένων ὀξυτάτων βομβωδῶν κρότων οὔτε νὰ ὁμιλήσῃς κατορθώνεις οὔτε ν' ἀκούσῃς ἄλλον. Βλέπεις ἑκατοντάδας χαλκουργείων μὲ τοὺς ἀνοιγοκλείοντας ἀνεμιστῆράς των νὰ παράγουν γλώσσας πυρίνων φλογῶν ἐξερευγομένων ὡς ἀπὸ στόματος Ἅδου ὃι' ὧν νὰ κατασκευάζουν σπινθηρίζοντα διάφορα σιδηρᾶ τμήματα, τὰ ὁποῖα ὁ ἀρχιμάστορης νὰ τὰ τοποθετῇ διὰ τοῦ πυραύνου ἐπὶ τοῦ ἄκμονος, δεκαπεντὰς δὲ μαυροπροσώπων χαλκουργῶν νὰ πλήττουν μὲ ρυθμὸν καὶ χρόνον διὰ τῶν βαριδίων των τὸν αἱμόχρουν σίδηρον διὰ νὰ τοῦ προσδώσουν διὰ τῶν κτυπημάτων τὸ ἁρμόζον σχῆμα ἢ τὴν λέπτυνσιν.

Ἐκεῖ μπορεῖτε νὰ θαυμάσητε τὴν φιλοπονίαν καὶ τὸ ἀκατάβλητον τῶν ἀκαταπονήτων αὐτῶν τεχνιτῶν. Ὁποία δὲ ἡ στρατιωτικὴ πειθαρχία των καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἐμπειροτέρους εὐλάβεια τῶν πρωτοπείρων. Καὶ

ἄρχεται ἡ Ἡφαιστειογενὴς αὕτη βιοπαλη των ἀπὸ τῆς 2ας καὶ 3ης πρωινῆς ὥρας, διαρκὲς τὸ σφυρηλάτημα, καὶ τελειόνει τὴν νύκτα μὲ τὰ φῶτα. Ὁποία δὲ ἡ ἀντοχή των, ἡ ὀλιγάρκειά των καὶ ἡ σιδηρᾶ ὑγεία των. Ἀποτελεῖ δὲ καὶ ἡ χαλκουργία αὐτὴ σπουδαίαν βιομηχανίαν ἐν Τριπόλει, διότι ἐκεῖθεν προμηθεύεται τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Πελοποννήσου τὰ διάφορα πρὸς οἰκοδομὴν οἰκιῶν σιδηρικά, ἢ τὰ χάλκινα διὰ τὰς προῖκας, ἅτινα κατορθόνουν ἀποτελεσματικῶς ν' ἀνταγωνίζωνται πρὸς τὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ παρεμφερῆ τοιαῦτα εἴδη.

*
* *

Ξεύρετε ὁποίαν οἰνοπαραγωγὴν ἔχει ἡ Τρίπολις; Καταντᾷ πολλάκις εἰς τόσῳ εὐτελῆ τιμὴν νὰ τιμᾶται τὸ γλεῦκος, ὥστε οἱ ἄνθρωποι ἀγνοοῦν πῶς νὰ διαθέσουν τὸ περίσσευμα αὐτοῦ. Καταντᾷ δηλαδὴ νὰ ἔχῃ καὶ ἡ Τρίπολις *οἰνολογικὸν* ζήτημα, ὅπως ἡ ἐπίλοιπος Πελοπόννησος ἐφέτος τὸ σταφιδικόν. Καὶ διατὶ τοῦτο; Διότι δὲν ἀπεφάσισαν ἀκόμη οἱ εὐποροῦντες νὰ χρησιμοποιήσουν δι' ἄλλο εἶδος τὸν οἶνόν των, λ. χ. διὰ καμπανίτην κλπ. Ἀλλ' οὔτε κανεὶς εὐφυὴς Τριπολίτης νέος ἀπεφάσισε νὰ σπουδάσῃ τὴν οἰνοποιΐαν ἐν Εὐρώπῃ, ὅπως ἐπανερχόμενος κατορθώσῃ διὰ τελειοτέρων μέσων νὰ βελτιώσῃ κατὰ ποιὸν τὸ πολύτιμον προϊόν, τὸ ὁποῖον εἰς εὐτυχισμένα χρόνια εὐφορίας, χύνεται κυριολεκτικῶς ἢ πωλεῖται εἰς ἐξευτελισμένην τιμήν. Τί μποροῦσε νὰ γίνῃ ἐὰν παρουσιάζετο μία καλὴ Ἑταιρία μὲ γερὰ κεφάλαια νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν οἰνοπαραγωγὴν τῆς Τριπόλεως.

*
* *

Ἰδοὺ καὶ μίαν εὐάρεστον σουρπρὶζ ποῦ μοῦ ἔκαμαν δύο τρεῖς φίλοι Τριπολῖται. Μὲ ὡδήγησαν ἐντὸς ἑνὸς μπαξὲ ὅπου εὑρήκαμεν πέντε ἓξ σιδηρουργοὺς νὰ γλυκοπίνουν τὸ κρασί των, κατὰ τὴν ὥραν τῆς διακοπῆς τῆς ἐργασίας. Εἰς τὴν συντροφιὰν των ἐκλήθημεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἐλάβομεν μέρος εἰς τὴν εὐωχίαν. Πῶς νομίζετε δὲ ὅτι πίνουν τὸ κρασὶ οἱ Τριπολιτσιῶται; Τριχῶς. Ὁ πρῶτος τρόπος: ἔχουν μερικὰ ποτήρια χωρητικότητος τοὐλάχιστον μιᾶς μπότσας (ὀκάδες δύο) καὶ ἀπὸ στόμα σὲ στόμα περιφέρεται ἡ κοῦπα αὐτὴ μέχρι κενώσεως. Ἄλλος: ἔχουν κἄτι κασσιτέρινα κύπελλα τὰ ὁποῖα εἰς τὸ κέντρον φέρουν προσκεκολλημένον σταυρόν. Αὐτὰ τὰ γεμίζουν κρασὶ καὶ ὑποχρεώνουν καθένα νὰ πίῃ ἕνα τέτοιο γεμάτο. Καὶ τὸ νοστιμώτερον πάντων: Σοῦ δίδουν μίαν κολοκύνθην ἐπιμήκη, εἰς σχῆμα κλαρινέτου, διάτρητον· αὐτὴν τὴν γεμίζουν κρασὶ καὶ σοῦ θέτουν τὸ ἓν ἄκρον της εἰς τὸ στόμα, τὸ δ' ἄλλο τὸ ὑπεγείρει κἄποιος διὰ νὰ χύνεται τὸ κρασὶ εἰς τὸ στόμα σου. Μὲ τέτοιο δὲ κρασὶ σοῦ παρουσιάζουν καὶ μεζὲν ἀπὸ τὴν *γκιόσα*, —καλοψημένη γίδα ὁ ἀγαπητότερος μεζὲς τῶν Τριπολιτῶν— καὶ ἀνοίγει ἡ ὄρεξίς σου καὶ περνοῦν αἱ ὧραί σου φαιδρότατα. Αὐτὰ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ τ' ἀποφύγῃ ὁποιοσδήποτε μεταβῇ εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ ἐξοικειωθῇ μὲ τὰς ἀφελεῖς καὶ φιλοξένους ἐργατικὰς τάξεις.

*
* *

Ἐπανερχόμενος ἐκ Τριπόλεως σταματῶ εἰς τοὺς Μύλους, χάριν τῆς ἑπτακεφάλου Λερναίας Ὕδρας. Ἀφοῦ ἐξενίσθην ἑλληνοευρωπαϊκώτατα ἀπὸ τὸν ἐν Μύλοις κοσμοπολιτισμένον καὶ γραμματοαλατισμένον σταθμάρχην τοῦ ΣΠΑΠ κ. Σπηλιωτόπουλον, περιδιάβαζα

περὶ τὴν λίμνην τῆς Λέρνης ἐπὶ ἀκατίου λιμνοπορῶν. Τί γλυκόνερο, ἀλλὰ καὶ τι βάθος ταρτάρειον. Αἱ πηγαί της μυστήριον, κἄπου ἔχει βάθος διακοσίων ὀργυιῶν· εἶνε πάντοτε ἀειθαλὴς ἀπὸ φύκη καὶ θαλασσινὰ χόρτα τεραστίου ἀναπτύξεως, τὰ ὁποῖα στρατιώτης ἀπεσπασμένος τὰ περικοπτει διὰ μιᾶς ἁρπάγης. Ἐπ᾽ αὐτῆς γλεντοῦν συχνότατα λόρδοι καὶ Ἀμερικανοὶ περιηγηταί.— Ἐκεῖ συνήντησα καὶ τὸν τρυφερὸν καὶ συμπαθῆ Ζακυνθινὸν ποιητὴν κ. Τσακασιάνον, τοποθετημένον ὡς τελωνοσταθμάρχην !

Α Ν Δ Ρ Ι Τ Σ Α Ι Ν Α

'Επὶ μὲν Τουρκοκρατίας χωρίον ἄσημον, σήμερον ὅμως οἰκεῖται ὑπὸ τρισχιλίων περίπου ψυχῶν.

'Επὶ τῶν κλιτύων τοῦ Λυκαίου ὄρους κειμένη ἀμφιθεατρικῶς καὶ ἐπὶ ἀνωμάλου ἐδάφους, μὲ φάραγγας καὶ ὑψώματα, μακρόθεν μὲν παρουσιάζει λαμπρὰν καὶ ὡραίαν ἄποψιν, ἀλλ' ὅταν τις εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν εὑρίσκεται πρὸ πόλεως ἐχούσης τουρκικὴν χροιὰν καθόσον οὔτε πλατεῖαν ἔχει οὔτε ὁδοὺς εὐθείας καὶ κανονικάς, ἀλλὰ στενὰς ἀκανονίστους καὶ σκολιάς. Μόνον προέκτασις τῆς δημοσίας ὁδοῦ διατέμνει τὴν κωμόπολιν ἐμφαίνουσά τι τὸ ἐκπολιτιστικόν, αὕτη δὲ εἶναι ἡ μόνη ρυμοτομία τῆς 'Ανδριτσαίνης. Μετὰ τὴν ρυμοτομίαν ταύτην ἐξωραΐσθη ὁπωσδήποτε ἡ πόλις, διὰ τῆς ἀνοικοδομήσεως λαμπρῶν οἰκιῶν καὶ ξενοδοχείων.

*
* *

'Η 'Ανδρίτσαινα περιβάλλεται πανταχόθεν ὑπὸ βουνῶν, τὰ ὁποῖα καθιστῶσι τὸν μὲν ὁρίζοντα στενόν, τὴν δὲ πόλιν ἀνήλιον καὶ τὸ κλίμα ὑγρὸν καὶ ψυχρόν, ἀλλ' ὑγιεινόν.

Κατάφυτος ἀπὸ δένδρα καὶ κατάρρυτος ἀπὸ ὕδατα, περιλούεται ὑπ' ἀτμοσφαίρας δροσερᾶς, ἐξοχαὶ ρομαντικαί, ἀφθονία διαυγεστάτων ὑδάτων πάντα ταῦτα συμ-

μιγνύμενα ἀποτελοῦσι κατὰ τὸ θέρος τερπνὴν καὶ εὐάρεστον διαμονήν, κατ ἀντίθεσιν πρὸς τὸν χειμῶνα, ὅπου ἡ ἐνταῦθα διαμονὴ ἕνεκα τοῦ ὑγροῦ καὶ ψυχροῦ κλίματος καθίσταται ἀνιαρά.

*
* *

Συγκοινωνία ἐλλείπει παντελῶς. Μόνον δημοσία τις ὁδὸς ἀπὸ Μεγαλοπόλεως πρὸ δεκαπενταετίας περίπου ἤρξατο κατασκευαζομένη, ἀλλ' εἰσέτι δὲν ἐπερατώθη. Αἱ πρὸς τὰ διάφορα μέρη βαταὶ ὁδοὶ τὸν χειμῶνα ὡς ἐκ τοῦ ὀρεινοῦ τῆς χώρας εἶνε σχεδὸν ἀδιάβατοι.

Ἐν Ἀνδριτσαίνῃ ὑπάρχει δημοτικὴ Βιβλιοθήκη, δωρηθεῖσα πρὸ πεντηκονταετίας περίπου ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Ἀγαθόφρονος Νικολοπούλου. Ὁ φιλόμουσος οὗτος ἀνὴρ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἀποδημήσας εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἀνατολῆς εἶχε τὸν ἐνθουσιασμὸν πᾶν ὅ,τι διὰ κόπων καὶ μόχθων ἀπεταμίευε νὰ ἀνταλλάσσῃ πρὸς βιβλία. Μετὰ τὴν Ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος εἴκοσι χιλιάδας τόμους ἐδώρησεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ γενέτειραν. Δυστυχῶς ὅμως ὁ θησαυρὸς οὗτος εἶνε ἀπρόσιτος, διότι ἐλλείψει βιβλιοφύλακος διατελεῖ ἐρμητικῶς κεκλεισμένος.

Ἡ σύστασις Γυμνασίου συνετέλεσεν εἰς τὴν μόρφωσιν πλείστων νέων. Πάντα τὰ ἐκπαιδευτήρια ὡς καὶ ἡ Βιβλιοθήκη εἶνε ἐπὶ κτιρίου ἀνήκοντος εἰς τὴν κοινότητα. Πολλοὺς ἀνεπτυγμένους καὶ εὐπόρους ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ χωμόπολις αὕτη. Ἡ τοκογλυφία εὑρίσκεται ἐνταῦθα εἰς τὸ ζενίθ. Οἱ πλεῖστοι κάτοικοι εἶνε παντοπῶλαι καὶ γεωργοί, οἱ δὲ χωρικοὶ γεωργοὶ καὶ κτηνοτρόφοι.

Εἰς ἀπόστασιν δύο ὡρῶν ἀπὸ τῆς Ἀνδριτσαίνης σώζεται περικαλλὲς μνημεῖον τῆς ἀρχαιότητος ὁ ναὸς τοῦ Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος ἔργον τοῦ Ἰκτίνου. Εἰς δὲ τὸ χωρίον Πύαλιτζα τῆς Φυγαλίας σώζονται γιγάντια τείχη Πελασγικά. Ἂν ὁ χειμὼν διώκει ἐντεῦθεν τὰς χελιδόνας, φέρει ὅμως ἕνεκεν τῶν ἀρχαιοτήτων πλείστους ξένους καὶ ἄφθονα καραβάνια φιλοξενεῖ ἑκάστοτε ἡ κωμόπολις.

ΔΗΜΗΤΣΑΝΑ

Ὄνομα δόξης καὶ ἱστορίας. Ἐκεῖ ὡς ἐν Κιβωτῷ ἐθνικῇ διεσώθη κατὰ τοὺς ζοφεροὺς τῆς δουλείας τοῦ ἔθνους μας χρόνους ἡ παιδεία, τὰ γράμματα. Εἰς τὴν Δημητσάναν ὑπῆρχε πεφημισμένη Σχολὴ πρὸ τοῦ Εἰκοσιένα ὅπου συνεκεντροῦντο οἱ διψῶντες φώτων ὑπόδουλοι Ἕλληνες καὶ ἐπεδίδοντο ἐκεῖ, μακρὰν τῶν μουσουλμάνων φωτοσβεστῶν, εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς γλώσσης μας. Ἐκεῖ σώζεται ἀκόμη περίφημος βιβλιοθήκη περιέχουσα χιλιάδας τόμων σημαντικῆς φιλολογικῆς σπουδαιότητος. Διηγοῦνται μάλιστα ὅτι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἐκλειψάντων φυσιγγίων, ἡ γόμωσις τῶν ὅπλων ἐπετυγχάνετο διὰ τῶν σχιζομένων σελίδων τῶν βιβλίων ! Τί ἀντίθεσις! ἐθυσιάζοντο τὰ ἐγχειρίδια τῶν σπουδῶν διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ τὸ Ἔθνος. Ἐκεῖθεν ἕλκει τὴν καταγωγὴν καὶ ὁ ἐθνομάρτυς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος ὁ Ε'. Ἀλλ' ἂν βέβηλοι καὶ ἀνόσιοι χεῖρες ἐσπάραξον τὸ σκήνωμά του καὶ ἔρριψαν αὐτὸ εἰς τὰ κύματα τοῦ Βοσπόρου, ὁ θεῖος ὅμως ὀφθαλμὸς ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ ηὐδόκησε νὰ διαφυλαξῃ τὸ λείψανον τοῦ μάρτυρος ρασοφόρου καὶ νὰ τὸ προσεγγίσῃ εἰς ἑνὸς Κεφαλλῆνος τὸ πλοῖον, τὸ ὁποῖον τὸ μετέφερεν εἰς τὴν ἑλληνικωτάτην Ὀδησσόν, ὅπου τιμῶν καὶ λατρείας ἠξιώθη παρά τε τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν εὐλαβεστάτων Ρώσσων.

* * *

Αἰσθημάτων δὲ καὶ ἐθνικώτατος ἀνήρ, ὁ Δήμαρχος Ὀδησσοῦ κ. Γ. Μαρασλῆς, τοῦ ὁποίου ἡ γενναιοδωρία ἐξαίρεται παρά τε τῶν Ρώσσων καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ὀδησσοῦ, ἔσχε τὴν πατριωτικὴν ἔμπνευσιν νὰ ἀπαθανατίσῃ διὰ μαρμαρίνου ἀνδριάντος τὴν μνήμην τοῦ Πατριάρχου, τὸν ὁποῖον ἐξ Ὀδησσοῦ ἀπέστειλεν εἰς τὴν πατρίδα του Δημητσάναν ὅπου καὶ ἐστήθη ἐπὶ περιόπτου τοποθεσίας, ὡς ζῶν μαρτύριον τοῦ ὑπὲρ τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ Ἔθνους ἀπαγχονισμοῦ τοῦ Γρηγορίου.

*
* *

Μέχρις ὅτου περατωθῇ ἡ ἀπὸ Τριπόλεως ἁμαξιτὴ ὁδὸς εἰς τὴν Δημητσάναν πηγαίνει κανεὶς καὶ σήμερον μὲ ὑποζύγια ὁδοιπορῶν πέντε ἓξ ὥρας, μέσῳ τραχείας καὶ βραχώδους φύσεως. Ἂν καὶ ξηρὰ καὶ ὀρεινὴ ἡ Δημητσάνα ἀλλὰ οἱ κάτοικοί της εὐποροῦν. Θὰ ἐκπλαγῆτε δὲ ἂν μάθετε ὅτι ἐκεῖ τοκίζουν πρὸς 4 $^{0}/_{0}$. Τόσῳ εὐθηνὸν τὸ χρῆμα καὶ σταθερὰ ἡ μεταξὺ τῶν συναλλαττομένων ἐμπορικὴ πίστις. Παράγει δὲ ὁ τόπος καλὰ κρασιὰ μαῦρα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀντέχουν εἰς τὴν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταφοράν.

*
* *

Παρὰ τὴν Δημητσάναν εὑρίσκεται καὶ τὸ χωρίον Ζάτουνα ὅπου ὑπάρχουν πλεῖστα βυρσοδεψεῖα. Σχεδὸν ἡ κυριωτέρα ἀσχολία των εἶνε ἡ βυρσοδεψική, πλὴν ταύτης ὅμως ὁ τόπος εἶνε καὶ ὀλίγον γεωργικός.

ΛΑΓΚΑΔΙΑ

Ἄσημος κωμόπολις, περίφημος ὅμως καὶ ἐξακουστὴ διὰ τὴν ἱστορικὴν οἰκογένειαν Δηλιγιάννη. Ὄνομα δόξης ἱστορικῆς, καὶ λάμψεως πολιτικῆς. Εἶνε ἰδιαιτέρα πατρὶς τοῦ πρωθυπουργοῦ μας κ. Θ. Π. Δηλιγιάννη.

Οἱ κάτοικοι ὀλιγαρκεῖς, φιλοπονώτατοι, πρᾷοι. Τὸ κύριον ἀσχόλημά των εἶνε τὸ τοῦ κτίστου. Τὸ καλοκαῖρι ἀποδημοῦν ὅπου γῆς Ἑλλάδος ἐργαζόμενοι ὡς τοιοῦτοι, κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα ὑπὸ τὴν ζεστασιὰ τῆς πατρικῆς ἑστίας. Πατριαρχικὰ τὰ ἤθη των. Εἶνε ἐξαιρετικὸς ὁ μεταξύ των σεβασμὸς εἴτε ἐντὸς τῆς οἰκογενείας των, εἴτε ἐκτὸς αὐτῆς. Πρὸς τὸν πολύπειρον συμπολίτην των πολιτευτὴν αἰσθάνονται κἄτι τι ἀνώτερον λατρείας. Δι' αὐτὸ εἰς τὰς ἐκλογὰς ἐκ 1200 ψήφων τοῦ δίδουν ***1100*** λευκάς. Καὶ σημειώσατε ὅτι ὁ Δηλιγιάννης οὐδέποτε μετέβη αὐτοπροσώπως εἰς τὰς ἐκλογάς. Ἀπὸ τὴν Τρίπολιν, ὅπου συνήθως εὑρίσκεται κατὰ τὰς παραμονὰς αὐτῶν, συνεννοεῖται μετὰ τῶν πολιτικῶν φίλων τῆς ἐπαρχίας του. Οὐδέποτε ἔχασε βουλευτικὴν ἐκλογήν· ἅπαξ δὲ μόνον ἐκλογὴν φίλου του Δημάρχου.

Ἀπὸ τὸν συμπολίτην των δὲ πρωθυπουργὸν δὲν ζητοῦν μεγάλα πράγματα. Δὲν θὰ πιστεύσετε ἂν μάθετε ὅτι μόνον ἑβδομήκοντα ρουσφέτια διατίθενται πάντοτε διὰ τὴν ἰδιαιτέραν ἐπαρχίαν τῆς Γορτυνίας. Καὶ αὐτὰ ἀνάγονται εἰς διορισμοὺς καὶ μεταθέσεις διδασκάλων καὶ γραμματέων Εἰρηνοδικείου.

Ποῦ αἱ μυριάδες παροχαὶ ποῦ δίδονται εἰς τοὺς Μεσο

λογγίτας ἀπὸ τὸν κ. Τρικούπην. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ κατ' αὐτοῦ ἀντίδρασις. Ἀλλὰ ποῦ Λαγκάδια καὶ ποῦ Μεσολόγγι. Καὶ λόγῳ πληθυσμοῦ καὶ λόγῳ πληθύος ἐπιστημόνων κἀμμία σύγκρισις.

Προσθέσατε δὲ ὅτι ὁ κ. Δηλιγιάννης κἀνένα ἀντιπρόσωπον κομματικὸν δὲν ἔχει εἰς τὴν ἐπαρχίαν του. Ὅλοι οἱ συμπολῖταί του ἀνταποκρίνονται κατευθεῖαν μετ' αὐτοῦ δι' οἱανδήποτε ὑπόθεσιν, χωρὶς νὰ παρεμβαίνῃ ἄλλος μεσάζων. Καὶ πρὸς ὅλους ὁ ἴδιος ἁπαντᾷ ἰδιοχείρως. Μοῦ διηγήθησαν καὶ κἄτι τιμητικώτατον διὰ τὴν πρὸς τοὺς οἰκείους του τρυφερότητα τοῦ κ Δηλιγιάννη. Ὅσάκις μετέβαινεν εἰς Ναύπλιον πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς ἀοιδίμου ἀδελφῆς του Φαρμακοπούλου τῆς κατεφίλει τὴν χεῖρα εἰς ἔνδειξιν ὑπερμέτρου σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἀδελφήν του, ἂν καὶ νεωτέραν αὐτοῦ κατὰ δέκα ἔτη. Ὄντως αἱ κοινωνικαὶ καὶ οἰκογενειακαὶ ἀρεταὶ τοῦ κ. Δηλιγιάννη εἶνε πολὺ σπάνιαι διὰ τοὺς σημερινοὺς χρόνους μας.

*
* *

Ἐλλιπὴς ἡ συγκοινωνία, δύσβατα γὰρ τὰ μέρη ἐκεῖνα. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι αὐτάρκεις ὁπωσοῦν· ὀλίγα δημητριακά, ὀλίγοι κῆποι ὁπωροφόροι, αὐτοὶ οἱ πόροι των. Ὅταν συμπληρωθῇ ἡ ἁμαξιτὴ συγκοινωνία, θὰ γείνουν εὐπροσιτώτερα αὐτὰ τὰ μέρη.

ΜΕΓΑΛΟΥΠΟΛΙΣ

Ἡ Μεγαλούπολις κειμένη ἐπὶ ὀμαλοῦ καὶ ἐπιπέδου ἐδάφους, ἐπὶ τερπνῆς καὶ χλοερᾶς πεδιάδος, παρουσιάζει λαμπρὰν καὶ μαγευτικὴν ἄποψιν ἐξ ἀπόπτου. Ἀλλὰ καὶ ὅταν εἰσέλθῃ τις εἰς τὴν καμπύλην εὑρίσκεται πρὸ πολιτισμένης ὁπωσδήποτε κωμοπόλεως. Ὅλοι οἱ ἐσωτερικοὶ ὁρόμοι της εἶναι ἀμαξιτοὶ καὶ κανονικοί. Συγκοινωνεῖ ἐπίσης δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ, διὰ τῆς Τριπόλεως, διὰ τῆς Καρυταίνης καὶ διὰ τῶν Καλαμῶν.

Ἔχει ὡραίαν πλατεῖαν δενδροφυτευμένην. Ἡ μόνη ἐπαισθητὴ ἔλλειψίς της εἶναι ἡ μὴ ὕπαρξις ξενοδοχείων τοῦ τε ὕπνου καὶ φαγητοῦ, ἀποτέλεσμα τῆς μὴ ὑπάρξεως ξένων.

Τὰ προϊόντα ἐν γένει τῆς ἐπαρχίας ταύτης εἶναι τὸ κρασὶ καὶ οἱ δημητριακοὶ καρποί. Οἱ κάτοικοι σχεδὸν πάντες ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν τούτου ἕνεκα καὶ εὐποροῦν.

Αἱ οἰκίαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι νεόδμητοι, καὶ σχεδίων κανονικῶν.

ΚΑΡΥΤΑΙΝΑ

Τῆς Γόρτυνος πρωτεύουσα εἶνε ἡ Καρύταινα, παρὰ τὸν Ἀλφειόν. Ἡ παλαιὰ Γόρτυς ἔκειτο παρὰ τὸν Γορτύνιον ὃς «ὕδωρ ψυχρότατον παρέχεται ποταμεῖ». Ἡ Καρύταινα πατρὶς τοῦ γενναίου στρατηγοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, οὐδὲν ἄλλο παρουσιάζει εἰμὴ τὸ φρούριον ἔνθα εἰσὶ τεθειμένα 10 πυροβόλα μικροῦ καὶ μεγάλου διαμετρήματος ἅτινα πληροῦντες οἱ κάτοικοι πυρίτιδος τὰ ἐκπυρσοκροτοῦν κατὰ πᾶσαν ἐπίσημον ἑορτήν.

Ἡ πόλις αὕτη συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ διὰ Μεγαλοπόλεως καὶ Δημητσάνης.

Νῦν ἐργάζονται πρὸς ἀποπεράτωσιν καὶ ἄλλης ἁμαξιτῆς ὁδοῦ μέχρις Ἀνδριταίνης, ἥτις εὑρίσκεται ἐν τῷ περαιοῦσθαι.

Ἡ μόνη ἀσχολία τῶν κατοίκων τούτων εἶνε ἡ γεωργία καὶ κτηνοτροφία.

Αἱ ἐσωτερικαὶ ὁδοὶ τῆς πόλεως ταύτης εἶνε σκολιαί.

ΣΤΕΜΝΙΤΣΑ

Ἡ κωμόπολις αὕτη ἐκτισμένη ἐν φάραγγι καὶ ἐν μέσῳ ὀρέων ἔχει περιωρισμένον ὁρίζοντα. Τὸ κλῖμα τῆς Στεμνίτσης εἶναι ὑγρὸν καὶ ψυχρόν, ἀφθονία ὅμως καθαρῶν καὶ διαυγῶν ὑδάτων τὴν περιρρέει. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν, οἱ πλεῖστοι ὅμως τούτων ἐκπατρίζονται εἰς διάφορα μέρη τῆς ἀλλοδαπῆς καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων ἐπιδίδεται εἰς τὴν τέχνην τοῦ χρυσοχόου καὶ κασσιτερωτοῦ.

Κειμένη ἐπὶ ἀνωμάλου καὶ ἀκανονίστου ἐδάφους, καὶ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς παρουσιάζει ὁδοὺς σκολιὰς καὶ ἀκανονίστους. Συγκοινωνεῖ μόνον διὰ Δημητσάνης καὶ Καρυταίνης δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Ἔχει ὡραίαν πλατεῖαν, καὶ οἱ κάτοικοι διακρίνονται ἐπὶ φιλοξενίᾳ.

ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟΝ—ΚΙΑΤΟ

Χωριὸ πράσινο, καταπράσινο. Εἶνε ὁλόκληρο χωμένο εἰς τὴν πλουσίαν χλωρίδα τῆς μαγικῆς ἀκτῆς τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Δὲν φαίνεται τίποτε ἀπὸ τὸ ὡραῖον χωριό, πρέπει ὲὲ κανεὶς νὰ παραμερίσῃ τὰ δένδρα διὰ νὰ ἀποκαλύψῃ τὰ λευκότατα, τὰ κομψότατα, τὰ νοικοκυρεμένα σπητάκια των.

Καὶ αὐτὴ ἡ ἀμμουδιὰ τῆς θαλάσσης εἶνε φυτεμμένη. Καὶ ἐκεῖ εὑρίσκεται κἄτι μοναδικόν, σπάνιον. Ὁλόκληρον δάσος ἀπὸ πεῦκα φυτρόνει ἀπὸ τὰ κύματα τοῦ μαϊστροδαρμένου Κορινθιακοῦ.

Εἶνε ὁ περίφημος Πευκιᾶς· τὸν εἶδε καὶ ὁ Βασιλεύς, τὸν ἠγάπησε καὶ τὸν ἔθεσε ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Διὰ τοῦτο ζῇ ἀκόμη καὶ ζῶν ἀνέπτυξε τὸ φιλοδασικὸν αἴσθημα τῶν Ξυλοκαστριωτῶν. Καὶ αὐτοὶ τὸν λατρεύουν καὶ τὸν προστατεύουν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε πρό τινος, ὅταν τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἀπεφάσισεν ἐκεῖ νὰ γείνῃ ἡ ἐτησία ἐμπορικὴ πανήγυρις ὅλο τὸ χωριὸ ἐπαναστάτησε.

Καὶ ὁ λόγος τῶν διαμαρτυριῶν του ;

Μὴ πιάσῃ φωτιὰ ὁ Πευκιᾶς !

* * *

Ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς τὸ Ξυλόκαστρον. Εἶνε τὸ φυτώριον τῆς προόδου δι' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν Κορινθίας.

Πρώτης τάξεως εὐφυΐα διακρίνει τοὺς τετραπερασμένους κατοίκους του. Ὅλοι ἀνεπτυγμένοι, ὅλοι μορφωμένοι. Ὁ Ξυλοκαστρίτης ἢ Τρικαλίτης —ὅπως καλεῖται ὁ κάτοικος τοῦ δήμου Τρικάλων— δεν πέρνει γιατρὸν ἂν δὲν ἐτελειοποίησε τὰς σπουδάς του εἰς τὴν Εὐρώπην. Καὶ ἔχει τὸ δικαίωμα αὐτὸ τῆς ἐκλογῆς, διότι οἱ πλεῖστοι ἰατροὶ τοῦ δήμου τοιαύτας ἔκαμον σπουδάς.

Ἔχει καταλάβει τὴν ἐπαρχίαν ὁλόκληρος ὁ δῆμος Τρικάλων, τοῦ ὁποίου παραφυὰς εἶνε ὁ δῆμος Σικυῶνος, καίτοι μεγαλείτερος. Ἀπόστολοι τοῦ Τρικαλίτικου ὀνόματος ἔχουν καταλάβει ὁλόκληρον τὸν νομὸν Ἀργολιδοκορινθίας. Ἐκ τῶν βουλευτῶν τοῦ νομοῦ οἱ ἡμίσεις πάντοτε ἐκ Τρικάλων θὰ ἔλκουν τὸ γένος, ἐκ τῶν ἐπιστημόνων τὸ αὐτό, ἐκ τῶν ἐμπόρων ἐπίσης.

Καὶ τὸ γνωρίζουν τοῦτο οἱ Τρικαλῖται καὶ εἶνε δι' αὐτὸ ὀλίγον ἐγωισταί.

*
* *

Κιάτο καὶ Ξυλόκαστρο, Ξυλόκαστρο καὶ Κιάτο ἓν καὶ τὸ αὐτό, ἂν καὶ εἶναι δύο δῆμοι. Αἱ αὐταὶ φυσιογνωμίαι, τὸ αὐτὸ αἷμα, ἡ αὐτὴ πρόοδος. Εἶναι ἀδέλφια τὰ δύο μεγάλα χωριὰ καὶ αἱ δύο μεγάλαι κωμοπόλεις. Ἡ αὐτὴ φύσις τὰ περιβάλλει καὶ αἱ αὐταὶ ἕξεις τὰ χαρακτηρίζουν, ἡ αὐτὴ εὐφυΐα τὰ διακρίνει. Τώρα μάλιστα μὲ τὸν σιδηρόδρομον Πελοποννήσου, τὸν εὐεργετήσαντα ὅλην τὴν Κορινθιακὴν ἀκτήν, ἐπέρχεται καὶ σύγχυσις μεταξὺ τῶν δύο.

Καὶ διὰ νὰ μὴ λείψῃ ἡ φοβερὰ ὁμοιότης, ἡ ἀληθὴς σύγχυσις μεταξὺ τῶν δύο τούτων μερῶν ὑπάρχουν καὶ εἰς τὰ δύο ὀλίγοι πυρετοί, ὀφειλόμενοι εἰς τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀδιοχετεύτων ἐκ τῶν ὀρέων ὑδάτων.

Δὲν εὑρέθησαν ἀκόμη οἱ δήμαρχοι διὰ νὰ κάμουν, ὅτι πρέπει νὰ κάμουν καὶ ἀποδώσουν εἰς τοὺς κατοίκους, ὅτι ἐχάρισε ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ μαγικὴ των φύσις.

*
* *

Μία ὅμως ἐργασία ἤρχισε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἐδαπανήθησαν ὀλίγα χρήματα καὶ ὅλα ἐβελτιώθησαν. Ἂν ἐδαπανῶντο ὀλίγα ἀκόμη θὰ μεταβάλλοντο καὶ τὰ δύο εἰς παραδείσους.

Καὶ ξεύρετε διατί;

Ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας καταθελχθεὶς σκέπτεται ἐκεῖ νὰ περνᾷ τὸ καλοκαίρι του. Τοῦτο ἠλέκτρισε τοὺς δημοτικούς των ἄρχοντας.

Νὰ εὑρίσκετο καὶ κανεὶς ἄλλος πρέσβυς νὰ ἐξέλεγε τὰ μέρη αὐτὰ ὡς ἐξοχικήν του διαμονὴν βεβαίως θὰ ἀπεκαθίστατο ἐντελῶς ἡ ὑγεία.

*
* *

Σταφίδα ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Τὰ μικρὰ καφφενεῖα καὶ τῶν δύο κωμοπόλεων εἶνε χρηματιστήρια καὶ κέντρα ἀγοραπωλησιῶν. Ὅλο μὲ σελίνια ὁμιλοῦν, συνεννοοῦνται, συναλλάσσονται καὶ ρυθμίζονται τὰ πράγματα τῶν σταφιδοφόρων τούτων μερῶν. Παράγουν τὰς ὡραιοτέρας ποιότητας αἱ περιφέρειαι Ξυλοκάστρου καὶ Κιάτου, μοσχοπωλοῦνται εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ καθιστῶσιν ἀρκετὰ εὐτυχεῖς ὑλικῶς τοὺς καλλιεργητὰς τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος.

Ἐπάνω-ἐπάνω ἵσταται ἡ ποιότης Παναρίτη. Ἡ ὡραιοτέρα σταφὶς τῆς Ἑλλάδος. Ἐπωλήθη καὶ 750 δραχ-

μὰς ἡ χιλιὰς λιτρῶν. Δηλ. 75 λεπτὰ ἡ λίτρα, τοὐτέστι 2—2,20 δραχ. ἡ ὀκᾶ.

Ἐννοεῖται, ὅτι μὲ τοιαύτας ποιότητας πόσον ἀντιπαραχρατητικοὶ εἶνε οἱ σταφιδοπαραγωγοὶ τῶν μερῶν τούτων.

*
* *

Αἱ τιμαὶ ὅμως αὐταὶ αἱ ἐνθαρρυντικαὶ δὲν εἶνε δι' ὅλους. Οἱ πολὺ πτωχοὶ — καὶ εἶνε πολὺ πτωχοί, ἂν καὶ λίγοι—ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν τοκογλυφίαν. Προπωλοῦν τὸ πρᾶγμά των καὶ ὅτι κερδίζουν οἱ ἄλλοι, αὐτοὶ τὸ χάνουν μὲ φοβεροὺς τόκους καὶ ἀπαίσια ἐπιτόκια. Ὑπάρχουν ἑκατομμυριοῦχοι τοκογλύφοι, σύροντες ἀπὸ τὴν μύτην τὸν πτωχόν. Σκηναὶ ἐκτάκτως συγκινητικαὶ διαδραματίζονται εἰς τὰ ἀλώνια ὅπου κατάσχεται ἡ ξηραινομένη σταφὶς καὶ ἡ ὁποία πωλεῖται γιὰ ἕνα κομμάτι ψωμί.

Καὶ ὁ πτωχὸς μένει πάντοτε πτωχός. Ὑποφέρει χωρὶς λόγον, διότι ἡ ἐργασία του ἐνῷ ἔχει ἀξίαν, ἐνῷ ἀκριβοπληρόνεται ἀπὸ τὰς ἀγορὰς τῆς μεγάλης καταναλώσεως, αὐτὴ ἕνεκα τῶν μεσολαβήσεων τοῦ τοκογλύφου ἐξευτελίζεται.

Ἡ σταφιδικὴ κρίσις δὲν ἐπεξετάθη μέχρι τοῦ Ξυλοκάστρου καὶ τοῦ Κιάτου. Ἀληθῶς ὑπετιμήθησαν κάπως πέρυσι καὶ προπέρυσι αἱ τιμαί. Ὑπετιμήθησαν ὅμως ὄχι ἐξευτελιστικῶς, ὄχι ἀσυμφόρως διὰ τὴν καλλιέργειάν της.

*
* *

Καὶ κάτι τι περίεργον.

Εἶνε τόπος καταγωγῆς ἁγίων. Ὁ Ἅγιος Γεράσιμος

τῆς Κεφαλληνίας καὶ ὁ Ἅγιος Μακάριος ἦσαν Τρικαλῖται. Ἡ χεὶρ μάλιστα τοῦ Ἁγίου Μακαρίου σωζομένη περιάγεται εἰς τῶν εὐλαβῶν τοὺς οἴκους ἀποδίδουσα ὑγείαν καὶ ἀποδιώκουσα δαίμονας.

Προστάτης Ἅγιος εἶνε ὁ Ἅγιος Βλάσιος.

Ἐπὶ 100 Τρικαλιτῶν οἱ 40 ὀνομάζονται Βλάσιοι.

ΚΑΛΑΒΡΥΤΑ

Ὅπως ὅλα τὰ δημόσια ἔργα ἐν Ἑλλάδι σκαλόνουν καὶ παρατείνονται ἐπ᾽ ἄπειρον ἢ κἄποτε ἀφίνονται καὶ ἡμιτελῆ, οὕτω καὶ ὁ περίφημος ὀδοντωτὸς Διακοφτοῦ-Καλαβρύτων. Ἤρχισεν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἡ κατασκευή του, ἐδαπανήθησαν δι᾽ αὐτὸν τεσσαράμισυ ἑκατομμύρια εἰς ὑλικά, μηχανικούς, ἐργοδηγούς, τεχνίτας καὶ τὸ ἔργον ἀκόμη δὲν ἐπερατώθη. Δεῖγμα καὶ αὐτὸ τῆς Ταρταρινικῆς μεγαλομανίας μας ἐν λόγοις καὶ τῆς καρκινοειδοῦς ταχύτητος ἐν ἔργοις. Δὲν ἐξετάζομεν τὰ αἴτια, βλέπομεν τ᾽ ἀποτελέσματα. Λέγουν ὅτι ὅσον οὔπω ἀρχίζει ἡ λειτουργία του, ἀλλὰ τόσῳ δυσπιστεῖ ὁ κόσμος εἰς τὰς ἐπαγγελίας αὐτὰς ὥστε καὶ νὰ ταξειδεύσῃ μάλιστα μὲ τὸν ὀδοντωτὸν καὶ τότε δὲν θὰ πιστεύσῃ.

Ἡ σημερινὴ δὲ συγκοινωνία ἐξακολουθεῖ ἡ κλασικὴ πλέον διὰ τὴν Ἑλλάδα ἢ ὁδοιπορικῶς, ἢ δι᾽ ὑποζυγίου. Ἑπτάωρος σχεδὸν καβαλλαρία διὰ μέσου κάμπων, βράχων, λόφων, ρευματαριᾶς, φαράγγων, λειμώνων, διὰ νὰ φθάσῃς εἰς τὰ ἱστορικὰ Καλάβρυτα.

*
* *

Ποῖος Ἕλλην μὲ συγκίνησιν κ᾽ εὐγνωμοσύνην καὶ ὑπερηφάνειαν δὲν ἀναπολεῖ τὸ ὄνομα τοῦτο; Ποῖος δὲν ἐνθυμεῖται τὸν λακωνικώτατον ὅρκον τὸν ὁποῖον ἔδωκαν ὁμώ-

σαντες ἐπὶ τοῦ Λαβάρου τῆς Ἱερᾶς Σημαίας οἱ ὁπλαρχηγοὶ Ζαΐμης, Χαραλάμπης. Λόντος, Φωτήλας ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἥρωος ἐκείνου ἱεράρχου Γερμανοῦ κατὰ τὸ Εἰκοσιένα; «Ἐλευθερία ἢ θάνατος!» Ἰδοὺ ὁ ὅρκος των. Ὅπως τὸ ἀθάνατον ἐκεῖνο τῆς Λακαίνης: «Ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τάν!»

Ἀλλ' ἀφήσωμεν τὸ ἔνδοξον παρελθόν των καὶ ἔλθωμεν εἰς τὰ σημερινά.

*
* *

Ἡ πόλις τῶν Καλαβρύτων ἂν καὶ ἐπὶ ἀνωμάλου ἐδάφους εὑρισκομένη ἔχει εὐρὺν ὁπωσοῦν ὁρίζοντα, μὲ καλὰς οἰκοδομάς, ἀλλὰ μ' ἔλλειψιν ρυμοτομίας, μὲ ἄφθονα καὶ καλὰ νερὰ ἐξ οὗ καὶ Καλάβρυτα. Ἔχουν τὸ Γυμνάσιόν των, ἀλλὰ στεροῦνται Πρωτοδικείου. Δὲν γνωρίζω ἂν ἐπρόκειτο περὶ ἐκλογῆς τῶν δύο τί θὰ ἐπροτίμων· τὸ Γυμνάσιον ἢ τὸ Πρωτοδικεῖον. Ἀλλὰ τὰ θέλουν καὶ τὰ δύο, εἶνε δὲ περίεργον πῶς τὰ Καλάβρυτα εὐτυχήσαντα νὰ ἔχουν πολιτευτὰς πρώτης γραμμῆς, Ζαΐμην, Φωτήλαν κλπ. δὲν τὸ ἐπέτυχον. Μὲ τὰς Πάτρας συγκοινωνοῦν δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Ἀλλὰ τίς ἡ ὠφέλεια; Διὰ νὰ δικάσῃς ἢ νὰ δικασθῇς νὰ τρέχῃς εἰκοσιπέντε ὅλας ὥρας διὰ τὰς Πάτρας, ἐν ἐποχῇ μάλιστα χειμῶνος, μὲ κακοτοπιὲς καὶ βαρυχειμωνιά, καταντᾷ μαρτύριον αὐτὸ τὸ ταξεῖδι. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι τὰ βάσανά των τελειόνουν, ἀφοῦ ἀπεφασίσθη πλέον ἡ ἔναρξις τῆς σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας. Κλῖμα θερμὸν τὸ θέρος, ψυχρὸν τὸν χειμῶνα, κἄποτε καὶ νοσώδες ἕνεκα τῶν ἑλῶν τὰ ὁποῖα ἀναπτύσσει ὁ παρ' αὐτὰ διερχόμενος Ἐρασῖνος ποταμός. Κοινωνίαν πολὺ ἀνεπτυγμένην θὰ εὕρητε ἐκεῖ καὶ οἰκογενείας αἵτινες πολλὰς ἐθνικὰς ὑπηρεσίας προσέφερον κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ Εἰκοσιένα.

*
* *

Τὰ εἰσοδήματα τοῦ τόπου εἶνε τὰ περίφημα κρασιά των, δημητριακὰ πολλά, ὄσπρια, καρποὶ κλπ. Ἀλλ᾽ οἱ πόροι τοῦ Δήμου ὀλίγοι, δι᾽ αὐτὸ καὶ τὰ δημοτικὰ ἔργα ἄσημα.

*
* *

Τὰ Καλάβρυτα εἶνε ἐπίσης ὀνομαστὰ διὰ τὰ περίφημα Μοναστήριά των. Δύο ἰδίως τούτων, τοῦ «Μεγάλου Σπηλαίου» καὶ τῆς «Λαύρας» εἶνε περιώνυμα. Μοναστήρια πλούσια ἀπὸ τσιφλίκια, ἀπὸ Μετόχια, ἀπὸ κτήματα, ἀπὸ γιδοπρόβατα, ἀπὸ καλογήρους. Ἀλλὰ καλογήρους ὄχι φροντίζοντας μόνον πῶς νὰ στρογγυλόνουν τὴν περιφέρειαν τῆς λαπάρας των, ἀλλὰ καὶ ἐργαζομένους μὲ τὸ τσαπὶ καὶ τὸ φτυάρι,καλλιεργοῦντας τὸ μαλθακὸν σαρκίον των καὶ ἰδίως τὸ πνεῦμά των. Εὑρίσκεις καλογήρους μορφωμένους, ἐπιστήμονας, φιλολόγους. Πολλοὶ μάλιστα τούτων ἀνεδείχθησαν ρήτορες ἐκκλησιαστικοὶ διάσημοι, καθηγηταὶ Σχολῶν, ἀρχιερεῖς, Μητροπολῖται. Ἡ Μονὴ τοῦ «Μεγάλου Σπηλαίου» ἐκτίσθη εἰς τὰ 361 μ. χ. Ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ μεγάλου Σπηλαίου ὅπου εὑρέθη ὑπὸ κόρης Εὐφροσύνης ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ φιλοτεχνηθεῖσα εἰκὼν τῆς Παναγίας. Ὅ τε ναὸς καὶ τὰ παρ᾽ αὐτῷ κελλία νυχθημερὸν εἶνε σκοτεινὰ καὶ μόνον διὰ λαμπάδων φωτίζονται, διότι τὸ μοναστῆρι εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ Σπηλαίου. Ἔχει καὶ πολύτιμον βιβλιοθήκην καὶ ἀφιερώματα βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων. Τὰ εἰσοδήματα ἀνὰ πενταετίαν ἀνέρχονται εἰς 50 χιλ. δραχμῶν. Μοναχοὶ 145, ζῶντες κοινοβιακῶς κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν

Ἁγιορειτῶν μοναχῶν. Ἀλλ' ἔχει καὶ τὴν ἱστορίαν του τὸ Μοναστῆρι αὐτό, διότι ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως ἐχρησίμευσεν ὡς προμαχὼν διὰ πολλὰ γυναικόπαιδα.

*
* *

Ἐπίσης ὀνομαστὴ Μονὴ εἶνε καὶ ἡ τῆς Λαύρας, κτισθεῖσα εἰς τὰ 961 μ. Χ. μὲ ἑξηνταπέντε Μοναχούς. Εἰς αὐτὴν σώζεται καὶ ἡ ἱστορικὴ Σημαία ἡ χρυσοκεντητος, παριστῶσα τὸν Εὐαγγελισμόν, φέρει δὲ ὀπήν τινα ἐν τῷ μέσῳ ἡ ὁποία προῆλθεν ἐξ ἐχθρικῆς σφαίρας ὅταν περιεφέρετο ἀνὰ τὰ βουνὰ καὶ τὰ λαγκάδια ὑπὸ τῶν πρώτων ὁπλαρχηγῶν τῶν Καλαβρύτων. Ἐκεῖ ἐπίσης θὰ ἴδητε πολυτιμότατον Εὐαγγέλιον ἐκ χρυσοῦ καὶ σαβὰτ (πολυτιμοτέρου τοῦ χρυσοῦ) μετὰ 260 ἀδαμάντων εὐμεγέθων, δωρηθὲν ὑπὸ τῆς Ρωσσίδος Αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης τῆς Β'. Ἡ Μονὴ αὐτὴ ἀπέχει τῶν Καλαβρύτων μίαν περίπου ὥραν

Πλὴν τούτων ὅμως καὶ ἄλλα μοναστήρια εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Καλαβρύτων ὑπάρχουν ὡς ὁ «Ἅγιος Ἀθανάσιος», «Ἅγιος Θεόδωρος», «Ἅγιος Νικόλαος», ἡ «Μακεγαριὰ» κλπ. ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχει ἀνὰ δέκα ἢ καὶ εἴκοσι μοναχούς. Ἀλλὰ τὰ Καλάβρυτα θὰ γείνουν εὐπροσιτότερα εἰς τοὺς φίλους τῶν ταξειδίων ὅταν ἀρχίσῃ ἡ διὰ τοῦ Σιδηροδρόμου συγκοινωνία ἀπὸ τὸ Διακοφτό.

ΑΙΓΙΟΝ

Μόνον πρὸς Ἑλβετικὸν τοπεῖον δύνασαι νὰ παραβάλῃς τὸ εὔμορφον Αἴγιον. Τί συγκέντρωσις ποικιλιῶν φύσεως! Ὅλοι οἱ μετασχηματισμοὶ τῆς ὑγρᾶς, ὅλαι αἱ ἀνωμαλίαι τῆς χέρσου. Θέλεις διὰ θαλάσσης, προτιμᾶς διὰ ξηρᾶς, ἡ αὐτὴ τῆς φύσεως τερπνοτάτη ἐναλλαγή. Δίπλα σου στρώνεται μαλθακώτατος ὁ σταφιδόκαμπος. Ἀπέναντι, ὁ εἰς τεθλασμένης γραμμὴν κυλίων τὰ ἀνήσυχα νερά του Κορινθιακός, καὶ εἰς τὸ ἀντίπεραν τὰ ἀνισοϋψῆ βουνὰ τῆς Στερεᾶς. Περίεργον πῶς μὲ τέτοια διάπλατη καὶ διαρκῆ ζωγραφιὰ δὲν ἔγειναν ὅλοι οἱ Αἰγιεῖς καλλιτέχναι.

*
* *

Ἡ παραλία κάτω ὅπου ὁ σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου καὶ τὰ διάφορα πλοῖα, ἐν καιρῷ σταφιδοσυγκομιδῆς πολυθόρυβος, ἐν χειμῶνι ἐρημιά. Κάτω ἐκεῖ εὑρίσκονται παρατεταγμέναι αἱ ἀποθῆκαι διὰ τὸ ἀριστοκρατικὸν προϊόν των· ἀριστοκρατικὸν λόγῳ ποιότητος καὶ τιμῶν. Ὅλων τῶν ἄλλων μερῶν ἡ σταφὶς ἐξηυτελίσθη, ἐξέπεσε, ἔχασε τὴν ἀξίαν της· ἡ τοῦ Αἰγίου ὅμως προνομιοῦχος, ἀριστοκρατική. Ἔχει βλέπετε καὶ ἡ φύσις τὰ προνόμιά της. Τὸ αὐτὸ προϊὸν μᾶς τὸ παρουσιάζει διπρόσωπον. Ἀλλοῦ ἡ σταφὶς κινεῖ τὸν οἶκτον καὶ τὸν ἔλεον· ἐδῶ ἔχει γόητρον, ὑπερηφάνειαν, ἀξιοπρέπειαν. Ἀλλοῦ κερματοφόρος, ἐδῶ χρυσοφόρος. Τί σύγκρουσις φυσικῶν νόμων,

πλουτολογικῶν φαινομένων. Ὅλαι αἱ ἄλλαι σταφιδοπαραγωγοὶ ἐπαρχίαι ἐδοκίμασαν κρίσιν, ἐπτώχευσαν· τὸ Αἴγιον κάμμίαν. Κατὰ τὴν περυσινὴν ἰδίως κακοχρονιὰν οἱ ἄλλοι ἐπαρχιῶται ἀπέλπιδες, πεινα λέοι, οἱ Αἰγιεῖς εὐέλπιδες, καρδαλέοι. Ἀλλοῦ ἀπεγνωσμέναι αἱ ὄψεις, εἰς τὸ Αἴγιον λαμποκοποῦσαι. Ἂν ἡ σταφὶς τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τιμᾶται ἑκατὸν δραχμὰς ἡ χιλιάς, ἡ τοῦ Αἰγίου τριακοσίας.

Κ' ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ σχετικὴ εὐημερία τῶν Αἰγιέων. Εὐημερία κατοίκων, πόλεως, Δήμου.

*
* *

Ἀλλ' ἀναλόγως τῶν εἰσοδημάτων τὰ ὁποῖα ἔχει τὸ Αἴγιον, καὶ τὴν πολιτισμένην κοινωνίαν του, πολλὰ πράγματα δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ. Ἡ ρυμοτομία ἀσυμπλήρωτος, ὁδοστρωσία ἀτελής, φωτισμὸς ἀνεπαρκής. Ἀφοῦ μ' ὅλας τὰς κοινωνικὰς προόδους του τὸ Αἴγιον ἀνέχεται ἀκόμη νὰ ἔχῃ ὄψιν ἀνατολικήν. Ἀντὶ ὡραίων μακαδαμοστρώτων λεωφόρων, καλδερίμια, ἀντὶ ξενοδοχείων εὐμαρεστάτων, χάνια. Πῶς αὐτὴ ἡ ὀπισθοδρομικότης; Μὲ δύο—τρεῖς καλὰς ὁδοὺς καὶ μὲ μίαν ὄντως θαυμασίαν πλατεῖαν, λόγῳ συντηρήσεως καὶ περιόπτου θέσεως, τὸ Αἴγιον δὲν μπορεῖ νὰ φιγουράρῃ. Εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ πόλις ἔχει μεγάλην ἔκτασιν καὶ καταστίζεται ἀπὸ πολυαρίθμους κήπους καὶ φύσει εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τριῶν ἀποτόμων κρημνῶν, ἀλλὰ τί δὲν κάμνει τὸ χρῆμα καὶ ἡ θέλησις. Τὸ πρῶτον ὑποθέτω ὅτι καὶ τὸ ἔχουν καὶ δύνανται νὰ τὸ ἐξεύρουν· διὰ τὸ δεύτερον, ἂς κάμουν καλὰ μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους των καὶ τοὺς δημάρχους των τοὺς ὁποίους ἐκλέγουν.

Ὁ νέος δήμαρχός των κ. Λ. Πετρόπουλος, ἀνὴρ θε-

λήσεως καὶ φιλοτίμων διαθέσεων, ὑπόσχεται νὰ ἀναμορφώσῃ τὸ Αἴγιον. Σκέπτεται νὰ ἐγκαταστήσῃ τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς χρησιμοποιῶν ὡς κινητήριον δι' αὐτὸ δύναμιν τὴν πρὸς τὴν πόλιν ρέουσαν διακλάδωσιν τοῦ ποταμοῦ Σελινοῦντος. Ἂς μὴ νομίζωμεν δὲ πολυτέλειαν τὸν δι' ἠλεκτρικοῦ φωτὸς φωτισμὸν τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων· ὅπως προώδευσε σήμερα ὁ ἠλεκτρισμός, καταντᾷ νὰ στοιχίζῃ εὐθηνότερα ὁ δι' αὐτοῦ φωτισμὸς τοῦ δι' ἀεριόφωτος. Ὁ ἴδιος θὰ μεριμνήσῃ περὶ τῆς εὐοδώσεως τοῦ σκοποῦ τῆς Φιλαρμονικῆς μουσικῆς, ἡ ὁποία θ' ἀποβῇ κοινωνικὸς στολισμὸς τοῦ τόπου.

*
* *

Ἂν καὶ ἄφθονα τὰ νερά, ἐν τούτοις ἡ πόλις δὲν κατώρθωσεν ἀκόμη νὰ ἀποκτήσῃ ἐπαρκῆ διὰ τὰς ἀνάγκας της. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον θὰ διατεθοῦν 150 χιλ. δραχμαὶ αἵτινες φυλάσσονται σήμερον εἰς τὴν Τράπεζαν. Ἄλλως τε ὁ Δῆμος ἔχει ἐτήσια εἰσοδήματα περὶ τὰς 200 χιλ. δραχμάς, ποσὸν ἀρκετὸν δια τὸ δοῦναι λαβεῖν του.

Πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τῆς παραλίας μέρος καὶ παρὰ πολύκρουνον πηγὴν διασώζονται θαλεροί τινες εἰσέτι κλάδοι τῆς ἱστορικῆς καὶ γηραιᾶς πλατάνου, ἧς τὴν ὕπαρξιν ἀνάγουσί τινες μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Παυσανίου. Ἀπίθανοι καί πως μυθώδεις εἶνε αἱ περὶ τῶν γιγαντιαίων ταύτης κλώνων φερόμεναι ὑπὸ τῆς παραδόσεως φῆμαι. Διηγοῦνται δηλονότι ὅτι εἰς οὐχὶ πολὺ παρωχημένους χρόνους οἱ πρὸς τὴν ἄνω πόλιν ἀνατείνοντες κλῶνες ἐξικνοῦντο μέχρις αὐτοῦ τοῦ ὕψους τοῦ ὑπερκειμένου καὶ ἱκανῶς ἀπέχοντος βράχου, ὁπόθεν εἰθισμένοι καὶ ἐπιτήδειοι ἄνθρωποι ἀναρριχώμενοι κατήρχοντο διὰ τοῦ δένδρου πρὸς

τὴν παραλίαν. Ὁ κοῖλος τῆς πλατάνου ταύτης κορμὸς σωζόμενος ὁλόκληρος μέχρι πρὸ ὀλίγων μόλις ἐτῶν ἐχρησίμευσε κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν καὶ ὡς φυλακή, ἔνθα ὁ στρατηγὸς Ἀνδρέας Λόντος ἐνέκλειε τοὺς ἀπειθοῦντας στρατιώτας.

Ἡ δ' ἀναφερομένη ἀνωτέρω πολύκρουνος πηγὴ φέρει οὐκ ὀλίγας ἀναθηματικὰς ἀναμνήσεις ἐρωτικῶν εἰδυλλίων, καθ' ὅσον ἦτον ἄλλοτε, πρὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ ὑδραγωγείου, τὸ γενικὸν τῶν γυναικῶν καὶ πρὸ πάντων τῶν κορασίδων τοῦ Αἰγίου ὑπαίθριον πλυντήριον. Διὸ καὶ φέρεται εἰσέτι τὸ δημῶδες αὐτὸ δίστιχον.

Φύσα μαϊστραλάκι μου νὰ πᾶμε στὴ Βοστίτσα.
Ν' ἀράξουμε στὸν πλάτανο ποῦ πλένουν τὰ κορίτσα.

*
* *

Ἀπὸ τῆς παραλίας ταύτης ἄρχεται ἐπικλινὴς μὲν ὀλίγον, ἀλλ' ὡραία καὶ ἀρκούντως εὐρεῖα πρὸς τὴν ἄνω πόλιν διήκουσα ἁμαξιτὴ ὁδός. Ἡ ὁδὸς αὕτη κατασκευασθεῖσα ἐπὶ τῆς δημαρχίας τοῦ μακαρίτου Ἀνδρέου Μιχαλοπούλου καὶ στοιχίσασα εἰς τὸν Δῆμον περὶ τὰς 120 χιλ. δραχ. εἶναι ἓν τῶν καλλιτέρων καὶ χρησιμωτέρων δημοτικῶν ἔργων. Πρὸ τῆς κατασκευῆς ταύτης ἡ μετὰ τῆς παραλίας δι' ἁμαξῶν συγκοινωνία τῆς πόλεως καὶ ἡ διὰ κάρρων μεταφορὰ τοῦ σταφιδοκάρπου εἰς τὰς ἀποθήκας καθίστατο σχεδὸν ἀδύνατος.

Πρὸς τὸ μέρος τῆς ὁδοῦ ταύτης ἄρχεται ἐπὶ τοῦ ὑπερκειμένου βράχου στενή τις ἐδαφικὴ τῆς πόλεως λωρὶς καλουμένη Γαλαξειδιώτικα, ἴσως ἐκ τῆς ἐκ τῶν πρώτων αὐτόθι ἐκ Γαλαξειδίου καταγομένων οἰκιστῶν. Ἐνταῦθα οὐδὲν τὸ ἄξιον μνείας παρατηρεῖ τις. Χθαμαλαί, ἄκομψοι, καὶ ἀπέριττοι οἰκίαι, ὅλως ἀκανονίστως καὶ ἄνευ τοῦ

ἐλαχίστου σχεδίου κατεσπαρμέναι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους παρέχουσι πρὸς τὸ μέρος τοῦτο τὴν ἀκομψοτέραν τῆς πόλεως εἰκόνα.

*
* *

Ἄνωθεν δὲ τούτου, ἐπὶ τοῦ ὑπερκειμένου ἐπιπέδου ἐκτείνεται τὸ πολυπληθέστερον τοῦ Αἰγίου μέρος ἢ μᾶλλον ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ πόλις. Ἡ εἰς αὐτὴν εἴσοδος διὰ τῶν στενοτάτων καὶ σκολιῶν τῆς ἀγορᾶς ὁδῶν δὲν ἐμποιεῖ πολὺ κολακευτικὴν διὰ τὸν τόπον ἐντύπωσιν. Τὰ ὑπάρχοντα ἐν αὐτῇ ἐμπορικὰ καταστήματα καὶ παντοπωλεῖα δὲν παρέχουσι μέν, ὡς ἐπαρχιακὰ τοιαῦτα, λίαν δυσάρεστον ὄψιν, ἀλλ' οὐδαμοῦ παρατηρεῖ τις ἐν αὐτοῖς τὴν ἐπιζητουμένην συνήθως ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν πρὸ πάντων καταστημάτων κομψότητα καὶ φιλοκαλίαν. Τὰ δὲ καφενεῖα ἐκτὸς δύο τοιούτων παρουσιαζόντων εὐπρεπῆ ἀληθῶς μορφήν, τὰ λοιπὰ εἰσὶ προσόμοια πρὸς τὰς παρατηρουμένας εἰς ἁπάσας δυστυχῶς τὰς ἐπαρχιακὰς τῆς Ἑλλάδος πόλεις, ἐλεεινὰς καὶ ἀθλίας τρώγλας εἰς πᾶν ἄλλο προωρισμένα ἢ πρὸς συνάθροισιν καὶ διαμονὴν ἀνθρώπων. Ἡ λέσχη ὅμως τοῦ Αἰγίου εἶναι μία τῶν κομψοτέρων, καὶ εὐρυχωροτέρων ἐπαρχιακῶν λεσχῶν. Ἀλλ' ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ προκαλεῖ την μεγαλειτέραν αὐτόθι ἐντύπωσιν εἶναι ἡ πρὸς τὴν πρόοδον παρατηρουμένη ἄμιλλα τῶν φαρμακείων.

Ὁ γνωρίζων τὰ πρὸ ὀλίγων μόλις ἐτῶν ἄκομψα, ἐντελῶς ἀπέριττα καὶ ἄνευ φιλοκαλίας φαρμακεῖα τοῦ Αἰγίου μὲ ταῖς μπακάλικαις μπάγκαις καὶ τὰς σεσηπυίας τῶν πατωμάτων σανίδας δὲν δύναται ἢ νὰ ἐκπλαγῇ ἐπὶ τῇ παρατηρουμένῃ ἤδη ἐν αὐτοῖς κομψότητι καὶ φιλοκαλίᾳ. Μεγαλειτέραν δ' ἐντύπωσιν ἰδίως ἐμποιεῖ τινὶ ὁ δι' ὅλων τῶν νεωτέρων φαρμάκων καὶ εὐρωπαϊκῶν σκευα-

σιῶν πλουτισμὸς τούτων. Πρὸ δεκαετίας περίπου ὡς μοναδικὴ πηγὴ προμηθείας ὅλων τῶν ἐν Αἰγίῳ φαρμακείων ἐχρησίμευε τὸ ἐν Πάτραις φαρμακεμπορεῖον τοῦ κ. Βενετσανοπούλου, τὰ δὲ φάρμακα ἀπεστέλλοντο αὐτόθι εἰς μικρὰ ἐντὸς τῶν ταχυδρομικῶν σάκκων δέματα. Ἤδη οἱ φιλοπρόοδοι τοῦ Αἰγίου φαρμακοποιοὶ ἔχουσιν ἀνταποκρίσεις μεθ' ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν κέντρων προμηθευόμενοι ἀπ' εὐθείας ἐκεῖθεν τὰ φάρμακά των.

*
* *

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς κοινωνικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἡμερότητος τῶν ἠθῶν οὐδόλως, φρονοῦμεν, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπερβολὴ ἂν εἴπωμεν ὅτι τὸ Αἴγιον κατέχει τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν λοιπῶν τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχιακῶν πόλεων.

Ἡ εὐπορωτέρα αὐτόθι τάξις, ἡ τῶν σταφιδεμπόρων, δὲν εἶναι, ὅπως παρατηρεῖται εἰς τὰς πλείστας τῶν ἐπαρχιῶν, ἄγευστος ἐντελῶς παιδεύσεως καὶ οὐδεμίαν ἄλλην ἀτομικὴν ἀξίαν ἔχουσα πλὴν τῆς ἱκανότητος πρὸς τὸ χρηματίζεσθαι. Τοὐναντίον ἅπαντες σχεδὸν οἱ εὐπορώτεροι τῶν ἐνταῦθα σταφιδεμπόρων καὶ κτηματιῶν εἶνε ἀρκούντως ἀνεπτυγμένοι καὶ φιλοπρόοδοι.

Παρελείψαμεν ὅμως νὰ ἀναγράψωμεν μίαν τῶν σπουδαιοτάτων τῆς πόλεως ταύτης ἐλλείψεων· τὴν μὴ ὕπαρξιν δηλονότι κατ' ἀλλήλου καὶ εὐπρεποῦς ξενοδοχείου. Τὸ ὑπάρχον τοιοῦτον οὐδόλως ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς ἤδη περὶ καθαριότητος καὶ εὐπρεπείας κοινωνικὰς ἀξιώσεις. Ἡ δ' ἐντὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ γυμνοῦ ἐπίπλων δωματίου τοποθέτησις τριῶν ἢ τεσσάρων πενιχρῶν καὶ ἀμφιβόλου καθαριότητος καὶ ἀναπαυτικότητος κλινῶν, παρέχει αὐτῷ τὴν θέαν μᾶλλον στρατῶνος παρὰ ξενοδοχείου. Ἡ ἔλ-

λειψις ἐν τούτοις ἀξιοπρεποῦς καὶ ἀναλόγου πρὸς τὴν κοινωνικὴν τῆς πόλεως πρόοδον ξενοδοχείου προέρχεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς ἐκ τῆς μὴ διαμονῆς ἐν αὐτῷ ἄλλων ξένων πλὴν ὀλίγων ὑπαλλήλων καὶ ἀφ' ἑτέρου ἕνεκα τῆς μεγάλης ὁμολογουμένως φιλοξενίας τῶν κατοίκων προθυμοποιουμένων καὶ ἐπὶ τῇ ἐλαχίστῃ πρὸς τοὺς ἐπισκεπτομένους τὴν πόλιν γνωριμίαν νὰ παράσχωσιν αὐτοῖς τὴν ἐν τῷ οἴκῳ των φιλοξενίαν.

ΠΥΡΓΟΣ

Ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι σιδηροδρόμων μόνον ὁ Πειραιῶς-Ἀθηνῶν ἀπέβη πραγματικὸν μεταλλεῖον διὰ τοὺς μετόχους του. Οἱ ἄλλοι μόλις ὀρθοποδοῦν. Ὁ Καλαμῶν-Διακολιτσίου οὔτε τὰ ἔξοδά του δὲν ἀπαντᾷ· ὁ τῆς βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος Μεσολογγίου Ἀγρινίου τὰ ἴδια· ὁ Θεσσαλίας μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κατώρθωσε νὰ γείνῃ αὐτάρκης, χάρις εἰς τὴν πλουσίαν παραγωγὴν τῶν Θεσσαλικῶν κάμπων. Ὁ δὲ ΣΠΑΠ ; Μ' ὅλας τὰς μέχρις ὀστέων οἰκονομίας, μ' ὅλην τὴν λαμπρὰν διοικητικότητα τοῦ διευθυντοῦ του κ. Δούμα, διὰ δανείων κατορθόνει νὰ παρατείνῃ τὰς ἡμέρας του. Ὁ συναγωνισμὸς τῶν ἀτμοπλοίων, τὸ ἄνω-κάτω τοῦ συναλλάγματος, ἡ ἔλλειψις μεταφορᾶς ἐμπορευμάτων, ἰδοὺ τὰ αἴτια τῆς κακοδαιμονίας. Οἱ ναῦλοι εἰσπράττονται εἰς χαρτί, ἐνῷ αἱ μηχαναί, τὰ κάρβουνα, τὰ βαγόνια, κ' ἐν γένει ὅλα τὰ ὑλικά του πληρόνονται εἰς χρυσόν. Πῶς νὰ κανονισθοῦν λοιπὸν οἱ ναῦλοι οἱ χάρτινοι μὲ τὰς εἰς χρυσὸν δαπάνας ; Ἄλλως τε ὁ σιδηρόδρομος αὐτὸς ἄλλους πόρους δὲν ἔχει πλὴν τῶν ἐκ τῶν ἐπιβατῶν εἰσπραξεων. Ἐνῷ ὅλοι οἱ σιδηρόδρομοι τοῦ κόσμου στηρίζονται ἐπὶ τῶν ὠφελειῶν τῶν προερχομένων ἐκ τῆς μεταφορᾶς τῶν ἐμπορευμάτων. Ἀλλ' ὁ ΣΠΑΠ ὡς ἐμπορεύματα μόνον ὀλίγα βαγόνια μούστου μεταφέρει τὸ καλοκαῖρι. Ἄλλα εἶδη παραγωγικὰ τῆς Πελοποννήσου δὲν ἔχει νὰ μεταφέρῃ. Δι' αὐτὸ μ' ὅλην τὴν ἀνεκτίμητον εὐκολίαν τὴν ὁποίαν διὰ τῆς

πυκνῆς συγκοινωνίας παρέχει εἰς τὸν τόπον, ζήτημα εἶνε ἂν θὰ κατορθώσῃ νὰ παρατείνῃ ἐπ' ἄπειρον τὰ χρόνια του.

*
* *

Αὐτὰ ἐσκεπτόμην ὅταν δι' αὐτοῦ διέσχιζα τοὺς καταπρασίνους κάμπους τῶν εὐφορωτάτων ἀκτῶν τοῦ Κορινθιακοῦ.

Τί ταξεῖδι δὲ αὐτό. Μὲ διπλᾶ τὰ θέλγητρα. Μὲ χρώματα ἀπὸ τὴν θάλασσαν, μὲ στολίσματα ἀπὸ τὴν ξηράν. Κύπτεις ἀπὸ τὴν μίαν θυρίδα καὶ ἱλαρύνεται τὸ μάτι σου μὲ τὸν πράσινον τάπητα τῶν καταφύτων μερῶν· κάμνεις μίαν μεταβολὴν καὶ βλέπεις ἀπὸ τὴν ἄλλην τὰ καταγάλανα νερὰ τοῦ κόλπου συσφιγγόμενα, πλατυνόμενα, ἐλισσόμενα, νὰ κουλουριάζεται δὲ καὶ αὐτὸς καὶ τὸ ταξεῖδι νὰ παρατείνεται ἐπὶ δύο-τρεῖς, πέντε-δέκα ὥρας μὲ ποικιλωτάτην ἐναλλαγὴν σκηνογραφιῶν, μέχρι Πατρῶν, Μανωλάδος τῆς περιφήμου, Λεχαινῶν καὶ τέλος τοῦ Ἑπταλόφου Πύργου.

*
* *

Ὥστε ὄχι μόνον ἡ Βασιλεύουσα ἵδρυται ἐπὶ ἑπτὰ λόφων, ἀλλὰ καὶ ὁ Πύργος. Διὰ τοὺς περιέργους ἰδοὺ τὰ ὀνόματά των: ὁ τοῦ Ἐπαρχείου, τῆς Ἁγίας Κυριακῆς, τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ὁ τῆς Πλάκας, τοῦ Ἀνεμομύλου, ὁ λόφος ὅπου σήμερον τὸ μέγαρον τοῦ δικαστηρίου, καὶ ἕβδομος ὁ ἐφ' οὗ ἡ οἰκία τοῦ κ. Αὐγερινοῦ.

Ἡ περιφέρεια τῆς πόλεως, αἱ ἐξοχαί της, τὰ τσιφλίκια, τὰ κτήματα, τὰ μούλκια, ἄφθονα, πλούσια, ἀρχοντικά. Τὸ ἐσωτερικόν της ὅμως ὀπισθοδρομικόν, ἀνατολίζον, στά-

σιμον. Πολλὰς προόδους, ἀναλόγως πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τοὺς πόρους του, ὁ Πύργος δὲν ἔκαμε. Ἂν ἐξαιρέσῃς τὴν λαμπρὰν λεωφόρον Ἀμαλίας, δενδροφυτευμένην, κομψοτάτην, οἱ ἄλλοι δρόμοι του στενοί, τιποτένιοι. Εἰς τοῦτο πταίει τὸ σχεδιάγραμμα τῆς πόλεως συνταχθὲν ἐπὶ τῇ βάσει συμπαθειῶν, ἀντιπαθειῶν, συμφεροντιδίων, συναλλαγῆς. Δι' αὐτὸ εἶνε ἀδικημένος ὁ Πύργος, ἂν καὶ ὁ τόπος προσφέρει φόρους περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους σταφιδοφόρους τῆς Πελοποννήσου. Συγκοινωνίαν μὲ τὰ γειτονικά του χωριὰ δὲν ἔχει. Κατὰ τὸν χειμῶνα ἰδίως διακόπτεται τελείως, καὶ ἂν δὲν φροντίσουν οἱ χωρικοὶ ἐγκαίρως νὰ προμηθευθοῦν τρόφιμα μποροῦν καὶ νὰ πεινάσουν. Ὁ δὲ φωτισμὸς τῆς πόλεως ἀνεπαρκής, τσιγκούνικος, δι' αὐτὸ καὶ ὑποφέρουν οἱ Πύργιοι εἰς βροχερὰς καὶ βορβορώδεις νύκτας. Ὁ δὲ Δῆμος χωμένος εἰς τὰ χρέη. Καὶ οἱ κάτοικοι δὲν συγκινοῦνται· δὲν πατάσσουν τὰ κόμματα· δὲν ἐκλέγουν νέα πρόσωπα, μὲ φιλοτιμίαν καὶ θέλησιν ν' ἀποκαθάρουν καὶ ἐξωραΐσουν καὶ ἐξευρωπαΐσουν τὴν πόλιν των. Δὲν μποροῦσε τάχα νὰ φωτισθῇ ὁ Πύργος δι' ἀεριόφωτος τοὐλάχιστον; ἀλλὰ σκότος καὶ τάρταρος νὰ περιβάλῃ τὰς ἀποκέντρους συνοικίας του; Ἢ τάχα ἡ ὕδρευσις τῆς πόλεως ἀπησχόλησε ποτὲ τοὺς ἄρχοντάς του; Τὸ ὑδραγωγεῖον εὑρίσκεται μακρὰν τῆς πόλεως μίαν ὥραν. Διὰ τὰ νερὰ ἐδαπανήθησαν 300 χιλ. δραχμαὶ καὶ νερὰ δὲν ἔχουν, τοὺς χρειάζονται δὲ ἄλλαι τόσαι διὰ νὰ διοχετεύσουν μίαν ἄλλην πηγήν. Ἀλλὰ ποῦ pecunia; Ποῖος νὰ τοὺς δανείσῃ; ἀφοῦ μάλιστα ἐσχάτως ἔγειναν ἐπιτροπαὶ πρὸς εἴσπραξιν . . . ἐράνων ὑπὲρ τῆς καθαριότητος τῆς πόλεως. Νὰ ἐλπίσῃ κανεὶς ὅτι ἡ νέα δημαρχικὴ περίοδος θὰ ἀποβῇ ἀφετηρία πρὸς συμπλήρωσιν ἔργων ἀναγκαιοτάτων διὰ τὸν τόπον;

*
* *

Εἰς χρόνους ἀκμῆς καὶ κερδῶν, ὁ Πύργος ἦτο ὁ ἀκριβώτερος τόπος τῆς Ἑλλάδος. Ποῦ νὰ μποροῦσαν νὰ ζοῦν οἱ ὑπάλληλοι τοῦ ὁημοσίου καὶ τῶν τραπεζῶν. Τόσῳ τοὺς εἶχε κυριεύσει ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ μέχρις ἀσωτίας σπατάλη. Τὸ κοινῶς λεγόμενον ὅτι ἔκαιον τὰ τραπεζικὰ χαρτονομίσματα διὰ νὰ κάμουν γοῦστο δεικνύοντες σὕτω ὅτι περιφρονοῦν τὸ χρῆμα, —τόσῳ ἄφθονον τὸ εἶχον— δὲν εἶναι ὑπερβολή. Εἶχον φθάσει εἰς ἔκτακτον ὕψος πλουτισμοῦ οἱ Πύργιοι· ἀλλὰ δὲν ἐσκέφθησαν νὰ ἀποταμιεύσουν τὰ περισσεύματά των· τώρα δέ, ἐξηντλημένοι καὶ ἀπέλπιδες, ἀρχίζουν νὰ ξερριζόνουν τὴν σταφίδα, καὶ νὰ ἐπικαλοῦνται τὴν σύστασιν τῆς Σταφιδικῆς Τραπέζης ἡ ὁποία νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τοὺς Σάϋλωκ τοκογλύφους. Τώρα μόλις ἐνόησαν ὅτι, ὅπως παγαίνει ἡ τοκογλυφία, θὰ ἔλθῃ ἡμέρα ποῦ ἡ Ἠλεία θὰ μεταβληθῇ εἰς τιμάρια μὲ τιμαριούχους, δουλοπαροίκους καὶ εἵλωτας, τοὐλάχιστον ἡ τελευταία κρίσις ἂς τοὺς συνετίσῃ καὶ τὰ παθήματα ἂς τοὺς γείνουν μαθήματα.

*
* *

Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσῃ ὁ ἀμερολήπτως κρίνων τὰ πράγματα, ὅτι ὁ Πύργος καταπληκτικῶς ἐμεγαλύνθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, χάρις εἰς τὴν σταφίδα του. Πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ἦτο ἕνα ἀτερπὲς κεφαλοχῶρι ἔχον ἀντὶ μεγάρων ποιμενικὰ σκηνώματα. Ἀλλὰ μὲ τὴν μεγάλην παραγωγήν του καὶ τὸ ἐκ ταύτης ἐνεργηθὲν ἐμπόριον προώδευσε καταπληκτικῶς. Θὰ ἰδῆτε εἰς τὸν Πύργον οἰκοδομὰς τελείως ἀθηναϊκὰς τῶν εὐπορωτέρων κα-

τοίκων τῆς πόλεως. Οἱ πλεῖστοι δὲ τούτων δὲν εἶνε ἐντόπιοι ἀλλ' ἔποικοι, ἰδίως Γορτύνιοι. Αὐτοὶ δὲ ἀποτελοῦν τὴν πολυπληθεστέραν μερίδα τοῦ Πύργου. Ἀλλ' ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐγκατασταθέντες συνεχωνεύθησαν βαθμηδόν. Πλὴν τῶν νέων οἰκοδομῶν, θὰ εὕρητε καὶ μεγαλοπρεπὲς κτίριον προωρισμένον ὡς Νοσοκομεῖον, κατασκευασθὲν δαπάναις φιλανθρώπου Πυργίου τοῦ Ἀθ. Μανωλοπούλου. Καφενεῖα ὡραῖα, πολυτελῆ, ὡς τὸ τοῦ Κωνστ. Τσαμπάζη. Λέσχη ἐπίσης ἀξιόλογος, ὅπου συγκεντροῦται ὁ ἐμπορικὸς κόσμος. Ξενοδοχεῖον ὕπνου καὶ φαγητοῦ ἀξιοσύστατον τὰ «Ὀλύμπια»

*
* *

Καὶ κοινωνίαν ἐπίσης ἀνεπτυγμένην· θὰ ἰδῆτε πολλοὺς ἐπιστήμονας, πλείστους ἐμπόρους καὶ κεφαλαιούχους τρανούς, καὶ ἐν γένει κόσμον πολιτισμένον, συχνὰ ταξειδεύοντα, φίλον τῆς προόδου, θὰ ἴδητε καὶ ἓν βεομηχανικὸν ἐργοστάσιον, τὸν ἀτμόμυλον τοῦ κ. Π. Γιαννοπούλου κλπ

Ὁρίζοντα δὲ ἀπιστεύτου γαληνότητος· καταστολτικὸν διὰ τα νεῦρα, πραϋντικὸν διὰ τὸν ὀφθαλμόν.

Τὸ ἐπίνειον τοῦ Πυργου εἶνε τὸ Κατακωλον μὲ τὸ ὁποῖον συγκοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς. Ἀπέχει ἡμίσειαν ὥραν μόνον. Ἐκεῖ δὲ προσορμίζονται τὰ ἀτμόπλοια πρὸς παραλαβὴν τῶν στιφιδοφορτίων. Ἄλλοτε ἦτο ἀλίμενον τὸ Κατάκωλον, τώρα ὅμως ἔγεινεν εἰς βραχίων ὁ ὁποῖος προφυλαττει ὁπωσοῦν τὰ πλοῖα ἀπὸ τὰ παφλαζοντα τοῦ Πόντου κύματα.

ΑΓΟΥΛΙΝΙΤΣΑ

Ἐν συνοδείᾳ καλοῦ ἐκ Πύργου νέου ἐκινήσαμεν ἐπιβαίνοντες εἰς δύο εὔορμα ἅτια διὰ τὴν Ἀγουλινίτσαν, τὴν κομψὴν τῆς Ὀλυμπίας κωμόπολιν. Δρόμος εὐθύς, ὁμαλός, φύσις δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ἀπαλύνουσα τὸ μάτι, ἱλαρωτάτης ἀπόψεως. Ὁδοιπορικῶς τὴν διατρέχεις εἰς μίαν ὥραν περίπου· ἀλλ' ἡμεῖς μὲ τοὺς λαμπρούς μας κέλητας μετὰ τέταρτον τῆς ὥρας ἐφθάσαμεν πρὸ τοῦ Ρουφιᾶ, ὅστις εἶνε τὸ ὑγρὸν σύνορον τὸ χωρίζον τὴν Ἠλείαν ἀπὸ τῆς Ὀλυμπίας. Κ' ἐπειδὴ ὁ ποταμὸς εἶνε ἀείρρους, εὑρίσκεται πάντοτε εἰς τὴν διαθεσίν σας μία μεγάλη βάρκα, εἶδος φορτηγίδος, διὰ τῆς ὁποίας ἀπὸ τῆς μιᾶς ἀκτῆς πετιέσθε εἰς τὴν ἀπέναντι Ἡμεῖς χάριν τερψεως ἁπλῆς, καβάλλα ἐπηδήσαμεν ἐπὶ τοῦ πορθμείου καὶ καβάλλα ἐξήλθομεν ἀπέναντι. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ὑπάρχει ἕνας τακτικὸς πορθμεύς, ὅστις ὡς ἄλλος ψυχοπομπὸς ἀντὶ ἐλαχίστου ἐπιδόματος σύρει τὸ ἑνόνον τὰς δύο ἀκτὰς τεταμένον σχοινίον διὰ νὰ πλησιάσῃ τὸ πορθμεῖόν του ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκτήν.

*
* *

Ἀπολαύσαντες σπανίαν πράγματι καὶ πρωτότυπον καβαλλαρίαν φθάνομεν μετ' ὀλίγα λεπτὰ εἰς τὴν εὔμορφην Ἀγουλινίτσαν. Δὲν εὑρίσκει κάνεις πόλιν μετὰ στοιχειώδους τινὸς ρυμοτομίας καὶ καλλωπισμοῦ εἴτε ἕνεκεν ἐλλείψεως πόρων, εἴτε καὶ ἐκ φυσικῶν ἴσως προσ-

κομμάτων· δὲν θὰ ἴδητε τὴν Ἀγουλινίτσαν πόλιν ἐξωτερικοῦ καλοῦ. Ἂν καὶ ὅταν τὴν ἐπεσκέφθημεν ἡμεῖς ἔβρεχεν, ἐβρόντα καὶ ἡ θύελλα ξυνεκύκα τὴν ὡραίαν Ἀγουλινίτσαν καὶ ὁ δρόμος βορβορώδης, ὥστε νὰ μᾶς παρουσιασθῇ ἡ πόλις ἄπλυτος, βουρκωμένη κλπ. ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλα αὐτὰ πᾶς ἐπισκεπτόμενος αὐτὴν δὲν ἔχει νὰ ἴδῃ μεγάλα πράγματα. Ἴσως ἡ νέα δημοτικὴ περίοδος φανῇ γονιμωτέρα εἰς ἔργα δημοτικά· ἀλλ' αὐτὰ ὁ χρόνος θὰ τὸ εἰξῃ.

*
* *

Κ' ἐδῶ κυριεύων πόρος εἶνε ἡ σταφίς· ἐκεῖ αἱ ἐλπίδες των, αἱ βλέψεις των, τὰ ὄνειρά των. Ἐνθυμοῦμαι ὅταν πέρυσιν εὑρέθηκα εἰς τὴν Ἀγουλινίτσαν διὰ τὸ φλέγον τότε σταφιδικὸν ζήτημα· ἤκουσα ἀπὸ ὅλους τοὺς κτηματίας ἀρὰς καὶ μεταμελείας διὰ τὴν μονομερῆ καλλιέργειαν τῶν σταφίδων. Πολλοὶ μάλιστα ἐξέφρασαν τὴν γνώμην ὅτι διὰ νὰ πάρῃ ἐπάνω της ἡ σταφίς, πρέπει νὰ ἐκριζωθῇ τὸ 1)10 τῆς ὅλης παραγωγῆς! Καὶ τοῦτο τὸ ὡμολόγουν μετὰ σοβαρότητος, ἄνθρωποι ἐπίσης σοβαροί.

*
* *

Τὸ εὐτύχημα εἶνε ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀγουλινίτσας δὲν ἀφιερώθησαν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν σταφιδοφυτείαν. Θὰ εὕρετε καὶ ὀλίγα στρέμματα γῆς καλλιεργημένα μὲ δημητριακοὺς καρπούς, ἢ ὀπωροκήπους καὶ λαχανοκήπους, θὰ ἴδητε ἐλαιοφυτείας ἐκ τῶν ὁποίων γίνεται καὶ ὀλίγη ἐξαγωγή, καθὼς καὶ τῶν κρομμίων κλπ. Ὥστε οἱ Ἀγουλινιτσιῶται βλέπετε ὅτι παρὰ τὰ πολλὰ στρέμματα σταφίδος ἔχουν καὶ ἄλλα καλλιεργημένα μὲ ποικίλα πα-

ραγωγικὰ εἴδη. Τὸ παράδειγμά των ἂν τὸ ἐμιμοῦντο καὶ οἱ Πύργιοι καὶ οἱ Λεχαινιῶται καὶ πολλοὶ ἄλλοι σταφιδοκαλλιεργηταί, δὲν θὰ ἐπήρχετο ἡ περυσινὴ καταστροφή, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐκινδύνευσαν πληθυσμοὶ ὁκοκλήρου τῆς Πελοποννήσου νά στερηθοῦν τοῦ ψωμιοῦ των, συγκλονίσαντες μὲ τὴν φτώχειάν των κόμματα καὶ Κυβερνήσεις.

*
* *

Τὸ ζήτημα τῆς ἱδρύσεως σχολικῶν κτιρίων δὲν εὑρέθη ἀκόμη κανεὶς θελήσεως Κυβερνήτης νὰ τὸ θέσῃ εἰς ἔργον. Εἰς τὰ ἀποκεντρότερα χωριὰ τῆς Ρουμανίας ποῦ εὑρισκόμην ἐφέτος, ὡς καταφανέστερα οἰκοδομήματα ἑκάστου χωρίου προσέπιπτον εἰς τὴν ὅρασίν μου, τὰ *Σχολεῖα* καὶ αἱ *Ἐκκλησίαι*, κ' ἐν γένει τὰ δημόσια ἢ δημοτικὰ καταστήματα. Ἐνῷ εἰς τὰς Ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος τὰ μᾶλλον ἑτοιμόρροπα καὶ σεσαθρωμένα εἶνε αὐτά. Ἐπεσκέφθην μετὰ φίλων τὸ σχολεῖον τῆς Ἀγουλινίτσης, εἰς τὸ ἄκρον τῆς πόλεως εὑρισκόμενον, μὲ εὐρεῖαν φυσικὴν πλατεῖαν καὶ ἀέρα καθαρὸν καὶ ἄποψιν θελκτικωτάτην. Ἀλλὰ τὸ κτίριον ἐρειπιῶδες, διερρωγός, σεισμόπληκτον, μὲ πατώματα καὶ στέγας χαίνοντα, ὁπόθεν ὅλα τοῦ αἰθέρος τὰ καλὰ ἠδύναντο νὰ διελάσουν. Κ' ἐν τούτοις, ἂν καὶ τὰ παιδιὰ ἐντὸς πραγματικοῦ σταύλου ἐστρατωνίζοντο, οὐδεμία πρόνοια ὑπὲρ τῆς ἐπισκευῆς καὶ στερεοποιήσεώς του ἐλήφθη· τί νὰ σᾶς κάμουν δὲ καὶ οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ μαθηταί, ὅπου τὸ μὲν καλοκαῖρι ἡλιοψήνονται ἐντὸς τῶν τρωγλῶν αὐτῶν, τὸν δὲ χειμῶνα τουρτουρίζουν καὶ δαιμονίζονται ἀπὸ τὴν τσουχτερὴ παγωνιά. Κ' ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ σχολείων καὶ διδασκάλων, δὲν

πρέπει νὰ παραλείψω ὅτι εὗρον ἐκεῖ διδασκάλισσαν παιδαγωγικωτάτην καὶ σεμνοπρεπῆ, τὴν Αἰκατερίνην Παπάζη, ἡ ὁποία πράγματι μορφόνει καὶ διαπλάττει μαθητρίας οἰκοκυράς, μητέρας, Ἑλληνίδας, καὶ ὄχι μόνον διδάσκουσα καὶ παρακινοῦσα τὰ ὀρθά, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ σεμνοῦ παραδείγματός της ἐπικυρόνουσα αὐτά.

*
* *

Ὅποιος ἐπεσκέφθη τὴν Ἀγουλινίτσαν καὶ δὲν ἐκυνήγησεν εἰς τὴν λίμνην της, ἔχασε γλυκυτάτην τέρψιν. Ἐν καιρῷ ἰδίως κακοκαιρίας, βροχῆς καὶ χιονοπαγωνιᾶς, τί ἀπολαυστικὸν τὸ κυνῆγι τῆς λίμνης τῆς Ἀγουλινίτσας. Καὶ κυνῆγι τοῦ βουνοῦ καὶ κυνῆγι τοῦ γιαλοῦ. Κυνηγοῦν τὴς ἀγριόπαπιες ποῦ ἐπὶ τῆς λίμνης πτερυγίζουν πρὸς ψαροθηρίαν, κυνηγοῦν καὶ τὰ ἐπιπλέοντα ἐπὶ τῶν βορβορωμένων ὑδάτων της τετράπαχα ψάρια, τῶν ὁποίων ἡ γεῦσις καὶ ἡ νοστιμάδα εἶνε πλέον πασίγνωστα.

ΚΡΕΣΤΕΝΑ

Σκυλλοῦντος πρωτεύουσα τὰ Κρέστενα. Ὁ Σκυλλοῦς εἶνε γνωστὸς ἐκ τοῦ Ξενοφῶντος, διατρίψαντος αὐτόθι τὸν πλεῖστον τῆς ἐξορίας του χρόνον. Ἐπὶ λαμπρᾶς καὶ τερπνῆς τοποθεσίας κειμένη ἡ Κρέστενα, εἶνε ρωμαντικὸν καὶ ἐπίζηλον πρὸς διαμονὴν μέρος. Τὰ γηραλέα δένδρα, μετὰ τῶν πιτύων ἀποτελοῦν σύμπλεγμα τερψίθυμον καὶ ἀπολαυστικὸν θέαμα διὰ τὸν παρατηρητήν. Ἡ κωμόπολις αὕτη συνδέεται μετὰ τῆς Ἀγουλινίτσης δι' ἀμαξιτῆς ὁδοῦ.

Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν σταφιδαμπέλων των, εἰς ἃς καὶ μόνας ἔχουν στρέψει τὴν προσοχήν των καὶ ἀφ' ὧν ἀναμένουσι πάντα τὸν πλοῦτον αὐτῶν πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν ἐπιτηδείων.

* * *

Μόνον ὕδατος στεροῦνται τὰ Κρέστενα, καθόσον τοῦτο ἔρχεται μακρόθεν δι' ὑδραγωγείου.

Πᾶσαι σχεδὸν αἱ γαῖαι ἀνήκουσιν εἰς τὸν πρώην βουλευτὴν κ. Νικόλαον Παπαλέξην, εἰς ὃν πάντες οἱ ἐργάται ἀποδίδουσι τὸ νενομισμένον καὶ συμπεφωνημένον τρίτον τῆς σταφίδος ἢ σίνου ἢ ὀπωρικῶν καρπῶν.

Ὑπάρχουν ἐν Κρεστένσις πολλαὶ οἰκοδομαί· ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ ρυθμῷ καὶ σχεδίῳ διακρίνεται ἡ τοῦ κ. Παπαλέξη.

Ὁ ὁρίζων καὶ τὸ κλῖμα εἰσὶν ἀπαράμιλλα καὶ ἡ ἐν τῇ κωμοπόλει ταύτῃ διαμονὴ κατά τε τὸ θέρος καὶ χειμῶνα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τερπνή.

ΟΛΥΜΠΙΑ

Ἱερὸς ὁ χῶρος οὗτος, τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος μνημεῖον περιλάλητον. Ἐντὸς αὐτοῦ ἐγκλείεται ἡ τελειοτάτη ἔκφανσις τοῦ ἰδεωδῶς καλοῦ τῶν προγόνων μας. Πλὴν τούτου τόπος συνασπισμοῦ καὶ συγχρωτίσεως τῆς ἁπανταχοῦ ἑλληνικῆς φυλῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἑνότης τέχνης, ἑνότης φυλῆς.

Ἀπὸ τοῦ λόφου τοῦ Κρόνου πλήρης ἡ ἄποψις τοῦ ἀθανάτου χώρου, κειμένου ἐντὸς χλοάζοντος καὶ θάλλοντος ἄλσους. Ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τούτου ἐκτείνεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου ἡ πεδιὰς τῶν Ὀλυμπίων. Ἰδοὺ τὰ ἐρείπια τοῦ βωμοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ὁ ναὸς ὅπου τὸ ἄγαλμα τοῦ Διός, τὸ Πελόπιον, τὸ Ἡραῖον, τὸ Φιλίππειον, τὸ Μητρῷον, οἱ Θησαυροί, τὸ Στάδιον, ἡ Στοὰ τῆς Ἠχοῦς, τὸ ἀνάκτορον τοῦ Νέρωνος, τὸ Βουλευτήριον, τὸ Λεωνίδαιον, ἡ Παλαίστρα, τὸ μέγα Γυμνάσιον, τὸ Πρυτανεῖον, ἡ Βυζαντινὴ Ἐκκλησία κλπ. Ὅλα ταῦτα θεώμενα ἀφ' ὑψηλοῦ εἰς ἐρείπια· τίποτε τέλειον· ὅλα συντετριμμένα, ἀλλὰ καὶ τοιαῦτα διασώζουν τὰς θείας γραμμὰς καὶ ἀναλογίας τῆς τέχνης τῆς κλασικῆς.

*
* *

Καὶ κυκλούμενα αὐτὰ ἀπὸ πλατάνους, λεύκας καὶ φοίνικας. Τὰ πρῶτα ἐχρησίμευον ὡς στεγάσματα πρὸς ἀνά-

παυσιν τῶν ξένων, τὰ δεύτερα ἀναπόσπαστα διὰ τὰς μεγάλας θυσίας τῶν θεῶν καὶ οἱ φοίνικες διὰ τοὺς στεφάνους τῶν Ὀλυμπιονικῶν.

Τόπος μεγαλείου τέχνης, μεγαλείου Ἔθνους. Χῶρος προσκυνήματος διὰ τοὺς Πανέλληνας. Πεδιὰς ὑπομιμνήσκουσα τὴν ἄφθιτον δόξαν, τὸ ἀθάνατον κλέος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἀποκαλυφθῶμεν, καὶ πεσόντες προσκυνήσωμεν τὸ ἱερὸν ἔδαφος τῶν Ὀλυμπίων.

*
* *

Καὶ ἀπὸ τὰ ὑπαίθρια ἐρείπια εἰς τὰ ὑπόστεγα. Εἰς τὸ σεμνὸν Μουσεῖον, ἀνεγερθὲν δαπάναις τοῦ Ἐθνευεργέτου Α. Συγγροῦ. Ἐντὸς αὐτοῦ παρατεταγμένα εἰς τμήματα τὰ περισωθέντα ἐρείπια τῶν μνημείων. Ἐντὸς τῆς μεγάλης αἰθούσης περιστώζονται τὰ ἀετώματα, τὸ ἀνατολικὸν καὶ δυτικόν, τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τε-μάχιά τινα τῶν ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους καὶ ἄλλων πλείστων παραστάσεων. Ἐπίσης ἐρείπια τῆς Νίκης τοῦ Παιωνίου, τῆς ὁποίας διασώζονται αἱ πτέρυγες. Εἰς τὸ δεύτερον δὲ δωμάτιον εὑρίσκεται τὸ περίφημον ἄγαλμα τοῦ Πραξιτέλους, ὁ Ἑρμῆς, τοῦ ὁποίου θεῖον τὸ κάλλος καὶ ἔκπαγλος ἡ ὄψις.

*
*

Τώρα μὲ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἰδοὺ εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφθοῦν ὅλοι οἱ Ἕλληνες τὸν θαυμάσιον χῶρον τῶν Ὀλυμπίων. Συγκοινωνία τακτικὴ ἡ διὰ τοῦ ΣΠΑΠ. Ἐκ Πύργου μετὰ μίαν ὥραν φθάνεις. Ξενοδοχεῖα εὐμαρέστατα. Ἰδίως ἕν, τὸ μεγαλείτερον, κτῆμα τῆς Ἑταιρίας τοῦ σιδηροδρόμου, ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας κείμενον πλη-

ροῖ πᾶσαν ἀπαίτησιν. Καθάριον, εὐμαρές, πολυτελέστατονὶ μὲ ὑπηρεσίαν μοναδικήν. Πλὴν τούτου δὲ ὑπάρχουν καῖ ἄλλα μικρότερα, ἀντιλορδικά, λαϊκωτέρων τιμῶν. Ἐκε εἰς τὰ Ὀλύμπια ἀρχίζει νὰ γίνηται μικρὸς συνοικισμός, οἰκοδομουμένων μικρῶν οἰκημάτων.

Παρέλειψα νὰ προσθέσω ὅτι ὑπάρχουν εἰς τὴν διάθεσιν παντὸς ἐπισκέπτου δύο ἀρχαιολογικοὶ ὑπάλληλοι τοῦ Μουσείου οἱ ὁποῖοι εὐγενέστατα προσφέρονται νὰ σὲ συνοδεύσουν εἰς τὰς ἐρευνητικὰς μελέτας ἐπὶ τῶν Ὀλυμπίων.

ΓΑΛΑΞΕΙΔΙ

Ἓν ἀπομεσήμερο, μαινομένου ἀγρίως τοῦ Βορηᾶ, ἐπιβαίνω ἐκ Πειραιῶς τῆς εὔμορφης «Μαργαρίτας» τοῦ Τζὼν καὶ μὲ συντροφιὰ 'στὴν αἴθουσά της ἀπὸ πέντ' ἕξ καπεταναίους Γαλαξειδιώτας ξεκινοῦμεν ἀπὸ τὸν λιμένα Πειραιῶς καὶ γραμμὴ διὰ τὴν διώρυγα τὴν Κορινθιακὴν ὅπου φθανομεν 'στὰς ἕξ τὸ βραδυ. Ὅσον ἀνακάτευμα στομαχικὸ ἐπάθομεν — ὁ ὑποφαινόμενος καὶ ὅταν ἀκόμη μὲ δροσερὸ μπάτη ταξειδεύει γίνεται ἐρείπιον τῶν κυμάτων ἀπὸ τὴν ναυτίαν, ἂν καὶ νησιώτης καὶ θαλασσινὸς — ἕως ὅτου φθάσωμεν εἰς τὸ Καλαμάκι, τόση γλύκα ἠσθάνθημεν μὲ τὴν διάβασιν τῆς Διώρυγος. Ἐπὶ εἴκοσι λεπτὰ τῆς ὥρας ποταμοπλοΐαν· ἔνθεν καὶ ἔνθεν τεχνητὰ εὐθύγραμμα καὶ ἐπικλινῆ ὄρη ὕψους ἑκατὸν μέτρων, μὲ γραμμὰς ὁριζούσας τὰ ἐκσκαφέντα τῆς γῆς ποικιλόχρωμα στρώματα ἢ μὲ τὰ βαθουλώματα τῶν διαφόρων φρεάτων· ψηλὰ-ψηλὰ δὲ μία σιδηρᾶ γραμμὴ ἑνοῦσα τὸν Μωρηᾶ μὲ τὴν Ρούμελη, ἡ γραμμὴ τοῦ ΣΠΑΠ. Κατὰ εὐτυχῆ συγκυρίαν ἰδοὺ ὁ συρμὸς ὁ ἑσπερινὸς ἐκ Πατρῶν μὲ τὰ βαγόνιά του τὰ πολλά, σιγὰ-σιγὰ καὶ μὲ προσοχὴν μεγάλην διερχόμενος ἢ μᾶλλον αἰωρούμενος ἄνωθέν μας, κατόπιν ἕνα ἁμάξι, ἀκολουθως ὁἰτροχον καὶ 'στὸ τέλος ἕνα φορτηγὸν τετράποδον. Ὅλη ἡ κλίμαξ τῆς συγκοινωνίας· μία στιγμιαία ἔκθεσις Ἑλλάδος συγκοινωνούσης εἰς τοὺς ὑποδούλους χρόνους, εἰς τοὺς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν, εἰς τὸ ἑξηνταδύο καὶ εἰς τὸ ἐνενῆντα τέσσαρα. Καὶ μετ' οὐ πολύ, ἀντίο ΣΠΑΠ, ἀντίο Διῶρυξ.

*
* *

Τὸ πρωί, μόλις ὁ Φοῖβος ἄρχισε νὰ ροδοβάφῃ τὸν νωχελῶς ἐξηπλωμένον μὲ τὴ χιονάτη φορεσιά του ἀθάνατον Παρνασσόν, ἰδού ἡμεῖς πρὸ τοῦ καραβοστολισμένου, τοῦ ἀνθρωποστολισμένου Γαλαξειδιοῦ. Ποῦ τὸ ἄλλοτε Γαλαξεῖδι μὲ τὰ 150 κομμάτια καράβια του καὶ τῆς ἀμέτρητες βρατσέρας του, τὰ ὁποῖα διέσχιζον θαλάσσας, ὠκεανοὺς καὶ κανάλια, διὰ νὰ ξεφορτώσουν τὰ σιτάρια, τὰ τυριά, τὰ μαλλιά, καὶ νὰ φορτώσουν λίρες, πεντόλιρας, κολονάτα. Ποῦ τὸ πεφημισμένο ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν πᾶσαν Ναυπηγεῖόν του, εἰς τὸ ὁποῖον κατὰ δεκάδας ἐναυπηγοῦντο, τὰ μπαρκο-μπέστια, τὰ τσερνίκια, ἡ σκοῦνες, ἡ γολέττας. Μήπως δὲ ποτὲ καμμία πράγματι φιλόπατρις κυβέρνησις ἐσκέφθη νὰ ὑποστηρίξῃ, νὰ διευκολύνῃ τὴν λαμπρὰν αὐτὴν βιομηχανίαν, παρέχουσα κἄποιαν ἀτέλειαν εἰς τὴν ξυλείαν ἢ ἄλλην οἱανδήποτε προστασίαν; Τὸ Γαλαξεῖδι, ἡ Σῦρος, αἱ Σπέτσαι, ὁ Πειραιεὺς, καὶ ἡ Ὕδρα ἀκόμη μποροῦσαν ἄριστα νὰ συντηρήσουν τοιαῦτα Ναυπηγεῖα, τὰ ὁποῖα ἀμυθήτως θὰ ὠφέλουν τὸν τόπον, ἀδιάφορον καὶ ἂν ἡ ἱστιοπλοΐα παρήκμασεν ἐσχάτως. Ἡ ἀστοργία ὅμως τῶν κυβερνώντων ἐπέφερε τὸν μαρασμὸν καὶ τὴν διάλυσιν τέτοιων ἐπιχειρήσεων πλουτοπαραγωγῶν καὶ χρυσοφόρων.

*
* *

Ἀποβιβάζομαι εἰς τὴν παραλίαν· ἀλλ' αὐτὸ τὸ κρηπίδωμα τὸ λαμπρόν, μὲ τὴν εὐρυτάτην παραλιακὴν λεωφόρον ἀποτελεῖ ὡραῖον παραθαλάσσιον πάρκο ἀπὸ τὸ ὁποῖον μόνον δενδροστοιχία λείπει καὶ ἄφθονος φωτισμός.

Ἔπειτα αὐτὸ τὸ κυκλοτερὲς κρηπίδωμα ὅπερ ἐσχάτως ἐπερατώθη, ἀποδεικνύει ὅτι ὑπάρχει ἐν Γαλαξειδίῳ λιμενικὴ ἐπιτροπὴ ἔργων, καλαισθησίας, εὐρωπαϊσμοῦ. Ἀλλὰ ἀνάγκη ἀπόλυτος νὰ ἐκβαθυνθῇ αὐτὸς ὁ πρὸ τῆς ἀθλίας ἀγορᾶς εἰσχωρῶν βορβορώδης τοῦ λιμένος λαιμός.

Καὶ θὰ εἶχεν ἐκλείψῃ αὐτὴ ἡ κηλὶς ἐν μέσῳ τόσης ἄλλης λεβεντιᾶς, ἂν ἐφρόντιζε κανεὶς νὰ σταλῇ ἡ βορβοροφάγος τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ ἀποκαθάρῃ τὴν ἰλὺν αὐτήν, προσφερομένου τοῦ λιμενικοῦ ταμείου μὲ τὸ ἀζημίωτόν του νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἑταιρίαν διὰ 40 χιλ. δραχμῶν, ἐνῷ τώρα οὔτε μὲ 80 χιλ. δραχμὰς εἶνε εὔκολον νὰ γείνῃ τοῦτο.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ ἀγορᾶς ἀνάγκη ἢ νὰ κατεδαφισθῇ τὸ ἐρειπιῶδες καὶ βορβορῶδες αὐτὸ ἴδρυμα ἢ νὰ ἀνακαινισθῇ.

*
* *

Γνώρισμα καὶ δεῖγμα τῆς μεταξὺ τῶν ναυτικῶν ἀλληλοβοηθείας πρόκεινται τέσσαρες ἀσφάλειαι, μοναδικαὶ εἰς τὸ εἶδός των καὶ τὸν προορισμόν των. Ἡ «Ἀδελφότης», ὁ «Σωτήρ», ἡ «Ὑάνθη», ἡ «Ὁμόνοια». Καὶ οἱ τίτλοι των καὶ αὐτοὶ ἀδελφικοί, ποιητικοί. Αἱ μὲν ἀσφαλίζουν τὰ μεγάλα πλοῖα, αἱ ἄλλαι δὺο τὰ μικρότερα. Συντηροῦνται δὲ ἄνευ κεφαλαίων καὶ ἄνευ προσωπικοῦ πολυδαπάνου. Ἐὰν λ. χ. ναυαγήσῃ ἓν πλοῖον συνέρχονται ὅλοι οἱ πλοίαρχοι — οἱ ὁποῖοι εἶνε καὶ οἱ ἱδρυταὶ τῶν πρακτικωτάτων καὶ ὠφελιμωτάτων αὐτῶν ἀσφαλειῶν πρὸ τριακονταετίας ἱδρυμένων — καὶ ἀναλόγως τοῦ ἀσφαλίστρου των ἀποζημιόνει ἕκαστος τὸν ἀτυχήσαντα πλοίαρχον. Δι' αὐτὸ καὶ λέγονται Ἀλληλασφάλειαι. Εἰς ταύτας ἐννοεῖται ὀφείλεται καὶ ἡ διατήρησις τῆς Γαλαξειδιώτικης ναυτιλίας διότι τὸ χρῆμα δὲν χάνεται μένει εἰς τὸν

τόπον του. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι καὶ ἄλλοι μὴ Γαλαξειδιῶται δύνανται νὰ ἀσφαλίσουν τὰ πλοῖά των εἰς τὰς ἀλληλασφαλείας αὐτὰς ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς πάντοτε ὅρους ὑφ' οὓς καὶ οἱ ἐντόπιοι.

* * *

Θέλετε καὶ ἄλλας εἰκόνας σχολικῶν κτιρίων ὅπως ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἴδομεν εἰς ἄλλας πόλεις; Ἰδοὺ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἐξωτερικῶς ἀνεκτόν, ἐσωτερικῶς ἑτοιμόρροπον Τὰ θυρώματά του ἡμιανεστραμμένα, χωρὶς παραστάτας, ἢ κλεῖθρα ἢ μάνδαλα· τὸ δὲ πάτωμα διάτρητον· εἶδα μίαν τρύπα ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ ἡ ἀποκρηάτικη καμήλα μποροῦσε νὰ περάσῃ. Κ' ἐν τούτοις τὰ κακόμοιρα τὰ παιδάκια εὐκατάρτιστα, φιλομαθῆ, χρηστοήθη, φιλόμουσα—ἤκουσα τραγούδια πρίμο σιγόντο ἁρμονικώτατα ἀπὸ ἀγγελικὰ στόματα ἑξαετῶν παιδιῶν—καὶ μ' ἕνα θάρρος εἰς τὴν ἀνάγνωσίν των καὶ αὐτοπεποίθησιν ποῦ μ' ἐξέπληξαν.

* * *

Διὰ τὸ παρθεναγωγεῖον ἐπίσης· παρὰ τὴν εἴσοδον λάκκος σχεδὸν ὡς ἐκεῖνος περὶ οὗ ἡ Γραφὴ ἡ Παλαιά. «Λάκκος ἐν μέσῳ τῶν λεόντων». Τὸ δ' ἐσωτερικόν του ἀπαρτίζεται ἀπὸ μίαν αἴθουσαν καὶ δύο ἄλλα δωμάτια μωροτάτης ἀρχιτεκτονικῆς. Καὶ εἶνε τὸ ἴδρυμα κενουργές, αἱ δὲ ἀτέλειαί του ὡς καὶ τοῦ συναδέλφου του δημοτικοῦ μποροῦσαν νὰ συμπληρωθοῦν μὲ δαπάνην ἐλαχίστην· ἀλλ' ἀφ' ὅτου τὴν συντήρησίν των τὴν ἀνέλαβε τὸ καραβοτσακισμένον Κράτος δὲν εἶνε προκοπή, διότι, διὰ μιὰ κλειδαριὰ φερ' εἰπεῖν ἀξίας δραχμῆς, χρειάζονται αἰτή-

σεις καὶ προτάσεις καὶ διατυπώσεις καὶ νταραβέρια διὰ νὰ εἰδοποιήσουν οἱ τρανοὶ τμηματάρχαι τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας νὰ στείλουν τὴν ἔγκρισιν.

*
* *

Εὐφρόσυνον ἐντύπωσιν μοῦ ἐπροξένησε καὶ τῶν μαθητῶν τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου ἡ ὑπαιθρία στρατιωτικὴ ἐξάσκησις. Τὸ ἀπομεσήμερο μιᾶς ἡμέρας μὲ λιακάδα καὶ ἀνοιξάτικη δροσιὰ τὰ συνεκέντρωσαν εἰς μίαν παρὰ τὴν πόλιν λαμπρὰν τοποθεσίαν, ἐπὶ τοῦ γηλόφου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὅπου ὁ ἀρχαιοπρεπὴς τότε ἑλληνοδιδάσκαλος κ. Ἠλ. Ηλιόπουλος — πρώην ἔφεδρος ἀνθυπολοχαγός — ἐξήσκησε τοὺς μαθητὰς εἰς κινήσεις καθαρῶς στρατιωτικῆς μορφώσεως, ἐνῷ περαιτέρω ἑκατοντάδες μαθητουδίων τοῦ Δημοτικοῦ ἔπαιζον κ' ἐτραγουδοῦσαν ἄσματα ἐνθουσιώδη. Κ' ἐσκέφθην: Ἰδοὺ καὶ διδάσκαλοι τέλος πάντων ἐρασταὶ τοῦ ὑπαιθρίου βίου καὶ τῆς φύσεως καὶ ὄχι μόνον τοῦ τύπτω, τύπτεις, τύπτει.

*
* *

Εὑρῆκα εἰς τὸ Γαλαξεῖδι καὶ μίαν τεχνικωτάτην ξυλογραφημένην Ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τὸ εἰκονοστάσιον (τέμπλον) ἑνὸς τῶν ναῶν τῆς πόλεως εἶνε ἐξ ὁλοκλήρου κάρινον, φέρον γλυφὰς ἀπεικονιζούσας διάφορα γεγονότα ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῆς Νέας ἀκόμη. Λ. χ. βλέπεις ἐν ἐκτελέσει τὸν Ἀβραὰμ φονεύοντα τὸν Ἰσαάκ, ἢ τὸν Μωϋσῆν μὲ τὴν ῥάβδον του, ἢ τοὺς Ἑπτὰ παῖδας ἐν Ἐφέσῳ κλπ. Λεπτούργημα φιλοπονηθὲν τίς οἶδεν ἀπὸ πόσου χρόνου.

Ἰδοὺ πρὸ τῆς ἀποβαθρας καὶ ὁ γλυκὺς θαλασσινὸς καὶ σωτὴρ τόσων ναυαγῶν ἐκ τῆς «Ταορμίνας» πλοίαρχος τῆς ἱστορικῆς «Ἀμπέλου» Δόγκας.

— Τί γίνετε ἡ ζηλεμμένη «Ἄμπελος», κ. Δόγκα; τὸν ἐρωτῶ.

— Πάει ἡ «Ἄμπελος», κύριε· τὴν τρύγησαν τὰ κύματα στὴν Καλαμάτα.

Κ' ἐν τούτοις τέτοιοι ριψοκίνδυνοι καὶ ἀδαμάντινοι χαρακτῆρες εἰς ἄλλα μέρη θὰ ἐλατρεύοντο ὡς μάρτυρες, ἐνῷ ἐδῶ ἐπαιτοῦν.

Ἀλλὰ τί φιλόξενος, εὐπροσήγορος, ἥμερος, πολιτισμένος τόπος. Κάθε σπίτι Γαλαξειδιώτικο καὶ ξενών, κάθε Γαλαξειδιώτης καὶ ἀδελφός. Ὅλοι φιλοτιμοῦνται καὶ ἁμιλλῶνται ποιὸς νὰ πρωτοξενίσῃ τὸν ξένον. Καὶ τί φιλοξενία ἀρχαϊκή, ἑλληνοπρεπής. Νομίζει κανεὶς ὅτι ἔχει νὰ κάμῃ μὲ τοὺς παροιμιώδεις ἐπὶ φιλοξενίᾳ ἀρχαίους Σπαρτιάτας, οἵτινες ὡς γνωστόν, ἐθεώρουν ἱερὸν τὸ πρόσωπον τοῦ ξένου, τιθεμένου ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ξενίζοντος, γι' αὐτὸ καὶ Ξένιον Θεὸν εἶχον. Γιὰ δύο μέραις μ' ἔκαμαν Γαλαξειδιώτην, ἀποχωριζόμενος ὃ' αὐτῶν δὲν ἠδυνήθην νὰ πνίξω εὐγνώμον δάκρυ νοσταλγίας διὰ τὸν λατρεμμένον αὐτὸν τόπον.

Εἶχεν ἔλθη κ' ἐδῶ ὁ «Ἄψε-σβύσε» Μελισσιώτης, ὅστις ἐξετέλεσε τετράκις τὴν *Θυμιοῦλα του τὴν Γαλαξειδιώτισσα*, τῆς ὁποίας τὰ τραγούδια κατέστησαν τὸ γλυκύτερον ἐντρύφημα Γαλαξειδιωτῶν καὶ Γαλαξειδιωτισσῶν. Ὅταν δὲ ὁ ποιητὴς-κουρεὺς τῆς *Θυμιούλας* ἔφευγε, σωστὴ διαδήλωσις τοῦ ἔγειναν ἀπὸ τοὺς Γαλαξειδιώτας. Φαντασθῆτε δὲ τὸν Μελισσιώτην δαφνοστεφανωμένον νὰ ἐπανέρχεται ἐκ Γαλαξειδίου εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις κουρεῖόν του!

ΙΤΕΑ

Οὐαὶ καὶ ἀλλοίμονον εἰς τὸν ἀποβιβαζόμενον ἐπὶ μιᾶς ποντικοφαγωμένης ξυλίνης ἀποβάθρας τῆς Ἰτέας ἂν πνέῃ νότιος ἄνεμος. Πρέπει νὰ ἦνε δελφίνι ἢ γοργόνα διὰ νὰ βρεθῇ θαλασσοφουρτουνιασμένος στὴν παραλίαν. Ἂν δὲ ἔχῃ τὴν τύχην ν' ἀποβιβασθῇ ἐν ἡμέρᾳ ἀμπώτιδος —δηλαδὴ ποῦ φεύγουν τὰ νερὰ ὅπως λέγουν οἱ ναυτικοὶ— θὰ δεχθῇ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ καβαλλικεύσῃ εἰς τὴν ράχιν τοῦ λεμβούχου ὡς ἐπὶ ἀπτέρου Πηγάσου καὶ ἐν συστολῇ τῶν κάτω ἄκρων νὰ βρεθῇ εἰς τὴν ξηράν.

*
* *

Τοὐλάχιστον οἱ ὅρμοι τῆς Λίμνης καὶ τοῦ Λεωνιδίου εἶνε ἀπρόσοδοι καὶ ἄνευ κινήσεως ἐμπορικῆς. Ἀλλ' ὁ λιμὴν τῆς Ἰτέας, σκάλα πολυθόρυβος τῆς Παρνασσίδος καὶ τῆς Λεβαδείας ἀκόμη, ἀφ' ἧς φορτόνονται διὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἑκατομμύρια ὀκάδων ἐλαίων καὶ ἐλαιῶν καὶ δερμάτων καὶ χαλκίνων εἰδῶν, νὰ στερῆται ἑνὸς βραχίονος ὑπηνέμου διὰ νὰ διευκολύνηται τὸ ἐμπόριον, τό τε ἐξαγωγικὸν καὶ τὸ ἐσωτερικόν ; Δὲν ἀποφασίζουν οἱ πολιτευταὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης νὰ πατήσουν πόδι καὶ ἀπαιτήσουν ἀπὸ μίαν Κυβέρνησιν νὰ ἀποφασισθῇ ἡ κατασκευὴ ἑνὸς λιμένος, μιᾶς ἀποβάθρας, νὰ ἐκβαθυνθῇ τὸ ἀβαθὲς τῆς ἀμμώδους ἀκτῆς διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ διευκολυνθῇ τὸ ἐμπόριον ;

* * *

Καὶ ἐν τούτοις νὰ μὴ παραξενευθῆτε ἂν μάθετε ὅτι ὑπάρχει ποσὸν διαθέσιμον ἐξ 70 χιλ. δραχμῶν προωρισμένων διὰ λιμενικὰ ἔργα, τὸ ὁποῖον ὅμως εἶνε κλειδομανδαλωμένο εἰς τὰς τραπέζας διότι ἔτσι τὸ θέλουν οἱ πολιτευταί. Δὲν συμφωνοῦν ποῦ καὶ πῶς νὰ γείνῃ ἡ προκυμαία καὶ ἡ ἐκβάθυνσις, καὶ οἱ ἔμποροι διαμαρτύρονται, καὶ τὸ ἐμπόριον δὲν ὑπηρετεῖται καὶ ἡ ἐξαγωγὴ σχεδὸν μειοῦται. Φαντασθῆτε δὲ ὅτι, ἐπειδὴ εἶνε ἀβαθὴς ἡ παραλία καὶ ἡ ξυλίνη ἀποβάθρα ἐλεεινή, τὰ ἐμπορεύματα μένουν ἐπ' αὐτῆς, τὰ δὲ φορτηγὰ ἁμάξια εἰσέρχονται ἐντὸς τῆς θαλάσσης μισοπνιγμένα, διπλαρόνουν εἰς τὴν ἀποβάθραν καὶ παραλαμβάνουν τὰ φορτία των, ἐνῷ τὰ κακόμοιρα τὰ ἄλογα μισοβρεγμένα χολοσκάνουν ὅσῳ νὰ ἐξαγάγουν τοὺς τροχοὺς τοῦ ἁμαξιοῦ καὶ ἐξέλθουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν εἰς τὸν δρόμον των.

Ἔπειτα τὸ νερὸ τῆς Ἰτέας εἶνε πικροθάλασσα· πως νὰ τὸ σπρώξῃς ἀπὸ τὸ στόμα σου εἰς τὰ ἔντερα τέτοιο ρετσινόλαδο· οἱ ἄνθρωποι ὅμως τὸ ἐσυνήθισαν καὶ τὶ νὰ κάμουν πλέον. Κ' ἐν τούτοις μὲ δαπάνην 100 χιλ. δραχμῶν μποροῦσαν νὰ φέρουν ἔκτακτον νερὸν ἀπὸ τοὺς πρόποδας πέριξ βουνῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁλόκληροι ποταμοὶ λαμπροῦ ὕδατος χάνονται εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ καὶ ἀπὸ τὸν παρακείμενον ἐλαιῶνα τῶν Δελφῶν ἀκόμη. Ἀλλὰ ποῦ οἱ ἄνθρωποι οἱ πραγματικῶς μεριμνῶντες ὑπὲρ τοῦ τοπου των!

Ἕλη δὲ καὶ ἐξ αὐτῶν μικρόβια καὶ μεγαλόβια καὶ μιάσματα ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἰτέας ἔχουν χρῶμα στὸ πρόσωπόν των κίτρινον χρῶμα κινίνης, ἀσθενικόν. Δὲν ὑπάρχει ψυχὴ νὰ μὴ ἔχῃ πάρῃ κληρονομία πλέον τὸν ἑλώδη πυρετόν. Αὐτοὶ δὲ οἱ δυστυχισμένοι

ὑπάλληλοι, ἀήθεις εἰς τὸ κλίμα καὶ τὸ νερό, τραβοῦν μαρτύριον.

Ποῦ δὲ σχολεῖον δημοτικὸν ἀρρένων καὶ θηλέων. Κ' ἐν τούτοις εἶνε λαμπρὸς συνοικισμὸς ἡ Ἰτέα, καὶ ἔχει ὅλα τὰ στοιχεῖα διὰ νὰ αὐξήσῃ καὶ μεγαλυνθῇ ἀλλ' εἶνε ἀπροστάτευτος.

*
* *

Λαμπρὸν εὐρύχωρον, μὲ μεγάλην παραγωγὴν καὶ καλὸν προσωπικὸν ἐργοστάσιον βυρσοδεψίας εὗρον εἰς τὴν Ἰτέαν, κτῆμα καὶ μεγάλωμα τῶν ἀδελφῶν Καλλία. Χονδρὰ βόεια, ἢ βουβαλίσια δέρματα, κίτρινα δέρματα, βιδέλα κτλ. μοσχοπωλούμενα εἰς τὴν Κρήτην ἰδίως καὶ εἰς τὴν Στερεάν, Βιομηχανία ἐν ἀκμῇ καὶ δράσει καὶ μεγαλύνσει. Ὅ,τι κάμνει ἡ κακομοῖρα ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, μὲ θυσίαν χρημάτων, χρόνου, κόπων κλπ. διὰ νὰ ἀπορροφᾷ τὸ ἀχόρταστον δημόσιον χωρὶς νὰ τὴν ἀνακουφίζῃ καὶ τὴν προστατεύῃ καὶ τὴν ὑποστηρίζῃ.

*
* *

Ἐπίσης ἄλλο μέγα ἐργοστάσιον—ἀλευρόμυλον καὶ ἐλαιοπιεστήριον—διὰ τοῦ ἀτμοῦ κινούμενον καὶ τροφοδοτοῦν τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Στερεᾶς· εἰς τὸν ἀτμόμυλον μάλιστα αὐτὸν ἁλέθονται καὶ ἐντόπια δημητριακὰ, σῖτος καὶ ἀραβόσιτος. Διευθύνεται δὲ τοῦτο ἀπὸ τὸν κ. Κολοβάτον. Ἀλλὰ τί τέλειον μηχάνημα ἐλαιοπιεστηρίου δι' ἀτμοῦ. Μήπως ὅμως ἔχουν τὸ νερὸ οἱ ἄνθρωποι διὰ νὰ χρησιμοποιησουν εἰς τὴν κίνησιν τῶν μηχανημάτων; Παλαίουν διὰ μυρίων προσκομμάτων διὰ νὰ ἐπιδιώξουν. ὄχι κέρδη, ἀλλὰ τὰ ἔξοδά των.

Διὰ τοὺς ξένους, τὴν πρώτην φορὰν ἀποβιβαζομένους εἰς τὴν Ἰτέαν, πολὺ καλὸς ξενὼν καὶ ἀναπαυτήριον τὸ ξενοδοχεῖον τῶν ἀδελφῶν Παπαλαΐου καὶ Διαμαντῆ. Ὄχι μόνον ἁρπακτικὰς διαθέσεις δὲν ἔχουν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ πολὺ συγκαταβατικοὶ εἶνε. Ἰδίως εἰς τοὺς εὐρωπαίους περιηγητὰς παρέχουν πᾶσαν εὐκολίαν καὶ περιποίησιν μεταφέροντες αὐτοὺς διὰ τῶν ἁμαξῶν των εἰς τοὺς Δελφοὺς, ἀντὶ τιμήματος εὐτελοῦς. Δὲν νομίζετε ὅτι οἱ ξένοι καὶ ἀπὸ τοὺς ξενοδόχους μας αὐτοὺς μποροῦν νὰ καταλάβουν ὅτι δὲν εἴμεθα πλέον ἁγιογδύται, ὅπως ὑποθέτουν ἴσως, ἀλλ' ἐθνάριον ἥμερον καὶ φιλόξενον ;

ΑΜΦΙΣΣΑ

Καὶ ἀπὸ τὴν Ἰτιὰ μετὰ δίωρον στερειανὸν περίπατον μέσῳ πυκνοτάτου ἐλαιῶνος φορτωμένου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὸν πολύτιμον τοῦ Σάλωνα ἐλαιοκαρπὸν μ' ἕνα σκονοκύλισμα καὶ μὲ συντροφιὰ ἀπὸ δυὸ εὐφυεστάτους χωρικοὺς Ρουμελιώτας καὶ ἄλλους δύο κοσμοπολιτισμένους Ἀμφισσεῖς φθάνομεν βράδυ βράδυ στὴν Ἄμφισσαν.

*
* *

Ἡ Ἄμφισσα ἐξ ἀπόπτου Λεωνίδιον ἐν μεγαλογραφίᾳ. Ὅπως ἐκεῖνο βρίσκεται περιφραγμένο ἑκατέρωθεν ἀπὸ ὑψηκάρηνα βουνά, οὕτω καὶ ἡ Ἄμφισσα ἐπὶ κλιτύος ὀρέων ἀμφιθεατρικῶς σχεδὸν ἐξηπλωμένη καὶ περιζώνουσα οὕτως εἰπεῖν τὸ ἕνα ὄρος. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ μὲν Λεωνίδιον διασχίζεται ἀπὸ ξηρότατον καὶ εὐρὺν ἀμμιώδη χείμαρρον, ἐνῷ ἡ Ἄμφισσα ἔχει πρὸ αὐτῆς τὴν ἄπειρον ἐκείνην πρασινάδα τοῦ ἐλαιῶνός της.

*
* *

Πρώτη ἱλαρὰ ἐντύπωσις τὸ κομψὸν μέγαρον τοῦ στρατῶνος χρωματισμένο, οἰκοκυρευμένο, μ' ἕνα ἀρτιφυὲς μὲν ἀλλὰ τετραγωνισμένο περιβολάκι, μὲ τ' αὐλάκια του καὶ τὴν λαμπρὰν περιποίησίν του. Νομίζεις ὅτι ἐντὸς αὐτῆς

τῆς μικρεπαύλεως δὲν τιθασσεύονται ἕλληνες στρατιῶται ἀλλὰ ὅτι διαιτῶνται ἀρχοντόπουλα· φαντάζεσθε δὲ ὁποίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἤθους, ἐπὶ τοῦ αἰσθητικοῦ, εἰς τὴν ἐξημέρωσιν τῶν στρατωνιζομένων ἐν αὐτῷ ἑλληνοπαίδων ἔχει τὸ εὔμορφο αὐτὸ παλατάκι.

Πῶς νὰ μὴ ὑπηρετοῦν μὲ τὴν καρδιά τους καὶ μ' ἐνθουσιασμὸν τὰ παιδιὰ αὐτὰ ὅταν οἰκοῦν εἰς τέτοιον στρατῶνα, ἀφοῦ δυστυχῶς οἱ πλεῖστοι—ἂν μὴ ὅλοι—οἱ ἑλληνικοὶ στρατῶνες ἔχουν ἕνα τόσῳ μαυροπράσινο καὶ μπουδρουμοειδὲς ἐσωτερικὸν κ' ἐξωτερικὸν ὥστε λύκοι καὶ τίγρεις καὶ Παρδάλεις τοῦ Μοντενέγρου μὲ δυσκολίαν τιθασσεύονται καὶ ὄχι ἐλαφροχίτωνες καὶ κουφόποδες τοῦ καμπου καὶ τοῦ βουνοῦ τρόφιμοι ἑλληνόπαιδες. Καὶ θὰ νομίσητε ἴσως ὅτι κἀνένας μεγαλόσχημος νομάρχης, ἢ δήμαρχος, ἢ βουλευτὴς θὰ ἠγωνίσθη δι' αὐτὸ τὸ ἱλαρώτατο πραγματάκι· τέτοιο πρᾶγμα· ἕνας ἁπλούστατος ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ—ψυχολόγος φαίνεται καὶ πολιτισμένος—ὁ κ. Μαντζαβῖνος, μοῦ εἶπαν ὅτι ἐφιλοτέχνησεν ἀπὸ τὰς εὐτελεῖς οἰκονομίας τοῦ ἑκατονεικοσαδράχμου μισθοῦ του. Ἔ, καί ἂν εἶχαν ὅλοι οἱ ἕλληνες δήμαρχοι τὴν μπαξεδομανίαν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ αὐτοῦ, σὲ τί μπαξέδες θὰ λούζονταν οἱ ἔρημοι δῆμοί μας!

*
* *

Τὸ πρῶτον κ' ἐπίφθονον προϊὸν τῆς Ἀμφίσσης ἡ ἐλαιοπαραγωγή. Ἔλαια καὶ ἐλαῖαι ἰδοὺ ὁ πλοῦτος τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Καὶ εἶνε ὀνομαστὰ τὰ ἔλαια αὐτά. «Σαλωνίτικαις ἐληαίς». Ἐξωγωγὴ ἐτησία τοῦ εἴδους αὐτοῦ πλέον τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου ὀκάδων διὰ Ρωσσίαν, Ρουμανίαν καὶ Βουλγαρίαν. Συμφέρει δὲ πολὺ περισσότερον νὰ πωλοῦν ἐλαίας καὶ ὄχι ἔλαια· διότι αἱ πρῶται ἔχουν

ἀξίαν 28—40 λεπτῶν κατ' ὀκᾶν, ἐνῶ διὰ νὰ γείνῃ μιὰ ὀκᾶ ἐλαίου θὰ θλιβοῦν πέντε ὀκάδες ἐλαιῶν, τὸ δὲ ἔλαιον θὰ πωληθῇ πρὸς μίαν δραχμήν. Ποιότητος λαμπρᾶς, ἀντέχουν εἰς τὴν μεταφοράν. Θὰ κατηναλίσκετο δὲ διπλάσιον ποσὸν εἰς τὴν Ρωσσίαν, ἐὰν ὁ δασμὸς ἐκεῖ ἦτο μικρότερος. Κἄποια κυβερνητικὴ ἐνέργεια παρὰ τῇ Ρωσσικῇ κυβερνήσει θὰ ἐμετρίαζε τὸ κακόν. Εἶχεν ὅμως εὐλαβῶς ὑποβληθῇ αἴτησίς τις τῶν Ἀμφισσέων πρὸς τὴν γαληνοτάτην βασίλισσάν μας παρακαλουμένην νὰ μεσιτεύσῃ παρὰ τῇ Ρωσσικῇ Αὐλῇ—διότι ὁ ἐπὶ τῶν ἐλαιῶν δασμὸς συγκεντροῦται, ὡς γνωστὸν, εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ρωσσικὸν ταμεῖον—ὅπως μειωθῇ ὁ δασμὸς οὗτος, ὑπάρχουν δ' ἐλπίδες ὅτι ἡ Α. Μ. ἐνήργησε πρὸς τοῦτο ἀποτελεσματικῶς, ἀλλὰ δὲν ἐγνώσθη ἀκόμη ἐπισήμως ἡ ἐλάττωσις τοῦ εἰσαγωγικοῦ ἐν Ρωσσίᾳ τούτου δασμοῦ.

*
* *

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἐλαίων καὶ ἐλαιῶν, ὀνομαστῶν διὰ τὴν γλυκύτητα καὶ τὸ εὔγεστον αὐτῶν, ἔχει καὶ ἀκμαίαν βιομηχανίαν ἡ Ἄμφισσα. Τὴν Βυρσοδεψίαν. Ἐξαγωγὴ δὲ τοιούτων δερμάτων γίνεται μεγάλη εἰς Κρήτην, ὅπου κατασκευάζουν τὰ κίτρινα καὶ στερεὰ ὑψηλὰ ὑποδήματά των, καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲ πανταχοῦ. Ἄλλαι ἐπίσης καλαὶ βιομηχανίαι εἶνε τὰ χαλκεῖα, τὰ σχοινοπλοκεῖα, τὰ κωδωνοποιεῖα—ἐκ τῶν τελευταίων εἰδῶν μεγάλη ἐξαγωγὴ εἰς Σμύρνην,— ἐξ ὅλων δὲ τούτων κυκλοφορεῖ ἐτησίως χρῆμα ἀνερχόμενον εἰς $3\,^1/_2$ ἑκατομμύρια δραχμῶν.

*
* *

Ἰδοὺ καὶ ἓν Γυμνάσιον ἐπὶ τοῦ ὁποίου δὲν μπορεῖ νὰ βάλῃ βέβηλον χεῖρα ἡ Βρωμοπολιτική. Εὑρέθη φιλόμουσος καὶ φιλόπατρις Ἀμφισσεύς, ὁ ἀείμνηστος Ν. Γιαντζῆς, ὅστις ἐδαπάνησεν ἑκατοντάδας χιλ. δραχμῶν καὶ ἀνήγειρε λαμπρὸν μέγαρον ὡς Γυμνάσιον, μὲ τὰς καταλληλοτάτης θέσεως, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκουν φῶτα καὶ γνώσεις ὅλα τὰ ὀιψῶντα γραμμάτων παιδία τῆς Παρνασσίδος. Τὸ γυμνάσιον τοῦτο συντηρεῖται ἐκ κληροδοτήματος τοῦ ἀειμνήστου, συντρέχοντος τοῦ Δημοσίου καὶ καταβαλλόντων τῶν μαθητῶν τὰ τέλη. Κ' ἐπειδὴ τὸ Παιδευτήριον τοῦτο δὲν διέπεται ἀπὸ τὸν ἑκάστοτε ὑπουργόν, ἀλλ' ἀπὸ τὸ διοικητικόν του συμβούλιον, καὶ προσωπικὸν ἐξαίρετον ἔχει, τῆς δουλειᾶς του καὶ τοῦ καθήκοντος, καὶ οἱ τρόφιμοί του καταρτίζονται πολὺ καλά, κ' ἐν γένει γίνεται ἐργασία, οἵα εἰς ὀλίγα τοῦ Κράτους Γυμνάσια.

*
* *

Ἄφθονα, εὔποτα κ' εὔπεπτα νερὰ ἔχει ἡ Ἄμφισσα, ἀλλ' ἐπιβάλλεται τῶν δρόμων κάποια ζωντανωτέρα ἐπίβλεψις, καὶ τῆς Πλατείας δὲ τῆς κεντρικῆς ὁ ἐξωραϊσμός. Ἀνάγκη αἰσθητικὴ πλέον νὰ κατεδαφισθοῦν τὰ ἐναπομείναντα ἐρείπια, τὰ ὁποῖα κηλιδόνουν τῆς ὅλης πλατείας τὴν ὁπωσοῦν εὐπρέπειαν· ἐπὶ τέλους ἂς δαπανήσῃ ὁ Δῆμος ἀποζημιόνων τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν μπαραγκῶν αὐτῶν.

ΧΡΙΣΣΟ

Ἕνα πρωὶ μ' ἕνα ἁμάξι τραβῶ ἀκολουθῶν ἀτραπὸν ἄκρως μουτροσπαστικήν, εἰς τὴν πάλαι Κρίσσαν τανῦν Χρισσό. Τί λαμπρὰ κωμόπολις! Ἔχει ἕνα ὁρίζοντα γιὰ ζωγραφιά. Κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας ὄρους κ' ἔχει ἀπέναντί του τὴν Κίρφιν, εἰς τὸ βάθος τὸν Κλειστὸν ποταμόν, ἀνωτέρω τὸν φαιόχρουν ἐλαιῶνα καὶ κάτω κάτω μίαν στενὴν ὑγρὰν λωρίδα τῆς Ἰτέας καὶ τοῦ Γαλαξειδίου.

Κάμνω ἕνα περίπατον ἀνὰ τὴν κωμόπολιν καὶ θαμβοῦμαι μὲ τὸν κεντρικώτερον δρόμον της, τὸν ἀπὸ Χρισσὸ εἰς Δελφούς. Τί συντήρησις καὶ στερεότης καὶ εὐθύτης. Νεοὺς δύο καινουργεῖς καὶ εὐπροσώπους· ἰδίως ἕνας ἐξοχικὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἔχει μίαν πλατεῖαν εὐθυγραμμοτάτην, ὅπου, ὡς μου εἶπον, ἐπὶ τριήμερον γλεντοῦν τὰς Πασχαλινὰς ἡμέρας ὅλοι οἱ κάτοικοι, συναδελφούμενοι καὶ συμφιλιούμενοι μικροὶ καὶ μεγάλοι, οἰκοκυραῖοι καὶ χειρώνακτες.

Πῶς νὰ λησμονήσω δὲ τὰ ἄφθονα καὶ ἀείρροα νερὰ τοῦ Χρισσοῦ, τὰ ὁποῖα ἐκρέουν ἀπὸ κρήνας τετρακρούνους, ὅπου συγκεντροῦνται ἰδίως ἡ πτωχολογιὰ καὶ ἀποπλύνει τ' ἀσπρόρρουχά της. Νερὸ μὲ τὸ ὁποῖον μποροῦσε κανεὶς νὰ πνίξῃ τὴν πρωτεύουσά μας, μ' ὅλους τοὺς Δημάρχους της.

*
* *

Ἀλλὰ μήπως αὐτὰ μόνον; Εὗρῆκα ἕνα μέγα δημοτικὸν κατάστημα, ἀρχιτεκτονικῆς εὐρωπαϊκῆς, μὲ τὰς δι-

αιρέσεις καὶ τὸ προαύλιόν του καὶ τὰς εἰσόδους του καὶ τὰς παρόδους του, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχουν συγκεντρωθῆ ὅλα τὰ δημόσια καὶ δημοτικὰ καταστήματα τοῦ Χρισσοῦ, Δημαρχεῖον, Ἀστυνομία, τηλεγραφεῖον, ταχυδρομεῖον, παρθεναγωγεῖον, διδακτήριον ἀρρένων, στρατών, ἔργον τοῦ πρώην Δημάρχου κ. Πολίτη. Καὶ ὄχι διὰ δανείου, ἀλλὰ δι' ἐπιτυχοῦς οἰκονομικοῦ συνδυασμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐφεῦρεν χωρὶς νὰ ἐπιβαρύνῃ κἄν τὸν Δῆμον. Ἔπειτα μήπως μόνον αὐτό: Τὸ Νεκροταφεῖον, οἱ λαμπροὶ δρόμοι, τὰ κτίρια τῶν κρηνῶν, ἕνας ὑδραύλαξ οὐσιωδέστατος διὰ νὰ ποτίζουν τὰ ἐλαιόδενδρα, ἄλλος δρόμος διὰ τὸν Ἅγιον Νικόλαον, παραρτήματα καὶ σκιάδες διὰ τὴν γινομένην ἐκεῖ ἑκάστοτε ἀγοράν, τ' Ἀρτεσιανὰ εἰς τὴν Ἰτέαν καὶ τόσα ἄλλα διάφορα δημοτικὰ ἔργα, ἄνευ δανείου ἢ ἐκτάκτων πιστώσεων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐτησίων εἰσοδημάτων τοῦ Χρισσοῦ συνετελέσθησαν ἀπὸ τὸν πρώην Δήμαρχόν του.

Θὰ τὸ πιστεύσετε δέ; Μὲ τὴς 13 χιλιαδοῦλές του ὄχι μόνον αὐτάρκης εἶνε ὁ δῆμος, ἀλλ' ἔχει καὶ περίσσευμα.

*
* *

Ξεύρετε δὲ πῶς ἐβάπτισε σοφὸς Ἄγγλος περιηγητὴς καὶ συγγραφεὺς ὁ Τόμψων, τὸ Χρισσό, δημοσιεύσας περὶ αὐτοῦ εἰς κάποιον ἀγγλικὸν περιοδικόν; Ὁ ἐξώστης ἢ ἑλληνικώτερον τὸ μπαλκόνι τοῦ γέρω Παρνασσοῦ! Ὅποιος ἔχει ἐναντίαν ἰδέαν ἂς κοπιάσῃ νὰ τὸ ἀντιληφθῇ.

*
* *

Καὶ ἀπὸ τὸ Χρισσὸ καὶ πάλιν ὁδοιπορικῶς εἰς τὸ σημερινὸν Καστρί, δηλαδὴ τὸν συνοικισμὸν τῶν σήμερινῶν Νέων Δελφῶν. Ἔ, καὶ νὰ ξεύρατε τί ἐνθουσιασμὸν καὶ

χαρμοσύνην στὴν καρδιά των ἠσθάνθησαν οἱ Καστριῶται χωρικοὶ καὶ γεωργοὶ ποῦ εἶδαν ἕνα συντάκτην ἐφημερίδος ἑλληνικῆς ἐπισκεπτόμενον τὸ πενιχρὸν καὶ τὸ ἀπόκρημνον χωρίδιόν των ! Ποιὸς νὰ μοῦ πρωτοειπῇ τὰ παράπονά του καὶ ποιὸς νὰ μέ πρωτορωτήσῃ *τί θ' ἀπεγείνουμε.*

— Ἐφτωχύναμε κ' ἐπεινάσαμε, κὺρ συντάχτα, ἀπὸ τοὺς φόρους καὶ τὴ κακομοιριά. Δὲν μᾶς φωτίζεις ποῦ θὰ κατασταλάξουμε ; Θὰ ψοφήσουμ' ἀπ' τὴν πεῖνα κ' ἐμεῖς καὶ τὰ παιδιά μας καὶ τὰ ζωντανά μας. Ἐσεῖς δὰ ποῦ εἶσθε στὴν πρωτεύουσα, δὲν τὰ διορθόνετε ; Ἄμ ὁ Βασιλιᾶς μας, ἄμ ὁ Διάδοχος ἄμ τὰ Βασιλόπουλα ; Ἄμ, καὶ αὐτὴ ἡ Σουφιά ! Δὲν πετιῶνται μιὰ ματιὰ νὰ μᾶς δοῦνε καὶ νὰ μᾶς ρουτήσουν πῶς τὰ περνᾶμε ἀπὸ πεῖνα, ἀπὸ ψωμί ; Αὐτοὶ οἱ παληοφράγκοι μᾶς ξεπούλησαν τὰ σπιτάκια μας γιὰ ναύρουν ἀρχαῖα, καὶ δὲν μᾶς δίνουν κἄν τὰ ὑλικά, τὴς πέτρες τ' ἀσβέστι νὰ χτίσουμ' ἄλλα. Δὲν κάνεις λόγο στὴν «Ἀκρόπολι» γι' αὐτοῦνα τὰ πράμματα ;

*
* *

Εἶνε ἀπὸ τὰς σπανίας εὐκαιρίας ποῦ ἠσθάνθην κἄποιαν εὐάρεστον ἀγαλλίασιν στὴν ψυχήν μου —ὑπὸ τὴν ἰδιότητα δημοσιογράφου— μέσῳ χωρικῶν διατυπούντων μὲ ἄλγος ψυχῆς τὰ παράπονά των. Ἔχει καὶ ἡ δημοσιογραφία τὰς ἀσυλλήπτους ἀπολαύσεις της.

*
* *

Τί εἶνε δὲ οἱ Νέοι Δελφοί, ἢ τὸ Καστρὶ κοινῶς λεγόμενον ; Ἕνα χωριὸ μικρό, ἐν τῇ γενέσει του ἀκόμη, μὲ οἰκήματα πλινθόκτιστα ὅλα, κ' ἐπομένως στακτόχροα. Καὶ ξεύρετε τὸν λόγον ; Ἐκεῖ οἱ Καστριῶται χορεύουν

πολλάκις τῆς ἡμέρας καὶ νυκτὸς τὸ πὰ-ντὲ-κὰ-ρ ἢ τὸ Βοστόν των, τὸν τρομακτικώτατον σεισμικόν. Τρώγουν, κοιμῶνται, σκάπτουν, διασκεδάζουν, ἐκκλησιάζονται σεισμοχορεύοντες. Ἀλλὰ τόσῳ τὸν ἐσυνείθισαν, ὥστε δὲν τοὺς κάμνει καμμίαν αἴσθησιν ὁ τιναγμὸς ἢ ὁ τριγμὸς τῶν οἰκιῶν των.

* * *

Οἱ Καστριῶται ὅλοι ἔχουν καταγανακτήσει ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν Ἑταιρίαν τῶν ἀνασκαφῶν. Τοὺς ἀπαλλοτριώνουν τὰ οἰκήματά των μὲ ὅσα—ὅσα καὶ στὸ τέλος δὲν τοὺς δίδουν τοὐλάχιστον τὰ ὑλικά. Ἀνεφέρθησαν πολλάκις εἰς τὴν Κυβέρνησιν ζητοῦντες παρ' αὐτῆς τίποτε ἄλλο παρὰ ἀπονομὴν τοῦ δικαίου των. Ἀλλ' ἡ ἀφεντιά της ἀγρὸν ἠγόρασε· οἱ μυκηθμοὶ καὶ οἱ στόνοι ἑνὸς χωριοῦ ὁλοκλήρου ποῦ νὰ τρυπήσουν τὸν Παρνασσὸν διὰ νὰ φθάσουν καὶ πλήξουν τὸ ἀπὸ γρανίτην ὠτικὸν τύμπανον τῶν κυβερνητῶν.

ΔΕΛΦΟΙ

Ὁσάκις βλέπει ὁ Ἕλλην λόρδους, περιηγητὰς, Ἄγγλους, Γάλλους, Γερμανοὺς, μὶς, λαίδας, θαλαμηγούς, κόττερα, γιὸτ κλπ. νὰ διασχίζουν γῆν καί θάλασσαν καὶ ὠκεανοὺς διὰ νὰ φθάσουν, ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς Ὑφηλίου ἐκκινοῦντες, εἰς τὸ μικροσκοπικὸν ἀλλ᾽ ἔνδοξον καὶ εὔελπι διὰ τὸ ἀπώτερον μέλλον πενιχρὸν κρατίδιόν μας, καταλαμβάνεται ἀπὸ κἄποιο εὐφρόσυνον αἴσθημα κρυφῆς ὑπερηφανείας διαθρυπτούσης τὴν ἐθνικὴν φυλετικὴν φιλοτιμίαν του. Ἀναπολεῖ πρὸς στιγμὴν τὸ παρελθὸν καὶ στρέφει γύρω τὸ βλέμμα ἐρευνητικὸν ἵνα ψυχολογήσῃ ἐπὶ τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων καὶ ἀνακαλύψῃ που αἴσθημά τι φιλαρχαϊσμοῦ. Τί θὰ πορισθῇ δὲ ἀπὸ τὰς ἐπιμελεῖς ἐρεύνας του; Ὅτι ὑπάρχουν διδάκτορες Νόμων, Φαρμάκων, ἀριθμῶν, πολιτευταὶ, βουλευταὶ, ὑπουργοὶ ἀγνοοῦντες στοιχειώδεις ἀρχαιολογικὰς γνώσεις τῆς κλασικῆς τῶν ἑλλήνων ἐποχῆς. Ὑπάρχουν ἐπιστήμονες ἀγνοοῦντες τὴν διαφορὰν τῶν τεσσάρων ἀρχαίων ἀρχιτεκτονικῶν ρυθμῶν, ἢ τί ἔστι κιονόκρανον, μετόπη, πελασγικὸν τεῖχος, Κυκλώπειον τεῖχος, Πολυγωνικὸν τεῖχος. Καὶ ἐν τούτοις οἱ ξένοι, κατὰ λόχους, κατὰ συντάγματα, κατὰ καραβάνια, παγανιᾷ, τρέχουν ὡς εἰς προσκύνημα εἰς τὴν μικρὰν Ἑλλάδα μας, τῆς ὁποίας μελετοῦν καὶ τὰ ἁπλούστερα καὶ κοινότερα λείψανα τῆς κλασικῆς ἐποχῆς, ἐνῷ πολλοὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ἑλλήνων σπουδαστῶν καὶ διδακτόρων οὔτε αὐτὸν τὸν Παρθενῶνα γνωρίζουν τί πρᾶγμα εἶνε· ναός; ἢ θέατρον; ἢ ἀγορά; ἢ πρυτανεῖον; Ποῦ αἱ

ἐτήτιαι ἐκδρομαὶ τῶν ἑλλήνων νεωτέρων σπουδαστῶν ἀνὰ τὰ Ὀλύμπια, τὰς Μυκήνας, τοὺς Δελφοὺς κλπ., τῶν φιλαρχαίων, τῶν ἀνθρώπων τῶν βιβλίων, τῶν γραμμάτων, τῆς πέννας ;

*
* *

Χωρὶς νὰ θελήσω νὰ ἀποκρύψω καὶ ἐγὼ τὴν ἔλλειψίν μου προκειμένου περὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν θησαυρῶν μας, ὁμολογῶ ὅτι μύχιον ἠσθανόμην ἀνέκαθεν πόθον ὅπως ἐπισκεφθῶ τὸ πολύχροτον καὶ περίφημον μαντεῖον τῶν Δελφῶν, εὐκαιρίας δὲ καταλλήλου τυχούσης κινῶ διὰ τὸ Χρισσὸ—καὶ μετὰ μιᾶς ὥρας ἐξαντλητικωτάτην τῶν κάτω ἄκρων μου γυμναστικὴν εὑρίσκομαι πρὸ τοῦ ἱεροῦ τῶν Δελφῶν χώρου.

*
* *

Τί ἐπιβάλλων καὶ μυστηριώδης καὶ μεγαλοπρεπὴς χῶρος ! Πράγματι ἡ πέριξ φύσις σοῦ ἐμπνέει σεβασμὸν καὶ εὐλάβειαν καὶ μεγαλεῖον. Διὰ τοῦτο λέγουν ὅτι ἐπὶ τούτῳ ἐξέλεξαν τὸν τόπον αὐτὸν οἱ ἱερεῖς καὶ ἔφοροι καὶ ὅσιοι καὶ προφῆται τοῦ ἱεροῦ, ὅπως συνδυάσουν τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως μὲ τὸ ἀλάνθαστον τοῦ μαντείου. Εἰς τὴν μίαν πλευρὰν, τὴν ἀνατολικὴν τοῦ διαρρέοντος Κλειστοῦ ποταμοῦ, τὸ ὄρος Κίρφις, καὶ εἰς τὴν ἀντίπεραν, τοῦ Παρνασσοῦ οἱ πρόποδες ὅπου καὶ τὸ ἱερόν. Ἐπεκράτει μάλιστα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ ἰδέα ὅτι ἐκεῖ εἰς τοὺς Δελφοὺς ἦν ὁ ὀμφαλὸς, τὸ κέντρον τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου. Ἀκριβῶς δὲ κάτωθεν τῶν Φαιδριάδων Πετρῶν τὸ περισπούδαστον μαντεῖον.

*
* *

Ξένος ἐν ξένῃ καὶ ἄγνωστος ἐν ἀγνώστοις συνήντησα ἐκ τύχης πρὸ τοῦ ἱεροῦ χώρου τὸν κ. Κοντολέοντα, νέον τρελλαινόμενον ἀπὸ τὸν ἔρωτά του πρὸς τὴν ἀρχαιότητα, εἰδικώτατον, ἀρχαιομαθῆ καὶ ἐκτάκτου ἀβρότητος ὑπάλληλον τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας, τοποθετημένον ἐπὶ τούτῳ αὐτόθι πρὸς ἐξακρίβωσιν καὶ διάγνωσιν οὕτως εἰπειν τῶν ἀνευρισκομένων ἀρχαίων εὑρημάτων. Αὐτὸν δὲ μεταχειρισθεὶς ὡς πραγματικὸν μῖτον Ἀριάδνης ἐτόλμησα νὰ εἰσέλθω εἰς τὸν λαβυρινθώδη διὰ τοὺς πλείστους τῶν ρωμηῶν ἱερὸν χῶρον ἀποκαλυφθεὶς μετ' εὐλαβείας πρὸ τοῦ θείου, πρὸ τῆς τέχνης τῶν προγόνων μας.

Ἀλλὰ τί πρᾶγμα αὐτὸς ὁ χῶρος! Ἐρείπια, ἐκσκαφαὶ, κίονες, στῆλαι, στύλοι, μετόπαι πλάκες ἐνεπίγραφοι, ἀγάλματα χιλιοκόμματα, σφὶγξ ἀκέφαλος, ρυθμοὶ ποικίλοι, τείχη ποικίλα, ἐργάται, μηχανικοὶ, ἀρχαιολόγοι, ἀρχαιοδίφαι, γραμμαὶ ὡς εἶδος ΣΠΑΠ μεταφέρουσαι τὰ ἐκσκαπτόμενα χώματα, ἀξίναι, πτύα, βαριαὶς, ἀμαξίδια, βαγονίδια, ἐρείπια οἰκίσκων, ναΐσκων, κατεδαφιζομένου τοῦ συνοικισμοῦ τούτου πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν ἀρχαιολογικῶν θησαυρῶν κλπ. κλπ.

*
* *

Ὁδηγοῦντος τοῦ κ. Κοντολέοντος ἐτόλμησα νὰ εἰσέλθω εἰς τὸ ἐξωτερικὸν προαύλιον τοῦ Ναοῦ. Ἰδοὺ ἡ Στοὰ τῶν Ἀθηναίων εὑρεθεῖσα ἐν προγενεστέραις ἐποχαῖς, ἀριστούργημα κλασικῆς τέχνης. Περαιτέρω ὁ θησαυρὸς τῶν Ἀθηναίων ἀνακαλυφθεὶς ὑπὸ τοῦ σοφοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς κ. Ὠμόλλ. Καὶ τὰ δύο,

ρυθμὸς καὶ τέχνη καὶ γλυφαὶ καὶ κίονες, Ἰωνικά. Ἐκ τῶν γενομένων ἐκσκαφῶν ὡρίσθη ἐπακριβῶς ὁ χῶρος καὶ ἡ ἔκτασις τῶν δύο τούτων σπουδαιοτάτων κοσμημάτων τοῦ Μαντείου. Χωροῦμεν ἐσωτέρω κ' εὑρισκόμεθα πρὸ τοῦ Προνάου τοῦ Ναοῦ. Ἐδῶ τέχνη τριῶν ἀναμίξ ρυθμῶν, προεξάρχοντος τοῦ ὀλιγογράμμου, αὐστηρογράμμου καὶ μεγαλοπρεποῦς Δωρικοῦ. Ἰδοὺ ἔμπροσθέν μου ὀρθουμένη ἀκέφαλος ἡ περίφημος Σφὶγξ τοῦ Οἰδίποδος, ἐν ὑπερφυσικῷ μεγέθει, φέρουσα γλυφὰς καὶ κοσμήματα καὶ τέχνην ἐξόχου ἐργασίας. Παρακειμένη αὐτῇ ἡ Στήλη τῶν Ναξίων, περαιτέρω δὲ πλὰξ ἐνεπίγραφος φέρουσα ἐπίγραμμα ἀφιερωμένον εἰς Σάμιον Σάτυρον ὑπερέχοντα ὅλων τῶν συγχρόνων του μουσικῶν. Ἀλλὰ τί τελειότης οἰκοδομικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ Πολυγωνικοῦ καὶ Πελασγικοῦ τείχους τοῦ Ναοῦ. Νομίζει κανεὶς ὅτι εἶνε ζωγραφιὰ τὸ τεῖχος αὐτό, τόσον ἡ συναρμογὴ καὶ ὁ σύνδεσμος εἶνε ἐπιτυχής. Ἀλλ' ἔχει καὶ μικρὸν τμῆμα Μωσαϊκοῦ παραπλεύρως. Προσθετέον δὲ ὅτι ὅλον τὸ Πελασγικὸν αὐτὸ τεῖχος φέρει ἐγκεχαραγμένας ἐπιγραφάς, ὧν τὸ περιεχόμενον εἶνε πράξεις ἀπελευθερώσεων δούλων.

*
* *

Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ μία στενὴ ἀτραπὸς ἄγουσα εὐθὺ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ναοῦ. Αὐτὴ εἶνε ἡ Ἱερὰ ὁδὸς δι' ἧς εἰσήρχοντο οἱ μαντευόμενοι καὶ δι' ἧς εἰσῆλθεν ἐν τῷ Ναῷ ὁ περίφημος Παυσανίας. Ἡ ὁδὸς αὐτὴ πλάτους μέτρου εἶνε ἐπεστρωμένη διὰ πλακῶν, αἵτινες ἐν τῇ συναρμογῇ των φέρουσι μικροὺς λακκίσκους ὅπως ὁ ἀνερχόμενος μὴ ὀλισθήσῃ ἕνεκεν τῆς ἀνωφερείας τῆς ὁδοῦ. Καὶ κατόπιν διὰ στροφῆς τινος εὑρίσκεσαι ἐντὸς τοῦ Ναοῦ, ἐν τῇ αἰθούσῃ, οὕτως εἰπεῖν, ἔνθα συνήθως ἵστατο ἡ Πυθία

καὶ ἔὸιδε τοὺς χρησμούς. Ἀλλὰ τὸ ἐσώτερον τοῦτο τοῦ Ναοῦ δὲν παριστᾷ ὁλόκληρον τὸν ἐσωτερικὸν χῶρον αὐτοῦ· ὑπάρχουν ἐν τούτοις πολλαὶ ἐλπίὸες ὅπως ἐκ τῶν γενομένων ἐκσκαφῶν ἐξακριβωθῇ ὅλη τοῦ Ναοῦ ἡ ἔκτασις. Ἐν τοσούτῳ καὶ αὐτὸ τὸ ὀλίγον ἀνευρεθὲν εἶνε ἐπεστρωμένον διὰ μεγάλων πλακῶν, ἀπεξεσμένων ὅμως ποῦ καί που ὡς ἐκ τῆς καταπτώσεως μεγάλων ὄγκων χωμάτων καὶ λίθων ἐπ' αὐτῶν. Ὑπὸ δὲ τὰς πλακας ταύτας ὑπάρχει κενὸν χάριν οἰκονομίας ἴσως ὑλικοῦ. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων εἶὸον καὶ δύο κυλινὸροειὸεῖς στήλας ἐπιμήκεις ἐκ μαρμάρου πολυχρώμου καὶ πολυτίμου — τὸ ὁποῖον μεταχειρίζονται ἐν Εὐρώπῃ διὰ λεπτουργικωτάτας ἐργασίας—, ἀλλὰ τετμημένας, πλῆθος δὲ ἐνεπιγράφων πλακῶν, τὰς ὁποίας ἀνευρίσκουν ἐκσκάπτοντες τὸ ἔὸαφος οἱ ἐργάται. Ἡ δὲ ἀποτύπωσις τῶν λέξεων ἐπὶ τοῦ χάρτου γίνεται στερεοτυπωτικῶς ὡς ἑξῆς: Ἀποπλύνουν καθαρὰ τὴν πλάκα ὸι' ὕὸατος ἕως ὅτου ἐκλείψῃ πᾶν ἴχνος χωμάτων ἐπ' αὐτῆς· κατόπιν βρέχουν τὴν πλάκα ἐλαφρῶς ὸι' ὕὸατος καὶ ἐπιθέτουν χάρτην ἀκριβῶς ἐφαρμοζόμενον ἐπὶ ταύτης. Ἔπειτα διὰ χονὸροτρίχου βύρσης πλήττουν τὸν χάρτην ἐφ' οὗ μετ' ὀλιγον ἀποτυποῦνται καὶ αἱ μικροσκοπικώτεραι ἀμυχαὶ καὶ χαραγαὶ τῆς πλακὸς καὶ οὕτως ἔχουν ἀντίγραφον οὕτως εἰπεῖν τῶν κεχαραγμένων ἐπὶ τῆς πλακὸς λέξεων, τὴν ὁποίαν κατόπιν ἀριθμοῦντες παραμερίζουν, τὸ ὸὲ ἀντίγραφον αὐτῆς φυλαττουν εἰς τὸ αὐτόθι γραφεῖον τῆς Ἐφορίας. Ἐννοεῖται ὅτι πολλαὶ τῶν ἀνευρισκομένων πλακῶν φέρουσι καὶ εἰς τὰς τέσσαρας αὐτῶν πλευρὰς ὸιαφόρους ἐπιγραφάς, ὁπότε τότε ἔχουν σπουὸαιοτέραν ἀρχαιολογικὴν ἀξίαν.

* * *

Ἐκτὸς τῆς Ἱερᾶς Ὁδοῦ ἀνευρέθη καὶ δευτέρα ὁδὸς μετὰ βαθμίδων στερεωτάτη καὶ τελείως σωζομένη. Αὕτη δ' ἦν, φαίνεται, ἡμιεπίσημος ὁδός, δι' ἧς ἀνήρχοντο οἱ ἔφοροι, οἱ ἱερεῖς καὶ ὅσιοι τοῦ ναοῦ. Προσθετέον δὲ ὅτι ὅλον τὸν ἐπίσημον χῶρον τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν κατεῖχεν ἡ κωμόπολις «Καστρί», οἱ ἀρχαῖοι Δελφοί, ὧν αἱ οἰκίαι ἀπηλλοτριώθησαν, ἀνοικοδομοῦν δὲ τοιαύτας εἰς ἄλλο παρακείμενον χωρίον «Σκαφίδα» ὀνόματι. Ἐκεῖ εἰς τὸ Καστρὶ ὑπάρχουν ἀκόμη ὀλίγαι οἰκίαι αἱ ὁποῖαι καὶ αὐταὶ βαθμηδὸν κατεδαφίζονται. Ἡ περιοχὴ τοῦ Μαντείου μετὰ τῶν παραρτημάτων του ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶνε ἐκτεταμένη, ἐλπίζεται δ' ὅτι προϊόντος τοῦ χρόνου διὰ τῶν γενομένων ἀνασκαφῶν θὰ ἐκταθῇ τριπλασίως καὶ κατὰ πλάτος καὶ κατὰ μῆκος.

* *
*

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς περιοχῆς τοῦ ναοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων δυτικώτερον ἀνεκαλύφθησαν ἐσχάτως τάφοι Ρωμαϊκοί. Μὲ ὁδηγοῦν εἰς ἕνα εἶδος ἐκτισμένης δεξαμενῆς φερούσης ἄνωθεν μεγάλην ὀπὴν εἰς σχῆμα ὀρθογωνίου. Κατέρχομαι διὰ κλίμακος τεχνικώτατα λαξευμένης καὶ μετὰ δεκαπέντε κλιμάκια εὑρίσκομαι ἐντὸς ὑποχθονίου αἰθούσης εἰς τὰς πλευρὰς τῆς ὁποίας βλέπω τρεῖς λαξευτοὺς μαρμαρίνους τάφους, ἀνήκοντας εἰς ἐπιφανεῖς Ρωμαίους, ὁ εἷς τῶν ὁποίων τεχνικώτατα γεγλυμμένος ἔφερε κοσμήματα τέχνης ρωμαϊκῆς. Σώζονται μάλιστα καὶ αἱ καλυπτήριοι πλάκες τῶν τριῶν αὐτῶν τάφων, ἀλλὰ καὶ λείψανά τινα ὀστέων ἐρριμένα τῇδε κακεῖσε.

Ὀλίγον ἀπωτέρω τῶν τάφων τούτων καὶ ἐπὶ ὑψηλοτέρου χώρου εὑρίσκονται ἐρείπια τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ Συνε-

δρίου, ἐφ' ὧν ὅμως τὴν σήμερον ἱδρυνται οἰκίσκοι τινὲς πλινθόκτιστοι.

* * *

Ἤλθωμεν τώρα καὶ εἰς τὰ μικροσκοπικὰ μουσεῖα τῶν Δελφῶν. Καὶ πρῶτον ἴδωμεν τὰς περιφήμους πλάκας,— τὰς ἐσχάτως ἀνακαλυφθείσας, καὶ περὶ ὧν τόσαι διατριβαὶ ἐπισήμων ἀρχαιολόγων εὐρωπαίων ἐδημοσιεύθησαν,— ἐφ' ὧν ὁ πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα ὕμνος. Αὐταὶ εἶνε δύο τὸν ἀριθμὸν μήκους ἑκάστη $^{50}/_{00}$ καὶ πλάτους $^{30}/_{00}$ τεθραυσμέναι δὲ κατὰ τὰ ἄκρα καὶ ὄχι ἄρτιαι. Μεταξὺ δὲ δύο στίχων τοῦ κειμένου φέρονται αὐτούσια καὶ καταφανέστατα διάφορα τῶν ἀρχαίων φθογγόσημα.

Ἐννοεῖται δὲ ὅτι τά τε φθογγόσημα καὶ τὸ κείμενον τοῦ ἄσματος ἐστερεοτυπώθησαν προηγουμένως ὑπὸ τῶν ἐπιστατούντων εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῶν εὑρημάτων δι' οὗ τρόπου ἀνωτέρω ὑπέδειξα. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ ρητὴν ἐντολὴν τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας ἀπαγορεύεται ἡ ἀντιγραφὴ ἔστω καὶ μιᾶς λέξεως ἐκ τῶν ἀνακαλυπτομένων εὑρημάτων, δὲν ἐπέμενα εἰς τοῦτο, εὐλαβούμενος τὰ διατεταγμένα.

Ἐκτὸς τῶν πλακῶν τούτων, ἐν τῷ Μουσείῳ φυλάττονται πλῆθος ἄλλων πολυτίμων ἀρχαιοτήτων, καὶ ἓν ἄγαλμα Ἀπόλλωνος ἐν ὑπερφυσικῷ μεγέθει ἀλλὰ τέχνης οὐχὶ κλασικῆς, ἄγαλμα γυναικὸς φερούσης κόμμωσιν μᾶλλον αἰγυπτιάζουσαν καὶ πολλὰ ἄλλα κειμήλια δευτερευούσης ἀρχαιολογικῆς ἀξίας.

* * *

Ἐξ αὐτοῦ τοῦ μουσείου μετέβημεν εἰς δεύτερον, τῆς γαλλικῆς ἑταιρίας, ἥτις κρατεῖ ταῦτα ἐν ἰδιαιτέρῳ οἰκή-

ματι μέχρις ὅτου ἐκτιμηθῇ ὑπὸ τῶν Γάλλων ἀρχαιολόγων ἡ ἀξία των, καθόσον οὗτοι ἔχουν τὴν προτεραιότητα τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν ἀφοῦ διὰ δαπάνης αὐτῶν γίνονται αἱ ἀνασκαφαί. Ἐδῶ ὅμως διάφορα σπουδαῖα ἀγάλματα ἀρίστης τέχνης καὶ ἔφιππος ἀνήρ, γυνὴ ἐπίσης ἔφιππος κλπ.

Μετὰ τοῦτο ἀνήλθομεν καὶ εἰς τὸ τρίτον μουσεῖον ἔνθα φυλάττονται αἱ μετόπαι τοῦ θησαυροῦ τῶν Ἀθηναίων ἄρτιαι σχεδόν, τέχνης προφειδιακῆς, ἀριστούργημα τέχνης κλασικῆς, φέρουσαι γλυφὰς ἐξόχως καλλιτεχνικάς. Ἐδῶ εἴδομεν καὶ λαμπρὰν συλλογὴν ἀγγείων φερόντων ποικίλας παραστάσεις πολυχρώμους. Ἐδῶ μοῦ ὑπέδειξαν καὶ μικροσκοπικώτατον μέν, ἀλλ' ἐκτάκτου καὶ σπανίας τέχνης ἀμφορέα, φέροντα ἐγχρώμους παραστάσεις κλασικῆς τέχνης, σωζόμενον δὲ τόσῳ ἄρτιον καὶ ἀνέπαφον ὥστε νομίζει κανεὶς ὅτι σήμερον ἐξῆλθε τῶν χειρῶν τοῦ τεχνίτου.

*
* *

Καὶ ἀφοῦ ἐν ἀμυδρῷ γενικαῖς γραμμαῖς ἐξέθεσά τινα τοῦ Μαντείου, ἔλθωμεν καὶ εἰς τὴν Κασταλίαν πηγὴν ἧς τὰ νάματα ἐχρησίμευον ὡς γνωστὸν ὅπως λούηται ἡ Πυθία μετὰ τριήμερον ἀσιτίαν ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ χρησμολογήσῃ. Ἡ Κασταλία πηγὴ παράκειται τῷ Ναῷ, σώζεται δὲ μέχρι τῆς σήμερον ὁ τόπος ἐξ οὗ ἀνέβλυζε τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον δὲν ἐχρησίμευε μόνον διὰ τὸ λουτρὸν τῆς Πυθίας, ἀλλ' ὑπελαμβάνετο ὅτι παρῆγε τὸν ποιητικὸν ἐκεῖνον ἐνθουσιασμόν. Προσθετέον δὲ ὅτι ἡ Πυθία ἐπροτίμα

πρὸς πόσιν ἄλλο ὕδωρ, τὸ τῆς Κασσοτίδος καλουμένης, κειμένης εἰς τὸ ἐνδότατον τοῦ ἱεροῦ.

* *

Παρὰ τὴν Κασταλίαν πηγὴν κεῖται φοβερὸν χάσμα, ἢ μᾶλλον λαβυρινθῶδες σπήλαιον ἀποτελούμενον ἐκ τῆς προσεγγίσεως τῶν ἀπορρώγων προπόδων τοῦ Παρνασσοῦ ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ εἰσερχόμενος κατέχεται ὑπὸ εὐλόγου τρόμου καὶ φρίκης, καθόσον ἀντηχεῖ τὸ φοβερὸν αὐτὸ κοίλωμα καὶ ἐκπέμπει ἕνα ἦχον ἐκφοβίζοντα καὶ τὸν τολμηρότερον. Ἀφοῦ ἔκυψα εἰς τὴν πηγὴν τῆς Κασταλίας καὶ διὰ τοῦ κοίλου τῆς χειρός μου κατέπιον ἀφθόνως τὸ κρυσταλλῶδες νᾶμα, ἐτόλμησα καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν παμφάγον αὐτὸν Ἅδην. Ἀνῆλθον διὰ τῶν λελαξευμένων ἐπὶ τοῦ βράχου κλιμακίων τῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ χάους, καὶ ἀντίκρυσα ἀκριβῶς τὸ χάσμα ἐκεῖνο ἐφ' οὗ λέγεται ὅτι πολλάκις ἔστησεν ἡ Πυθία τὸν Τρίπουν, ἐφ' οὗ καθημένη ἐχρησμολόγει. «Ὡς φοβερὸς ὁ τόπος οὗτος. Οὐκ ἔστι τοῦτο ἢ οἶκος Θεοῦ καὶ αὕτη ἡ πύλη τοῦ Οὐρανοῦ». Αὐτοὶ ἀκριβῶς τοῦ Δαυὶδ οἱ ποιητικοὶ λογισμοὶ ἦλθον εἰς τὴν μνήμην μου, εὑρισκομένου ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἐκείνου. Τί θάμβος καὶ ἔκπληξις κ' ἔκστασις ποῦ κατέχει τὸν ἐν αὐτῷ εἰσερχόμενον. Πράγματι ὁ χρησμὸς τῆς Πυθίας ἐκεῖ ἀκουόμενος, ἀντήχει ἀληθῶς ὡς ἀπὸ στόματος τ' οὐρανοῦ κατερχόμενος. Ἀπεκαλύφθην πρὸ τοῦ μεγαλείου τῆς Φύσεως καὶ πρὸ τῆς ὑψηλῆς ἐκλογῆς τῆς Πυθίας. Καὶ ὁ ὑλιστικώτερος τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ

μᾶλλον θρασύσπλαγχνος καὶ κακοῦργος ψυχὴ ἂν ἐμαντεύετο ἐκ τοῦ χάους αὐτοῦ, θὰ ἔκυπτε κεφαλὴν καὶ θὰ ἔκλινε καρδίαν. Ἀπῆλθον μετ' ὀλίγον προτροπάδην κ' ἔντρομος, θαυμάζων τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ ἐφευρετικότητα τῶν ἱερέων αὐτῶν τοῦ Μαντείου· ὡς διὰ νὰ σβέσω δὲ τὴν δίψαν μου καὶ καταστείλω τὴν δύσπνοιαν ἥτις μὲ κατέλαβεν, ἔτρεξα εἰς τὴν Κασταλίαν πηγὴν, ἐξ ἧς ὄχι μόνον τὴν γλῶσσαν ἔβρεξα, ἀλλὰ καὶ τὴν περιβομβοῦσαν καὶ πυρέσσουσαν ἐκ τοῦ τρόμου κεφαλήν μου, περιέλουσα.

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Μόλις φθάσῃ τὸ τραῖνον εἰς τὰς Πάτρας, ἕτοιμον ἓν ἀτμόπλοιον τῆς Ἑταιρίας τοῦ Σιδηροδρόμου ἡ «Καληδὼν» μὲ τὴν ὁποίαν μεταβαίνεις εἰς τὸ ἀπέναντι Κρυονέρι, κυματοπορῶν μόλις μίαν ὥραν. Ἐκεῖ σὲ περιμένει ἄλλο τραῖνον τῆς Βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ Κρυονέρι πανδαιμόνιον βομβοκελάδημα σοῦ ταράσσει τὸ τύμπανον· περιδιαβάζων δὲ παρὰ τὸν σταθμὸν ἐνωτίζεσαι πολυφθόγγου καὶ μυριοφώνου Φιλαρμονικῆς. Γλυκοκελαδήματα μυριάδων βατράχων, οἱ ὁποῖοι τραγουδοῦν στὰ γερὰ κοάζοντες εἰς τὰ ἀμέτρητα τενάγη, τὰ ἕλη, τὰς ἰλῦς, τὰ τέλματα, τὰς λίμνας.

Καὶ ἀπὸ τὸ Κρυονέρι διὰ τοῦ ΣΒΔΕ εἰς τὸ ἡρωικὸν Μεσολόγγι.

*
* *

Ζητῶ νὰ ἀντιληφθῶ ἀμέσως τὴν πόλιν. Οὔτε ὑποφερτὰ πεζοδρόμια, οὔτε δρόμοι, οὔτε καμμιὰ πλατεῖα, ἀλλ' οὔτε φωτισμός. Ἀκαθαρσίαι ὅμως καὶ ἀπορρίμματα καὶ σκολάτινα ρεῖθρα καὶ ἀποσυνθέσεις μικροβιακαὶ ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. Ὅλη ἡ πόλις καλύπτεται ἀπὸ τέλματα, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὸ θέρος ἰδίως, εἶνε γονιμώτατα εἰς πυρετοὺς καί... κώνωπας. Ἀποκαθαίρεται ὅμως τὸ Μεσολόγγι ἀπὸ πᾶσαν ἐπιδημίαν, διότι, κείμενον εἰς τὴν

εἴσοδον τοῦ Κορινθιακοῦ, διαπνέεται πάντοτε ἀπὸ δροσερούς καὶ πελαγίσιους ἀνέμους.

*
* *

Τὰ τέλματα δὲ αὐτὰ πῶς μποροῦν νὰ λείψουν ; Δι' ἐπιχωματώσεως βεβαίως ὄχι, διότι τοῦτο εἶνε ἀδύνατον ἕνεκα τοῦ ὑπάρχοντος χωροσταθμικοῦ σχεδίου τῆς πόλεως. Αἱ οἰκίαι ᾠκοδομήθησαν ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· καὶ ἐπομένως ὅταν γίνωνται πλημμύραι αὐτῆς, ἢ καὶ ραγδαῖαι βροχαί, τὰ ὕδατα μὴ εὑρίσκοντα διέξοδον γίνονται στάσιμα καὶ ἐντεῦθεν τὸ κακόν. Μοῦ εἶπαν Μεσολογγῖται μηχανικοὶ καὶ ἰατροὶ ὅτι τὸ μόνον μέσον εἶνε ἡ διοχέτευσις τῶν ὑετείων ὑδάτων εἰς τὴν τάφρον τοῦ φρουρίου, ἵνα νὰ προηγηθῇ ὁ καθαρισμός. Ἐκ τῆς τάφρου δὲ ταύτης—ἐχούσης ἀρκετὴν κλίσιν—εἶνε πολὺ εὔκολον νὰ διοχετευθοῦν τὰ νερὰ εἰς τὴν θάλασσαν. Αὐτὰ προτείνει ὁ τόπος διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ὑγείαν καὶ καθαριότητα.

*
* *

Ἀλλὰ τί θαῦμα φύσεως καὶ τέχνης ἡ φημισμένη Τουρλίς! Ἐντὸς τῆς λιμνοθαλάσσης διατρέχεις ὡραιοτάτην ὁδὸν μήκους 4 1)2 χιλιομέτρων ὑπὸ 8 ξυλίνων γεφυρῶν διακοπτομένην, δαπανηθέντων 450 χιλ. δραχμ. Ἡ ὁδὸς αὐτὴ διασχίζει ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον τὴν λίμνην, καὶ ἔνθεν μὲν ἔχεις τὴν ἱστορικὴν νησίδα Κλεισοβα, ἣν ὑπερησπίσθη ὁ Κίτσος Τζαβέλλας μὲ 130 παλληκάριά του κατὰ μυριάδων Τουρκοαιγυπτίων μαχόμενος, ἐφ' ἧς ναΐσκος τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἔνθεν δὲ τὸ Βασιλάδι, τὸν Ντολμᾶ, τὸν Πόρον, τὴν Μαρμαροῦ καὶ τόσα ἄλλα ἀναδύοντα θαλασσοπούλια. Μοῦ εἶπαν ὅτι κάποια ἐπιτροπὴ

συνέλεξε παρὰ τῶν κατοίκων δραχμὰς 2,500 διὰ νὰ ἀνεγερθῇ στήλη ἀναθηματικὴ ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ νήσῳ Κλεισόβῃ πεσόντων ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς. Αὐτὰ τὰ τρεχάματα πῶς δὲν ἐτελεσφόρησαν ἀκόμη ;

* * *

Ἡ λίμνη κατάστικτος ἀπὸ στενόμακρα μονοκόμματα πριάρια (μονόξυλα) ὁμοιάζει αὐτόχρημα πρὸς τὴν Βενετίαν μὲ τὲς γόνδολές της. Καὶ δὲν μποροῦσε τάχα νὰ γίνῃ Βενετία τὸ Μεσολόγγι, ἐὰν ἐξεβαθύνοντο αὐτὰ τὰ μέσῳ καὶ κύκλῳ τῶν οἰκιῶν τέλματα, συγκοινωνούντων τῶν πολιτῶν ἀπὸ οἰκίας εἰς κατάστημα διὰ σκαφιδίων καὶ ἀκατίων ; Ἀλλ' αὐτὰ ὅλα μόνον ὡς ἀνοιξιάτικο ὄνειρο μπορεῖ νὰ περάσουν, ἐνῷ ἡ πραγματικότης εἶνε ὅτι ἐσωτερικῶς τὸ Μεσολόγγι εἶνε βουρκοβουτηγμένο.

Τὸ καλοκαῖρι δὲ μὲ πανσέληνο στὸν οὐρανό, καὶ μὲ ἀργυρωμέναις λίμνες, μ' ἕνα κομμάτι μουσικῆς καὶ δυὸ-τρία τραγουδάκια, ἡ Τουρλὶς εἶνε πρᾶγμα φανταστικόν, ἀσύλληπτον, ψεύτικο, ζωγραφιά.

* * *

Καὶ τὸ Μεσολόγιγι ὁ ΣΒΔΕ τὸ ἐχανδάκωσε. Πρωτοῦ γείνῃ ὁ σιδηρόδρομος, ἡ Τουρλὶς ἦν τὸ ὁρμητήριον τῶν ἀτμοπλοίων καὶ ἑπομένως τῶν ἐπιβατῶν, ἄρα τῶν λεμβούχων, τῶν ἁμαξαγωγέων, ξενοδόχων κλπ. Τώρα δὲ ἠρημώθη ἡ Τουρλὶς μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τοῦ Κρυονερίου, τὸ ὁποῖον ὅμως καὶ αὐτὸ ὡς ὅρμος καὶ ἐπίνειον εἶνε κινδυνωδέστατον. Ὁ μαινόμενος ἰδίως βορρᾶς ἀνατρέπει συχνὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἐπὶ τῆς θαλασσινῆς προβλῆτος τοῦ ΣΒΔΕ βαγόνια. Φαντασθῆτε δὲ

τὰς καθυστερήσεις καὶ τὸν ἀποκλεισμόν. Αὐτὸ τὸ βουνὸ ὅταν κατεβάζῃ ἄνεμον, ἀποκλείει τὸν κόσμον. Ὁ λαμπρὸς διευθυντὴς τοῦ ΣΒΔΕ εὐγενέστατος Ἰταλο-έλλην κ. Λ. Πεσταρίνης μοῦ ἔλεγεν ὅτι πρό τινος τέτοιαν τρικυμίαν εἶχον εἰς τὸ Κρυονέρι ὥστε ὁ πλοίαρχος τοῦ ἀτμοπλοίου ἔμεινεν ἄσιτος ἐπὶ διήμερον, ὁ υἱός του δὲ προσέφερε διακοσίας δραχμὰς εἰς ἕνα λεμβοῦχον νὰ μεταφέρῃ διὰ τῆς λέμβου του ἕνα κομμάτι ψωμὶ εἰς τὸν πατέρα του! Μὲ ἄλλους λόγους τὸ Μεσολόγγι δὲν ἔχει ἓν ἁπλούστατον ἐπίνειον. Αὐτὰ ἂς τ' ἀκούσουν οἱ πρώην καὶ μέλλοντες πρωθυπουργοί του.

*
* *

Τὰ δὲ πριόντα τοῦ Μεσολογγιοῦ; Ψάρια, κρασιά αὐγοτάραχα, σταφίς, ἅλατα, καὶ... πρωθυπουργοί.

Τὰ ἰχθυοτροφεῖα ἰδίως εἶνε ὁ σπουδαιότερος πλοῦτος τοῦ τόπου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ δημοσίου, τὸ ὁποῖον τὰ ἐνοικιάζει διὰ μίαν δεκαετίαν πρὸς $2\,^1/_2$ ἑκατομμύρια. Δύο εἰδῶν δὲ οἱ ἁλιεῖς: Οἱ ἐνοικιασταὶ τῶν ἰχθυοτροφείων, κ' ἐπομένως οἱ ὑπὸ ὅρους καὶ περιορισμοὺς ἁλιεύοντες, καὶ ἐξ ἄλλου οἱ ἐλεύθεροι ψαράδες. Οἱ πρῶτοι ψαρεύουν διὰ τῆς καλαμωτῆς (γυροβολίδι), τῆς πήρας, τῶν καμάκων καὶ χιλίων ἄλλων τρόπων, οἱ δεύτεροι (σκαπουλοι) ἢ διὰ τοῦ κάμακος, εἴτε διὰ τῆς πρυᾶς (πυρᾶς) κατὰ τὴν νύκτα· καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ χρησιμοποιοῦν εἰς τὴν ἐργασίαν των τὰ γνωστότατα μονόξυλα, ἢ πριάρια, δηλαδὴ ἐλαφρότατά τινα πορθμεῖα εὐόλιστθα, κ' εὐκυβέρνητα ὄχι διὰ κωπῶν, ἀλλὰ διά τινος καλάμου ὠθούμενα ἐκ τῶν ὄπισθεν καὶ μήκους ἱκανοῦ. Τί γλυκὸ δὲ τὸ θέαμα νὰ βλέπῃς μακρόθεν ἐρχομένας μὲ φουσκωμένα τὰ κάτασπρα ἢ κόκκινα πανιὰ (δυσανάλογα ἀληθῶς πρὸς τὰ ὑπό-

σαθρα σκαφίδια) τὲς στενόμακρες γόνδολες τῆς λίμνης τοῦ Μεσολογγίου κατάφορτες ἀπὸ λαχταριστὰ πετάλια, ἢ φωσφορούχους σπάρους, ἢ τὲς ἀθάνατες τσιποῦρες ἢ τα θελξιστόμαχα καὶ μυρωδάτα αὐγοτάραχα.

*
* *

Ἔπειτα ποῦ ἀφίνετε τὰ ἄλατα, ἄλλην πηγὴν πλούτου διὰ τοὺς Μεσολογγίτας, πολλοὶ τῶν ὁποίων παραπονοῦνται κατὰ τοῦ συμπολίτου των πολιτευτοῦ κ. Τρικούπη ὅστις τοὺς ἀπεστέρησεν ἑνὸς μέσου ψωμισμοῦ ὑπαγαγὼν τὸ ἅλας ὑπὸ τοὺς δεσμοὺς τῶν μονοπωλίων ὡς ἐγγύησιν ἑνὸς τῶν ἑλλαδοφάγων πονηροδανείων του.

*
* *

Ἂν δὲν ἔχετε βαρυνθῇ ζῶσαν καὶ νεκρὰν τὴν Ἑλλάδα, ἀκολουθήσατέ με εἰς τὸ Ἡρῷον τὸ πολύδοξον. Νά, ἐκεῖ ἡ καρδιὰ τοῦ Ἐπαμ. Δεληγεώργη, τοῦ ἔλληνος Γαμβέττα, παρακάτω ὁ Βύρων, παραπλεύρως ὁ Μάρκο Βότσαρης, ὁ Σ. Βάλβης, ὁ Γρίβας καὶ ἄλλοι ὁπλαρχηγοί, καὶ στὸ τέλος τύμβος ἐγκλείων τὰ ὀστᾶ τῶν κατὰ τας πολιορκίας καὶ τὴν ἔξοδον πεσόντων. Τί τιτανοπλαίσιον ἔ; Τί κιλύνδημα καὶ λαχτάρισμα ἀναμιμνησκομένης καρδιᾶς; Ποῦ οἱ γίγαντες ἐκεῖνοι καὶ ποῦ οἱ νάννοι ἡμεῖς; τί κληρονομίαν, τί παρακαταθήκην μᾶς ἀφῆκαν αὐτοὶ καὶ πῶς τὴν καταντήσαμεν ἡμεῖς; Καὶ ἔπειτα τί περιφρόνησις, τί βεβήλωσις, τί ἀνοσιότης εἶνε αὐτή, νὰ βρίσκετε ἕνα τέτοιο πάνδοξον διὰ τὸ πανελλήνιον σκήνωμα ἀπεριποίητον, καταφρονεμένο σὰν ρουμάνι ποῦ βόσκουν ἀγριόγιδες, ἐνῷ πρόκειται παραπλεύρως αὐτοῦ ἄκρα ἀντί-

θεσις, ὁ ἀπὸ γιούλια καὶ βιόλαις μοσχοβολῶν κῆπος τοῦ νοσοκομείου;

Ἕνας τεσσαρακοντάδραχμος κηπουρὸς ἐχάθη, διὰ νὰ δροσίζῃ μὲ λίγο νερὸ τὰ ἀγριολούλουδα τῶν μαυσωλείων ἐκείνων καὶ τὰ περισσότερον διὰ τὸ ἐνεστὼς καὶ μέλλον παρὰ διὰ τὸ παρελθὸν αἱματωμένα καὶ ἀνδρειωμένα στήθη τῶν ἀξιομακαρίστων ἐκείνων προμάχων καὶ δημιουργῶν τοῦ Ἐθναρίου τούτου;

*
* *

Τοὐλάχιστον βρίσκεις εἰς τὸ Μεσολόγγι κἄτι τι ὄχι πεζὸν καὶ σαπρὸν καὶ εὐτελές. Βρίσκεις κέντρον διὰ τὴν νεολαίαν, ἀραιοπρεπές, ἑλληνοπρεπὲς κ' ἐνθυμεῖσαι τοὺς κουφόποδας ἄνδρας τοῦ Εἰκοσιένα καὶ τοὺς ὠκύποδας κ' ἑλικόποδας Ἀχαιούς. Τὸ κέντρον αὐτὸ εἶνε ὁ *Παναιτωλικὸς Γυμναστικὸς Σύλλογος* ἀριθμῶν 180 μέλη, τὰ ὁποῖα ἀσκοῦνται εἰς δίσκον καὶ πάλην, καὶ πήδημα, κ' αἰώρημα, καὶ δρόμον, καὶ ἀκρίδας. Χάρις δὲ εἰς τοῦ προέδρου του τὴν φιλοτιμίαν, καὶ τοῦ γραμματέως του τὴν εὐπροσηγορίαν, τὸ Σωματεῖον αὐτὸ θὰ γείνῃ σὺν τῷ χρόνῳ ἐφάμιλλον τοῦ Πανελληνίου τῶν Ἀθηνῶν τοῦ Πανα-χαϊκοῦ τῶν Πατρῶν.

*
* *

Οἱ Μεσολογγῖται, κ' ἐν γένει οἱ Αἰτωλοακαρνᾶνες, σεμνύνονται διότι ἔτυχον ἀρχιεπισκόπου χρηστοῦ, εἰρηνικοῦ καὶ σεμνοπρεποῦς. Ὁ σεβ. Παρθένιος Ἀκύλας συνενοῖ τὴν ἀρχαϊκὴν ἁπλότητα ἔν τε τῇ ἀμφιέσει, τῇ ὁμιλίᾳ καὶ τῇ ἀναστροφῇ, πρὸς τὴν πρακτικότητα, ἣν ἀπαιτοῦν οἱ δύσμοιροι σημερινοὶ χρόνοι. Ἱεράρχης ὄχι τῶν ἄκρων,

τοῦ ἀποτόμου κ' ἐπιμόνου, εἶνε συμβιβαστικός, μειλίχιος, τοῦ μέσου ὅρου. Εἶχον τὴν τιμὴν νὰ κληθῶ παρ' αὐτοῦ εἰς τὴν λιτήν του καλογηρικὴν τράπεζαν καὶ ἐξετίμησα τὴν ἐγκράτειαν καὶ ὀλιγάρκειάν του — δύο χριστιανικωτάτας ἀρετὰς — καὶ τὸ μεμετρημένον τῆς ἐκφράσεώς του καὶ πεφωτισμένον τῶν σκέψεών του. Ἁπλοῦς δὲ ὡς ἰδιώτης, ἁπλούστατος καὶ εἰς τὸ κήρυγμα· κηρύττει ὡς νὰ ὁμιλῇ, πείθει ὅμως καὶ συγκινεῖ τὸ ἀκροατήριόν του, διότι ὁ ἴδιος παθαίνεται. Καὶ ἐσκέφθην : Εἴθε ὅλοι οἱ μορφωμένοι κληρικοί μας νὰ κατέλθουν ἀπὸ τὰ Ἰμαλάϊα ὕψη τῶν περὶ τρισυποστάτου καὶ ἀδιαιρέτου θεωριῶν των εἰς τὴν ταπεινὴν καὶ χθαμαλὴν κλίμακα τῶν ἀναγκῶν τοῦ καθ' ἡμέραν βίου τοῦ ποιμνίου των. Εἴθε καὶ πάλιν εἴθε !

ΑΓΡΙΝΙΟΝ

Μετὰ δίωρον σιδηροδρομοπορείαν ἀπὸ τοῦ Μεσολογγίου εἰς τὸ Ἀγρίνι, τὸ καπνοπαραγωγόν. «Καπνὰ Ἀγρινίου.» Μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ Μεσολογγίου καὶ Ἀγρινίου.

Τοῦ πρώτου ἐνθυμεῖσθε τὴν εἰκόνα ποῦ σᾶς ἔδωκα· ἐνῷ τὸ Ἀγρίνι ἔχει λαμπρὰν ρυμοτομίαν, πλατείας κομψὰς δύο, δρόμους τῆς ἀνθρωπιᾶς, Δημοτικὸν κατάστημα εὐάερον, εὐρύχωρον, ἀξιοπρεπές. Ξενοδοχεῖον ὕπνου μέτριον ἀλλὰ μὲ ὑπηρεσίαν Ρουμελιωτικῆς φιλοξενείας, μὲ τὰ σπιτάκιά του τριγυρισμένα μὲ πρασινάδα, μὲ δένδρα, μὲ περιβολάκια, καὶ μὲ τόσα ἄλλα καλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν εἰς τὸν ξένον μίαν πόλιν περιωρισμένην μὲν κοινωνικῶς, ὑποφερτὴν ὅμως διὰ τοὺς κατοίκους καὶ τοὺς ὑπαλλήλους.

*
* *

Ὁ ΣΒΔΕ εὐεργετικώτερος εἰς τοὺς Ἀγρινιώτας, οἱ ὁποῖοι—διὰ νὰ μὴ πνίξωμεν τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἀλήθειαν—εὐλογοῦν τὸν κ. Τρικούπην, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐδώρησε τόσῳ καλὴν συγκοινωνίαν. Ἀλλὰ ἕνα πρᾶγμα ἔμαθον ὅτι συμβαίνει μὲ τοὺς περισσοτέρους τῶν ἐμπορευομένων ἐν Ἀγρινίῳ. Ἀφοῦ τὰ ἐμπορεύματά των δύνανται νὰ μεταφέρωνται ἀσφαλέστατα, καὶ τὸ σπουδαιότερον δι' αὐτούς, ταχύτατα ἐκ Πειραιῶς καὶ Πατρῶν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου, διατί ἆρά γε νὰ προτιμοῦν τὰ ἱστιοφόρα μέχρι τοῦ Αἰτωλικοῦ καὶ κατόπιν τὰ κλασικὰ κάρρα μέχρις

Ἀγρινίου ; Ἐνῷ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ καὶ ἐπιβράδυνσις ἐπέρχεται καὶ κίνδυνος κἄποτε καὶ αἱ δαπάναι εἶνε ἀνώτεραι ἢ διὰ τοῦ ΣΒΔΕ Τὸ πρᾶγμα φαίνεται ὀλίγον σκανδαλῶδες, δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον νὰ προτιμοῦν τὰς σκολιὰς καὶ δυσκόλους αὐτὰς ἀτραποὺς ἀπὸ τὰς εὐθυτάτας καὶ ἀσφαλεῖς διὰ τοῦ ΣΒΔΕ, ὑπεκφεύγοντες εὐκολώτερον τὸν τελωνισμὸν τινῶν ἐμπορευμάτων κατὰ τὴν γνωστὴν πλέον Ρωμαΐϊκην μέθοδον. Νὰ τὸ πιστεύσωμεν ;

* * *

Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ σπουδαιοτέρου πρϊόντος, τοῦ καπνοῦ, ἤκουσα ὅτι ἀπό τινος παρακωλύεται ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ ἕνεκα ἰδίως τῆς προστεθείσης φορολογίας καὶ τῆς μὴ ἐξαγωγῆς αὐτοῦ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Ἀλλὰ δὲν μπορῶ ν' ἀποκρύψω μίαν παρατήρησιν πρὸς τοὺς καπνοπαραγωγούς. Παρετήρησα ὅτι αἱ γαῖαί των δὲν εἶνε ὅσον ἔπρεπε περιποιημέναι.—ἐνῷ τὰ κτήματα τῆς Πελοποννήσου κ' ἐν γένει τὰ χωράφιά της ἐκτάκτου περιποιήσεως τυγχάνουν, ὅπερ ἀποδεικνύει τὴν φιλοπονίαν τῶν γεωργῶν,—ἐλέγχει δὲ τοῦτο φυγοπονίαν μεγάλην, ἐνῷ ἐὰν τὰ ἐπεμελοῦντο, θὰ ἐξῆγον καλλιτέρας ποιότητος καπνά, κ' ἐπομένως θὰ ἐτύγχανον καὶ τιμῆς ἀνωτέρας αὐτά.

* * *

Γνώρισμα καὶ ἔνδειξις τοῦ τί γίνεται εἰς τὰ μικρότερα χωρία ἀπὸ τοὺς γραμματοδιδασκάλους ἀρσενικοὺς καὶ θηλυκούς, ἀκούσατε τὸ ἑξῆς: Εἰσῆλθον εἰς ἕν ἑστιατόριον τοῦ Καραμπίνη καὶ βλέπω ἀπέναντί μου δύο κυρίας ἐσθιούσας καὶ πινούσας μετ' ἄκρας βουλιμίας καὶ θρασύτητος. Ἡ μία ἡ καὶ νεωτέρα—σεμνὴ καὶ ἀριστοκρατικὴ

τὴν ὄψιν — συνεκρατεῖτο ὀλίγον, ἀλλ' ἡ ἄλλη σωστὴ ἀνδρογυναῖκα, ὄγκου καὶ πλάτους καὶ εὔρους ἀνεμομύλου τοῦ χωριοῦ μου, ὄχι μόνον ἠκκίζετο καὶ ἐχαχαρίζετο μέ τινα ὀγδόου βαθμοῦ ἐξάδελφον, ὡς ἔλεγε, τῆς θειᾶς της, ἀλλὰ καὶ ἐτραβοῦσε κἄτι πολυκάνδηλες μαυροκράσου κοῦπες πρὸ τῆς θέας τῶν ὁποίων καὶ ὁ τρυφερώτερος φίλος τοῦ βαρελιοῦ τῆς ρετσίνας θὰ κατεκοκκίνιζεν ἀπὸ εὐλάβειαν. Φαντάζεσθε δὲ πῶς ἐξωτερικεύοντο εἰς τὰ μάτια της καὶ τὰ μοῦτρα της αἱ ἀξιοσέβαστοι αὐταὶ δόσεις! Ἀπὸ περιέργειαν ἠρώτησα τί εἴδους κυρίαι ἦσαν αἱ παρατράπεζοί μου καὶ ἔμαθα ὅτι εἶνε «*Δασκάλαις τοῦ τάδε χωριοῦ*». Τώρα τὸ πῶς ἀφῆκαν μάρμαρο τὰ δυστυχισμένα κορίτσια καὶ βρέθηκαν ἐκεῖ, τὸ τί τὰς διδάσκουν καὶ τί μποροῦν ἀπὸ τέτοιες *κρασοπατέρισες* νὰ μάθουν καὶ τί κατόπιν ἀπέγειναν, αὐτὰ ὅλα τὰ παραπέμπω εἰς τὸ Σεβαστὸν ὑπουργεῖον τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τῆς Ἑλλάδος!

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ δασκάλων καὶ σχολείων, ἔμαθα ἀπὸ τὸν τότε Δήμαρχον Ἀγρινίου κ. Στάϊκον, ὅστις τακτικὰ περιοδεύει ἀνὰ τὰ ἐνδότερα χωρία τῆς ἐπαρχίας του, ὅτι εὑρίσκει δωδεκάδας ὁλοκλήρους γραμματοδιδασκάλων μισθοδοτουμένων ἀδρότατα καὶ διδασκόντων καθένας ἀπὸ *τρία* χωριατόπουλα, ἐνῷ μὲ ἕνα δεκάδραχμον ἦτο πολὺ εὔκολον νὰ διδάσκῃ τὰ δύω τρία παιδιὰ κάθε χωρίου ὁ ἱερεὺς αὐτὸς τοῦ χωρίου.

* * *

Μὲ πέρνουν δύο νέοι ἕνα προμεσήμερο δικηγόρος ἁλατισμένος ὁ ἕνας καὶ τραπεζιτικὸς ἀβρότατος ὑπάλληλος ὁ ἄλλος — καὶ μὲ ὁδηγοῦν εἰς μίαν ἐκτὸς τῆς πόλεως ραχοῦλα σουβλερή. Σκηνογραφία φύσεως ποικιλωτάτη.

Δένδρα καὶ δάση καὶ χωράφια πρασινίζοντα, καὶ ἀμπελῶνες καὶ ἐλαιῶνες, κ' ἐκεῖ κάτω μία λίμνη καὶ παρακάτω μία ὑγρὰ θολωμένη γραμμὴ —ὁ ἀργυροδίνης Ἀχελῶος— καὶ μία βαθύχρωμη ἀπὸ χορτάρια ραχοῦλα ὅπου ἀσπρόμαλλα πρόβατα καὶ γίδια ἔβοσκαν μὲ χαρὰ καὶ ὅλα αὐτὰ πλαισιωμένα ἀπὸ ἰόχροα καὶ κυανόχροα καὶ μολυβδόχροα πολύγραμμα καὶ ποικιλόϋψα βουνά.

*
* *

Καὶ μὲ τὴν τελευταίαν αὐτὴν ἱλαρωτάτην ἐξ Ἀγρινίου ἐντύπωσιν μὲ συνοδεύουν καὶ μὲ κατευοδόνουν μέχρι τοῦ σταθμοῦ τοῦ ΣΒΔΕ δεκαπεντὰς φιλοξένων νέων Ἀγρινιωτῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνω εὐχαριστίας ἀπείρους διὰ τὰ φιλοξενώτατα αἰσθήματά των.

Ἐξ Ἀγρινίου ἀνεχώρησα μὲ ἐκτάκτως ἐαρινὸν καιρόν, ὁ ὁποῖος μοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἀπολαύσω, ἐξ ἀποστάσεως ὅμως, διότι ἐξ αὐτοψίας ἀνατρέπονται οἱ ὅροι, — τὸ προσομοιάζον ὀλίγον μὲ τὸ ποντικονῆσι τῆς Κερκύρας ἢ μ' ἕνα κομματάκι Βενετίας ὡραιότατον Αἰτωλικόν, τὸ ὁποῖον τὶ πρᾶγμα εἶνε; Ἕνα μικροσκοπικὸ νησακι βρεχόμενον ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἀπὸ λίμνας καὶ ὄχι ἀπὸ θαλάσσας ἀφροστεφανωμένον, συγκοινωνεῖ δὲ διὰ δύο ἐπιλιμνίων λεωφόρων, σταριζομένων ἐπὶ γεφυρῶν, μὲ τὴν ξηράν. Εἶνε μία ἀσύλληπτος ἀκουαρέλλα τὸ Αἰτωλικόν, ἀπὸ μακρὰν ὅμως· τὴν ἐπλησίασες; τὴν διέσχισες; Μετεβλήθη ἀμέσως εἰς μουντζαλιάν!

ΠΡΕΒΕΖΑ

Ἀπὸ Κερκύρας εἰς τὴν Πρέβεζαν ! Τι ἀντίθεσις ἔ ; Δηλαδὴ ἀπὸ ἕνα κομμάτι μεσημβρινῆς Ἰταλίας εἰς τὸ Τούρκικο ! Ὕστερα ἀπὸ τὴν Bella Venezia, ἀπὸ τὸ Ἀχιλλεῖον, ἀπὸ τὸ Μὸν-ρεπό, ἀπὸ τὲς Ἰταλικὲς ὄπερες, ἀπὸ περιηγητάς, ἀπὸ Γερμανούς, ἀπὸ μὶς καὶ λαίδας, ἀπὸ ψηλὰ καπέλα, ἀπὸ γαντοφορεμένα χέρια, ἀπὸ Εὐρώπην τέλος πάντων, καὶ νὰ βρεθῇς ἕνα πρωὶ εἰς μίαν Τουρκικὴν πόλιν μὲ μιναρέδες, μὲ κόκκινα φέσια, μὲ τσαούσηδες, μὲ ἀγάδες, μὲ ἐφέντηδες, μὲ μουτεσαρίφηδες, πρὸ ἐδαφιαίων τεμενάδων, πρὸ τζαμιῶν, φακιολιῶν, χανουμισσῶν, ἀμανέδων, ἐλφαζιέδων ἡμισελήνων, γιασακσήδων, ἰμάμηδων, ντερβίσηδων.

*
* *

Καὶ ἐν τούτοις ἡ Πρέβεζα ὡς πόλις, ὡς Δῆμος ἀνωτέρα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἑλληνικοὺς δήμους, πλὴν δύο-τριῶν ἐξ αὐτῶν. Πόλις τουρκικὴ μὲ δρόμους, μὲ πεζοδρόμια, μὲ καθαριότητα, —μὲ ποῦ καὶ ποῦ καλδερίμια —μὲ ἀσφάλειαν, μὲ τάξιν,— χωρὶς χρέη, χωρὶς δάνεια, χωρὶς τόκους, χωρὶς ἐργολάβους, ὑπεργολάβους, μηχανικοὺς καὶ σχεδιαστὰς καὶ μ' ἕνα Διοικητὴν ποῦ εἶχον τότε νομιμόφρονα λογικώτατον, ὄχι ἀπότομον, ἀλλ' ἥμερον, φιλάνθρωπον, Εὐρωπαῖον, ἑλληνομαθῆ, ἀγαπητὸν ἀπό τε

τοὺς ἕλληνας καὶ ἀπὸ τοὺς τούρκους, τὸν ἐξοχώτατον κύριον Ἀβδοὺλ-Ρεφὶ Μουτεσαρίφην.

*
* *

Μ' ἐδέχθη εἰς τὸ μέγαρόν του ὁ γλυκὺς αὐτὸς διοικητής, —ἐξαιρετικῶς τοῦτο ἐνῷ συνήθως δέχεται εἰς τὸ Διοικητήριόν του— καὶ μ' εὐπροσηγορίαν καὶ ἀβρότητα Εὐρωπαίου ὑπαλλήλου μοῦ ὡμίλησε περὶ τοῦ τόπου τὸν ὁποῖον διοικεῖ, περὶ τῶν αὐτόθι ὁμογενῶν, περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Δήμου, περὶ τῆς πολιτικῆς μας καταστάσεως, περὶ τῶν πολιτευμάτων ἐν γενει, περὶ Ρωμηῶν, περὶ Τούρκων. Καὶ ὅλη αὐτὴ ἡ *ἰντερβιού* μας διημείφθη ἑλληνιστί.

*
* *

Ἀκούσατε μερικάς του ὀρθὰς ἰδέας περὶ τοῦ πολιτεύματός μας καὶ τῶν κομμάτων μας καὶ τῶν πολιτικῶν μας ἠθῶν ;

—Ἐσᾶς τοὶς Κριστιανοὶ ἐκεῖνο τῆ ψῆφο—ὄχι τὸ ψῆφο, τὸ ψόφο καλλίτερα σωστὸ—σᾶς ἐψόφησε ! Ἐσᾶς θέλεντε ὅλα κεφάλια νὰ εἶνε. Μὰ γιὸκ, τζανουμ ! Ντὲν εἶνε καλό. Ντὲν εἶνε ὅλοι ἐσεῖς καλὰ κεφάλια. Ὄχι. Ψζάνουμ, ὅλοι Τρικούπη, ὅλοι Δεληγιάννη εἴσαστά νε ; Ἐκεῖνα εἶνε κεφάλια τσὸκ γκιουζέλ. Μὰ, ἐφένδημ, ἐσᾶς θέλετε νὰ εἶνε ὅλοι μεγάλα. Ἂ αὐτὸ δὲ γένεται τζάνουμ, δὲ γένεται !

Συμπληρώσας δὲ κατόπιν προσέθεσε:

—Μὰ ὄχι ὅλοι Βουλευτάδες νὰ κάνουν ὅ,τι τέλει. Πρέπει νὰ ἔχη γκέμι, καπίστρα. Καὶ τὸ Βασιλέα ὄχι νὰ κοιμᾶται, νὰ δένη χέρια καὶ νὰ γράφη ἀπὸ κάτω φετφάδες καὶ ἱραδέδες ὅ,τι μᾶ του μόνο. Νὰ χτυπᾶη πόδι, νὰ

ἀκούγεται, νὰ ἀγριέψῃ· ἀλλὰ νὰ ἔχῃ κ' Ἐκεῖνος γκέμι, καπίστρι. Νὰ μὴ κάμῃ ὅ,τι τέλει καὶ αὐτός. Ἐσεῖς ντὲν ἔχετε ἔτσι, ἐμεῖς ντὲν ἔχομε ἔτσι.

*
* *

Ἀφοῦ τέλος πάντων παρέμεινα ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν εἰς τὴν ἀρχοντικὰ στολισμένην κ' ἐπιπλωμένην Εὐρωπαϊκὴν αἴθουσάν του καὶ ἔπιον τὸν καϊμακλίδικον καὶ Ὀθωμανικὸν βραστὸν καφὲν ποῦ μοῦ προσέφερε φεσοφόρος ὑπηρέτης του, ἠγέρθην νὰ τὸν ἀποχαιρετίσω, ἐγχειρίσας αὐτῷ τὸ ἐπισκεπτήριόν μου, ἐνῷ ἐκεῖνος ἐγερθεὶς ἐκ τῆς μαλθακωτάτης πολυθρόνας του μοῦ προσέφερε μεγάλην φωτογραφικὴν εἰκόνα του, ὄπισθεν τῆς ὁποίας εἶχε Τουρκιστὶ προσυπογράψει τὸ ὄνομά του.

ΑΒΔΟΥΛ-ΡΕΦΙ
Μουτεσαρίφης Πρεβέζης.

Μοῦ προσέθεσε δὲ συγχρόνως·

—Νὰ τὸ πάρῃ αὐτὸ γιὰ νὰ μὲ θυμᾶσαι καμμιὰ φορὰ καὶ ὅ,τι τέλει ἀπὸ μένα νε, ἐγῶ τὸ κάνω πάντοτε.

Ἐννοεῖται ὁ' ὅτι πρὸ τόσον φιλόφρονος δεξιώσεως καὶ ἀβροτάτης συμπεριφορᾶς ἐγὼ τῷ ἐξέφρασα τὰς εὐχαριστήσεις μου ἐπὶ τούτῳ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν ἐν Πρεβέζῃ ὁμογενῶν μας πρὸς αὐτὸν διεβίβασα.

*
* *

Καὶ τώρα δὲν μ' ἐρωτᾶτε ἂν ἠσύχασα μία ὥρα κατὰ τὴν τριήμερον ἐνδημίαν μου εἰς τὴν Πρέβεζαν, ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας ἐκεῖ ὑποδούλους, οἱ ὁποῖοι ὡς ἐκ θαύματος ἰδόντες ἐν τῇ πατρίδι των ἕλληνα δημοσιογράφον, ἐβάλ-